

IEDC

Proceedings of the International Scientific Conference

Modern Trends in the Development of Science and Society

Rotterdam, Netherlands
October 23, 2025

International
Scientific Conference

Modern Trends in the Development of Science and Society

Proceedings

October 23, 2025

Rotterdam, Netherlands

UDC 001.1

DOI: <https://doi.org/10.64076/iedc251023>

ISBN 978-9-403-83977-6

Modern Trends in the Development of Science and Society: Proceedings of the International Scientific Conference (Rotterdam, Netherlands, 23 October 2025). Bookmundo, 2025.

The collection includes the proceedings of the International Scientific Conference “Modern Trends in the Development of Science and Society”, which took place on 23 October 2025. This collection is intended for scientists, educators, students, government officials, business representatives, and the general public.

Working language of the conference: English.

The conference proceedings are published in the original language and as submitted by the authors. The collection has been formatted and prepared for publication in a unified style, without altering the content of individual contributions. The authors are fully responsible for the accuracy of the facts, proper names, quotations, statistical data, industry terminology, and other information presented in their materials.

**Research
Europe.org**

IEDC

© International Education
Development Center, 2025
© Research Europe, 2025

Official website: researcheurope.org

Table of Contents

Military Sciences

Integration of survival skills into the educational process as a factor of national security.	11
<i>Rostyslav Shykula, Andrii Yanishen, Oleksandr Haldobin, Ivan Mashchenko</i>	
Emergency preparedness: effectiveness of survival training courses during wartime.	13
<i>Rostyslav Shykula, Bohdan Streliaanyi, Oleksii Dudka, Yurii Novoselov</i>	

Economic Sciences

Public investments as a tool for territorial recovery.	17
<i>Alina Pyvovar</i>	
ESG investing and its impact on the development of renewable energy.	20
<i>Alla Moroz</i>	
Smart home subsystems during emergency situations.	24
<i>Danylo Kirichenko, Heorhii Zemlianko</i>	
Information support for household economic resilience in Ukraine.	28
<i>Daria Korotkova, Andrii Shabalin</i>	
Sustainability-oriented teams: how “green KPIs” reshape motivation and conflict.	30
<i>Kateryna Barkova</i>	
Methodology for assessing youth well-being in the context of social capital assessments at the local level.	34
<i>Maksym Otkydach</i>	
Cryptocurrency as an object of financial and legal regulation.	38
<i>Mariia Ovcharenko</i>	
The role of technology and innovation in ensuring transport security under martial law in Ukraine.	42
<i>Mykola Tsurkan, Olena Moskvichova</i>	
Economic sciences in Ukraine: challenges, reconstruction, and euro-integration.	48
<i>Natalia Yakula</i>	

Anti-crisis debt restructuring: specifics of implementing modern covenants.	51
<i>Nadiia Antypenko, Nadiia Roshchyna</i>	
Tax risks in Ukraine: issues of substance and management.	55
<i>Oleksandr Fradynskyi</i>	
Revolut's digital product ecosystem.	58
<i>Oleksii Horobets</i>	
Organisational and economic foundations for the development of dairy farming in Ukraine during wartime.	61
<i>Olena Smihunova, Viktoriia Ryzhova</i>	
Organizational and infrastructural modeling of telemedicine services in Ukraine.	64
<i>Serhii Riabkov, Olena Borodina</i>	
Strategic guidelines for the development of the European Union's public finances.	68
<i>Tamara Panfilova</i>	
Evolution of the styles of Ukraine's economic diplomacy and the modern period.	71
<i>Yana Pukhalska</i>	

Journalism and Social Communication

Prospects for the development of mass communication.	75
<i>Svitlana Belkova</i>	

Pedagogical Sciences

Engineering in technological education of schoolchildren in Ukraine.	79
<i>Anatolii Ivanchuk</i>	
Transformation of the content of training future psychologists for professional work with children (2002–2014).	82
<i>Anhelina Karpenko</i>	
Project-based learning and role-playing in the development of students' foreign language communicative competence.	85
<i>Inna Ivanova</i>	
Multiculturalism as an important means of orientation in the modern world.	88
<i>Inna Mykytenko</i>	

Innovative approaches to developing the professional competence of future preschool education specialists in the course of practical training.	93
<i>Iryna Mazur</i>	
Formation of management culture of future managers in professional training using innovative technologies.	97
<i>Ivan Blyachyn</i>	
Innovative linguodidactic strategies for teaching English to law enforcement cadets.	101
<i>Larysa Dudikova</i>	
Organization of educational work of a mentor with student youth.	103
<i>Lesya Matsenko</i>	
Integration of international experience in improving higher pedagogical education in the light of the implementation of the provisions of the bologna process.	105
<i>Maksym Kovalenko</i>	
Digital tool for mastering management and marketing terminology.	109
<i>Nataliia Parkhomenko, Lucia Vilcekova, Frantisek Olsavsky, Emília Charfaoui</i>	
Surveys as a tool for obtaining valid and reliable data in research on general secondary education.	113
<i>Oksana Denysiuk, Tetiana Dron</i>	
Use of alternative pedagogical technologies in the professional training of future teachers in a higher educational institution.	116
<i>Oleksyi Karchevskyi</i>	
Modern school literary education and the challenges of genre multidimensionality.	120
<i>Olena Serdiuk</i>	
Participation of students of general secondary education in volunteer activities in the conditions of martial state in Ukraine.	123
<i>Olexsandr Yakymchuk</i>	
Logical component in the structure of scientific thinking.	128
<i>Ruslan Voloshchuk</i>	
Legal competence of a future teacher as a component of his professional training in the context of transformations of Ukrainian education.	132
<i>Serhiy Vilkov</i>	

Preschool education in the context of war: challenges, losses and adaptation in the Poltava region.	135
<i>Tetiana Vodolazska, Tetiana Ustymenko</i>	
Results of designing an innovative environment for professional training of future teachers for pedagogical activities.	137
<i>Vasyl Gaborec</i>	
Integrating subject-specific vocabulary into English language teaching (English for specific purposes).	141
<i>Viktoriia Muravska, Olga Vitruk, Viktoriia Povar</i>	

Psychological Sciences

Essence of the spiritual-value approach to the phenomenon of psychological health in the religious person.	147
<i>Denys Shpak</i>	
Socio-psychological factors of development motivation for training of psychologist students.	150
<i>Iryna Chorna, Tetiana Reshetukha</i>	
Cognitive-reflexive functions of awareness as a factor of self-regulation of the individual in conditions of war.	154
<i>Liliia Verkhovod</i>	
Formation of the future teacher's professional competence in the field of learning and self- learning within a pedagogical university.	157
<i>Olena Bychkoviak, Svitlana Zabolotska</i>	
Psychological features of emotional burnout of social professionals in martial law conditions.	161
<i>Olena Putintseva, Oksana Nikitina</i>	
Mechanisms of psychological adaptation and increasing teachers' stress resistance during martial law.	164
<i>Tetiana Sarkisian</i>	
Semantic interpretations of learning in crisis conditions as a reflection of motivational strategies of the individual.	167
<i>Vadym Potomkin</i>	

Technical Sciences

Biometric-Keyed Revocable CP-ABE for privacy- preserving cloud-based glucose data storage.	172
<i>Mykhailo Kotyk, Viktor Kukuruza</i>	

Automation of emotional speech analysis.....	179
<i>Nataliia Rusina, Oleksandra Voloshyna</i>	
Improving the system for organizing the transportation of oversized and heavy cargo.....	182
<i>Oleksandr Kosharnyi, Oleksandr Lanovyi, Vadim Mastruk</i>	
Improving cloud security on AWS: zero trust for containerized services and lightweight edge anomaly detection.....	185
<i>Vitalii Molnar</i>	

Philological Sciences

The internal conflict of the concept CIVIL SOCIETY in mass media discourse.....	189
<i>Andrii Kaptiurov</i>	
Stylistic and lexical features of translating protocol speeches in different cultural contexts.....	191
<i>Kateryna Hiltay</i>	
The role of the Latin language in the development of students' analytical thinking.....	194
<i>Lada Rostomova</i>	
Translation of synonymy in interlingual communication.....	196
<i>Liudmyla Volkova, Alina Makeienko</i>	
Representation of ethical concepts in the Ukrainian translation of Ayn Rand's novel Atlas Shrugged.....	202
<i>Oleksandra Panfilova</i>	

Philosophical Sciences

Perspectives of contemporary philosophy of science from a pluralistic viewpoint.....	205
<i>Ihor Omelchuk, Mykhailo Hotych</i>	

Legal Sciences

Responsibility of payment system participants for violation of financial legislation.....	209
<i>Elizaveta Vorobiova</i>	

Analytical tools for countering collaborationism in the public administration system based on adaptability.	213
<i>Igor Maidenko</i>	
The normative model of Ukraine's national public interest in political security under martial law.	215
<i>Natalia Volnyanska</i>	
Interaction of human rights organizations with state authorities for the development of civil society.	218
<i>Olena Bondarchuk-Ladna</i>	
The role of the international NGOs in preventing international crises.	221
<i>Tarek Kazem</i>	

Military Sciences

Integration of survival skills into the educational process as a factor of national security

Rostyslav Shykula

Military Institute of Armored Forces of National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Kharkiv
<https://orcid.org/0000-0003-0609-0660>

Andrii Yanishen

Military Institute of Armored Forces of National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Kharkiv
<https://orcid.org/0009-0007-1663-279X>

Oleksandr Haldobin

Military Institute of Armored Forces of National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Kharkiv
<https://orcid.org/0009-0007-1663-279X>

Ivan Mashchenko

Military Institute of Armored Forces of National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Kharkiv
<https://orcid.org/0009-0006-9825-3437>

Abstract. *The article examines the feasibility of integrating survival skills into the educational process as a factor in ensuring Ukraine's national security. It highlights the main directions of preparing the population for actions in crisis situations and emphasizes the role of education in developing self-protection, resilience, and civic responsibility competencies.*
Keywords: *survival, education, national security, civic preparedness, resilience.*

Інтеграція навичок виживання в освітній процес як чинник національної безпеки

Ростислав Шикула

Військовий інститут танкових військ Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут", м. Харків
<https://orcid.org/0000-0003-0609-0660>

Андрій Янішен

Військовий інститут танкових військ Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут", м. Харків
<https://orcid.org/0009-0007-1663-279X>

Олександр Галдобін

Військовий інститут танкових військ Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут", м. Харків
<https://orcid.org/0009-0007-1663-279X>

Іван Машченко

Військовий інститут танкових військ Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут", м. Харків
<https://orcid.org/0009-0006-9825-3437>

Анотація. *У статті досліджується доцільність інтеграції навичок виживання в освітній процес як чинника забезпечення національної безпеки України. Висвітлюються основні напрями підготовки населення до дій у кризових умовах, роль освіти у формуванні компетентностей самозахисту, стійкості та громадянської відповідальності.*
Ключові слова: *виживання, освіта, національна безпека, підготовка громадян, стійкість.*

Вступ. Сучасні реалії російсько-української війни актуалізують необхідність формування в громадян України знань і навичок, які забезпечують не лише фізичне виживання, а й готовність до дій у кризових ситуаціях. Виживання в умовах війни перестало бути вузькоспеціальним питанням, притаманним лише військовим чи рятувальним структурам, і перетворилося на елемент загальнодержавної системи безпеки. Саме тому інтеграція елементів дисципліни "Виживання" в освітній процес різних рівнів освіти є доцільним і стратегічно важливим напрямом.

Мета дослідження – обґрунтувати доцільність включення навичок виживання в освітній процес як чинника підвищення національної безпеки та підготовки громадян до дій у надзвичайних і бойових умовах.

Основна частина. В умовах воєнного стану освіта стає одним із головних інструментів формування безпечного середовища. Освітній компонент "Виживання" має на меті не лише передавання знань, але й виховання особистості, здатної діяти самостійно, відповідально та ефективно у стресових обставинах [1, с. 105].

Інтеграція знань з виживання передбачає розширення навчальних програм шкіл, коледжів, університетів та центрів підвищення кваліфікації через поєднання теоретичної і практичної підготовки. До основних напрямів такої інтеграції належать:

- формування базових навичок самозахисту і надання домедичної допомоги;
- вивчення принципів організації життєзабезпечення в екстремальних умовах;
- навчання орієнтуванню на місцевості, використанню природних ресурсів і засобів зв'язку;
- розвиток психологічної стійкості, навичок командної взаємодії, адаптації до ризикових ситуацій [2, с. 58].

Важливо, щоб процес інтеграції відбувався системно: через включення модулів із виживання до курсів "Захист України", "Безпека життєдіяльності", "Цивільна оборона" тощо. На рівні вищої освіти доцільно запроваджувати міждисциплінарні курси, що поєднують природничі, медичні, психологічні та соціальні аспекти безпеки людини.

Особливу увагу слід приділяти розвитку критичного мислення та прийняттю рішень у стресових ситуаціях. Згідно з дослідженнями українських педагогів і психологів, саме практичні тренінги, рольові ігри та симуляційні навчання формують реальні компетентності, необхідні для дій у кризових умовах [3, с. 42].

Інтеграція навичок виживання також сприяє формуванню культури безпеки, підвищенню довіри між державою та громадянами, зміцненню патріотичних почуттів і соціальної згуртованості. У цьому контексті освіта стає не лише джерелом знань, а й інструментом забезпечення національної стійкості.

Висновки. Інтеграція навичок виживання в освітній процес України є ключовим чинником підготовки суспільства до дій в умовах воєнних і надзвичайних ситуацій. Такий підхід забезпечує комплексну підготовку особистості, сприяє зміцненню

національної безпеки, розвитку культури самозбереження та формуванню відповідального громадянства. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розроблення методичних рекомендацій і програмного забезпечення навчального процесу, які поєднують традиційні освітні форми з сучасними технологіями та практичними тренінгами.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В. П. Освіта і національна безпека: стратегічні орієнтири розвитку. *Філософія освіти*. 2020. № 2. С. 102–109.
2. Ковальчук І. П. Теорія і практика безпеки життєдіяльності в системі сучасної освіти. *Освітологічний дискурс*. 2021. № 4. С. 55–61.
3. Литвин О. М. Формування навичок самозбереження у процесі військово-патріотичного виховання молоді. *Педагогічні науки*. 2022. № 1. С. 40–45.

UDC 316.46:355/359(477)

DOI: <https://doi.org/10.64076/iedc251023.08>

Emergency preparedness: effectiveness of survival training courses during wartime

Rostyslav Shykula

Military Institute of Armored Forces of National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”, Kharkiv
<https://orcid.org/0000-0003-0609-0660>

Bohdan Strelaniyi

Military Institute of Armored Forces of National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”, Kharkiv
<https://orcid.org/0009-0008-1889-9444>

Oleksii Dudka

Military Institute of Armored Forces of National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”, Kharkiv
<https://orcid.org/0009-0002-1491-7592>

Yurii Novoselov

Military Institute of Armored Forces of National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”, Kharkiv
<https://orcid.org/0009-0008-4285-297X>

Abstract. The article analyzes the effectiveness of survival training courses during wartime as a tool for preparing citizens for emergencies. It examines the criteria for evaluating training outcomes and emphasizes the importance of practical, psychological, and technological preparation of the population for action in crisis situations.

Keywords: survival, population training, emergencies, training effectiveness, security.

Підготовка до надзвичайних ситуацій: ефективність навчальних курсів з виживання у воєнний час

Ростислав Шикун

Військовий інститут танкових військ Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут", м. Харків
<https://orcid.org/0000-0003-0609-0660>

Богдан Стреляний

Військовий інститут танкових військ Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут", м. Харків
<https://orcid.org/0009-0008-1889-9444>

Олексій Дудка

Військовий інститут танкових військ Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут", м. Харків
<https://orcid.org/0009-0002-1491-7592>

Юрій Новосолов

Військовий інститут танкових військ Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут", м. Харків
<https://orcid.org/0009-0008-4285-297X>

Анотація. У статті досліджується ефективність навчальних курсів з виживання у воєнний час як інструменту підготовки громадян до надзвичайних ситуацій. Розглянуто критерії оцінювання результативності навчання, значення практичної, психологічної та технологічної підготовки населення до дій у кризових умовах.

Ключові слова: виживання, підготовка населення, надзвичайні ситуації, ефективність навчання, безпека.

Вступ. Повномасштабна російсько-українська війна висвітлила критичну потребу у формуванні серед населення знань і практичних навичок поведінки в екстремальних умовах. Виживання в умовах воєнних дій стає складовою не лише військової підготовки, але й системи цивільного захисту, що охоплює всі верстви населення. Ефективна підготовка громадян до надзвичайних ситуацій є важливим елементом національної безпеки, а навчальні курси з виживання відіграють ключову роль у цьому процесі.

Мета дослідження – проаналізувати ефективність навчальних курсів із виживання у воєнний час та визначити шляхи їх удосконалення як інструменту підвищення готовності населення до надзвичайних ситуацій.

Основна частина. З початком війни освітні заклади, громадські організації та волонтерські ініціативи активно впроваджують короткострокові та довготривалі курси з виживання, домедичної допомоги, дій під час обстрілів, евакуації тощо. Аналіз показує, що найбільш ефективними є ті навчальні програми, які поєднують теоретичні знання з практичними тренуваннями [1, с. 105].

Ключовими критеріями ефективності курсів виступають:

1. Практична спрямованість - відпрацювання дій у реалістичних умовах (укриття, орієнтування, користування аптечками, радіозв'язок).

2. Доступність - можливість навчання для широких верств населення, включно з дітьми та літніми людьми.

3. Актуальність навчальних матеріалів - адаптація до умов сучасної війни, нових загроз і засобів ураження.

4. Психологічна підготовка - формування стресостійкості та навичок самоконтролю у кризових ситуаціях [2, с. 87].

Особливої уваги потребує підготовка педагогічних і науково-педагогічних працівників до викладання дисциплін, пов'язаних із виживанням. Підвищення їхньої кваліфікації сприятиме формуванню у здобувачів освіти комплексного бачення безпеки життєдіяльності.

Досвід останніх років свідчить, що впровадження навчальних курсів з виживання у школах, закладах вищої освіти та коледжах підвищує готовність населення до дій під час повітряних тривог, артилерійських обстрілів, техногенних аварій. Курси сприяють підвищенню рівня довіри до державних інституцій і розвитку культури безпеки серед громадян [3, с. 39].

Разом із тим існує потреба у стандартизації програм підготовки, створенні єдиної системи сертифікації викладачів і тренерів, а також у використанні сучасних технологій навчання - симуляторів, інтерактивних платформ, відеоінструкцій.

Висновки. Ефективність навчальних курсів з виживання у воєнний час безпосередньо впливає на рівень підготовленості населення до надзвичайних ситуацій і, відповідно, на національну безпеку. Комплексний підхід до їх організації, поєднання практичних занять, психологічної підтримки та цифрових технологій створює підґрунтя для формування стійкого суспільства, здатного діяти злагоджено у кризових умовах.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В. П. Освіта і національна безпека: стратегічні орієнтири розвитку. *Філософія освіти*. 2020. № 2. С. 102–109.

2. Бондар С. В. Психологічна підготовка до дій у кризових ситуаціях: сучасні підходи. *Безпека життєдіяльності*. 2022. № 1. С. 84–90.

3. Ковальчук І. П. Навчальні курси як форма формування навичок безпечної поведінки серед населення. *Освітологічний дискурс*. 2021. № 3. С. 37–43.

Economic Sciences

Public investments as a tool for territorial recovery

Alina Pyvovar

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

Abstract. *The paper explores the role of public investments as a key instrument for restoring and revitalizing territories affected by crises or destruction. It analyzes the mechanisms of state investment policy, priorities for regional recovery, and the impact of public funding on sustainable economic and social development.*

Keywords: *public investments, territorial recovery, regional development, state policy, sustainable growth.*

The large-scale destruction of Ukraine's infrastructure and socio-economic landscape caused by the military aggression of the Russian Federation underscores the urgent need for a systematic study of post-war recovery mechanisms through the lens of public investment. The experience of countries that have successfully implemented post-war reconstruction demonstrates the critical role of public investments as a catalyst for economic growth and a driver for attracting private capital. The purpose of this study is to analyze international experience in the use of public investments for post-war recovery and to identify prospects for applying these mechanisms in Ukraine, taking into account the implementation of the Digital Ecosystem for Recovery Management (DREAM). According to the Budget Code of Ukraine, the term “*public investments*” refers to funds allocated from the state or local budgets, including those received as international technical assistance. This category also encompasses financial resources raised under state or local guarantees, as well as capital expenditures made by state and municipal unitary enterprises.

Furthermore, public investments include capital expenditures by business entities in which the state holds more than 50 percent of the authorized capital (excluding banking institutions), as well as by municipal institutions and organizations. An important condition is that such investments must not be financed from the entities' own funds. These funds are directed toward various purposes such as the creation, acquisition, reconstruction, or technical modernization of fixed assets and other tangible and intangible non-current assets, provided that their expected useful life exceeds one year. Public investments also cover payments under agreements concluded within the framework of public-private partnerships [1].

The functional purpose of public investments in the context of post-war recovery includes the creation and modernization of critical infrastructure, the development of

public service systems, the formation of a favorable investment climate for attracting private capital, and the establishment of investment risk insurance mechanisms—factors that are essential for the return of populations to affected territorial communities. Although the term “*public investments*” appears modern, the concept itself has historical precedents. A relevant example is the German Economic Miracle (Ger. *Wirtschaftswunder*) [2].

The reconstruction of West Germany between 1945 and 1962 serves as a benchmark for the effective use of public investments. Funding sources included international assistance through the Marshall Plan, which provided USD 1.5 billion, as well as total U.S. aid amounting to USD 3.872 billion between 1946 and 1950, alongside allocations from the Federal Republic of Germany’s national budget. A specialized financial institution—the Kreditanstalt für Wiederaufbau (KfW), or Reconstruction Credit Institute—was established to ensure targeted use of funds. Approximately 60 percent of Marshall Plan resources were distributed through a system of preferential loans to private enterprises. Priority investment areas included the energy sector and housing construction.

The strategic principles of the German model were based on a clear concept of developing a *social market economy*, extensive liberalization and deregulation of the business environment, the abolition of administrative price controls, and the creation of an exceptionally favorable investment climate. A critical outcome was that the restoration of the housing stock through concessional lending at an annual rate of 6.45 percent transformed the construction sector into a driver of economic growth, generating a multiplier effect across related industries. The reform of public investment management in Ukraine is founded on the operation of the Digital Ecosystem for Recovery Management (DREAM)—an integrated platform that ensures centralized management of investment projects, transparency and accountability in the allocation of public and international funds, coordination of international donor assistance, and real-time monitoring of project implementation. The system has been operational since 2022 [3].

The government has identified strategic sectors for concentrating public resources, including energy, humanitarian demining, housing reconstruction, the restoration of critical and social infrastructure, and private sector support. This national recovery management ecosystem provides a unified digital pathway and a “one-stop shop” for all reconstruction and modernization projects initiated by Ukrainian communities. It enables anyone, anywhere, to plan, oversee, and implement public investment projects, leveraging data to reduce risks, enhance reporting accuracy, and improve overall funding efficiency.

According to current DREAM data, there are 14,156 projects with a total budget of UAH 1.88 trillion and available financing amounting to UAH 181.29 billion, indicating a substantial need for additional investment in projects such as major repairs of medical and cultural facilities, construction of shelters, and other essential infrastructure [3]. The analysis of international experience makes it possible to identify the key determinants of public investment effectiveness within the Ukrainian context. The institutional and political conditions include the formation of a consolidated strategic vision of the national economic model, the establishment of political stability and policy continuity, large-scale deregulation and economic liberalization, and the reduction of the tax burden on businesses. The financial and economic conditions comprise the creation of a war risk insurance fund, the maintenance of currency stability, the prioritization of public investments in the modernization of strategic industries, and the maximization of multiplier effects through preferential lending mechanisms. The managerial conditions involve preventing the misuse of funds, strengthening anti-corruption measures, and ensuring effective coordination of national and international resources.

Public investments are a necessary but insufficient condition for successful post-war recovery, as their effectiveness depends on the quality of the institutional environment and the strategic consistency of state policy. The German model of post-war reconstruction demonstrates the critical importance of transforming public investments into a catalyst for private capital inflows through the creation of a favorable business climate. The DREAM digital ecosystem provides a functional foundation for ensuring transparency and efficiency in the management of public investments in Ukraine; however, its potential can be realized only in the context of comprehensive economic reforms.

The successful adaptation of international experience in Ukraine depends on the implementation of systemic transformations. Public investments should not be viewed as an end in themselves but rather as a tool for creating the preconditions necessary to attract large-scale private capital—the primary driver of economic growth and sustainable development.

References

1. Budget Code of Ukraine. Official web portal of the Parliament of Ukraine. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Kolesnyk V. *The secret of the German economic miracle*. Drukarnia. <https://drukarnia.com.ua/articles/sekret-nimeckogo-ekonomichnogo-diva-CBOom>.
3. Dream. *DREAM*. <https://dream.gov.ua/ua>.
4. Dream. *DREAM*. [https://bi.dream.gov.ua/archive/?select=_Language/\[UK\]/#](https://bi.dream.gov.ua/archive/?select=_Language/[UK]/#).

ESG investing and its impact on the development of renewable energy

Alla Moroz

Sumy State University, Sumy

<https://orcid.org/0000-0001-9408-2438>

Abstract. *ESG-oriented investing significantly supports renewable energy growth, channeling financial resources and creating favorable conditions for the energy transition. Empirical data confirm its positive impact through lower capital costs, broader investor participation, and regulatory support. Despite challenges such as political polarization and greenwashing risks, growing ESG assets and clean energy investments sustain a positive long-term outlook.*

Keywords: *ESG investing, renewable energy, energy transition, sustainable finance.*

In the global energy system transformation, ESG investing (Environmental, Social, Governance) is gaining critical importance as a key driver of renewable energy development. According to Bloomberg Intelligence, global ESG assets exceeded USD 30 trillion in 2022 and are projected to reach USD 40 trillion by 2030, accounting for over 25% of total assets under management [1]. At the same time, global investments in clean energy reached a record USD 2 trillion in 2024, which is twice the level of investments in fossil fuels [2].

ESG investing represents an investment approach that integrates environmental (E), social (S), and governance (G) criteria into the investment decision-making process alongside traditional financial metrics. Unlike classical investment models focused solely on profit maximization, the ESG approach emphasizes the long-term sustainability of businesses and their impact on society and the environment [3]. Financial return is viewed as one component of the triple bottom line, which balances profit, social, and environmental outcomes. This approach recognizes that long-term financial performance is inherently linked to environmental sustainability and social responsibility [4].

The components of ESG include [4]:

- Environmental (E) component – evaluates a company's impact on the environment, including greenhouse gas emissions, use of renewable energy, waste management, biodiversity conservation, water use, and climate change adaptation.
- Social (S) component – analyzes the company's relationships with employees, suppliers, customers, and communities, focusing on working conditions, human rights, gender equality, health and safety, and community development.
- Governance (G) component – examines corporate governance, including board structure and independence, executive compensation, shareholder rights, transparency of reporting, business ethics, and anti-corruption practices.

It is important to distinguish ESG investing from philanthropy: ESG investors seek competitive financial returns while contributing to positive change. Research shows that most asset managers believe ESG integration improves overall investment performance, and 60% of institutional investors report higher returns from ESG investments than traditional equivalents [5].

The main instruments of ESG financing for renewable energy include [6, 4]:

- Green bonds primarily fund projects with measurable environmental benefits, including renewable energy, energy efficiency, and clean transport.
- Green loans – bank financing for projects with clearly defined environmental benefits, in accordance with the Green Loan Principles.
- Sustainability-linked loans (SLL) – loans with interest rates tied to achieving a company's ESG targets, allowing reduced financing costs upon meeting key performance indicators (KPIs).
- Transition bonds – instruments designed to finance the decarbonization of energy-intensive industries.

The ESG investment market demonstrates steady growth despite economic challenges. According to PwC research [5], ESG-oriented assets under management are projected to increase from USD 18.4 trillion in 2021 to USD 33.9 trillion by 2026, with a compound annual growth rate (CAGR) of 12.9%. Regionally, Europe leads with 83% of all ESG assets, while the Asia-Pacific region shows the fastest growth – ESG assets there are expected to triple by 2026, reaching USD 3.3 trillion [5].

The structure of ESG investing is characterized by the dominance of ESG integration strategies (81% of investors) and exclusionary screening (75%). At the same time, 68% of investors exclude fossil fuels, making it the leading negative screening criterion [3]. Notably, 89% of investors consider ESG factors when making investment decisions, and 79% regard ESG risk management as critical in investment selection [7].

From the renewable energy perspective, ESG investing provides substantial financial inflows into its development. In 2024, the solar energy sector attracted USD 500 billion in investments, becoming the largest recipient of capital among all energy sectors [2]. Overall, renewable energy, electrification, and energy efficiency have emerged as the dominant themes in the market.

Empirical studies confirm a positive correlation between ESG investing and renewable energy development. According to research published in *Nature*, a 1% increase in ESG investments leads to a 0.19% rise in renewable energy use in the short term and a 0.32% increase in the long term among OECD countries [8].

Several channels link ESG investment flows with renewable energy expansion:

1. Reduction of capital costs. Companies with high ESG ratings gain access to cheaper financing. 50.1% of investors confirm that firms with higher ESG performance enjoy a lower cost of capital [7].

2. Preferential financing conditions. Green bonds and SLLs offer reduced interest rates for renewable energy projects that achieve established ESG targets [6, 4].

3. Expansion of the investor base. 78% of institutional investors are willing to pay higher fees for ESG funds, creating additional demand for renewable energy assets [5].

4. Regulatory support. Implementing the EU Taxonomy, TCFD standards, and other regulatory frameworks directs capital toward renewable energy projects [4].

However, despite positive trends, ESG investing faces several challenges:

1. Political polarization. In the United States, political debates around ESG contribute to regulatory uncertainty [9].

2. Reporting standardization. While 72% of European asset owners seek standardized ESG reporting, only 18% can implement it [7].

3. Greenwashing. Regulators increasingly scrutinize companies' ESG claims to prevent misleading or exaggerated sustainability statements [9].

4. Insufficient project supply. One-third of investors report difficulties finding suitable ESG investment opportunities [7].

Overall, the outlook for ESG investing and its impact on renewable energy remains optimistic:

- 73% of respondents expect substantial growth in the sustainable investment market over the next one to two years [3].

- The global ESG investment market is projected to reach USD 167.49 trillion by 2034, with a CAGR of 18.82% [10].

- Energy transition investments require USD 2.1 trillion annually by 2025, three times the current level [11].

- Technological tools, including artificial intelligence and data analytics (identified by 65% of investors), are enhancing ESG evaluation and portfolio management [3].

Maximizing ESG's contribution to renewable energy development requires coordinated action across governments, regulators, financial institutions, and energy companies to align standards, increase transparency, and expand investment opportunities in the clean energy sector.

References

1. Bloomberg Intelligence. (2024). Global ESG assets predicted to hit \$40 trillion by 2030, despite challenging environment. Bloomberg LP. <https://www.bloomberg.com/company/press/global-esg-assets-predicted-to-hit-40-trillion-by-2030>.

2. Rothschild & Co. (2025). ESG insights for 2025 and beyond (Wealth Management Business with Humanity Report). Rothschild & Co. <https://www.rothschildandco.com/en/newsroom/insights/2025/06/wm-business-with-humanity-esg-insights-for-2025-and-beyond>.

3. US SIF Foundation. (2025). US sustainable investing trends 2024/2025 (15th ed.). US SIF Foundation. <https://www.ussif.org/research/trends-reports/us-sustainable-investing-trends-2024-2025-executive-summary>.
4. Norton Rose Fulbright. (2024). How ESG investment is shaping the energy transition. Norton Rose Fulbright. <https://www.nortonrosefulbright.com/en/knowledge/publications/caa62820/how-esg-investment-is-shaping-the-energy-transition>.
5. PwC. (2022). ESG-focused institutional investment seen soaring 84% to US\$33.9 trillion in 2026: Asset and Wealth Management Revolution 2022 report. PwC Indonesia. <https://www.pwc.com/id/en/media-centre/press-release/2022/english/esg-focused-institutional-investment-seen-soaring-84-to-usd-33-9-trillion-in-2026-making-up-21-5-percent-of-assets-under-management-pwc-report.html>.
6. International Capital Market Association. (2021). Green bond principles: Voluntary process guidelines for issuing green bonds. International Capital Market Association. <https://www.icmagroup.org/sustainable-finance/the-principles-guidelines-and-handbooks/green-bond-principles-gbp>.
7. KeyESG. (2025). 50 key ESG metrics you need to know in 2025. <https://www.keyesg.com/article/50-esg-statistics-you-need-to-know-in-2024>.
8. Nature. (2025). Investigating the intersection of ESG investing, green recovery, and SME development in the OECD. Humanities and Social Sciences Communications, 12(1). <https://www.nature.com/articles/s41599-025-04873-1>.
9. Morningstar. (2025). Global ESG fund flows increase in Q4 2024. Morningstar Inc. <https://www.morningstar.com/sustainable-investing/global-esg-fund-flows-increase-q4>.
10. Precedence Research. (2025). ESG investing market size to surpass USD 167.49 trillion by 2034. Precedence Research. <https://www.precedenceresearch.com/esg-investing-market>.
11. BloombergNEF. (2022). The future of ESG investing: Bloomberg Media's Sustainable Future Study. Bloomberg. <https://sponsored.bloomberg.com/article/mubadala/the-future-of-esg-Investing>.

Smart home subsystems during emergency situations

Danylo Kirichenko

National Aerospace University "Kharkiv Aviation Institute", Kharkiv
<https://orcid.org/0009-0001-8816-2455>

Heorhii Zemlianko

National Aerospace University "Kharkiv Aviation Institute", Kharkiv
<https://orcid.org/0000-0003-4153-7608>

Abstract. *The vulnerability of smart home systems to natural disasters driven by climate change. It finds that existing technologies, designed for comfort and efficiency, are ineffective in extreme events like floods or earthquakes. The paper substantiates the urgent need to develop adaptive models to enhance resilience, ensure occupants' safety, and protect infrastructure in crisis situations.*

Keywords: *smart home, emergency situations, natural disasters, Internet of Things (IoT), adaptive systems, security, climate change.*

Global climate change, accompanied by a significant increase in the frequency of natural disasters such as floods, hurricanes, earthquakes, and extreme temperature fluctuations, poses serious challenges to residential infrastructure. According to the World Meteorological Organization, the number of extreme weather events has nearly doubled over the past 20 years, and the economic damage caused by them exceeds US\$300 billion annually [1]. These changes not only affect the economy and social stability, but also threaten the viability of modern life support systems, including the concept of the Smart Home.

Modern smart home models use artificial intelligence, machine learning, and Internet of Things (IoT) algorithms to integrate sensors and devices [2]. They are capable of automatically optimizing systems, for example, regulating heating or ventilation in response to changes in the environment [3]. However, most such systems are unable to respond effectively to sudden natural phenomena, which limits their functionality in crisis situations [4]. This requires the adaptation of smart homes to ensure their resilience to external threats.

Research and development efforts are focused on integrating sensors that respond to emergencies with automated algorithms. For example, systems can shut off gas or electricity supplies during earthquakes [5]. However, their widespread implementation is complicated by high costs [6]. Research also considers energy consumption management algorithms based on weather data, but their adaptation to emergencies such as storms or floods remains underdeveloped [7]. Thus, despite advances in energy efficiency, improving the security of smart homes in crisis situations remains a key challenge [8].

A smart home is an integrated system of Internet of Things (IoT) and automated control technologies, but most systems have limitations that affect their effectiveness in crisis situations. To analyze the main advantages and disadvantages of these technologies, the results of the analysis of existing smart home systems in study [9] are presented in Table 1.

Table 1. Analysis of technologies and adaptability to natural phenomena and disasters

№	Technology	Advantages	Disadvantages	Adaptability to Natural Disasters
1	Honeywell Home T9 Smart Thermostat	Zonal temperature control, adapts to human presence	Vulnerable to power outages	Limited, does not account for catastrophic events
2	Tesla Powerwall	Autonomous power supply, integration with solar panels	Dependence on solar light availability during long-term disasters	Can provide autonomy, but efficiency is limited by the scale of the disaster
3	Alarm.com Smart Home Security	Integration of video surveillance, motion sensors, and gas leak detection	Requires a stable internet connection	Minimal adaptability, can partially respond to gas leaks or intrusions
4	Panasonic HomeX	Energy autonomy, energy consumption optimization	Limited autonomous operation during severe disasters	Capable of adapting to energy crises but not to other types of natural disasters
5	Ecovacs Deebot OZMO Pro	Adapts to various cleaning conditions, responds to increased humidity	Designed for household use, incapable of responding to complex emergencies	No adaptability to large-scale natural disasters
6	SMA Sunny Boy Storage	Autonomous operation, provides power for critical devices	Lacks integration with other Smart Home systems	Provides energy support but does not adapt to severe catastrophic situations

Taking natural disasters into account when designing smart homes is a critical aspect of ensuring the safety of residents and the integrity of the building. Recent studies show that dynamic natural phenomena such as severe storms, earthquakes, floods, and temperature fluctuations have a significant impact on the operation of smart homes. Works published in 2022-2024 describe how these natural factors can cause power supply failures [10], affect the structural stability of buildings, and disrupt the operation of sensor networks [11].

Below is a table of damage caused to smart homes by natural disasters, Table 2. According to the latest data, the greatest damage is observed during earthquakes and floods, as these phenomena not only affect structural elements but also disrupt the operation of networks and automated systems [12, 13].

Table 2. damage to the Smart Home from the impact of dynamic natural phenomena and disasters according to data from 2022-2024

№	Type of Natural Phenomenon or Disaster	Main Damages in Smart Homes	Causes of Damage	Examples (2022–2024)	Percentage of Damage (2022–2024)
1	Floods	Damage to electronics, control system short-circuits, power outages	Water infiltration into critical system components	Flood in Germany (2023), damage to electronics in Rhine River homes	35%
2	Earthquakes	Structural damage, sensor failures, power cable breaks	Insufficient resistance to vibrations and structural damage	Earthquake in Turkey (2023), safety system failures in 25% of homes	25%
3	Hurricanes	Power supply disruptions, damage to antennas, ventilation, and solar panels	High wind speed, trees falling on equipment	Hurricane Fiona in the USA (2022), power systems damaged in Florida	40%
4	Heavy Snowfalls	Solar panel breakdowns, sensor icing, heating system failures	Snow accumulation on critical house components	Snowstorms in Canada (2023), heating failures in 18% of homes	18%
5	Wildfires	Sensor burns, safety system damage, loss of energy independence	High temperatures, fire spreading to houses	California wildfires (2022), destruction of components in 60% of affected homes	60%
6	Temperature Fluctuations	Sensor failures and climate control system malfunctions	Insufficient protection against extreme temperatures	Heatwave in Europe (2022), 20% of homes with air conditioning failures	20%

An analysis of existing research in the field of developing adaptive models for smart homes reveals several significant gaps that limit their effectiveness in real-world conditions. First, most modern models do not provide sufficient resistance to sudden natural disasters such as earthquakes, storms, or floods, which calls into question their ability to operate in extreme situations. Another significant problem is the lack of integrated alarm systems that would respond quickly to danger and alert residents. Also, the lack of algorithms with a high level of adaptability and the ability to quickly restore systems after catastrophic events complicates the practical application of such models in crisis conditions. In addition, scientific research is often limited to predictable scenarios of changes in external conditions, without taking into account

dynamic factors that can unexpectedly change the characteristics of the environment, which further complicates the adaptation of Smart Homes to real threats.

Therefore, developing models capable of withstanding natural disasters is crucial for ensuring human safety and protecting vital infrastructure. Such models allow for more accurate prediction of potential risks, which in turn facilitates effective planning of preventive measures aimed at preventing destruction. This not only reduces economic losses, but also facilitates the recovery process after catastrophic events, ensuring stability and speed of system recovery in emergency situations.

References

1. Babel. (2025, 21 January). Extreme weather has cost the world more than 2 trillion over the past decade. Retrieved from <https://babel.ua/en/news/112550-extreme-weather-has-cost-the-world-more-than-2-trillion-over-the-past-decade>.
2. IEEE Xplore. (2023). Smart homes powered by machine learning: A review. Retrieved from <https://ieeexplore.ieee.org/document/9759682>.
3. Reeder, B., & David, A. (2016). Smart home technologies to assist older people to live well at home. *Journal of Aging Science*. Retrieved from <https://www.agingjournal.com/articles/smart-home-technologies.html>.
4. Taflisch, T. (2023, 19 січня). Protect your smart home from natural disasters. Medium. Retrieved from <https://taflisch.medium.com/protect-your-smart-home-from-natural-disasters-e02354089714>.
5. ScienceDirect. (2023). Smart home adaptation to climate change. Retrieved from <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2667345223000500>.
6. European Environment Agency. (2023). Extreme weather events and housing infrastructure. Retrieved from <https://www.eea.europa.eu/en/topics/in-depth/extreme-weather-floods-droughts-and-heatwaves>.
7. Pevnev, V., Plakhteev, A., Tsuranov, M., Zemlianko, H., Leichenko, K. "Smart City" Technology: Conception, Security Issues and Cases. *Lecture Notes in Networks and Systems*. 2022. Vol. 367. P. 207–218. https://doi.org/10.1007/978-3-030-94259-5_19.
8. SpringerLink. (2022). Resilience in smart homes to extreme events. Retrieved from <https://link.springer.com/article/10.1007/s12369-022-01038-5>.
9. ScienceDirect. (2022). IoT-based solutions for smart home energy efficiency. Retrieved from <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0378778822005044>.
10. Rana, N., Slade, E., & Kitchin, R. (2022). Smart homes and natural hazards: A resilience approach. *Journal of Environmental Informatics*, 38(2), 201-220.
11. Smith, J., & Brown, P. (2023). Natural disaster resilience for smart homes. *International Journal of Disaster Risk Science*, 15(3), 300-315.
12. EM-DAT. (2023). Emergency events database: Global disaster trends. Retrieved from <https://www.emdat.be>.
13. UNDRR. (2023). Disaster statistics and risk analysis. United Nations Office for Disaster Risk Reduction. Retrieved from <https://www.undrr.org>.

Information support for household economic resilience in Ukraine

Daria Korotkova

*Mykhailo Ptoukha Institute for Demography and Life Quality
Research of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv
<https://orcid.org/0000-0001-7949-2279>*

Andrii Shabalin

*Mykhailo Ptoukha Institute for Demography and Life Quality
Research of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv
<https://orcid.org/0009-0002-8942-1647>*

Abstract. *The study focuses on identifying the role of information support in shaping the economic resilience of Ukrainian households. The structure of the information system, the typology of information needs, and the impact of digitalization on access to economic data are analyzed. Strategic directions for improving information support in the decision-making process are outlined.*
Keywords: *economic resilience, households, information support, digitalization.*

Інформаційне забезпечення економічної резилієнтності домогосподарств України

Дар'я Короткова

*Інститут демографії та досліджень якості
життя імені Михайла Птухи НАН України, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0001-7949-2279>*

Андрій Шабалін

*Інститут демографії та досліджень якості
життя імені Михайла Птухи НАН України, м. Київ
<https://orcid.org/0009-0002-8942-1647>*

Анотація. *Дослідження зосереджено на визначенні ролі інформаційного забезпечення у формуванні економічної резилієнтності домогосподарств України. Проаналізовано структуру інформаційної системи, типологію інформаційних потреб і вплив цифровізації на доступ до економічних даних. Окреслено стратегічні напрями вдосконалення інформаційної підтримки процесу прийняття рішень.*
Ключові слова: *економічна резилієнтність, домогосподарства, інформаційне забезпечення, цифровізація.*

Ефективність моделювання та прогнозування економічної резилієнтності домогосподарств значною мірою визначається якістю та повнотою інформаційного забезпечення. Формування бази даних передбачає комплексну систематизацію статистичних, аналітичних та соціологічних джерел, що відображають різні аспекти соціально-економічної стійкості домогосподарств [1].

Інформаційне забезпечення охоплює декілька рівнів. Макроекономічний рівень характеризує зовнішнє середовище функціонування домогосподарств: динаміка ВВП, рівень безробіття, інфляція, державна підтримка та регіональні

диспропорції. Мікрорівень включає показники доходів, витрат, структури споживання, соціальної адаптивності та фінансової безпеки домогосподарств [2].

Суттєвим компонентом інформаційного забезпечення є дані вибірових обстежень умов життя домогосподарств, результати соціологічних опитувань та відкриті статистичні бази (Держстат, Мінфін, НБУ, міжнародні організації). Інтеграція офіційної статистики з моніторинговими дослідженнями дозволяє врахувати регіональні особливості та відмінності у структурі доходів.

На основі систематизованої інформації формується індикаторна база, що забезпечує оцінювання, моделювання та прогнозування рівня економічної резилієнтності. Використовується поєднання кількісних і якісних показників, що дозволяє відтворити як матеріальні, так і поведінкові аспекти адаптивності [3].

Система інформаційного забезпечення включає три взаємопов'язані підсистеми:

1. Інформаційно-аналітична інфраструктура – канали надходження інформації (цифрові платформи, фінансові сервіси, державні канали), інструменти обробки та верифікації даних. За даними КМІС, 67% українських домогосподарств використовують цифрові канали для фінансової інформації, проте лише 34% володіють навичками критичної оцінки джерел [4].

2. Інформаційні компетенції домогосподарств – цифрова грамотність, фінансова освіта, аналітичні здібності та стратегічне планування. Індекс фінансової грамотності населення зріс з 11,2 (2021) до 12,5 (2023), але зберігаються регіональні та вікові диспропорції [5].

3. Інформаційно-поведінкові патерни – специфіка використання інформації у прийнятті рішень, що визначається когнітивними, емоційними та соціальними факторами.

Типи інформаційних потреб домогосподарств [1; 4]:

➤•Оперативна інформація – поточні дані про ціни, курси валют, ставки депозитів і кредитів, вакансії.

➤•Стратегічна інформація – прогнози економічного розвитку, інвестиційні можливості, освітні та професійні програми.

➤•Кризова інформація – програми соціального захисту, антикризові фінансові інструменти, альтернативні джерела доходів.

➤•Превентивна інформація – управління ризиками, формування резервів, страхування та диверсифікація активів.

Цифровізація створює нові можливості для підвищення економічної резилієнтності: технології big data, AI, blockchain забезпечують персоналізацію, прозорість та довіру до інформаційних ресурсів. Програма "Дія" станом на 2024 рік охопила понад 19 млн користувачів (47% населення). Водночас цифровий розрив залишає соціально вразливі групи поза інформаційним простором [4].

Стратегічні напрями удосконалення:

✓•Формування національної екосистеми фінансової освіти з адаптивними технологіями та гейміфікацією.

✓•Створення єдиного інформаційного хабу з персоналізованими рекомендаціями.

✓•Розробка цифрових фінансових помічників на базі AI для моніторингу фінансового стану.

✓•Сертифікація джерел та боротьба з фінансовою дезінформацією.

✓•Інклюзивність цифрового простору для вразливих груп та розвиток альтернативних каналів інформування.

Ефективна система інформаційного забезпечення визначає здатність домогосподарств до адаптивного управління фінансовими ризиками та прийняття обґрунтованих рішень. Подальші дослідження можуть зосередитися на емпіричній оцінці ефективності різних моделей інформаційних інтервенцій та розробці метрик для вимірювання інформаційного компоненту економічної резилієнтності.

Список використаних джерел

1. Briguglio L., Cordina G., Farrugia N., Vella S. (2009). Economic Vulnerability and Resilience: Concepts and Measurements. *Oxford Development Studies*, 37(3), 229–247. DOI: 10.1080/13600810903089893.

2. Martin R., Sunley P. (2015). On the notion of regional economic resilience: conceptualization and explanation. *Journal of Economic Geography*, 15(1), 1–42. DOI: 10.1093/jeg/lbu015.

3. Stiglitz J. E., Weiss A. (1981). Credit Rationing in Markets with Imperfect Information. *The American Economic Review*, 71(3), 393–410.

4. Лібанова Е. М., Курило І. О. (2021). Соціально-демографічні чинники економічної безпеки домогосподарств в Україні. *Демографія та соціальна економіка*, №3(45), 11–26. DOI: 10.15407/dse2021.03.011.

5. Національний банк України (2023). Стратегія підвищення фінансової грамотності в Україні на 2023-2028 роки. Київ: НБУ. URL: <https://bank.gov.ua>.

UDC 005.95/.96

Sustainability-oriented teams: how “green KPIs” reshape motivation and conflict

Kateryna Barkova

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv

<https://orcid.org/0000-0002-8389-0728>

Abstract. *This paper examines how sustainability-related KPIs (“green KPIs”) reshape team motivation and conflict. Integrating Self-Determination and Goal-Setting theories with evidence on psychological safety, we argue that well-designed metrics can enhance autonomous motivation and learning, yet may trigger goal incongruence and greenwashing pressure. We propose design principles and governance routines to turn tension into joint problem solving.*

Keywords: *green KPIs, team motivation, psychological safety, conflict management, sustainable leadership.*

Organizations increasingly cascade sustainability goals—carbon intensity, waste diversion, supplier ESG scores—into team-level KPIs. This translation from corporate purpose to local metrics promises alignment and impact [5, p. 62–70; 4, p. 2835–2837], yet also changes the social psychology of work. Teams must now pursue performance and planetary outcomes simultaneously, often under tight deadlines and ambiguous data.

According to Self-Determination Theory, people thrive when work supports autonomy, competence, and relatedness [1, p. 229–233]. Purpose-based cues can elevate internalization and persistence [8, p. 108–112]. Goal-Setting Theory shows that specific, challenging goals raise performance, provided feedback and ability are adequate [10, p. 705–711]. Sustainability goals satisfy purpose but risk controlled motivation if used mainly as compliance targets [1, p. 236–240].

Team learning depends on psychological safety—a climate where people can speak up about errors and trade-offs [6, p. 350–356]. Otherwise, green KPIs can fuel relationship conflict instead of constructive task conflict [2, p. 742–746]. Poorly designed indicators may invite symbolic action/greenwashing [3, p. 64–70]. Integrating sustainability into strategy maps via (Sustainability) Balanced Scorecard prevents KPI islands [9, p. 25–32; 11, p. 270–273].

First, purpose infusion: when credible links exist between daily tasks and ecological outcomes, autonomous motivation rises [8, p. 110–112; 1, p. 236–239]. Second, competence stretch: process measures (e.g., energy per unit) create learning goals [10, p. 709–713]. Third, relatedness expansion across stakeholders builds prosocial identity [4, p. 2841–2844].

Risks: externally imposed, punitive, or bonus-only green KPIs can reduce autonomy and provoke gaming [3, p. 66–69; 1, p. 240].

Green KPIs alter goal architecture (throughput vs. emissions). Data-quality disputes (scopes, baselines) begin as task conflicts and may slide into relationship conflicts without facilitation [2, p. 741–744]. Leadership must standardize definitions and stage decisions (learn → pilot → scale) within a psychologically safe frame [6, p. 353–356].

Tie each KPI to a causal hypothesis in the strategy map [11, p. 270–274; 9, p. 25–29]; support autonomy, competence, and relatedness [1, p. 233–241]; combine leading and lagging indicators with transparent data lineage [9, p. 30–32]; set fair incentives and institutionalize blameless reviews [6, p. 354–356]; add anti-greenwashing controls [3, p. 68–70].

A manufacturing cell adopted three green KPIs—scrap rate, energy per unit, solvent VOCs—linked to operator training and maintenance. Motivation rose as operators co-designed checklists and saw weekly impact boards; conflicts spiked around data attribution. A simple RACI plus a blameless weekly huddle moved conflict from personal to procedural; after eight weeks, scrap fell 18%, energy 9%, VOCs 22%, while grievance tickets dropped to baseline [6, p. 352–355; 9, p. 28–31].

Table 1. Green KPI patterns and leadership responses

KPI type (example)	Typical motivational effect	Typical conflict pattern	Leadership responses
Process KPI (e.g., % equipment in eco-mode)	Builds competence via controllable behaviors	Task conflict over standards/workload	Co-design SOPs; small tests; rotate ownership
Outcome KPI (e.g., CO ₂ e/unit)	Fuels purpose; risks pressure if bonus-tied	Attribution fights (scopes, baselines)	Define boundaries; dual feedback; shared credit
Stakeholder KPI (e.g., % audited suppliers)	Boosts relatedness and prosocial identity	Jurisdiction disputes	Cross-functional RACI; joint reviews with procurement
Innovation KPI (# eco-ideas)	Increases autonomy and creativity	Priority clashes vs. throughput	Time-boxed sprints; small budgets; evidence gates
Learning KPI (ESG skills hours/pp)	Secures competence without anxiety	Low perceived urgency	Micro-learning in shift; visible skill badges

Source: compiled by the author based on [1; 2; 6; 9; 11].

The table shows that the KPI itself sets the psychology of the team.

Process KPIs mostly build competence and trigger solvable task debates about standards; Outcome KPIs spark purpose but invite attribution fights (scopes, baselines); Stakeholder KPIs expand relatedness yet create jurisdiction tension across functions; Innovation KPIs unlock autonomy but collide with short-term throughput; Learning KPIs secure skills yet seem “non-urgent” without visible payoffs. In other words, each KPI type carries a predictable motivational upside and a typical conflict risk—and both can be steered by design.

Practically, leaders should treat green KPIs as a social technology: co-design controllable process measures to grow mastery; pair every impact KPI with a leading indicator and shared-credit rules; make cross-functional ownership explicit (RACI) for stakeholder goals; ring-fence time and micro-budgets for innovation; and render learning visible (badges, progression). With these routines, tension shifts from people to process, turning metrics from pressure points into engines of learning and sustainable performance.

Treat green KPIs as social technology, not just numbers: purpose framing at kickoffs [5, p. 66–70]; data-lineage cards [9, p. 29–32]; blameless post-mortems [6, p. 353–356]; dual-track incentives [10, p. 712–713]; visual strategy maps [11, p. 270–274].

This study argues that sustainability-related KPIs are not merely accounting devices but social technologies that reconfigure how teams think, feel, and interact. When green KPIs are strategically anchored and psychologically well-designed, they elevate autonomous motivation (purpose, mastery, contribution) and convert disagreements into constructive task conflict that improves processes and outcomes. When they are imposed as punitive scorecards or tied to single-metric bonuses, they depress autonomy, incentivize gaming and greenwashing, and polarize debates into value clashes.

Our synthesis links three lenses—Self-Determination Theory, Goal-Setting Theory, and psychological safety—to show why the same KPI can either energize or derail a team depending on its controllability, feedback architecture, and governance. The typology in Table 1 highlights predictable patterns: process KPIs tend to build competence; outcome KPIs fuel purpose but invite attribution fights; stakeholder KPIs extend relatedness yet create jurisdiction frictions; innovation KPIs enlarge autonomy but collide with short-term throughput; learning KPIs secure skills but are undervalued without visible payoffs. These patterns imply that leadership routines—co-design of SOPs, dual (leading/lagging) feedback, shared-credit rules, cross-functional RACI, time-boxed pilots, and blameless reviews—are as important as the metric choice itself.

Managerially, the path to durable results is design + dialogue. Leaders should (1) tie each green KPI to a causal hypothesis on the strategy map; (2) provide toolkits and training so teams can influence the number they own; (3) make data lineage transparent (scope, baselines, caveats); (4) reward learning and outcomes together; and (5) institutionalize psychological safety through regular, blameless problem-solving rituals. Done this way, green KPIs become engines of learning that reduce waste, emissions, and defects while raising engagement and customer value.

Limitations of this work include reliance on theory-driven integration and a synthetic field illustration. Future research should run causal micro-experiments (e.g., safety priming, shared-credit rules, dual-feedback dashboards) and track their effects on conflict quality, innovation rate, and sustained KPI performance across sectors. A second avenue is to study boundary conditions—when infrastructure, regulation, or data quality constrains the motivational benefits of green KPIs—and how digital tools (IoT meters, LCA platforms) can widen controllability for frontline teams.

In sum, green KPIs can either be pressure points or performance flywheels. Organizations that treat them as social technologies—crafted, explained, audited, and learned from—are more likely to achieve credible sustainability gains and stronger, more resilient teams.

References

1. Deci E. L., Ryan R. M. The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*. 2000. Vol. 11, No. 4. P. 227–268. DOI: 10.1207/S15327965PLI1104_01.
2. De Dreu C. K. W., Weingart L. R. Task versus relationship conflict, team performance, and team member satisfaction: A meta-analysis. *Journal of Applied Psychology*. 2003. Vol. 88, No. 4. P. 741–749. DOI: 10.1037/0021-9010.88.4.741.
3. Delmas M. A., Burbano V. C. The drivers of greenwashing. *California Management Review*. 2011. Vol. 54, No. 1. P. 64–87. DOI: 10.1525/cm.2011.54.1.64.
4. Eccles R. G., Ioannou I., Serafeim G. The impact of corporate sustainability on organizational processes and performance. *Management Science*. 2014. Vol. 60, No. 11. P. 2835–2857. DOI: 10.1287/mnsc.2014.1984. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?Abstract_id=1964011 (дата звернення: 16.10.2025).

5. Porter M. E., Kramer M. R. Creating shared value. *Harvard Business Review*. 2011. Vol. 89, No. 1–2. P. 62–77. URL: <https://hbr.org/2011/01/the-big-idea-creating-shared-value> (дата звернення: 16.10.2025).
6. Edmondson A. C. Psychological safety and learning behavior in work teams. *Administrative Science Quarterly*. 1999. Vol. 44, No. 2. P. 350–383. DOI: 10.2307/2666999. URL: <https://www.jstor.org/stable/2666999> (дата звернення: 16.10.2025).
7. Aguinis H., Glavas A. What we know and don't know about corporate social responsibility: A review and research agenda. *Journal of Management*. 2012. Vol. 38, No. 4. P. 932–968. DOI: 10.1177/0149206311436079. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0149206311436079> (дата звернення: 16.10.2025).
8. Grant A. M. The significance of task significance: Job performance effects, relational mechanisms, and boundary conditions. *Journal of Applied Psychology*. 2008. Vol. 93, No. 1. P. 108–124. DOI: 10.1037/0021-9010.93.1.108.
9. Kaplan R. S., Norton D. P. *The Balanced Scorecard: Translating Strategy into Action*. Boston: Harvard Business School Press, 1996. 322 p.
10. Locke E. A., Latham G. P. Building a practically useful theory of goal setting and task motivation: A 35-year odyssey. *American Psychologist*. 2002. Vol. 57, No. 9. P. 705–717. DOI: 10.1037/0003-066X.57.9.705.
11. Figge F., Hahn T., Schaltegger S., Wagner M. The Sustainability Balanced Scorecard—linking sustainability management to business strategy. *Business Strategy and the Environment*. 2002. Vol. 11, No. 5. P. 269–284. DOI: 10.1002/bse.339.

UDC 314.04:332.135

Methodology for assessing youth well-being in the context of social capital assessments at the local level

Maksym Otkydach

*Mykhailo Ptoukha Institute for Demography and Life Quality
Research of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv
<https://orcid.org/0000-0002-7665-7979>*

Abstract. *Social, political, and investment decisions in Ukraine are increasingly based on factual data and up-to-date information. For the development of programs, projects, and policy formation at the municipal level, it is advisable to use a set of data and integrated indicators that would qualitatively and comprehensively describe the well-being of young people and human capital.*

Keywords: *index, municipal level, youth well-being, social capital, information support.*

Методика оцінки благополуччя молоді у контексті оцінки соціального капіталу на місцевому рівні

Максим Откидач

Інститут демографії та досліджень якості
життя імені Михайла Птухи НАН України, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-7665-7979>

Анотація. Соціально-політичні, інвестиційні рішення в Україні все в більшій мірі ґрунтуються на фактичних даних, та актуальній інформації. Для розробки, програм, проектів та формування політики на муніципальному рівні доцільним є використання набору даних та інтегральних показників, які б якісно та повноцінно описували стан благополуччя молоді, людського капіталу. **Ключові слова:** індекс, муніципальний рівень, благополуччя молоді, соціальний капітал, інформаційне забезпечення.

Розробка методології оцінки благополуччя молоді розпочалась у 2016 році за ініціативою Фонду ООН у галузі народонаселення (UNFPA), а розробниками методики стали фахівці Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. На етапі дослідження міжнародного досвіду оцінювання методологій вимірювання благополуччя молоді були виокремлені головні принципи до підходу побудови індексних моделей оцінки стану молодих людей. Проте варто зауважити, що єдиної, глобальної методики оцінки не існує, як не існує універсального визначення поняття "молодь", оскільки в різних регіонах світу та країнах ця група населення визначається по різному і може зазнавати змін з плином часу. Так на момент розробки методики молоді люди визначались як населення вікової групи 15-24 роки це було закріплено низкою резолюцій Генеральної Асамблеї ООН, присвячених розвитку молоді. Зараз в Україні офіційно затверджений вік молоді від 14 до 35 років [1], а згідно новими нормами ВООЗ розподіляє молодий вік до 45 років.

Під час розробки до уваги були взяті цілі та завдання світового розвитку на період до 2030 року, які були представлені на Генеральній асамблеї ООН у вересні 2015 року і було прийнято "Порядок денний сталого розвитку - 2030". Понад однієї третини із 169 цільових завдань "Порядку денного - 2030" висвітлюють роль молоді у суспільстві та досягненні Цілей сталого розвитку. Урядом України спільно з широким колом партнерів було проведено процес адаптації глобальних ЦСР до українського контексту. Було сформовано систему національних цілей, які спрямовані на забезпечення повноцінного та гармонійного соціально-економічного розвитку, в свою чергу тогочасні актуальні потреби молоді та проблеми, з якими молодь стикається, були визначенні у національних цілях розвитку.

За результатами проведеної роботи у 2018 році було опубліковано посібник "Благополуччя молоді у містах" [2], де детально викладено методологічні підходи до розрахунку індексу благополуччя молоді (ІБМ). Особливістю вітчизняної методики є визначення рівня благополуччя молоді на муніципальному рівні, на відміну від багатьох іноземних методик розроблених за підтримки UNFPA які оцінюють благополуччя на глобальному, національному рівні – по країні загалом.

Методологією було визначено сім основних аспектів благополуччя: освіта, здоров'я, економічні можливості, участь у політичному житті, участь у громадському житті, інформаційно-комунікаційні технології, безпека та захищеність. Можна побачити, що аспекти благополуччя та показники які відповідно включені до цих блоків є співставними та інколи повторюють блоки та індикатори що використовують у методиках оцінки людського капіталу. В блоки-аспекти методики ІБМ включено 49 показників: 17 з яких розраховуються на основі даних муніципальної статистики, адміністративних даних (освіти, охорони здоров'я, зайнятості), експертних оцінок; 32 показника розраховується за результатами вибіркового опитування, яке проводиться у конкретному місті у період проведення розрахунку ІБМ. Це дає змогу зібрати найбільш актуальні данні за визначеними аспектами безпосередньо від визначеного контингенту населення і на основі зібраних даних розрахувати індикатори включені для індексного розрахунку.

Інтегральне поєднання показників у блоки за аспектами, а блоків у загальний – інтегральний індекс благополуччя молоді, як єдину оцінку благополуччя на муніципальному рівні дозволяє поєднувати дані офіційної статистики і соціологічного опитування молоді. Дає змогу комплексної оцінки, та забезпечує інформацію "з перших вуст", тобто залучає молодих людей як головних бенефіціарів молодіжної політики до інформування місцевої влади.

Метою впровадження та використання індексної оцінки є визначення реальних потреб, очікувань, настроїв молоді, визначення наскільки благополучно живе молодь міста. В яких сферах життя молоді ситуація порівняно краща і в яких гірша. Методика дає можливість отримати динамічні оцінки та індикатори, як змінюється стан благополуччя молоді, чому саме. Оцінити наскільки ефективна та наскільки міська молодіжна політика відповідає реальним потребам та очікуванням молоді. Методика має стати дієвим інструментом в управлінні муніципалітетів для цілеспрямованого та ефективного впровадження молодіжної політики та виокремлення сфер для покращення благополуччя молоді, визначення точок зростання.

Муніципалітети які долучились до розрахунку індексу наведені у таблиці 1, можна побачити зростаючий, кількісний прогрес від періоду розробки методики у 2017 році до 2021 року – рік перед повномасштабним вторгненням росії, у цей рік було проведено опитування та проведений розрахунок у 15-ти містах України.

Таблиця 1. Міста які прийняли участь в проведенні розрахунку ІБМ, по роках

2017	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Кременчук	Кременчук Львів Миколаїв	Тернопіль Херсон Маріуполь Мелітополь Луцьк Дніпро	Кременчук Львів Тернопіль Херсон Маріуполь Мелітополь Вінниця Чернівці Івано- Франківськ Київ Одеса Полтава Хмельницький Нова Одеса Сміла	Кременчук Тернопіль	Кременчук Тернопіль Луцьк Вінниця Чернівці	Тернопіль Дніпро	Луцьк

Джерело: побудовано автором.

Важливим етапом у контексті покращення та ефективного проведення розрахунку ІБМ стало розроблення онлайн платформи "Благополуччя молоді"[3]. На даному сайті муніципалітет, який долучився до розрахунку ІБМ може запустити стандартне опитування для міст згідно з методики, здійснити введення адміністративних даних та у автоматичному режимі здійснити розрахунок індексу (після закінчення опитування респондентів). Також на сайті можливо переглянути результати інших міст за різні періоди, роки в яких було проведено розрахунок індексу, здійснити порівняння отримати детальну інформацію, щодо їх результатів.

За час роботи платформи більше ніж 6500 респондентів з різних міст прийняли участь в опитуванні, інформація про респондентів подана у розрізі статево-вікових груп молоді визначених у методиці. Та задовільняють мінімальну кількість для репрезентативного використання даних на рівні міста. Наприклад: у 2021 році пройшли опитування 500 молодих людей у Львові, їх відповіді були використані для розрахунку індикаторів джерелом інформації яких було опитування. Для порівняння: підчас проведення дослідження благополуччя молоді Сербії у 2024 році [4] для оцінки національного рівня розмір вибірки становив 750 осіб, а дослідження проводилося за допомогою кількісного методу CaWI (інтерв'ю з комп'ютерною допомогою), яке здійснювалося за допомогою комп'ютера, з респондентом, який заповнював онлайн-опитування на веб-сайті.

Сьогодні Українська методика вимірювання потребує оновлення, актуалізації показників зважаючи на реалії, потреби та виклики сьогодення. Робота у цьому напрямку розпочалась за участі Фонду ООН у галузі народонаселення та фахівців Інституту демографії та досліджень якості життя імені Михайла Птухи НАН України.

Список використаних джерел

1. Концепція Державної цільової соціальної програми “Молодь України: покоління стійкості - 2030”. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11 серпня 2025 р. № 840-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840-2025-%D1%80#n9>.
2. Фонд ООН у галузі народонаселення. (2018). Благополуччя молоді у містах. URL: <https://ukraine.unfpa.org/uk/publications/%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%83%D1%87%D1%87%D1%8F-%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D1%96-%D0%B2-%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%85?page=40>.
3. Благополуччя молоді. UNFPA, Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України. URL: <https://www.youthwellbeing.in.ua>.
4. Фонд Фрідріха Еберта. Індекс добробуту молоді Сербії 2024 рік. <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/belgrad/21856.pdf>.

UDC 343.73

Cryptocurrency as an object of financial and legal regulation

Mariia Ovcharenko

Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv

Abstract. *The article examines the legal regulation of cryptocurrencies in Ukraine amid the digitalization of the economy. It analyzes the lack of clear classification of crypto assets, risks of money laundering, taxation, and financial monitoring. The paper summarizes international experience, particularly the EU MiCA regulation, and emphasizes the need to harmonize national legislation with European standards and ensure transparent control over virtual asset circulation.*
Keywords: *cryptocurrency, financial and legal regulation, virtual assets, MiCA.*

Криптовалюта як об’єкт фінансово-правового регулювання

Марія Овчаренко

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків

Анотація. У статті розглянуто правові аспекти регулювання криптовалют в Україні в умовах цифровізації економіки. Проаналізовано проблеми відсутності чіткої класифікації криптоактивів, ризики відмивання коштів, оподаткування та фінансового моніторингу. Узагальнено міжнародний досвід, зокрема регламент ЄС MiCA. Обґрунтовано необхідність гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами та створення прозорої системи контролю за обігом віртуальних активів.

Ключові слова: криптовалюта, фінансово-правове регулювання, віртуальні активи, MiCA.

У сучасних умовах глобальної цифровізації економіки та стрімкого розвитку фінансових технологій криптовалюта постає як одне з найбільш дискусійних і водночас перспективних явищ фінансової сфери. Її поява стала результатом еволюції інформаційних технологій, зростання попиту на альтернативні фінансові інструменти та пошуку нових форм інвестування. Децентралізований характер криптовалют, відсутність єдиного емітента, використання технології блокчейн та можливість здійснення транскордонних операцій без посередників створюють унікальні можливості для учасників ринку, але водночас породжують низку викликів для державного регулювання та фінансового права. В Україні, як і в багатьох інших країнах, криптовалюта не має статусу законного платіжного засобу, проте активно використовується як інвестиційний актив, засіб обміну та навіть як інструмент для міжнародних переказів. Це зумовлює необхідність чіткого визначення її правового статусу, встановлення правил обігу та створення ефективних механізмів контролю за фінансовими операціями з криптовалютними активами [1].

Розвиток правового регулювання криптовалют в Україні має комплексний характер, адже він охоплює не лише сферу фінансового права, а й податкове, банківське та інформаційне законодавство. Автор підкреслює, що формування правового поля у цій сфері повинно ґрунтуватися на принципах прозорості, правової визначеності та технологічної нейтральності, що дозволить забезпечити баланс між свободою обігу криптовалют і захистом публічних інтересів [2].

Правове регулювання криптовалюти в Україні перебуває на етапі становлення. Станом на зараз, це регулювання здійснюється через Закон України "Про платіжні послуги", який визначає порядок здійснення електронних платежів, а також через нормативні документи Національного банку України, що відповідає за моніторинг фінансової стабільності та оцінку впливу криптовалют на грошово-кредитну політику. Важливу роль відіграє і Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, яка здійснює регулювання операцій із криптовалютами, що мають ознаки фінансових інструментів. Однак відсутність єдиного підходу до класифікації криптовалют створює значні труднощі для учасників ринку, зокрема у сфері оподаткування, визначення прав власності та забезпечення фінансового контролю [3].

Чинне законодавство України не містить чіткого визначення правової природи криптовалюти, що призводить до складнощів у кваліфікації таких активів як об'єкта оподаткування та фінансового моніторингу. Автор зазначає, що визнання криптовалют як “віртуальних активів” дозволить забезпечити їх правовий статус у системі фінансових відносин і створить основу для подальшої гармонізації з європейськими нормами [4].

Серед ключових проблем фінансово-правового регулювання криптовалют в Україні варто виокремити кілька аспектів. По-перше, відсутність чіткої правової класифікації криптовалют призводить до правової невизначеності, що ускладнює їх використання як інвестиційного інструменту. По-друге, існують значні ризики відмивання коштів та фінансування тероризму через анонімність криптовалютних операцій. По-третє, відсутність ефективних механізмів оподаткування доходів від криптовалют створює умови для ухилення від сплати податків. По-четверте, низький рівень фінансової грамотності населення щодо використання цифрових валют підвищує ризики шахрайства та втрати коштів. Усе це вимагає від держави комплексного підходу до формування системи фінансово-правового регулювання криптовалют [5].

Міжнародний досвід свідчить про різноманітність підходів до регулювання криптовалют. Європейський Союз ухвалив регламент MiCA (Markets in Crypto-Assets), який встановлює єдині правила обігу криптоактивів, вимоги до постачальників послуг та механізми фінансового контролю. У США регулювання здійснюється на рівні федеральних агентств, зокрема Комісії з цінних паперів та бірж (SEC) і Комісії з торгівлі товарними ф'ючерсами (CFTC), які визначають статус криптовалют залежно від їхніх функцій. У Японії криптовалюти визнані законним платіжним засобом, а діяльність криптобірж підлягає ліцензуванню та жорсткому контролю з боку держави. Порівняння цих підходів дозволяє зробити висновок, що Україна має орієнтуватися на європейську модель регулювання, яка поєднує захист прав інвесторів, прозорість ринку та запобігання фінансовим злочинам [6]. Одним із головних викликів є визначення правової природи таких доходів та їх відображення у податковій звітності. Автор пропонує запровадити спеціальний податковий режим для операцій із віртуальними активами, який би поєднував прозорість, простоту адміністрування та відповідність міжнародним стандартам [7].

Перспективи розвитку фінансово-правового регулювання криптовалют в Україні полягають у кількох напрямках. По-перше, необхідно створити єдиний державний реєстр постачальників криптовалютних послуг, що забезпечить прозорість ринку та контроль за його учасниками. По-друге, слід запровадити ефективну систему фінансового моніторингу операцій із віртуальними активами, яка дозволить виявляти підозрілі транзакції та запобігати відмиванню коштів.

По-третє, важливим завданням є гармонізація національного законодавства з європейськими стандартами, зокрема з регламентом MiCA, що сприятиме інтеграції України у світовий фінансовий простір. По-четверте, необхідно визначити чіткі правила оподаткування доходів від криптовалют, що дозволить збільшити надходження до державного бюджету та зменшити масштаби тіньової економіки. Нарешті, важливим напрямом є підвищення фінансової грамотності населення, що сприятиме безпечному використанню криптовалют та зменшенню ризиків шахрайства [6].

Отже, криптовалюта є новим фінансовим явищем, яке потребує комплексного фінансово-правового врегулювання. Українське законодавство поступово реагує на виклики цифрової економіки, проте потребує подальшої адаптації до міжнародних стандартів та створення ефективних механізмів контролю за обігом криптоактивів. Лише за умови комплексного підходу до регулювання можливо забезпечити прозорість ринку, захист прав інвесторів, розвиток фінтех-індустрії та фінансову стабільність держави. У перспективі легалізація та контрольоване регулювання криптовалютного ринку можуть стати важливим чинником залучення інвестицій, стимулювання інновацій та інтеграції України у глобальну цифрову економіку [6].

Список використаних джерел

1. Національний банк України. Положення про електронні гроші та платіжні системи. URL: <https://bank.gov.ua>
2. Шаренко М. С. Правове регулювання криптовалют в Україні. Вороновські читання (Співвідношення матеріального та процесуального в регулюванні фінансових відносин): матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Чернівці, 4-5 жовтня 2017 р. Редкол.: А.П. Гетьман, М.П. Кучерявенко, Т.А. Латковська та ін. Харків. Асоціація фінансового права України, 2017. С. 269-274. URL: <http://afl.org.ua/2017/10/27/voronovski-chitannya-2017-zbirnik-tez>.
3. Закон України "Про платіжні послуги" № 2702-VIII від 30.06.2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1591-20>.
4. Sharenko M. S. Features of legal regulation of cryptocurrency in Ukraine / M. S. Sharenko // International scientific and practical conference "Legal practice in EU countries and Ukraine at the modern stage": Conference proceeding, January 25-26, 2019. Arad Romania: Izdevnieciba "Baltija Publishing", P. 442–444.
5. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку URL: <https://www.nssmc.gov.ua>.
6. MiCA Regulation (Markets in Crypto-Assets), European Parliament, 2020. URL: <https://www.esma.europa.eu/esmas-activities/digital-finance-and-innovation/markets-crypto-assets-regulation-mica>.

7. Шаренко М. С. Особливості оподаткування доходів від операцій з криптовалютами в Україні. Вороновські читання (Єдність адміністративних та фінансових процедур): матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 5-6 жовтня 2018 р. / Редкол.: М. Кучерявенко, Й. Пуделька, О. Головашевич. Харків. Асоціація фінансового права України, 2018. С. 613–622. URL: <https://afl.org.ua/2018/12/20/voronovski-chitannya-2018-zbirnik-tez>.

UDC 656.13

The role of technology and innovation in ensuring transport security under martial law in Ukraine

Mykola Tsurkan

*National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv*

Olena Moskvichova

*National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv
<https://orcid.org/0000-0002-0763-9929>*

Abstract. *Modern technologies and innovations play a crucial role in ensuring transport security, especially in the conditions of martial law in Ukraine. Intelligent management systems, satellite monitoring, unmanned technologies and automated control systems contribute to increasing the efficiency of transport operations and reducing risks to people and infrastructure. An important aspect is the cyber protection of transport networks, because in the conditions of hybrid warfare, the transport system becomes the object of not only physical, but also information attacks. At the same time, Ukrainian engineers and IT specialists are developing solutions that increase the resilience of transport infrastructure and support the defense capability of the state.*

Keywords: *transport support, security system, modern technologies, increasing efficiency, emergency situations.*

Роль технологій та інновацій у забезпеченні транспортної безпеки в умовах воєнного стану в Україні

Цуркан Микола

*Національний університет біоресурсів
і природокористування України, м. Київ*

Олена Москвічова

*Національний університет біоресурсів
і природокористування України, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-0763-9929>*

Анотація. Сучасні технології та інновації відіграють вирішальну роль у забезпеченні транспортної безпеки, особливо в умовах воєнного стану в Україні. Інтелектуальні системи управління, супутниковий моніторинг, безпілотні технології та автоматизовані системи контролю сприяють підвищенню ефективності транспортних операцій і зменшенню ризиків для людей та інфраструктури. Важливим аспектом є кіберзахист транспортних мереж, адже в умовах гібридної війни транспортна система стає об'єктом не лише фізичних, а й інформаційних атак. Водночас українські інженери та IT-фахівці розробляють рішення, що підвищують стійкість транспортної інфраструктури та підтримують обороноздатність держави.

Ключові слова: транспортне забезпечення, система безпеки, сучасні технології, підвищення ефективності, аварійні ситуації.

Воєнна агресія проти України спричинила глибоку трансформацію транспортної системи. Потреба в ефективному переміщенні військових, гуманітарних і критичних вантажів висунула нові вимоги до безпеки, координації та цифровізації логістичних процесів. Використання технологій супутникової навігації, систем відеоспостереження, безпілотних апаратів і автоматизованого керування стало невід'ємною частиною транспортної інфраструктури воєнного часу.

Окрему увагу приділяють питанням кіберзахисту: блокування GPS-сигналів, спроби кібератак на системи управління транспортом і логістикою вимагають впровадження надійних рішень на базі штучного інтелекту й машинного навчання.

Інноваційні технології, які набули свого розвитку під час військового стану, можуть ефективно використовуватись у мирному цивільному житті. Сучасне транспортне забезпечення стає все більш складним, різноманітним та інтегрованим. Зростає потік пасажирів та вантажів, а також зростає кількість транспортних засобів на дорогах, у повітрі, на воді та на рейках. Це створює багато проблем у сфері безпеки та потребує розробки нових підходів, технологій та інновацій.

Одним із головних викликів безпеки транспорту є зниження аварійності та підвищення ефективності операцій. Застосування нових технологій та інновацій дозволяє скоротити ризик виникнення аварійних ситуацій та забезпечити більш безпечну експлуатацію транспортних засобів. Крім того, важливою вимогою у сфері безпеки транспорту є забезпечення захисту від терористичних актів та інших злочинних дій. Сучасні технології та інновації дозволяють розробляти ефективніші системи безпеки, такі як системи відеоспостереження, сканування, біометричної ідентифікації та автоматизованих систем контролю доступу. Ці системи дозволяють своєчасно виявляти потенційні загрози та запобігати виникненню злочинних дій.

Ще однією важливою вимогою у сфері безпеки транспорту є забезпечення захисту особистих даних пасажирів та вантажів. Сучасні технології та інновації дозволяють розробляти системи шифрування та захисту даних, щоб запобігти несанкціонованому доступу до особистої інформації пасажирів. Наприклад,

біометричні системи ідентифікації дозволяють встановлювати доступом до інформації лише авторизованих осіб [1]. Вирішення питань безпеки в галузі транспорту потребує постійного розвитку технологій та інновацій. Застосування нових систем та методів дозволяє ефективно справлятися з викликами безпеки та забезпечувати безпеку пасажирів та вантажного потоку. Це призводить до вдосконалення транспортної системи та підвищення рівня безпеки на дорогах, у повітрі, на воді та на рейках.

Технологічні інновації відіграють важливу роль у забезпеченні безпеки транспорту. Сучасні технології та інновації застосовуються для виявлення, запобігання та реагування на різні види загроз у сфері транспорту. Вони значно підвищують ефективність та надійність систем безпеки, що допомагає запобігати аваріям та мінімізувати ризики для пасажирів та персоналу. Однією з основних технологічних інновацій у забезпеченні безпеки транспорту є відеоспостереження та системи контролю. Сучасні системи відеоспостереження обладнані високоякісними камерами, які в режимі реального часу записують те, що відбувається на транспортних об'єктах. Це допомагає контролювати дотримання правил дорожнього руху, виявляти порушення та реагувати на них негайно. Завдяки таким системам можна оперативно визначити винуватця ДТП та надати необхідну інформацію правоохоронним органам, що сприяє більш ефективному розслідуванню та припинення злочинів [2].

Інноваційні рішення в галузі транспортної безпеки - системи трекінгу та геолокації. Завдяки їм можна відстежувати місцезнаходження та переміщення транспортних засобів у режимі реального часу. Це особливо важливо для запобігання крадіжкам автомобілів та вантажів, а також для ефективної організації транспортних логістичних процесів. Наприклад, системи трекінгу дозволяють оперативно реагувати на неполадки та аварійні ситуації засобів транспорту, а також відстежувати виконання маршрутів та дотримання графіка руху.

Велику роль у забезпеченні безпеки транспорту відіграють також системи автоматизації та дистанційного керування. Завдяки їм можна покращити контроль та керування транспортними процесами, а також знизити ризики людського фактору.

Технологічні інновації у забезпеченні безпеки транспорту мають великий потенціал для подальшого розвитку та вдосконалення. З розвитком та впровадженням нових технологій можна значно підвищити безпеку транспортних систем та мінімізувати ризики для всіх учасників дорожнього руху. Однак необхідно враховувати, що технології мають бути надійними, простими у використанні та доступними для всіх сфер суспільства. Тільки в цьому випадку вони можуть повноцінно виконувати свою роль у забезпеченні безпеки транспорту.

Застосування та перспективи використання автоматизованих систем контролю та безпеки у транспортній сфері мають все більшого значення. Сучасні

технології та інновації надають можливості для покращення безпеки транспорту, зниження ризиків та підвищення ефективності діяльності. Автоматизовані системи контролю та безпеки дозволяють оперативно виявляти та запобігати різноманітним видам загроз та інцидентів, що сприяє захисту життів та майна. Одним із прикладів такої системи є система відеоспостереження, яка дозволяє реєструвати та аналізувати те, що відбувається на транспортних об'єктах. Завдяки сучасним технологіям розпізнавання облич та одягу, система здатна швидко визначити підозрілі дії та сигналізувати про це відповідним службам безпеки [3].

Іншим важливим елементом автоматизованих систем контролю та безпеки є системи контролю доступу, які дозволяють визначити та регулювати доступ до транспортних об'єктів. Це можуть бути електронні пропускні системи, біометричні сканери або системи розпізнавання голосу. Такі системи не тільки забезпечують безпеку, а й спрощують процес контролю та керування доступом персоналу. Разом з тим розвиток транспортних технологій та інновацій дозволяє перейти на більш безпечні та ефективні види транспорту. Наприклад, розробка та впровадження автономних транспортних засобів може значно знизити ризики дорожніх пригод, пов'язаних із людським фактором. Автономні системи керування транспортом оснащені передовими технологіями, такими як штучний інтелект та супутникова навігація, що дозволяє знизити ймовірність людської помилки та забезпечити точне виконання заданих маршрутів.

Перспективи використання автоматизованих систем контролю та безпеки у транспортній сфері збільшуються з кожним роком. Розвиток технологій подальшого розширення та покращення існуючих систем, а також створення нових інноваційних рішень, які сприятимуть покращенню безпеки та ефективності транспорту. Однак, необхідно врахувати, що застосування автоматизованих систем контролю та безпеки потребує відповідної інфраструктури та кваліфікованих фахівців. Постійне оновлення та вдосконалення технологій, а також навчання персоналу є важливими аспектами успішної реалізації та застосування таких систем.

Таким чином, використання автоматизованих систем контролю та безпеки відіграє істотну роль у забезпеченні безпеки транспорту. Ці системи дозволяють зменшити ризики, підвищити ефективність та забезпечити безпеку як на рівні окремих транспортних об'єктів, так і на рівні транспортної сфери. Застосування сучасних технологій та інновацій відкриває нові перспективи у сфері безпеки та стає все більш важливим фактором у розвитку та вдосконаленні транспортної інфраструктури.

Розвиток технологій та інновацій останніми роками має суттєвий вплив на забезпечення безпеки транспорту. Серед них особливу роль відіграють інтелектуальні технології, які значно покращують умови руху та підвищують рівень безпеки на дорогах [4].

Однією з найважливіших інновацій у цій галузі є система інтелектуального керування транспорту. За допомогою сенсорів та високошвидкісних камер, встановлених на дорогах та автомобілях, система збирає інформацію про дорожню обстановку, рух транспорту та перешкоди на шляху. На основі цих даних система приймає рішення щодо регулювання трафіку, надає інформацію водіям про поточні умови дороги та попереджає про можливі небезпеки. Така система дозволяє суттєво знизити кількість аварій та покращити загальну безпеку на дорогах.

Ще однією технологією, здатною підвищити безпеку транспорту, є автоматичне керування автомобілем. Автопілоти та системи автоматичного гальмування дозволяють автомобілю самостійно реагувати на зміни дорожньої ситуації та вживати необхідних заходів для безпечного руху. Це особливо актуально в умовах густого руху або при помилці водія. Використання таких технологій дозволяє значно зменшити ймовірність аварій та знизити показник смертності на дорогах.

Крім того, в останні роки все більша увага приділяється розробці та застосуванню інтелектуальних систем моніторингу транспорту. Ці системи дозволяють контролювати стан та поведінку водіїв, а також стежити за справністю автомобілів. Датчики та відеокамери, встановлені в салоні автомобіля, дозволяють аналізувати поведінку водія та виявляти ознаки втоми чи неправильного водіння. У разі виявлення подібних сигналів, система відправляє попередження водію або навіть вживає заходів для запобігання можливій аварії.

Технології та інновації відіграють важливу роль у забезпеченні безпеки транспорту. Інтелектуальні технології дозволяють не лише підвищити рівень безпеки на дорогах, а й забезпечити комфортніші умови руху для водіїв та пасажирів. Впровадження таких технологій потребує активної співпраці між державними органами, виробниками автомобілів та фахівцями у галузі транспортної безпеки. Тільки спільними зусиллями ми зможемо створити безпечну та ефективну систему транспортного руху, яка б відповідала сучасним вимогам [5].

Сучасні технології та інновації відіграють важливу роль у забезпеченні безпеки транспорту. Однією з ключових сфер, де застосування нових технологій стає особливо актуальним, є створення цифрової та сталої транспортної інфраструктури.

Цифровізація транспорту та автоматизація процесів стали невід'ємною частиною сучасної технологічної епохи. Застосування таких інноваційних рішень, як інтелектуальні системи керування трафіком, безпілотні транспортні засоби та інтерактивні мобільні програми, дозволяє підвищити ефективність та безпеку руху.

Одним із прикладів інноваційних технологій, які покращують безпеку транспорту, є використання системи запобігання зіткненням. Ця технологія заснована на використанні сенсорів та камер, які проводять моніторинг дороги та автоматично реагують на небезпечні ситуації. Система попереджає водія про можливість зіткнення та активує аварійне гальмування або кермо для запобігання аваріям.

Інновацією в галузі безпеки транспорту є розробка та впровадження розумних систем прогнозування аварій. За допомогою аналізу великих даних та використання штучного інтелекту, такі системи можуть визначити ймовірність виникнення небезпечних ситуацій на дорозі та вжити відповідних заходів для їх запобігання. Це дозволяє покращити безпеку та знизити кількість аварій.

Прикладом інноваційних технологій у галузі безпеки транспорту є використання дронів для контролю та спостереження за дорожнім рухом. Дрони можуть здійснювати патрулювання доріг та контроль швидкості, а також надавати в реальному часі інформацію про дорожню обстановку. Це дозволяє оперативно реагувати на проблеми і поліпшує управління дорожнім рухом [3].

Отже, технології та інновації відіграють важливу роль у забезпеченні безпеки транспорту. Створення цифрової та стійкої транспортної інфраструктури з використанням нових технологій дозволяє підвищити ефективність та безпеку транспортного руху. Застосування інноваційних рішень, таких як системи запобігання зіткнень, розумні системи прогнозування аварій та використання дронів, дозволяє знизити ризики виникнення аварійних ситуацій та забезпечити безпечніші умови перевезень.

В сучасних умовах воєнного стану в Україні інновації у сфері транспорту набувають не лише економічного, а й стратегічного значення. Вони забезпечують безперервність логістичних ланцюгів, захист критичної інфраструктури та безпеку громадян. Надалі розвиток українських технологічних рішень у транспортній сфері повинен поєднувати цифровізацію, оборонні технології та міжнародну співпрацю, щоб створити стійку систему транспорту, здатну діяти в умовах будь-яких загроз.

Список використаних джерел

1. Rachel Gordon. Deep learning helps predict traffic crashes before they happen. October 12, 2021. URL: <https://news.mit.edu/2021/deep-learning-helps-predict-traffic-crashes-1012>.
2. How can machine learning predict a driver's car accident risk? July 8, 2021. URL: <https://www.eckellsparks.com/2021/07/08/machine-learning-car-accident-risk>
3. Бурдун В. В., Ревякіна О. О., Колеснікова Є. Б. Деякі приклади застосування інформаційних технологій в автомобільній галузі та освіті. Проблеми і перспективи розвитку автомобільного транспорту: IX-та міжн. науково-практичн. конф., 14–15 квітня 2021 р.: матеріали. Вінниця: ВНТУ, 2021. С. 30–34.
4. Rudenko, V., Pohrishchuk, H., Dobizha, N., & Moskvichova, O. (2022). The role of fiscal mechanism in regulation of households' investment activity in EU countries and in Ukraine. *Scientific Horizons*, 25(5), 86-100.
5. Москвічова, О. (2025). Транспортна інфраструктура України в умовах війни: виклики, трансформації та перспективи. *Review of transport economics and management*, (13(29), 25–32.

Economic sciences in Ukraine: challenges, reconstruction, and euro-integration

Natalia Yakula

*Separate Structural Unit of the Burshtyn Trade and Economic
College of the State Trade and Economic University, Burshtyn
<https://orcid.org/0009-0000-3781-4604>*

Abstract. *The discipline of economic sciences in Ukraine is defined by a unique and turbulent history, transitioning from a Soviet-era planned system to an independent market economy, and now grappling with the profound disruption and necessity of post-war reconstruction and European integration. Ukrainian economic thought has historically contributed significant figures, such as Mykhailo Tuhon-Baranovsky (1864–1919), whose work on markets and accumulation remains notable in the history of economic thought (NASU Periodicals, 2025). However, the contemporary focus has dramatically shifted from theoretical paradigms to applied research on resilience, recovery, and institutional reform (World Bank, 2025). This essay will explore the historical context of economic science in Ukraine, analyse the critical challenges facing the sector today, and examine the pivotal role of economists in shaping the country's recovery and future economic alignment with the European Union (EU).*

Keywords: *Ukrainian economic science, post-war reconstruction, european integration, market economy transition, economic institutions, human capital, regulatory reform, evidence-based research, defence spending, rule of law, development bank, Kyiv School of Economics (KSE), National Bank of Ukraine (NBU), National Academy of Sciences of Ukraine (NASU).*

Historical Context and Institutional Development

The formal study of economics in Ukraine has roots extending before the 20th century, but its modern institutional structure was heavily influenced by the Soviet era. Following the declaration of independence in 1991, the newly sovereign nation faced severe economic instability, including hyperinflation and a sharp decline in output, which necessitated a complete reorientation of its economic policy and academic research (Wikipedia, 2025). Economic institutions, such as the National Bank of Ukraine (NBU), and academic centres, including the Faculty of Economics at Taras Shevchenko University of Kyiv and the Kyiv School of Economics (KSE), became crucial in guiding the nation through turbulent transition periods.

This period saw the rise of scholarship focused on market formation, financial stability, and privatisation. Institutions like the Institute of Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine (NASU) continued to publish academic collections focused on historical economic problems and the features of establishing a market environment (Index Copernicus, n.d.). Modern institutions, such as the KSE, have also played a significant role by operating as key analytical think tanks that provide data-driven recommendations for policy-making, demonstrating a shift toward Western-style, evidence-based economic research (Mastersportal, 2025).

Current Challenges and the War Economy

The full-scale invasion beginning in 2022 has introduced unprecedented challenges, transforming the core focus of economic science to immediate survival, resilience, and reconstruction planning. Economic research has been redirected to tracking the war's effects, forecasting macroeconomic indicators, and developing frameworks for post-conflict recovery.

One of the most pressing challenges is the immense financial need for repair and rebuilding, with estimates suggesting hundreds of billions of dollars are required over the next decade (World Bank, 2025). The war has led to severe macroeconomic imbalances, including energy shortages, logistical disruptions, and high inflation, which peaked significantly in late 2022 before policy intervention regained control (Centre for Economic Strategy, 2025).

Perhaps the most significant long-term academic and policy concern is the demographic and labour market crisis. Forced migration, displacement, and the mobilisation of personnel have created persistent staff shortages, which severely constrain economic growth. Economists are tasked with modelling scenarios for migrant return, civilian integration of returning soldiers, and policies to improve human capital value amid immense uncertainty (ResearchGate, 2024). Furthermore, the necessity of funding the defence sector has shifted the structure of the state budget, with defence expenditures exceeding 50% of the total, presenting complex fiscal sustainability problems for analysts (ResearchGate, 2024).

The Role of Economists in Reconstruction and Reform

Ukrainian and international economists are playing a central role in articulating the vision for post-war reconstruction. This effort is guided by the principle of "build back better," aiming not merely to restore the pre-war status quo but to modernise the economy and state apparatus (Economic Observatory, 2023).

Focus on Institutional Alignment

A consensus among leading experts, including groups like Economists for Ukraine (2025), is that reconstruction must be anchored in deep institutional reform, aligning Ukraine with European standards. Key policy areas for economists include strengthening the rule of law, reducing regulatory burdens, promoting competition, and improving access to finance to unlock private sector growth (OECD, 2025). Research from institutions like the Leibniz Institute SAFE and the Centre for Economic Policy Research highlights the necessity of developing a robust financial system, including creating a Ukrainian development bank, to effectively channel resources (SAFE, 2025).

Regional Policy and Investment

Economists are also tackling the complexities of regional inequality, noting that regions most impacted by destruction and outward migration risk becoming ensnared in a poverty trap (wiiw, n.d.). The academic challenge lies in developing industrial and

regional policies that move away from a "one-size-fits-all" approach, instead focusing support based on regional economic strengths and potential for integration with the European economy (wiiw, n.d.). The analysis of funding absorption capacity and the application of lessons learned from EU Cohesion Policy mechanisms are crucial areas of research for domestic experts.

Conclusion

Economic sciences in Ukraine currently exist at a critical intersection of crisis management, structural reform, and aspirational development. From the intellectual legacy of figures like Tuhan-Baranovsky to the contemporary analytical work of institutions like KSE and NASU, the discipline is central to the nation's future. The key challenges—managing fiscal deficits, overcoming severe labour shortages, and navigating energy constraints—are being addressed by an engaged community of scholars dedicated to developing a sustainable growth model. Ultimately, the success of post-war recovery will depend on the effective implementation of institutional and structural reforms championed by economic science, ensuring Ukraine's convergence with EU standards and establishing its long-term prosperity.

References

1. Centre for Economic Strategy (CES). (2025). *Ukraine War Economy Tracker*. Available at: <https://ces.org.ua/en/tracker-economy-during-the-war> (Accessed 18 October 2025).
2. Economic Observatory. (2023). *Rebuilding Ukraine: how will policy-makers shape the country after the war?*. Available at: <https://www.economicsobservatory.com/rebuilding-ukraine-how-will-policy-makers-shape-the-country-after-the-war> (Accessed 18 October 2025).
3. Economists for Ukraine. (2025). *To Win and Rebuild*. Available at: <https://econ4ua.org> (Accessed 18 October 2025).
4. Index Copernicus. (n.d.). *Історія народного господарства та економічної думки України* (History of economics and economic thought of Ukraine). Available at: <https://journals.indexcopernicus.com/journal/47115> (Accessed 18 October 2025).
5. Mastersportal. (2025). *Kyiv School of Economics | University Info*. Available at: <https://www.mastersportal.com/universities/21541/kyiv-school-of-economics.html> (Accessed 18 October 2025).
6. NASU Periodicals. (2025). Tuhan-Baranovsky's contributions to the history of economic thought. *Economy of Ukraine*, 68(5). Available at: <https://nasu-periodicals.org.ua/index.php/economyukr/article/view/2025-05-5> (Accessed 18 October 2025).
7. OECD. (2025). *OECD Economic Surveys: Ukraine 2025*. Available at: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-economic-surveys-ukraine-2025_940cee85-en.html (Accessed 18 October 2025).
8. ResearchGate. (2024). *Transformation of Ukraine's socio-economic development in the context of global turbulence and war: Challenges and opportunities*. Available at: https://www.researchgate.net/publication/382371876_Transformation_of_Ukraine's

socio-economic_development_in_the_context_of_global_turbulence_and_war_Challenges_and_opportunities (Accessed 18 October 2025).

9. SAFE. (2025). *A blueprint for Ukraine's post-war reconstruction*. Available at: <https://safe-frankfurt.de/news-latest/all-news/news-view/a-blueprint-for-ukraines-post-war-reconstruction.html> (Accessed 18 October 2025).

10. Wikipedia. (2025). *Economy of Ukraine*. Available at: https://en.wikipedia.org/wiki/Economy_of_Ukraine (Accessed 18 October 2025).

11. World Bank. (2025). *Ukraine Overview: Development news, research, data*. Available at: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/overview> (Accessed 18 October 2025).

12. wiiw. (n.d.). *Ukraine's economic reconstruction: Addressing territorial inequalities, consolidating regional policy and reaping the benefits of EU integration*. Available at: <https://wiiw.ac.at/ukraine-s-economic-reconstruction-addressing-territorial-inequalities-consolidating-regional-policy-and-reaping-the-benefits-of-eu-integration-dlp-6718.pdf> (Accessed 18 October 2025).

UDC 336.77:658.15:005.334(477)

Anti-crisis debt restructuring: specifics of implementing modern covenants

Nadiia Antypenko

National Technical University

Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute, Kyiv

Nadiia Roshchyna

National Technical University

Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute, Kyiv

Abstract. *The paper examines anti-crisis debt restructuring in Ukrainian corporate practice, focusing on the role of modern financial and non-financial covenants in ensuring contractual discipline and financial resilience under crisis conditions. The study emphasizes the use of standardized covenant definitions, a 13-week cash flow forecast as a monitoring tool, and harmonization with LMA/LSTA documentation to reduce agency costs and prevent technical breaches. The proposed approach enhances liquidity management, improves creditor–debtor coordination, and supports sustainable debt recovery.*

Keywords: *debt restructuring; financial covenants; liquidity management; 13-week cash flow forecast; corporate finance; creditor–debtor relations.*

The relevance of the study is driven by the need to ensure the resilience of Ukrainian corporates' debt relations under contemporary crisis conditions—amid war- and energy-related shocks, disrupted supply chains, and high cash-flow volatility—

which often renders standard contract terms ineffective [1]. Decisive importance is attached to the quality of modern covenants as an instrument of contractual discipline, since clear metric definitions, a statistically substantiated buffer of financial resilience, balanced cure mechanisms, and phased trajectories back to baseline debt thresholds reduce agency costs and shape firms' investment and financial behaviour [1; 2; 3]. Aligning covenants with short-term debt management tools adapted to national accounting and reporting requirements creates a methodological basis that enhances the predictability of creditor–debtor interactions and strengthens the investment appeal of the domestic corporate sector [1; 2].

In addition, the study considers types of covenants in two complementary dimensions. First, by indicator content, it distinguishes financial covenants focused on debt service coverage, leverage (net debt to EBITDA), interest coverage, and a minimum liquidity buffer, and non-financial covenants covering information undertakings, restrictions on dividends, new borrowing, capital expenditure and asset disposals, as well as *negative pledge* provisions [2]. Second, by application regime, it differentiates maintenance covenants, tested periodically according to the monitoring schedule, and incurrence covenants, activated upon specified actions and requiring indicators to remain within set thresholds after the transaction [1; 2]. In this connection, it is appropriate to account for event-triggered conditions—change of control, cross-default, *pari passu*—which determine the scope of creditors' rights when the borrower's risk profile changes [2]. As shown in theoretical and empirical research, a systematic combination of these types—subject to clear definitions and transparent oversight—reduces agency costs and increases the predictability of corporate financial behaviour [1; 4]. For the purposes of this study, “covenant indicators” refer to debt service coverage, net debt to EBITDA, interest coverage, and a minimum liquidity buffer; “normalisations” denote a limited set of EBITDA and related adjustments with quantitative and time limits (add-backs, carve-outs) [5].

Applying an in-depth review of existing methodologies and considering the specific operating conditions of Ukrainian enterprises, it is advisable to adopt an integrated approach that: first, combines diagnostics of debt agreements; second, uses the 13-week cash-flow forecast (direct method) as an instrument of operational monitoring to fix threshold levels and determine the headroom of covenant indicators, taking seasonality into account; and third, unifies the definitions of key covenant indicators and the rules for their periodic monitoring and reporting, harmonised with standard LMA/LSTA documentation and adapted to national accounting and reporting requirements [5; 4]. In view of the above, threshold levels and headroom should be determined with regard to revenue and cost seasonality, historical volatility of operating cash flows, sensitivity to logistics and price shocks, the debt service schedule, and creditors' information requirements. Accordingly, a range-based

approach to headroom with periodic review within the monitoring calendar is proposed [5; 6]. At the same time, the application of these provisions is to be aligned with national regulation of insolvency and preventive instruments that shape the contractual context and define the priority of creditors' claims [5; 6]. Furthermore, the proposed approach helps optimise covenants in Ukrainian corporate practice and reduces coordination costs in creditor interactions [6].

The expected practical effect is threefold. First, lower frequency of technical breaches due to clear definitions of covenant indicators, set thresholds, and predefined response procedures (cure, including equity cure with limits on frequency and amount), which minimises disputes and unscheduled approvals [2; 6]. Second, stronger short-term liquidity management through the use of the 13-week cash-flow forecast (direct method) as an operational monitoring tool for fixing thresholds and determining headroom, enabling early identification of gaps and timely managerial corrections [5; 6]. Third, reduced costs related to ambiguous interpretation of contract conditions, since harmonising documentation with LMA/LSTA forms and unifying normalisation rules (add-backs, carve-outs with quantitative and time limits) eliminates divergent readings and accelerates approvals [7; 9]. In parallel, the enterprise's bargaining position is strengthened through a transparent reporting regime (regular maintenance tests and event-driven incurrence tests) and a reproducible analytical package, which lowers information asymmetry with creditors [4].

At the same time, the proposed methodology has limits of applicability—notably in sectors with very high seasonality and price volatility (e.g., agriculture and retail), where standard thresholds and typical normalisation rules may be insufficient; in such cases extended normalisation regulations (separate baskets for one-off events, limits on “recurring” adjustments, time windows for seasonal deviations) and detailed information undertakings are advisable [4]. An additional constraint arises for enterprises changing accounting policies or transitioning to other reporting standards, where time-series comparability declines and requires additional transitional provisions in credit agreements [4]. Promising avenues for further research include expanding the Ukrainian empirical base with event-study (hazard) models of breaches, quasi-experimental assessment of maintenance/incurrence combinations' impact on default risk, and sensitivity analysis to monitoring schedules and covenant configurations under alternative NBU macro-financial scenarios [4; 6]. Ultimately, further progress will require combining firm-level microdata with system-level financial-stability information to refine applicability boundaries and produce sector-specific guidance [6]. At the level of corporate governance, responsibility for covenant compliance (finance function/risk committee) should be formalised, alongside an internal covenant register and monitoring calendar, and a mechanism for rapid escalation in case of a pending breach.

Summarising the results, we contend that anti-crisis debt restructuring is effective when modern covenants—aligned with short-term liquidity tools and transparent response rules—constitute its foundation. Integrating unified definitions (including for adjusted EBITDA and related indicators), a regulated monitoring regime, and clear normalisation rules within restructuring agreements creates a reproducible basis for stabilising debt burdens and restoring investment activity in Ukraine’s corporate sector. In essence, anti-crisis debt restructuring is not merely a redistribution of schedules and rates, but a standardised system of contractual discipline: it sets transparent thresholds, defines headroom with due regard to seasonality and risks, formalises event-triggered conditions (*change of control*, *cross-default*, *pari passu*), and ensures manageable short-horizon liquidity. The practical effect manifests in fewer technical breaches, faster approval cycles, and better stakeholder communication—ultimately lowering the likelihood of disruptive scenarios.

References

1. European Union. Directive (EU) 2019/1023 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2019 on preventive restructuring frameworks. *Official Journal of the European Union*. 2019. L 172. P. 18–55. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/1023/oj> (дата звернення: 30.09.2025).
2. Gilson S. C., John K., Lang L. H. P. Troubled debt restructurings: An empirical study of private reorganization. *Journal of Financial Economics*. 1990. Vol. 27(2). P. 315–353.
3. Nini G., Smith D. C., Sufi A. Creditor control rights and firm investment policy. *Journal of Financial Economics*. 2009. Vol. 92(3). P. 400–420.
4. Smith C. W., Warner J. B. On financial contracting: An analysis of bond covenants. *Journal of Financial Economics*. 1979. Vol. 7(2). P. 117–161.
5. Loan Market Association. Leveraged Facilities Agreement. *Definitions and covenant guidance*. London. 2023. URL: <https://www.lma.eu.com> (дата звернення: 30.09.2025).
6. National Bank of Ukraine. Financial Stability Report. Kyiv. 2025. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 30.09.2025).

Tax risks in Ukraine: issues of substance and management

Oleksandr Fradynskyi

Khmelnytskyi National University, Khmelnytskyi

<https://orcid.org/0000-0001-9093-5026>

Abstract. Tax risks and management issues acquire special importance under force majeure circumstances. It is established that tax risk has a dual nature: for the state, it is a decrease in tax revenues, for taxpayers, an increase in the volume of tax payments. It is emphasized that the definition of the concept of "tax risk" in legal acts was made only in June 2024. Financial, reputational and legal losses for the taxpayer, as well as the actions of the state in tax risk management, are determined.
Keywords: taxes, tax burden, risk, uncertainty.

Податкові ризики в Україні: питання сутності та управління

Олександр Фрадинський

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

<https://orcid.org/0000-0001-9093-5026>

Анотація. Податкові ризики та питання управління набувають особливого значення за умов форс-мажорних обставин. Встановлено, що податковий ризик має двоїтий характер: для держави – це зменшення податкових надходжень, для платників податків – зростання обсягів сплати податків. Наголошено, що визначення поняття "податковий ризик" у правових актах було зроблено лише у червні 2024 року. Визначено фінансові, репутаційні та правові втрати для податкоплатника, а також дії держави у податковому ризик-менеджменті.
Ключові слова: податки, податкове навантаження, ризик, невизначеність.

Податки і оподаткування в Україні, як і у будь-якій, відносно розвиненій в економічному плані державі, завжди відігравали вирішальну роль у формуванні державних централізованих фінансових ресурсів (державного та місцевих бюджетів та позабюджетних фондів) та виступали ефективним інструментом регулювання економічних відносин в країні. Початок активної фази російсько-української війни, яка триває з 24 лютого 2022 року, дещо знизив фіскальну та регуляторну здатність загальнодержавних та місцевих обов'язкових платежів. Причиною цьому стали як внутрішні фактори, наприклад, втрата частини економічного потенціалу, особливо у промислово розвинених регіонах Сходу; релокація бізнесу та масовий виїзд працездатного населення за межі нашої держави, так і зовнішні чинники – отримання безповоротної фінансової допомоги та кредитів зі сторони наших іноземних партнерів. Якщо на початку війни держава проголосила певну фіскальну лібералізацію, запровадивши

податкові пільги у найбільш чутливих сферах, то на сьогоднішній день слід відмітити її переорієнтацію на внутрішні джерела державних доходів, основним із яких є податкові надходження.

За цих умов важливої ролі набувають податкові ризики та питання управління ними, адже вони чинять вплив не лише на податкову безпеку держави, але й бюджетну компоненту економічної безпеки, а відтак і на економічну ситуацію в державі у цілому.

Не дивлячись на широке використання протягом, принаймні останніх 20 років, терміну "податковий ризик" в середовищі правників та економістів, у вітчизняному нормативно-правовому полі було відсутнє чітке та вичерпне його визначення. Більшість науковців та практиків сходилися на думці, що податковий ризик – це ймовірність виникнення у суб'єктів податкових правовідносин непередбачених втрат, які пов'язані із сферою оподаткування. Лише у червні 2024 року цьому поняттю було дано належне юридичне визначення, за яким "податковий ризик (комплаєнс-ризик) – ймовірність невиконання платником податків податкового обов'язку щодо взяття його на облік як платника податків, реєстрації платником окремих видів податків, подання (своєчасного подання) податкової звітності, декларування (повного декларування), сплати (своєчасної та повної сплати) платником податків податкових зобов'язань, інших податкових обов'язків, невиконання платником податків іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи" [1].

За своєю суттю податковий ризик володіє подвійною природою, адже він притаманний як державі, що встановлює правила гри у системі податкових відносин та є основним вигодонабувачем від сплати податків, так і господарюючим суб'єктам – фізичним і юридичним особам, на яких покладено обов'язок їх сплачувати відповідно до діючого законодавства. Тому між державою та платниками податків постійно існує діалектична суперечка, стосовно питань оподаткування – держава зацікавлена у максимізації податкових надходжень, а платники податків бажають оптимізувати їх сплату у напрямку зменшення своїх податкових зобов'язань, використовуючи законні та протиправні методи у цій діяльності. Таким чином, господарюючому суб'єкту буде зменшено обсяги податкового навантаження у абсолютному та відносному вимірнику. Проте можливі фінансові профіти можуть бути перекреслені у разі виявлення та доведення у суді протиправності такої діяльності. Такі види втрат можна поділити на 3 основні групи:

– фінансові – збитки, які можуть проявлятися у вигляді донарахованих податків, пені, штрафів податковими органами за результатами камеральної чи документальної перевірки або втраченої вигоди;

– репутаційні – втрата ділової репутації через підвищену увагу з боку податкових органів, що може спричинити розрив партнерських відносин, ускладнення співпраці з бізнес-спільнотою, банками чи державними структурами, а також послаблення конкурентних позицій на ринку, що може фатально відбитися на господарській діяльності такого платника;

– правові – не можна виключати можливість притягнення власників підприємства, його керівників чи інших посадових осіб до адміністративної або кримінальної відповідальності.

Одним із ключових інструментів зниження податкових ризиків є стратегічне податкове планування, яке дає змогу не лише оптимізувати податкове навантаження в межах чинного законодавства, а й передбачати можливі зміни в регуляторному середовищі. Суб'єкти господарювання вдаються до техніки формування податкових резервів, що допомагає зменшити фіскальний тиск у випадку раптових змін обсягів податкових зобов'язань або виникнення спорів із податковими органами за результатами проведення перевірок.

Податковий ризик з позиції держави, яку представляють її уповноважені органи, у першу чергу – податкова служба, розглядається як імовірність (загроза) недоотримання податкових надходжень до бюджету та державних позабюджетних фондів. Це може статися внаслідок використання платниками податків різних способів мінімізації оподаткування, що стають можливими через недоліки або прогалини у податковому законодавстві. Із врахуванням міжнародних стандартів сфери управління ризиками, варто виокремити три основні напрямки, які повинна застосовувати держава, маючи на меті досягнення оптимального результату у сфері оподаткування:

– виявлення потенційного ризику, що передбачає дослідження реальної ситуації, визначення наявних тенденцій, ймовірностей, небезпек та очікуваного впливу;

– оцінка ризику – формування оціночних суджень про настання різних результатів, переваг чи недоліків, які будуть сформовані в результаті змін у податковому середовищі чи векторах розвитку фіскальних взаємовідносин;

– протидія ризику – держава має спланувати дії, які будуть направлені на уникнення, пом'якшення, передбачення чи іншим чином контролювання потенційного ризику, із врахування у ході цього і фактору невизначеності;

– аналіз ситуації – чи було отримано очікуваний ефект, чи варто відкоригувати існуючу оцінку ризику і які дії слід робити в подальшому.

Слід відмітити, що Державна податкова служба перейшла до застосування комплексного підходу у сфері податкових ризиків, який передбачає розроблення ефективної комунікаційної політики з платниками податків, спрямованої на зниження податкових ризиків. Він також включає постійний моніторинг такого виду ризиків, щоб завдяки сервісним функціям, а не лише контрольним чи

аудиторським заходам, зменшити їх рівень і, відповідно, запобігти або мінімізувати податкові правопорушення.

Таким чином, підсумовуючи вищевикладене, слід відмітити, що ефективне та дієве управління податковими ризиками держави має бути спрямоване на мінімізацію ризиків у системі податкових відносин і зниження ймовірності виникнення негативних наслідків для держави, бізнесу та суспільства. Воно виступає важливим інструментом забезпечення податкової й економічної безпеки країни. У воєнний період особливістю підходу до управління податковими ризиками є його стимулюючий характер, який виявляється у підтримці підприємницької діяльності, підвищенні ділової активності, дерегуляції та зменшенні податкового навантаження.

Список використаних джерел

1. Закон України "Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей податкового адміністрування під час воєнного стану для платників податків з високим рівнем добровільного дотримання податкового законодавства" від 18.06.2024 №3813-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3813-20/card2#Card> (дата звернення: 19.10.2025).

UDC 334.722:004

DOI: <https://doi.org/10.64076/iedc251023.09>

Revolut's digital product ecosystem

Oleksii Horobets

State University of Trade and Economics, Kyiv

<https://orcid.org/0009-0002-8672-5469>

Abstract. *The paper examines the structure and content of Revolut's digital product ecosystem as an innovative fintech solution within the digital industry. The focus is placed on identifying the key elements of the company's product portfolio. The principles of integrating these services into a unified digital platform are analyzed, highlighting how it creates a personalized user experience and ensures the competitive advantages. Their impact on customer acquisition is identified.*

Keywords: *Revolut, digital products, ecosystem, marketing strategy.*

Digital transformation has led to a profound rethinking of business models and retail financial service practices. One of the manifestations of this process is the emergence of neobank companies, whose activities are primarily based on digital technologies and products, aimed at competing with large traditional banking institutions. This approach is characterized by innovation in organizing access to digital

products that are both directly and indirectly related to banking services, as well as by flexibility in integrating digital solutions. A strategic focus on delivering services through mobile platforms ensures strong competitive positions and enhances user experience through the creation of ecosystem-based solutions for customers. [3].

The portfolio of Revolut's digital products [2, 4] includes the following components:

- banking products (debit and credit cards, money transfers, payroll projects, currency exchange, savings programs, and other services) that provide the essential functionality for everyday financial operations;

- the Stays program, which enables users to book accommodations and flights through direct integration within the bank's mobile application;

- paid tariff plans: Plus, Premium, Metal, and Ultra – which serve as tools for monetization and value enhancement for users, while simultaneously driving customer acquisition, increasing loyalty, and raising the average revenue per user. These plans include the following digital products:

- free subscriptions to premium digital services and mobile applications;
- free gigabytes of global mobile internet via eSIM technology;
- insurance services, including medical insurance and coverage for trip or event cancellations etc.;
- bonus points accumulation within the RevPoints program, which allows users to exchange points, for example, within the Stays program etc.;
- investment programs, providing access to analytical and trading information, stock, ETF, and cryptocurrency trading, as well as automated portfolio management through a robo-advisory system.

Revolut, as one of the leading fintech companies that has implemented such an ecosystem of digital products, significantly improved its KPIs in 2024 (Fig. 1), which, in turn, contributed to strengthening its competitive position in the market.

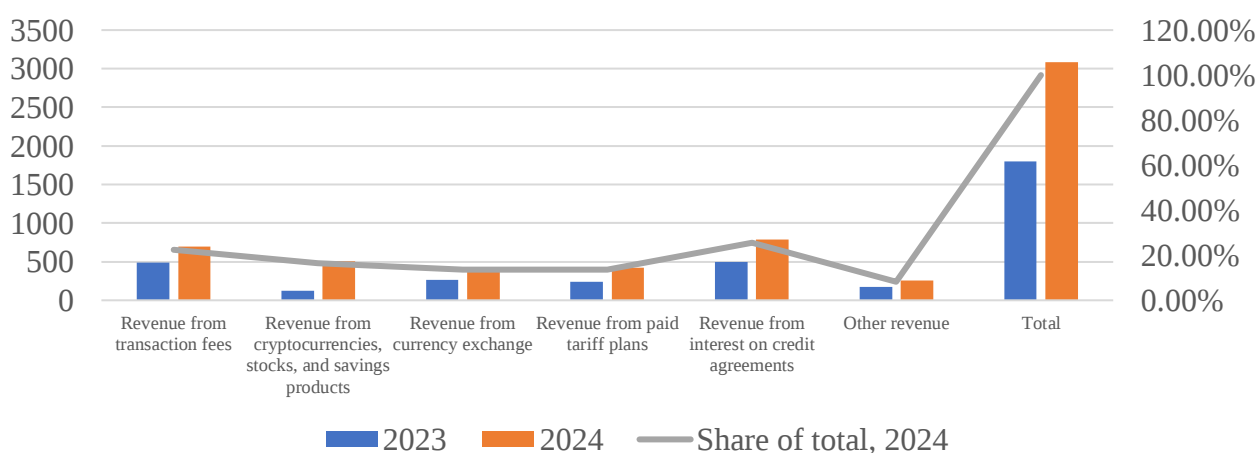

Fig. 1. Dynamics of Revolut's key financial performance indicators for 2023 and 2024 (in million GBP)

Source: [1].

Particular attention should be given to the paid tariff plans and non-financial digital services (travel, digital service subscriptions, and bonus programs), which conceptually complemented the ecosystem and had a significant impact on Revolut's financial results. These elements contributed to increased user engagement, higher average revenue per customer, and overall company income growth. The integration of such products enabled the monetization of not only financial transactions but also complementary services, thereby creating additional value for users and enhancing their loyalty. The analysis of key performance dynamics for 2024 (Table 1) demonstrates a direct correlation between the active use of paid plans and the revenue growth in the bank's non-financial segments.

Table. 1. Changes in Revolut's key indicators of paid tariff plans [1]

	2023	2024	Year-over-year growth
Number of customers, million	38	52,5	38%
Revenue from subscription fees, million GBP	243	423	74%
Average revenue per customer, GBP	6,4	8,1	27%

The conducted analysis demonstrates a significant impact of paid tariff plans and non-financial digital products on the company's financial performance:

- a 38% increase in the customer base indicates the successful integration of the Plus, Premium, Metal, and Ultra plans, as well as the enhanced attractiveness of the ecosystem due to the included digital products;
- subscription revenue, which grew by 72%, confirms that the inclusion of digital services within paid plans effectively drives additional monetization without raising the base tariffs.
- average revenue per user (ARPU) increased from 6.4 GBP to 8.1 GBP, representing a 26% growth, reflecting the rising economic value of each user through access to digital products within the paid plans.

The introduction of paid plans as part of Revolut's digital product ecosystem, incorporating non-financial products, not only increased customer engagement but also substantially boosted revenue and user Lifetime Value (LTV), thereby strengthening Revolut's financial performance and competitive position in the global financial services market through digital products.

References

1. Revolut. (2024). *2024 annual report*. <https://assets.revolut.com/pdf/annualreport2024.pdf>.
2. Githenya, M. (2025). *Financial innovation: The Revolut case study*. *Financial Technology & Innovation*. https://www.researchgate.net/publication/394966866_Financial_Innovation_The_Revolut_Case_Study.
3. Rybacki, P. (2022). *Revolut's revolution: The rise of a digital bank*.
4. Revolut. (n.d.). *Revolut official website*. <https://www.revolut.com>.

Organisational and economic foundations for the development of dairy farming in Ukraine during wartime

Olena Smihunova

Livestock farming institute of NAAS of Ukraine, Kharkiv
<https://orcid.org/0000-0002-9660-3361>

Viktoriia Ryzhova

Livestock farming institute of NAAS of Ukraine, Kharkiv
<https://orcid.org/0000-0001-6348-3837>

Abstract. *The creation of a high-quality dairy raw material base is necessary to ensure food security and consists in the production of safe and healthy food products. The state of the investment climate in the agricultural sector of Ukraine's economy in the context of war is considered, and a vision for the economic development of the dairy industry during the post-war recovery period is formulated.*
Keywords: *dairy farming, demand for dairy products, investments, economic potential.*

During wartime, which is characterised by increased risk in investment processes, experts note a predominance of investments in strengthening working capital and preserving existing production capacities. A slowdown in the pace of innovation technology implementation is predicted, due to both a reduction in funding for innovation activities and logistical and infrastructural constraints on the supply of modern technology, equipment, seeds, fertilisers and other resources to agricultural producers. At the same time, in farms where innovation processes have already begun, the key task is to ensure their continuity. It is expected that the increased investment risks in the agricultural sector will be partially offset by rising global food prices [1].

International donor assistance is primarily intended to support the development of private subsidiary and family farms, whose role in reducing unemployment in rural areas and ensuring inclusive economic growth in rural areas is undeniable. The basis for cooperation with international donors is defined as achieving a win-win effect, i.e. mutually beneficial interaction. Such programmes provide for the involvement and support of both direct producers of agricultural products and suppliers of material and technical resources [2].

At the beginning of 2022, Ukraine's economic system was characterised as a diversified, socially oriented market economy focused on meeting social needs and based on an innovation and investment model with extensive use and implementation of modern scientific and technical developments.

At the time of the full-scale invasion, Ukraine ranked 22nd in the world in terms of milk production and had prospects of becoming one of the top ten producers by 2030, as global analysts predicted a growth in demand for dairy products as a source of protein by at least 25% [3]. The most significant growth in consumer demand is

expected from Asian countries (in particular, the United Arab Emirates, Iraq, Iran, China, and Saudi Arabia), where milk and dairy products make up to 80% of the food diet. At the same time, these countries are limited in land resources for the creation of commercial dairy farms, do not have sufficient areas for growing fodder crops, and are characterised by a shortage of water resources.

The level of development of the dairy cattle industry in Ukraine is crucial for maintaining the socio-economic stability of the national economy. The creation of a high-quality dairy raw material base is considered a key prerequisite for ensuring food security through the production of safe and healthy food products. However, the occupation of part of the territory, migration processes and the economic consequences of the war have led to a reduction in domestic demand for dairy products. At the same time, the process of de-occupation of certain regions is motivating the business community, particularly the agricultural sector, to restore and further develop the economy [4, c. 205].

Historically, dairy farming in Ukraine developed mainly as a secondary industry, serving to compensate for seasonal fluctuations in crop production. The low concentration of livestock and its structure (dominated by beef and dairy breeds that are incapable of providing either high milk yields or significant meat productivity) limit the efficiency and competitiveness of the domestic dairy industry. The negative dynamics of indicators reflecting the performance of milk production became particularly pronounced with the start of full-scale military operations.

Gradually, the competitive position of Ukrainian milk producers is weakening even in the domestic dairy market. The production of dairy products, which is socially significant, does not provide sufficient financial returns and requires state support, effective control and regulatory support. At the same time, milk production in the country is declining due to the difficult conditions in which households operate, while industrial enterprises are managing to maintain relatively positive trends.

According to estimates by contemporary analysts, restoring cattle numbers to early 2000s levels will take several decades, since, in addition to the loss of genetic potential, climate change and the need to review the structure of agro-industrial production are having a significant impact.

The limited ability of small farms to ensure an adequate technical and technological level of the production process leads to a deterioration not only in the quantity but also in the quality of milk, which directly affects the competitiveness of products on the market. At the same time, private farms suffered the greatest losses from the consequences of full-scale military operations: a significant number of owners left their livestock in the occupied territories, wounded animals had to be culled, and the mining of fields and pastures led to a decline in their feeding levels. Rising prices for fuel and energy resources, feed and other production components make it impossible for small farms to increase the costs necessary to maintain or increase production volumes.

Experts emphasise Ukraine's significant potential to meet the growing global demand for dairy products compared to leading producing countries such as New Zealand, Australia, European countries and the United States, whose reserves for

increasing production are almost exhausted. Ukraine's agro-climatic conditions and available agricultural land create opportunities to increase the number of cows and ensure the balanced development of livestock and crop production. At the same time, increasing the milk productivity of cows is a significant reserve, as the average annual milk yield in European countries and the United States exceeds 10,000 kg per animal.

The full-scale military invasion has been a decisive factor in the transformation of Ukraine's investment climate. Among the key problems of economic development are the shadow economy, loss and damage to property, increased labour migration, currency restrictions, rising energy prices, etc. At the same time, the prospects for the business environment are linked to Ukraine's status as a candidate for accession to the European Union, the lifting of export restrictions and the introduction of a 'transport visa-free regime' with the EU.

According to analysts [5], Ukraine's economic situation in the post-war period will be characterised by a number of features, including: large-scale destruction of critical infrastructure, industry, agricultural production, and the housing and utilities sector; open access to virtually unlimited international financial resources; and the possibility of attracting modern technologies within the framework of international technical assistance projects.

Under such conditions, the domestic economy will have significant prerequisites for transforming from a raw material and agricultural development model to a technological one. The formation of a new economic structure that will ensure the growth of exports of agricultural products with high added value will contribute to an increase in national income and lead to a 4-5-fold increase in the standard of living of the country's population over a 20-year period.

Список використаних джерел

1. Чому не потрібно втрачати віру в інноваційне аграрне майбутнє. URL : <https://dia.dp.gov.ua/chomu-ne-potribno-vtrachati-viru-v-innovacijne-agrame-majbutnye>.
2. Сільське господарство під час війни: зміна пріоритетів. URL : <https://ukuri.er.gov.ua/uk/articles/silke-gospodarstvo-pid-chas-vijni-zmina-prioritet>.
3. Світовий ринок молока і українські перспективи. URL : <http://milkua.info/uk/post/svitovij-rinok-moloka-i-ukrainski-perspektivi>.
4. Красноручський О. О., Мармуль Л. О., Смігунова О. В. Структурні зрушення у розміщенні і галузевій спеціалізації тваринництва у довоєнний період та під час війни. Український журнал прикладної економіки та техніки. 2024. Т. 9. № 1. С. 200 – 206. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-1-33>.
5. Гречко А. В., Джумаєєва Д. Д. Інвестиційне забезпечення інноваційного розвитку підприємств в Україні в воєнний та поствоєнний період. Економічний вісник НТУУ "Київський політехнічний інститут", 2022. № 22. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.22.2022.259798>.

Organizational and infrastructural modeling of telemedicine services in Ukraine

Serhii Riabkov

Kyiv University of Market Relations, Kyiv
<https://orcid.org/0009-0003-3146-7260>

Olena Borodina

Kyiv University of Market Relations, Kyiv
<https://orcid.org/0000-0002-9028-8268>

Abstract. *The article provides a substantiation of telemedicine as a strategic instrument for modernizing Ukraine's health care system under the conditions of war and post-war reconstruction. The study justifies the organizational and infrastructural modeling of three architectures for telemedicine service delivery—centralized, decentralized, and hybrid—and demonstrates the economic feasibility of the hybrid model as the optimal solution for enhancing macroeconomic efficiency, ensuring sustainable development of health service provision, and facilitating Ukraine's integration into the European digital ecosystem.*

Keywords: *telemedicine, economic efficiency, organizational and infrastructural modeling, digital health care, hybrid architecture, system resilience, eHealth, digital transformation.*

Modernization of the health care system through the implementation of telemedicine is presented as a strategic socio-economic instrument for Ukraine under the conditions of war and post-war reconstruction. It ensures improved accessibility of medical care, reduction of expenditures, and increased resilience of the health care network. Integration with the Unified Electronic Health Care System (eHealth) and alignment with EU data protection requirements establish the foundation for an interoperable digital ecosystem. In this context, telemedicine is considered not merely as a technology but as an organizational and economic model capable of influencing labor productivity, cost-efficiency, and macroeconomic indicators. The purpose of the study was to develop a comprehensive organizational and infrastructural approach to modeling the delivery of telemedicine services in Ukraine and to assess the economic feasibility of three architectures: centralized, decentralized, and hybrid. Additionally, the research aimed to measure the potential macroeconomic effect in the medium-term perspective. The research methodology combined: (1) comparative analysis of international practices [1, 2, 3, 4, 6, 7, 11]; (2) systemic modeling of data, service, and financial flows; and (3) economic evaluation using the discounted cash flow (DCF) method, with calculations of net present value (NPV), internal rate of return (IRR), and break-even point. The analysis horizon was set at 5 years, with varying discount rates of 5–15% and implementation levels covering 20%, 50%, and 80% of the population.

Sensitivity analysis was conducted with respect to tariffs (200–400 UAH per teleconsultation), discount rates, and penetration levels. The analysis of organizational models revealed the following: the centralized model assumes a national telemedicine hub with unified registries and security policies. It is highly manageable and scalable but requires substantial capital expenditures (CAPEX) and carries the risk of a single point of failure. The decentralized model is based on regional hubs, ensuring resilience and adaptability; however, it increases operational expenditures (OPEX) and complicates interoperability. The hybrid model combines a centralized core with regional hubs, balancing manageability and flexibility while reducing risks and maintaining deployment speed. A comparative review of international practices demonstrated the following: in the United States, Medicare and Medicaid have established sustainable financing mechanisms for telemedicine [2]; in the United Kingdom, large-scale deployment of remote consultations has been achieved [3]; the German approach secured reimbursement for digital applications [5]; the Ontario Telemedicine Network in Canada demonstrated the effectiveness of regional hubs [6]; and Estonia's system provides an exemplary model of interoperability [7]. This synthesis has been adopted as a recommended framework for localization in Ukraine. The conducted discounted cash flow (DCF) analysis indicates that the centralized architecture requires the highest initial investment (CAPEX) but later maintains moderate OPEX. The decentralized system demands constant operational expenditures and results in a lower internal rate of return (IRR). By contrast, the hybrid model achieves a positive net present value (NPV) by the fifth year at 50% population coverage, while its IRR exceeds 12% at a 10% discount rate. Generalized sensitivity profile parameters of the hybrid model's NPV are presented in Figure 1.

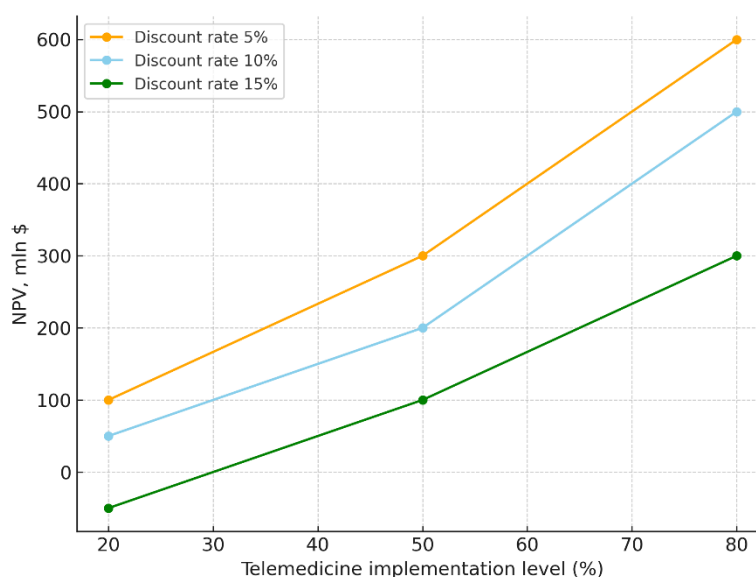

Fig. 1. NPV Sensitivity Matrix (discount rates 5/10/15% × coverage levels 20/50/80%)

Source: compiled by the author.

International data confirm a 10–25% reduction in expenditures for chronic patients and an approximately 20% decrease in hospitalizations due to remote patient monitoring (RPM) and teleconsultations. The combined savings in time and reduction of indirect costs generate an additional contribution to GDP (+0.3–0.5% annually) [8, 9]. For Ukraine, under the 50% implementation scenario, the integrated effect is estimated at 1–1.5% of GDP annually, as illustrated in Figure 2.

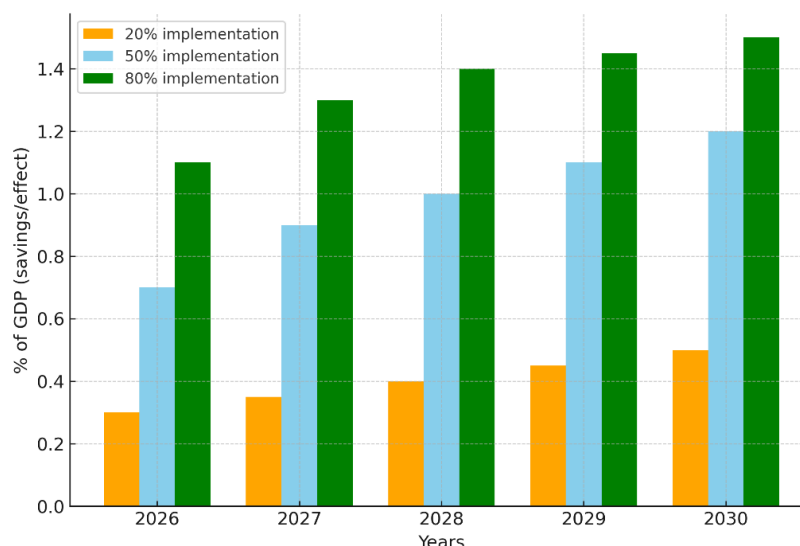

Fig. 2. Projected Integral Macroeconomic Effect of Telemedicine (2026–2030)

Source: compiled by the author.

The presented calculations are scenario-based and rely on scaling international data to the Ukrainian context. At the same time, certain limitations are inherent to wartime statistics; financial outcomes remain sensitive to tariff policies and reimbursement mechanisms; and sociocultural barriers (digital literacy, trust, and staff readiness) have not been fully quantified. Military-logistical risks and cybersecurity threats further add to the uncertainty. In this regard, the hybrid architecture emerges as the most appropriate option for Ukraine: it integrates centralized standards, data protection, and analytics with regional autonomy and resilience. The model demonstrates a positive NPV and an IRR exceeding 12% under the 50% coverage scenario, reduces single-point-of-failure risks, and facilitates integration into the European Health Data Space (EHDS).

Thus, telemedicine should be regarded as a key component of national health policy and sustainable economic development.

References

1. World Health Organization. (2023). Consolidated telemedicine implementation guide. Geneva: WHO. Available at: <https://www.who.int/publications/i/item/9789240059184> (accessed October 20, 2025).

2. U.S. Department of Health & Human Services. (2025, January 17). Medicare and Medicaid policies – Telehealth. Telehealth.HHS.gov. Available at: <https://telehealth.hhs.gov/providers/telehealth-policy/medicare-and-medicaid-policies> (accessed October 20, 2025).
3. NHS England. (2025). Remote consulting. London: NHS. Available at: <https://www.england.nhs.uk/long-read/remote-consulting/> (accessed October 20, 2025).
4. Centers for Medicare & Medicaid Services. (2025). Telehealth & Remote Patient Monitoring (MLN901705). Baltimore, MD: CMS. Available at: <https://www.cms.gov/files/document/mln901705-telehealth-remote-patient-monitoring.pdf> (accessed October 20, 2025).
5. Federal Institute for Drugs and Medical Devices (BfArM). (2025). Digital Health Applications (DiGA). Bonn: BfArM. Available at: <https://gesund.bund.de/en/digital-health-applications-diga#further-information> (accessed October 20, 2025).
6. Ontario Telemedicine Network. (2019). EAPC evaluation report. Toronto: OTN. Available at: <https://otn.ca/wp-content/uploads/2019/08/eapc-evaluation-report.pdf> (accessed October 20, 2025).
7. e-Estonia. (2024). e-Health Record. Tallinn: e-Estonia. Available at: <https://e-estonia.com/solutions/e-health-2/e-health-records/> (accessed October 20, 2025).
8. Neves, A. L., Li, E., Gupta, R., Fontana, G., Darzi, A., & Mayer, E. (2022). Economic evaluation of digital health interventions: Systematic review. *Frontiers in Public Health*, 10, 787135. Available at: <https://doi.org/10.3389/fpubh.2022.787135> (accessed October 20, 2025).
9. Tomini, S.M., Massou, E., Crellin, N.E. et al. A Cost Evaluation of COVID-19 Remote Home Monitoring Services in England. *PharmacoEconomics Open* 8, 739–753 (2024). Available at: <https://doi.org/10.1007/s41669-024-00498-3> (accessed October 20, 2025).
10. European Commission. (2022). Impact assessment on the European Health Data Space (EHDS). Brussels: EC. Available at: https://health.ec.europa.eu/system/files/2022-05/ehealth_ehds_2022ia_1_en_0.pdf (accessed October 20, 2025).
11. OECD. (2023). Health at a glance 2023: Digital health. Paris: OECD. Available at: https://www.oecd.org/en/publications/2023/11/health-at-a-glance-2023_e04f8239/full-report/digital-health_d79d912b.html (accessed October 20, 2025).

Strategic guidelines for the development of the European Union's public finances

Tamara Panfilova

State Institution "Institute of Economics and Forecasting
of the National Academy of Sciences of Ukraine", Kyiv
<https://orcid.org/0000-0002-1410-6258>

Abstract. The author's interpretation of the sphere of public finances of the European Union is presented. The flexibility of the formation and distribution of EU budget funds (MFF) is characterized depending on the influence of geoeconomic factors. The focus is on changes in the architecture of structural funds taking into account the strategic goals of EU development. The key priorities of the EU budget for 2028-2034 are given, in particular regarding the creation of the European Competitiveness Fund.

Keywords: EU public finances, EU budget, multiannual financial framework, structural funds, strategic guidelines.

Тамара Панфілова

Державна установа "Інститут економіки та
прогнозування Національної академії наук України", м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-1410-6258>

Стратегічні орієнтири розвитку сфери публічних фінансів європейського союзу

Анотація. Представлено авторське трактування сфери публічних фінансів Європейського Союзу. Охарактеризовано гнучкість формування і розподіл коштів бюджету ЄС (МФФ) залежно від впливу геоекономічних чинників. Акцентовано увагу на змінах архітектури структурних фондів з урахуванням стратегічних цілей розвитку ЄС. Наведено ключові пріоритети бюджету ЄС на 2028-2034 рр., зокрема щодо створення Європейського фонду конкурентоспроможності.

Ключові слова: публічні фінанси ЄС, бюджет ЄС, багаторічні фінансові рамки, структурні фонди, стратегічні орієнтири.

Сфера публічних фінансів Європейського Союзу – це суспільні відносини, які виникають у процесі утворення, управління, розподілу (перерозподілу) та використання фондів коштів певного рівня ієрархії (наддержавного, державного, субрегіонального і місцевого) та фондів коштів, за рахунок яких задовольняються суспільні інтереси незалежно від форми власності таких фондів. Відповідно, формується складна система фіскальних взаємовідносин держав-членів ЄС: на наднаціональному рівні шляхом формування бюджету ЄС (багаторічних фінансових рамок, multiannual financial framework, MFF) та

позабюджетних коштів, на рівні держав – гармонізація національних фінансових політик з використанням механізмів *Acquis communautaire* (зведення загальних нормативно-правових актів фінансового характеру, які є обов'язковими для всіх країн – членів ЄС), на субрегіональному – формування і розподіл коштів структурних фондів задля зміцнення економічної, соціальної та територіальної згуртованості, скорочення відмінностей між рівнями розвитку різних регіонів. Кошти фондів розподіляються шляхом надання грантів, позик, гарантій тощо, які можуть отримати урядові та неурядові організації, бізнес-структури, громади, міста. Позабюджетні кошти донедавна формували Європейський фонд розвитку, а також включають кредитно-позичкові операції, здійснювані Європейською Комісією, Європейським інвестиційним банком та Європейським центральним банком, які спрямовуються на додаткове фінансування Єврозони та на фінансову допомогу третім країнам, зокрема Україні.

Видатки бюджету ЄС забезпечують функцію конвергентного вирівнювання фінансових ресурсів і фінансової спроможності національних фінансових систем. Архітектура структурних фондів змінюється під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників, передусім від цілей, які закладаються до багаторічних фінансових рамок (MFF), соціально-економічної ситуації в глобалізованому світі та всередині ЄС. Перелік та порядок функціонування структурних фондів визначаються положеннями Регламенту спільних положень (Common Provisions Regulation, CPR). Так, Регламент (ЄС) 2021/1060 [1] визначає спільні принципи, правила та стандарти, які застосовуються до таких основних фондів: Європейський фонд регіонального розвитку (European Regional Development Fund, ERDF), Європейський соціальний фонд плюс (the European Social Fund Plus, ESF +), Фонд згуртованості (the Cohesion Fund), Фонд справедливого переходу (the Just Transition Fund, JTF), Європейський фонд морського судноплавства, рибальства та аквакультури (the European Maritime, Fisheries and Aquaculture Fund, EMFAF). Крім того, у регламенті встановлені фінансові правила для Фонду притулку, міграції та інтеграції (Asylum, Migration and Integration Fund, AMIF), Фонду внутрішньої безпеки (Internal Security Fund, ISF) та Інструменту фінансової підтримки управління кордонами та візової політики (Instrument for Financial Support for Border Management and Visa Policy, BMVI). Функціонування численних фондів потребує розроблення і реалізації дієвих механізмів координації як на рівні ЄС в цілому, так і на рівні держав-членів. Реалізація політики фондів ґрунтується на фундаментальних принципах, серед яких ключовими є спільне управління та співфінансування, якими визначається характер взаємовідносин між ЄС та державами-членами у впровадженні політики згуртованості (конвергентності).

Варто відмітити, що багаторічний бюджет ЄС не є догмою. 1 лютого 2024 р. лідери ЄС схвалили всі пріоритетні пропозиції Комісії та погодилися на перший в історії перегляд довгострокового бюджету ЄС, який також був схвалений

Європейським парламентом 27 лютого 2024 р. [2]. Адже з моменту прийняття довгострокового бюджету ЄС на 2021-2027 рр. у 2020 р. ЄС зіткнувся з безпрецедентними та непередбаченими кризами: від війни Росії проти України та її наслідків до прискорення інфляції та процентних ставок, міграції та зовнішніх викликів, таких як конфлікт на Близькому Сході. Щоб забезпечити подальше досягнення ключових цілей бюджету ЄС, Європейська Комісія у червні 2023 р. запропонувала зміцнити довгостроковий бюджет ЄС.

У липні 2025 р. в ЄС розпочалися дискусії щодо стратегічних орієнтирів бюджету ЄС на 2028-2034 рр. Єврокомісія представила пропозиції щодо амбітної та динамічної Багаторічної фінансової рамки (MFF) обсягом майже 2 трлн євро (або 1,26% валового національного доходу ЄС у середньому за період з 2028 по 2034 рр.). Ключовими характеристиками нового бюджету ЄС мають стати [3]:

- більша гнучкість, щоб ЄС мав здатність швидко діяти та реагувати на несподівані зміни обставини або задля вирішення нових політичних пріоритетів;
- більш прості, оптимізовані та гармонізовані фінансові програми ЄС задля легкого знаходження та отримання доступу до можливостей фінансування громадянами та компаніями;
- адаптація бюджету до місцевих потреб, з національними та регіональними планами партнерства для інвестицій та реформ, забезпечення більшої економічної, соціальної та територіальної згуртованості в усьому ЄС;
- потужне підвищення конкурентоспроможності, щоб забезпечити ланцюжки поставок, розширити інновації та очолити світову гонку за чистими та розумними технологіями;
- збалансований пакет нових власних ресурсів бюджету ЄС, який забезпечить достатні доходи для пріоритетів Євросоюзу, мінімізацію тиску на національні державні фінанси.

Єврокомісією запропоновано утворення нового Європейського фонду конкурентоспроможності (European Competitiveness Fund) обсягом 409 млрд євро, кошти якого будуть спрямовані на: чистий перехід та декарбонізацію; цифровий перехід; охорону здоров'я, біотехнології, сільське господарство та біоекономіку; оборону та космос.

Для непохитної підтримки України протягом 2028-2034 рр. може бути мобілізовано 100 млрд євро із застосуванням певної гнучкості, враховуючи масштаби та непередбачуваність потреб.

Новий довгостроковий бюджет стратегічно спрямований на захист європейських громадян, зміцнення соціальної моделі Євросоюзу та технологічне оновлення європейської промисловості.

Список використаних джерел

1. Regulation (EU) 2021/1060 of the European Parliament and of the Council, of 24 June 2021. *Official Journal of the European Union*. 30.6.2021. 548 p. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/1060/oj/eng>.

2. The 2021-2027 EU budget – What's new? *European Commission*. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/eu-budget/long-term-eu-budget/2021-2027/whats-new_en.

3. An ambitious budget for a stronger Europe: 2028-2034. *European Commission*. Press release. Jul 16, 2025. Brussels. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_25_1847.

UDC 339.9(477)"19/20"

Evolution of the styles of Ukraine's economic diplomacy and the modern period

Yana Pukhalska

Khmelnytskyi National University, Khmelnytskyi
<https://orcid.org/0000-0003-0889-1541>

Abstract. *The article explores the evolution of the styles of Ukraine's economic diplomacy from the early 1990s to the present stage. The key trends in the transformation of diplomatic approaches are identified – from classical protocol forms to flexible models focused on partnership, innovation, and digitalization. The role of European integration, public diplomacy, and digital diplomacy in shaping a new paradigm of Ukraine's foreign economic policy is revealed. The impact of domestic political and global factors on the changing priorities of the state's diplomatic activity is analyzed.*

Keywords: economic diplomacy, foreign economic policy, Ukraine, digital diplomacy, public diplomacy, European integration, international economic relations.

Еволюція стилів економічної дипломатії України і сучасний період

Яна Пухальська

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький
<https://orcid.org/0000-0003-0889-1541>

Анотація. У статті досліджено еволюцію стилів економічної дипломатії України від початку 1990-х років до сучасного етапу. Визначено ключові тенденції трансформації дипломатичних підходів – від класичних протокольних форм до гнучких моделей, орієнтованих на партнерство, інновації та цифровізацію. Розкрито роль євроінтеграції, публічної та цифрової дипломатії у формуванні нової парадигми зовнішньоекономічної політики України. Проаналізовано вплив внутрішньополітичних і глобальних чинників на зміну пріоритетів дипломатичної діяльності держави.

Ключові слова: економічна дипломатія, зовнішньоекономічна політика, Україна, цифрова дипломатія, публічна дипломатія, євроінтеграція, міжнародні економічні відносини.

Економічна дипломатія є важливим інструментом зовнішньої політики держави, який забезпечує інтеграцію національної економіки у глобальні процеси. В Україні вона набула особливого значення після здобуття незалежності, коли виникла потреба в активному встановленні економічних зв'язків, захисті національних інтересів і створенні сприятливого інвестиційного клімату. Еволюція економічної дипломатії України відображає трансформаційні процеси у внутрішній і зовнішній політиці країни, а також адаптацію до нових глобальних викликів [1, с. 90].

1. Початковий етап: 1990-ті роки – формування основ економічної дипломатії.

Після розпаду СРСР і проголошення незалежності Україна стикнулася з потребою створення власної системи зовнішньоекономічних відносин. У 1990-х роках головними завданнями економічної дипломатії було налагодження базових дипломатичних контактів, укладання двосторонніх і багатосторонніх угод, а також здобуття міжнародного визнання як повноправного учасника світової економіки.

Стиль економічної дипломатії цього періоду характеризується як класичний, із акцентом на державну репрезентацію, офіційні протоколи, формальну комунікацію та пріоритет довгострокових інтересів. Основними партнерами України в цей період були країни СНД, Європейський Союз, США, Канада, Китай, Туреччина.

2. Етап структурної адаптації: 2000-ті роки – інституціоналізація і розвиток спеціалізованих агентств.

Початок 2000-х ознаменувався спробами глибшої інтеграції у світову економіку, що зумовило необхідність удосконалення інструментів економічної дипломатії. У цей період було створено інституції, покликані підтримувати зовнішньоекономічну активність українських компаній, зокрема Український центр сприяння інвестиціям і торгівлі (Укрзовнішінформ, пізніше – ДП "Офіс з просування експорту України").

З'являються ознаки гнучкого стилю економічної дипломатії – держава починає використовувати інструменти економічного лобіювання, організовує ділові форуми, торговельні місії, виставки, активізує міжурядові комісії. Спостерігається також професіоналізація дипломатичного корпусу у сфері економіки.

3. Посткризовий етап: після 2014 року – переорієнтація векторів зовнішньоекономічної політики.

Анексія Криму та початок війни на сході України стали каталізатором для зміни зовнішньоекономічного курсу. Підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом у 2014 році стало стратегічним кроком, що відкрив нові можливості для українських експортерів і водночас вимагав значного реформування внутрішньої економіки [2, с. 118].

Економічна дипломатія України в цей період набула рис кризової адаптації – зосередженої, цілеспрямованої, спрямованої на підтримку конкретних галузей і компаній. Посилилася співпраця з міжнародними фінансовими інституціями (ЄБРР, МВФ, Світовий банк), були впроваджені програми технічної допомоги та проєкти реформ.

На практиці дипломатичні представництва почали активніше брати участь у бізнес-форумах, інвестиційних конференціях, а також у проведенні інформаційних кампаній щодо переваг співпраці з Україною.

На сьогодні економічна дипломатія України еволюціонувала у складний гібрид класичних та інноваційних підходів. Сучасний етап характеризується високою динамікою, використанням цифрових інструментів, розширенням форматів комунікації та залученням громадянського суспільства до дипломатичних ініціатив.

Цифрова дипломатія дозволяє використовувати онлайн-платформи для просування експорту, інвестицій, створення міжнародних проєктів. Велику роль у цьому відіграє Міністерство цифрової трансформації України та цифрові сервіси, які забезпечують прозорість та зручність ведення бізнесу.

Публічна дипломатія забезпечує формування позитивного іміджу України через культурні, освітні та інформаційні кампанії, що опосередковано сприяє економічному зростанню.

Посольства, консульства та торгові представництва стали активними учасниками економічних процесів [3, с. 114]. Їхня діяльність включає:

- організацію бізнес-форумів і зустрічей B2B;
- інформаційний супровід підприємств щодо виходу на нові ринки;
- моніторинг зовнішніх ринків і сприяння в підготовці двосторонніх угод;
- участь у створенні міжнародних платформ економічної співпраці.

Еволюція економічної дипломатії України засвідчує перехід від класичного, формалізованого стилю до більш гнучкого, динамічного та стратегічного підходу. Сьогодні українська економічна дипломатія має чітко виражений вектор на євроінтеграцію, цифрову трансформацію та залучення іноземних інвестицій через публічну та цифрову комунікацію.

Успішність цієї моделі значною мірою залежить від здатності дипломатичної служби адаптуватися до змін, налагоджувати партнерства та ефективно реагувати на глобальні виклики.

Список використаних джерел

1. Грущинська Н. М. Реалізація економічної дипломатії в системі сучасних міжнародних відносин: потенціал креативності та традиційні підходи / Н. М. Грущинська // Зовнішня політика і дипломатія: традиції, тренди, досвід. – 2017. – Вип. 24. – Ч. 3. – С. 86–92.
2. Тихончук Л. Х. Трансформація функцій державного управління в сфері регулювання міжнародної економічної діяльності / Л. Х. Тихончук // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2018. – № 6. – С. 116–125.
3. Шаров О. М. Економічна дипломатія: основи, проблеми та перспективи : монографія / О. М. Шаров. – Київ : Національний інститут стратегічних досліджень, 2019. – 560 с.

Journalism and Social Communication

Prospects for the development of mass communication

Svitlana Belkova

Classic Private University, Zaporizhzhya

<https://orcid.org/0000-0003-2570-0444>

Abstract. The thesis examines the transformation of mass communication in the context of digitalization and media personalization. Emphasis is placed on the shift from mass to individualized forms of interaction, where the user becomes the center of the networked system. The consequences of hyper-personalized content, ethical challenges of artificial intelligence, manipulations, and deepfake technologies affecting trust in information are analyzed. The need to update classical communication models (Shannon, Lasswell) to adequately explain the new realities of the digital age is emphasized.

Keywords: mass communication, hyper-personalization, deepfake, digital ethics.

Перспективи розвитку масової комунікації

Світлана Белькова

Класичний приватний університет, м. Запоріжжя

<https://orcid.org/0000-0003-2570-0444>

Анотація. Розглянуто трансформацію масової комунікації в умовах цифровізації та персоналізації медіапростору. Наголошується на переході від масових до індивідуалізованих форм взаємодії, де саме користувач стає центром мережевої системи. Аналізуються наслідки гіперперсоналізації контенту, етичні виклики штучного інтелекту, маніпуляцій і технологій дипфейк, що впливають на довіру до інформації. Підкреслюється потреба в оновленні класичних моделей комунікації (Шеннона, Ласвелла) для адекватного пояснення нових реалій цифрової доби.

Ключові слова: масова комунікація, гіперперсоналізація, дипфейк, цифрова етика.

Майбутнє масової комунікації позначене глибокими трансформаціями, зумовленими цифровізацією, поширенням штучного інтелекту та зміною поведінки аудиторії. Класичне розуміння масової комунікації, в якому повідомлення передавалося від одного джерела до широкої аудиторії, поступово втрачає актуальність. Їого змінює епоха індивідуалізованої комунікації (*nanomedia*), коли роль окремих сегментів аудиторії та невеликих потоків інформації зростає[1]. Кожен користувач отримує персоналізоване повідомлення, адаптоване під його інтереси, поведінку, історію пошуку та емоційні реакції. *Наномедіа* охоплює невеликі мережі, блоги, спеціалізовані спільноти, де формується унікальна інформаційна динаміка [2]. Змінюється і функція медіапосередника: замість масового транслятора постає алгоритмічний куратор, який персоналізує інформаційні потоки.

Центром мережевого простору стає людина, а комунікація набуває гіперперсоналізованого характеру. Алгоритми аналізують уподобання та

соціальні зв'язки споживача задля надання йому найбільш відповідного контенту [3]. Це підвищує ефективність комунікації та точність спрямування інформаційних потоків, але створює загрозу інформаційної ізоляції, коли людина бачить лише повідомлення, що підтверджують її власні переконання, формуючи "інформаційну бульбашку". Традиційна модель "один до багатьох" (Ласвелл) стає недостатньою, бо сучасна комунікація має нелінійний характер, проходить через численні канали та включає постійний зворотний зв'язок.

У цифровому середовищі виникають етичні колізії, зокрема маніпуляції, дезінформація та порушення приватності, а також феномен *дипфейку*. Персоналізовані медіа можуть використовуватися для прихованого впливу: зміст підлаштовується під інтереси користувача, створюючи так звану ілюзію правдивості. *Дипфейк* дає можливість генерувати відео-, аудіо- та фотозображення з високим рівнем правдоподібності, що ускладнює перевірку достовірності та підриває довіру до медіа [4]. Це ставить під загрозу етичні принципи гідності, приватності та правдивості інформації, адже користувачеві важко відрізнити реальне від нереального. Проблема приватності даних набуває ключового значення: платформи накопичують великі обсяги інформації, яку можна використати не лише з комерційною, а й з маніпулятивною метою. Актуалізується також і питання відповідальності, зокрема того, хто відповідає за шкоду від генерованого контенту – автор, алгоритм, платформа чи споживач?

Тому такі процеси вимагають переосмислення теоретичних основ масової комунікації. У новій реальності класичні моделі (Ласвелл: хто? – що передає? – яким каналом? – кому? – з яким ефектом? або модель Шеннона-Вівера, в якій також лінійна комунікація передбачає наявність джерела шуму) вже не відображають складності сучасних мережових процесів. Сьогодні комунікація є багаторівневою, децентралізованою, інтегрованою системою, в якій інформаційні потоки залежать від алгоритмів і дій користувачів. Через це необхідні гібридні моделі, що поєднують класичні підходи з теоріями мереж, теоріями сприймання та алгоритмічними системами. Вони повинні брати до уваги **адаптацію контенту до контексту, системи рекомендацій, взаємозв'язки між малими каналами та активну участь аудиторії як виробника інформаційних потоків.**

Тому науковий аналіз повинен переходити від масової до мультимасової комунікації, де мультимасовість означає сукупність індивідуалізованих потоків інформації. Масова комунікація при цьому не зникне, а трансформується в більш адаптивну, персоналізовану, динамічну та взаємозалежну систему. Реципієнт стане головною фігурою інформаційного простору, що створить не тільки нові можливості для розвитку комунікацій, але й нові ризики – маніпуляції, дезінформацію та порушення приватності. Щоб зберегти релевантність, теорія масової комунікації повинна об'єднати сучасні технологічні, соціальні та етичні напрацювання. Лише поєднавши класичні основи з новими концепціями

алгоритмів, мереж і персоналізованих потоків інформації, можна створити модель, здатну пояснити, передбачити та ефективно управляти інформаційними процесами новітньої епохи.

Список використаних джерел

1. Hussein M. Abdul. *Social Media's Take on Deepfakes: Ethical Concerns in the Deepfake Context*. Uppsala : Uppsala University, 2021. 45 p.
2. Farouk M. Adel. *Deepfakes and Media Integrity: Navigating the New Reality of Synthetic Content*. *Journal of Media Studies*. 2022. Vol. 18. № 2. P. 34–49.
3. Sehad N., et al. *Generative AI for Immersive Communication: The Next Frontier in Internet-of-Senses Through 6G*. URL: <https://arxiv.org/abs/2404.01713> (дата звернення: 13.10.2025).
4. *Deepfake and Its Ethics Concerns*. URL: https://www.researchgate.net/publication/Deepfake_and_Its_Ethics_Concerns (дата звернення: 14.10.2025).

Pedagogical Sciences

Engineering in technological education of schoolchildren in Ukraine

Anatolii Ivanchuk

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University, Vinnytsia
<https://orcid.org/0000-0002-6996-1403>

Abstract. *The approach of Japanese researchers to the organization of the process of forming the foundations of engineering in schoolchildren is described. It is established that they consider engineering as a design process taking into account the imposed restrictions. It is found that Japanese researchers use a broad understanding of the design process as a problem-solving activity. It is proposed to link technical problems with the context of three basic technical phenomena in the drives of technological machines. It is assumed that the design activity of schoolchildren in the search for technical solutions as a means of solving technical problems will create didactic conditions for the formation of technical thinking as the basis of their technical competence. It is specified that the technical competence of schoolchildren will be machine-learning in nature.*

Keywords: *educational branch "Technology", engineering, technical phenomena in the drive of technological machines, educational technical problems, technical thinking of schoolchildren, technical competence of schoolchildren.*

In the standard of basic secondary education of Ukraine, one of the eleven basic competencies of secondary education students is competence in the field of natural sciences, engineering and technology [1]. Its technical and technological components should be formed by the educational branch "Technology" when schoolchildren study the educational subject of the same name "Technology". However, in practice, this competence takes the form of design and technological competence and "dissolves" in it, and the technical component actually disappears. That is, the technological thinking of schoolchildren as the basis of technological competence is structurally different from the technical thinking of schoolchildren as the basis of their technical competence. This is explained by the fact that the technological and technical thinking of schoolchildren is formed according to different logical schemes, in particular: need → goal → method of achieving the goal → product; technical object → principle of action → useful function. On the other hand, if we assume that any production technology is the scientific basis of the corresponding technological process, and the technological process is implemented on a production line, where it is important to know the essence of the implemented technological operations (useful functions of technological machines), and not the principle of operation of these technological machines, then the subject of technical thinking of schoolchildren disappears. Thus, there is an urgent need to determine the ways of forming technical thinking of schoolchildren in the educational field of "Technology".

S. Yamazaki considered the possibility of forming technical thinking of schoolchildren in the process of mastering the basics of engineering with the aim of self-determination regarding further professional training in the engineering specialty and in the context of sustainable development goals [4]. As a working concept of engineering, S. Yamazaki used the interpretation of W. Wulf as a design process taking into account the imposed restrictions [3]. However, in this definition, the design process was considered more broadly, compared to the one adopted in Ukraine (design for the manufacture of a product), as a method of solving practical problems. This, at first glance, small nuance contains great methodological potential. In our opinion, it provides flexibility to thinking and allows us to consider not only traditional technological problems, but also closely related technical problems. In other words, this nuance or approach justifies the need to find a methodology for forming technical thinking of Ukrainian schoolchildren in the process of studying the subject "Technology".

Japanese researchers believed that the foundations of engineering in schoolchildren can be formed only with the help of the constructivist theory of learning [4]. In particular, K. Kubota gave the following characteristics to the constructivist theory of learning: students construct their knowledge in the process of solving a technical problem; the relevance of the acquired technical knowledge only in a specific context; interaction between students in the process of solving a technical problem contributes to the process of mastering technical [5]. However, when using the constructivist theory of learning to form technical thinking in schoolchildren, according to Japanese researchers, the didactic problem of determining the level of educational value of the essence of the type of technical problem solved remains unresolved [4]. Therefore, there is a difficulty in determining the criteria and indicators of the educational value of the processes of solving educational technical problems by schoolchildren.

The purpose of the study is to substantiate the approach to the study of engineering in the process of mastering the subject "Technology" by students of general secondary education in Ukraine.

For us, the following judgments of Japanese researchers will be valuable tips for developing a methodology for forming technical thinking in schoolchildren in the process of studying the subject "Technology": 1) the design process in a broad sense is associated with solving practical problems; 2) a broad understanding of technology consists in studying methods for using structural materials, energy, and information. Using these tips, it is possible to change the subject of studying technological machines by schoolchildren as processors of a useful function (performers of technological operations in technological processes) to the subject of studying the principle of operation of technological machines by schoolchildren (how a technological machine performs its useful function). Accordingly, it is necessary to develop a system of educational technical problems and corresponding educational technical tasks related to the principle of operation of technological machines and consider the activities of schoolchildren as a process of designing a technical solution that will solve a technical

problem. It will also be appropriate to talk about the technology of converting mechanical energy of rotational motion in the principle of operation of technological machines, since technical problems will be solved using this technology, which will have all the formal features of any technology for manufacturing material objects. We solved the problem of defining generalized machine-science knowledge by substantiating its carrier - the drive of a technological machine [2]. Generalized machine-science knowledge, in turn, is associated with a comprehensive study of three basic technical phenomena in the drives of any technological machine - this is the transmission of mechanical motion in space over a distance; changing the kinematic parameters of mechanical motion along the length of the kinematic chain of the drive of the technological machine and changing the power parameters of mechanical motion along the length of the kinematic chain of the drive of the technological machine.

Thus, the use of the concept of "engineering" in a broad sense will allow organizing the educational process in the educational field of "Technology" so that the subject of study of secondary school students will be educational technical problems related to the drives of technological machines, and the process of solving them using technical solutions will form technical thinking as the basis of their technical competence. In our opinion, further research should be focused on determining the criteria and indicators of the educational value of the processes of solving technical problems related to the drives of technological machines.

References

1. Zatverdzheno standart bazovoi serednoi osvity: Kabmin ukhvalyv dokument (2020). [The standard of basic secondary education has been approved: the Cabinet of Ministers adopted the document]. Vseosvita. URL: <https://vseosvita.ua/c/news/post/30055> [in Ukrainian].
2. Ivanchuk, A., Zuziak, T., Marushchak, O., Matviichuk, A., & Solovei, V. (2021). Training pre-service technology teachers to develop schoolchildren's technical literacy. *Problems of Education in the 21st Century*, 79(4), 554–567. <https://doi.org/10.33225/pec/21.79.554> [in English].
3. Wulf, W. A. (1998). Diversity in Engineering. *The Bridge*. 28 (4), 8–13. <https://www.nae.edu/7488/DiversityinEngineering> [in English].
4. 山崎貞登. (2020). STEM, STEAM, エンジニアリング教育概念の比較教育からの論点整理 [Points at Issues Arrangements from Comparative Education about Concepts of STEM, STEAM and Engineering Education]. *日本産業技術教育学会誌*, 62(3), 197–207. URL: https://www.jstage.jst.go.jp/article/jjste/62/3/62_197/_pdf [in Japan].
5. 久保田賢. (2000). 構成主義パラダイムと学習環境デザイン [Constructivist paradigm and learning environment design]. (No Title). <https://doi.org/10.11501/13884801> [in Japan].

Transformation of the content of training future psychologists for professional work with children (2002–2014)

Anhelina Karpenko

Admiral Makarov National University of Shipbuilding, Mykolaiv

<https://orcid.org/0009-0009-3133-2378>

Abstract. *The theses are devoted to the analysis of the content and forms of training of future psychologists to work with children in higher education institutions of Ukraine during 2002–2014. Three stages of the transformation of the educational model are highlighted: from theoretically oriented (2002–2005) to practically oriented with clear specializations (2011–2014), which took place under the influence of the Bologna process. The evolution of the three-level system of practices and the growth of their volumes are analyzed.*

Keywords: *professional training, professional education, future psychologist, professional activity.*

Трансформація змісту підготовки майбутніх психологів до професійної діяльності з дітьми (2002–2014)

Ангеліна Карпенко

Національний університет

кораблебудування імені адмірала Макарова, м. Миколаїв

<https://orcid.org/0009-0009-3133-2378>

Анотація. *Тези присвячені аналізу змісту і форм підготовки майбутніх психологів для роботи з дітьми у ЗВО України протягом 2002–2014 років. Висвітлено три етапи трансформації освітньої моделі: від теоретично-орієнтованої (2002–2005) до практико-орієнтованої з чіткими спеціалізаціями (2011–2014), що відбулася під впливом Болонського процесу. Проаналізовано еволюцію трирівневої системи практик та зростання їх обсягів.*

Ключові слова: *професійна підготовка, професійна освіта, майбутній психолог, професійна діяльність.*

Проблема професійної підготовки особистості є однією з ключових у сучасній освітній парадигмі, що зумовлено динамікою соціально-економічних трансформацій та зростанням вимог до компетентності кадрів. Ця проблема охоплює розробку концептуальних підходів, змісту та ефективних форм навчання, що знайшло відображення у працях провідних українських вчених (О. Абдуліна, І. Зязюн, С. Максименко, В. Панок та інші). Актуальність дослідження зростає у сфері роботи з дітьми, зважаючи на зростаючий суспільний попит на якісні психологічні послуги в освітньому та соціальному середовищах.

Аналіз засвідчив, що упродовж 2002–2005 років зберігалася традиційна система підготовки з уніфікованими навчальними планами. Зміст був орієнтований

переважно на фундаментальну теоретичну освіту. Центральне місце відводилося теоретичному блоку курсів із загальної психології, історії психології, соціальної психології, вікової та педагогічної психології, а також психології особистості. Ці дисципліни формували базовий науковий світогляд. Доповненням виступав методологічний блок, де студенти опановували психодіагностичні методики. Важливо, що спеціалізація була вкрай обмеженою, а обсяги короткострокових навчальних практик мінімальними. У поодиноких випадках навчальні плани містили медичний блок (анатомію та фізіологію центральної нервової системи, психопатологію), що дозволяло інтегрувати біологічні знання.

З 2005 року розпочався перехід на двоступеневу систему підготовки (бакалаврат і магістратура) та поступове руйнування традиційної системи. Цей період (2005–2011 рр.) позначений суттєвим розширенням професійної спеціалізації та появою нових, практико-орієнтованих дисциплін, що відповідали вимогам ринку праці: "Психологія маркетингу та реклами", "Психологія менеджменту" та, критично важливий для роботи з дітьми, курс "Психологія сім'ї". На магістерському рівні відбулося ще більше поглиблення спеціалізації, з'явилися такі дисципліни, як "Клінічна психодіагностика", "Основи психотерапії", "Психологічне консультування". До варіативної частини навчальних планів входили спецкурси з кризової психології, інклюзивної освіти, психології творчості, а також курси, орієнтовані на дитячий розвиток: "Дитяча психотерапія", "Психологія обдарованої дитини", "Психологія девіантної поведінки". Впровадження кредитно-модульної системи (ECTS) та нових стандартів сприяло структуруванню навчального процесу та зростанню обсягів виробничої практики [1].

Етап 2011–2014 років став кульмінацією трансформації та початком впровадження європейських моделей підготовки. Він характеризується посиленням практико-орієнтованості, зменшенням обсягу гуманітарних дисциплін та чітким виокремленням спеціалізацій (освітня, практична, клінічна). Навчальні плани цього часу найбільше наблизилися до європейських стандартів, акцентуючи увагу на конкретизації практичних результатів навчання в термінах компетентностей та запровадженні етичних норм професійної діяльності. Зміст освітніх програм на цьому етапі включав спеціальні дисципліни, як-от "Психологія роботи з дітьми з особливими освітніми потребами" та педагогічна діагностика.

Особлива увага приділялася аналізу форм практичної підготовки, які є критично важливими для роботи з дітьми (освітні психологи, шкільні психологи). Дослідження встановлює, що система практик еволюціонувала від короткострокових навчальних практик до повноцінної тривірневої системи:

— навчальна (2–3 курс): спостереження, виконання простих діагностичних завдань у школах, дитсадках.

— виробнича (3–4 курс): самостійна робота з дітьми, консультування батьків, участь у корекційних заходах.

— переддипломна: комплексна діяльність у школах або соціальних установах із підготовкою звіту та кейсів.

Порівняння Галузових стандартів вищої освіти засвідчило зростання кількості годин на всі види практики, хоча у 2011 році обсяги дещо повернулися до показників, близьких до 2002 року, після їх максимального збільшення у 2007 році (наприклад, переддипломна практика зросла від 240 годин до 240–300 годин). Згідно з наказом МОН №774 (2005), практики стали більш структурованими: обов'язкові завдання, звіти, наставництво, індивідуальні консультації. Важливими елементами формування компетентностей стали психологічні тренінги у межах навчальних курсів, а також наставництво/менторинг, формалізоване Законом України "Про професійний розвиток працівників" (2012) [2; 3].

Система оцінювання результатів підготовки також поєднувала традиційні форми (екзамени, заліки, захист кваліфікаційної роботи) та інноваційні для тих років: представлення кейсів та портфоліо практичних завдань. Проте, незважаючи на законодавче впровадження Болонської реформи, імплементація компетентнісного підходу та системи ECTS була нерівномірною: провідні університети почали розробляти рубрики оцінювання, тоді як більшість ЗВО обмежувалася формальним перефарбуванням старих програм [1].

Висновки підтверджують, що у період 2002–2014 років відбулася поступова та незворотна модернізація підготовки психологів. Від переважно теоретичної моделі з обмеженою спеціалізацією система перейшла до практико-орієнтованої з чітко вираженим спеціалізованим компонентом, що забезпечило необхідну основу для подальшої інтеграції української психологічної освіти у європейський освітній простір. Основними системними викликами залишалися фрагментарність міждисциплінарних підходів (недостатня інтеграція медичних, соціальних і освітніх компонентів) та недостатність кадрового і матеріально-технічного забезпечення (обмежений доступ до баз практики та ліцензованих тестів), що вимагає подальшого вирішення для підвищення якості підготовки фахівців, які працюють із дитячою аудиторією.

Список використаних джерел

1. Карпенко А. Нормативно-правова база здійснення підготовки майбутніх психологів до професійної діяльності. *Перспективи та інновації науки*. 2025. № 10 (56). С. 505–515. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-10\(56\)-505-515](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-10(56)-505-515).
2. Про професійний розвиток працівників : Закон України від 12.01.2012 № 4312-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4312-17/ed20120112>.
3. Про впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу : Наказ від 30.12.2005 № 774. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0774290-05>.

UDC 378.147:81'243

Project-based learning and role-playing in the development of students' foreign language communicative competence

Inna Ivanova

Kharkiv National Automobile and Highway University, Kharkiv

<https://orcid.org/0000-0002-7089-9360>

Abstract. Contemporary research confirms the effectiveness of using game-based technologies for the formation of foreign language professional communicative competence. The project method and role-playing are particularly noteworthy. The project method involves students completing real-world tasks, developing critical thinking, independence, and teamwork skills. Students focus on content, applying knowledge practically and creating a final product. Role-playing simulates real communication, allowing students to work on communicative elements and gradually overcome uncertainty in their speaking abilities.

Keywords: game-based technologies, project method, role-playing.

Проектна діяльність та рольова гра у формуванні іншомовної комунікативної компетентності студентів

Інна Іванова

Харківський національний

автомобільно-дорожній університет, м. Харків

<https://orcid.org/0000-0002-7089-9360>

Анотація. Сучасні дослідження підтверджують ефективність застосування ігрових технологій для формуванні іншомовної професійної комунікативної компетентності. Особливо виділяються проектна методика та рольова гра. Метод проектів передбачає виконання студентами реальних завдань, розвиваючи критичне мислення, самостійність та навички командної роботи. Студенти концентруються на змісті, реалізуючи знання на практиці та отримуючи кінцевий продукт. Рольова гра імітує реальне спілкування, Вона дозволяє відпрацювати комунікативні елементи та поступово долати невпевненість у власних мовленнєвих можливостях.

Ключові слова: ігрові технології, метод проектів, рольова гра.

Викладання іноземної мови в закладах вищої освіти спрямоване на формування та розвиток іншомовної професійної комунікативної компетентності, без якої неможливе плідне спілкування і співпраця фахівців. Перегляд сучасних наукових досліджень свідчить про те, що ігрові технології широко використовується у педагогічній практиці з цією метою. Зупинимося на двох найбільш поширених ігрових методиках, які перетворюють студента в активного учасника навчального процесу.

Існує досить поширена точка зору, що реалізації особистісно-орієнтованої спрямованості навчання сприяє проектна методика. Метод проектів - це педагогічний підхід, що передбачає організацію навчання через виконання студентами реального проекту. Цей метод спрямований на розвиток творчих здібностей кожного студента. Учасники проекту залучаються до планування, виконання та оцінювання завдань і, застосовуючи теоретичні знання на практиці, розв'язують реальні проблеми, з якими зіткнуться у майбутньому професійному середовищі. Метод проектів допомагає студентам розвивати самостійність, критичне мислення та навички роботи в команді, а співпраця та взаємодія між учасниками сприяє розвитку іншомовних комунікативних вмінь. Важливо, що студенти переважно концентруються на змісті, а не конкретних мовних одиницях, хоча, працюючи над проектом, вони зустрічають і використовують нові слова та граматичні конструкції, що удосконалює їх лексико-граматичну компетентність, а аудіоматеріали покращують рівень розуміння на слух. Виконання проектів зорієнтовано передусім на студента, але викладач також відіграє значну роль, пропонуючи свою підтримку та рекомендації впродовж усього процесу. Проектна діяльність має кінцевий продукт (наприклад, презентація чи доповідь), що мотивує і захоплює студентів. Однак цінність проектної діяльності полягає не лише у кінцевому продукті. Значення має і процес руху до нього. Таким чином, діяльність студентів з виконання проектів орієнтується як на процес, так і на продукт, створюючи можливості для студентів розвивати швидкість і точність мовлення на різних етапах проекту [2, с. 69].

Наступний метод, який вдало об'єднує групові, парні та індивідуальні форми роботи на занятті, що сприяє оволодіння знаннями, уміннями та навичками є рольова гра. Завдяки рольовій грі у студентів зростає мотивація до вивчення іноземної мови тому, що вони починають відчувати себе часткою аутентичного мовного середовища. Цей вид діяльності активізує мовленнєві та мовні навички та вміння, коли студенти опиняються в ситуації, де актуалізується потреба щось сказати, запитати, довести, тобто комунікувати з іншими учасниками гри. Рольова гра надає можливість студентам відпрацювати такі комунікативні елементи, як уміння розпочати бесіду, підтримати або припинити її, погодитися з судженнями співрозмовника або спростувати їх. Студенти починають відчувати свою спроможність використовувати іноземну мову під час спілкування, адже рольова гра являє собою модель реального спілкування, досить точно віддзеркалюючи життя. До того ж варто погодитись з Жуковською Р. І., що гра дає можливість невпевненим у своїх здібностях студентам висловлюватись і тим самим долати бар'єр невпевненості. Враховуються індивідуальні потреби та рівень навичок кожного учасника, бо вони можуть обирати ролі чи сценарії відповідно до своїх здібностей та уподобань [1, с.76]. Невимушена атмосфера гри сприяє реалізації комунікативного потенціалу студентів.

Рольова гра корисна на будь-якому етапі навчання. На думку Строніна М. Ф., популярність використання рольових ігор на заняттях з іноземної мови пов'язана з тим, що вони допомагають перетворити процес пізнання та засвоєння нового матеріалу в більш продуктивний за рахунок підвищення інтересу студентів до тих аспектів, які можуть здаватися їм нудними [3, с.32]. Закріплення старих та набуття нових мовних навичок та умінь в ігровій формі відбувається більш якісно. Стає кращим усне мовлення студентів та з'являється вміння швидко реагувати у будь-яких ситуаціях, які інколи видаються навіть стресовими, тому що навчання через дію - це чудовий спосіб набуття досвіду.

Як свідчать наукові джерела, гра і вправа – це два важливі освітні інструменти, які об'єднані спільною метою: сприяти засвоєнню знань та формуванню необхідних навичок і вмінь. Однак кожен з них характеризується специфічними функціональними ознаками та методологічними підходами. Вправа зазвичай є структурованою, цілеспрямованою діяльністю, яка орієнтована на систематизацію та закріплення вивченого матеріалу. Зокрема, граматичні вправи дозволяють краще зрозуміти архітектуру мови, лексичні вправи допомагають запам'ятати слова через багаторазове повторення, в результаті якого вони залишаються у пам'яті, а процес їх використання стає майже автоматичним. Викладачі пропонують студентам різні вправи, що підсилюють розвиток стійких мовних, мовленнєвих і когнітивних навичок у процесі послідовної і кропіткої роботи. Гра, в свою чергу, спрямована на пошук цікавого, іноді навіть несподіваного способу навчання, створює інтерактивну та мотивуючу атмосферу, яка спонукає студентів зануритися в процес і забути про те, що вони навчаються. Гра – це не стільки про систематизацію знань, скільки про їх активне застосування в умовах, максимально наближених до реального життя. Скажімо рольові ігри дають можливість студентам спілкуватися на будь-які теми, імітуючи реальні життєві ситуації. Комплексне використання обох інструментів у навчанні іноземної мови створює синергетичний ефект: вправа забезпечує фундамент, а гра гарантує практику.

Підсумовуючи вищевикладене, можна стверджувати, що застосування розглянутих методів викладання іноземної мови сприяє розвитку мовленнєвих навичок та вмінь студентів і розширює можливості формування ключових компетентностей фахівця, який відповідає потребам сучасного суспільства.

Список використаних джерел

1. Жуковська Р. І. Гра та її педагогічне значення: підручник. Серія: Педагогіка. Львів, 2016. 132 с.
2. Коваленко О. Ю. Сучасні педагогічні технології: технологія проектного метода навчання іноземній мов. К.: Мультидисциплінарний науковий журнал "Архівариус", 2015. С. 66-72.
3. Стронін, М. Ф. Навчальні ігри на уроці англійської мови: навчальний посібник. Київ, 2016. 298 с.

Multiculturalism as an important means of orientation in the modern world

Inna Mykytenko

*Ivan Franko Korostyshiv Applied Pedagogy
College of Zhytomyr Regional Council, Korostyshiv
<https://orcid.org/0000-0002-7048-2792>*

Abstract. *The modern world society is diverse as it is multicultural due to the existence of thousands of ethnic cultural groups which live in one single country or different countries. It is very important to create conditions for their non-conflict coexistence and the policy of multiculturalism helps doing this. World integration processes require the training of competent specialists who are able to navigate well in the modern multicultural world. That is why the reform of the national socio-cultural space is an urgent task today. The multicultural education and upbringing of young people are of great importance nowadays because they instill respect not only for their own culture, traditions, faith, customs but also for other peoples' as well. For them to be able to orient well in the modern multicultural world we should form their multicultural competence together with their culturological, intercultural, sociocultural, cross-cultural, country studies, sociolinguistic competences that are important for life in the modern multi-ethnic world. In scientific literature, they are often considered synonymous, but we think it necessary to distinguish these concepts. Multicultural competence includes the characteristics of all the above-mentioned competences and is the most general of them.*

Keywords: *multiculturalism, ethnic groups (nations), national identity multicultural education, professional junior bachelors, multicultural competence.*

There are from 3 to 5 thousand ethnic groups (nations) in the world today. Among the key elements that determine their national identity, we can name a language as a carrier of cultural heritage and an identifier of the nation; culture and traditions: customs, rituals, cultural heritage and ideas about the cultural way of life; historical memory, i.e. a common awareness of history, which contributes to the consolidation of the nation; values and group norms, i.e. the acceptance of certain values, norms and ideas shared within the community, political consciousness as the awareness of oneself as part of the national state, its history; a sense of belonging, which means a stable emotional connection and a feeling of being part of the national community and the desire for self-determination, i.e. a sense of belonging to one's native land and the desire for independence and development of the nation.

Countries where more than 90% of the population are representatives of one nation are mono-national. Among them we can name Albania, Vietnam, Korea, Portugal, Japan, etc. There are also multinational states where representatives of several ethnic groups, nations and nationalities live. The majority of the countries are multinational. These include Ukraine (about 130 nations and nationalities live here), India, Indonesia, Iran, the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, the USA, Brazil, Canada, the USA, etc.

Today there is every reason to say that world society as a mega-space is multicultural, because it consists of different ethnic and religious groups, each of which forms its own unique meso-space with its own national, religious and specific ethno-cultural features [1, p. 1].

The advantages of the policy of multiculturalism, as noted by O. V. Volosheniuk, are the fact that it creates real conditions for non-conflict coexistence of different cultural groups within the territory of the state, and is also an effective tool for solving the problem of coexistence of cultures, provided that new forms and methods of its implementation are found, taking into account the national and historical features of the development of each society [2, p. 6]. However, as critics of the policy of multiculturalism point out, it destroys the unity of society, limits the rights of the cultural majority, generates a phenomenon of self-preference among migrants, etc.

Accordingly, the paradigm of modern world existence and development places a person with his (her) spiritual values, who is aware of his own ethnocultural identity and has a respectful attitude towards representatives of other cultures, at the center of world life.

Integration processes taking place in the field of education today encourage the reform of the national socio-cultural space and require the training of competent specialists who are able to navigate well in the modern multicultural world.

The multicultural education of young people is of great importance because it instills the upbringing of respect for people of other nationalities, for their culture, traditions, faith, customs, etc.

Since the process of personality formation of education applicants - professional junior bachelors is directly related to education, upbringing and culture, the topic of our research is aimed at the formation of their multicultural competence in participants of the educational process in the process of their humanitarian training.

The multicultural education of a professional junior bachelor is a specially organized process in institutions of professional pre-higher education, which is aimed at the interaction of a teacher and an education applicant and the development of the latter's multicultural competence. This makes it possible to comprehend the essential circumstances of its development, trace the formation of the future specialist as a spiritually rich personality, and also analyze the experience of organizing this process.

Multicultural competence is an important means of orientation in the modern world. Its formation is one of the main tasks of education and pre-higher professional in particular.

Multiculturalism implies an understanding of all cultures as being influenced by the cultures of other racial and ethnic groups, and, therefore, an understanding of culture as dynamically changing through intercultural contact. Bernardo [3, p. 336].

The Ukrainian researcher T. Boyko expresses the opinion that in the artistic image of the multicultural world the arts of different peoples are intertwined, combined and complement each other, but, as he continues, the emergence of a universal human culture does not mean that the cultures of different peoples lose their uniqueness and become the same [4].

From the point of view of V. Mychkovska, multiculturalism is an integrative quality of the personality, based on a common culture (emotional, intellectual, behavioral), which is manifested in intercultural interaction through the awareness of negative cultural stereotypes and prejudices, opening up to the subject the possibility of dialogue and self-justification in the conditions of a plurality of cultures [5, p. 236]. In the structure of multiculturalism, the researcher distinguishes humanity, citizenship, cross-cultural literacy, culture of communication and cultural self-identification of an individual [5, p. 241].

At present, in foreign pedagogical science and educational practice, organizational and pedagogical conditions have been studied in detail and methodological tools for multicultural training of future specialists have been developed. Namely, the effectiveness of integrating multicultural content into teaching subjects of general education and professional psychological and pedagogical training, the use of a multicultural approach in educational and leisure activities of a higher educational institution, the feasibility of special course training on the theory and methodology of multicultural education and upbringing, the effectiveness of audiovisual support and multimedia presentation of authentic and multicultural materials, etc.

The domestic system of targeted and systematic training of future specialists in higher and pre-higher educational institutions in implementing a multicultural approach in educational work is at the stage of formation. The creation and development of such a system in modern conditions requires, first of all, appropriate scientific and pedagogical support, which is currently being actively worked on.

It is also worth noting that scientists are also studying other, in addition to multicultural, competences that are important for coexistence in a multicultural and multinational space and, as the Council of Europe notes, are necessary for any specialist. They are designed to prevent the emergence of xenophobia, the spread of a climate of intolerance and promote both understanding of differences and readiness to live with people of other cultures, languages and religions.

Among them, one can distinguish culturological, intercultural, sociocultural, cross-cultural, country studies, sociolinguistic competences that are important for life in the modern multi-ethnic world. In scientific literature, they are often considered synonymous, but we consider it necessary to distinguish these concepts.

Culturological competence focuses on a deep understanding of the essence of culture, its values, norms and symbols, while multicultural competence involves the ability to effectively interact and cooperate with representatives of different cultures in a multicultural environment, showing respect for diversity.

Multicultural competence concerns a general understanding and tolerant attitude towards different cultures in a multicultural society, while intercultural competence focuses more on active communication and effective interaction with representatives of other cultures. Multicultural competence is the readiness to live in a modern multinational world, and intercultural is the skills of conducting dialogue and

cooperation with other cultures. The main difference between these competences is that multicultural competence is a more passive state (knowledge, tolerance), while intercultural competence is an active skill (dialogue, communication, interaction). It can be said that intercultural competence is a development of multicultural, which allows you to move from simple understanding to active interaction.

Sociocultural competence is a person's ability to successfully interact in the modern world, guided by cultural values, knowing traditions and customs, and using social and cultural knowledge and skills for effective communication and cooperation with other people. It is a combination of social and cultural components that allows a person to adapt in a society and intercultural space.

Sociocultural competence is an understanding and respectful perception of one particular people or culture, while multicultural competence is the ability to interact effectively with different cultures and peoples, as well as an understanding of their common and distinctive features in the modern integrated world.

Cross-cultural competence focuses on the interaction between different cultures and the skills of effective communication and cooperation in an intercultural environment, while multicultural competence is on the understanding and appreciation of the diversity of cultures within one social group and on the ability to interact with people from different cultural groups, without necessarily entering into direct intercultural interaction. The main difference between cross-cultural competence and multicultural is that the former concerns intercultural interaction, while the latter concerns interaction with a culturally diverse society as a whole. Sociocultural focuses on one sociocultural environment, and multicultural - on a plurality of cultures. The former concerns understanding and respecting one specific culture, while the latter involves the ability to function effectively in a modern multicultural society, understanding and accepting the differences of many cultures. Sociocultural competence is a deeper understanding of one culture, while multicultural competence is a broader ability to understand and interact with a plurality of cultures. This is the main difference between the mentioned competences.

Country studies competence focuses on knowledge about countries (their culture, politics, history, geography), while multicultural competence encompasses the ability to interact effectively with representatives of different cultures, understand their values, show tolerance and conduct dialogue. In essence, country studies competence provides a knowledge base, and multicultural competence is a practical aspect of interaction in a multicultural environment.

Sociolinguistic competence concerns the ability to use language correctly in specific social situations, while multicultural competence is the ability to interact effectively in a multicultural society, understanding and respecting cultural differences. The former focuses on linguistic behavior and style, while the latter focuses on intercultural communication, tolerance and willingness to accept other cultures.

The key difference is that sociolinguistic competence focuses on the correct use of language in a specific cultural environment, while multicultural competence focuses on the ability to interact with different cultures as a whole, going beyond the boundaries of one language and culture. In essence, sociolinguistic competence is part of the broader concept of multicultural competence.

Today, multicultural education and upbringing of student youth are aimed at the assimilation of cultural and educational values of other cultures based on knowledge of the characteristics of one's own ethnic group, interaction of all cultures on the principles of mutual understanding, respectful attitude, dialogue and pluralism towards each other, which is a means of opposing discrimination, racism, nationalism and chauvinism.

Modern multicultural education and upbringing actively involve students, in our study, professional junior bachelors, in multinational world culture, form in them the ability to live and act in a multi-ethnic environment.

Every modern teacher must possess such concepts as "multiculturalism", "multicultural upbringing", "multicultural education" and "multicultural competence" and use them in their professional activities, preparing the younger generation for life in a multicultural society.

Thus, the issue of multiculturalism, multicultural education, multicultural upbringing and multicultural competence is at the center of the educational process today in our country and abroad. It is better developed in foreign science and is in the process of formation in domestic science.

Scientists are also actively researching others, in addition to multicultural competence: cultural, intercultural, sociocultural, cross-cultural, country studies, sociolinguistic competences, which are important for coexistence in the multicultural and multinational space today. Multicultural competence includes the characteristics of all the above-mentioned competences and is the most general of them.

References

1. Mykytenko Inna Dmytrivna "Do analizu poniat "polikulturnist", "polikulturna osvita" ta "polikulturna kompetentnist" u naukovii literaturi. *Visnyk Hlukhivskoho Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Oleksandra Dovzhenka*. Vypusk 1(51), 2023. S. 208-214.
2. Volosheniuk O. V. Perevahy i nedoliky polityky multykulturalizmu. 2019. *Forum prava*. – 2019. – № 3 (56). – S. 6-12. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/93e9c3fe-8de6-42b6-8c8e-e2a67b5938a4/content>.
3. Bernardo A., Rosenthal L., Levy S. Polyculturalism and attitudes towards people from other countries. *International Journal of Intercultural Relations*. 2013. № 3. Volume 37. P. 335–344.
4. Boiko T. V. Polikulturnyi obraz svitu. URL: <https://disted.edu.vn.ua/courses/learn/8805>.
5. Mychkovska V. Poniattia polikulturnosti yak yakosti osobystosti. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy*. Seriya: Pedahohichni nauky. №1 (24), 2021. S. 236–253.

Innovative approaches to developing the professional competence of future preschool education specialists in the course of practical training

Iryna Mazur

Dnipro Academy of Continuing Education, Dnipro

<https://orcid.org/0000-0002-7281-7955>

Abstract. *The article examines the essence and significance of innovative approaches in the training of future specialists in preschool education during their teaching practice. The role of innovative methods, technologies, and interactive forms of work in shaping students' professional competence is highlighted. The necessity of combining theoretical knowledge with practical experience is emphasized, as it fosters the development of creativity, critical thinking, as well as communication and organizational skills of future educators. Special attention is paid to the importance of teaching practice as a key stage of professional development, which contributes to improving the quality of training competitive specialists in preschool education.*

Keywords: *professional competence, preschool education, practical training, innovative approaches, soft skills, future specialists.*

Інноваційні підходи до формування професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі виробничої практики

Ірина Мазур

Дніпровська академія неперервної освіти, м. Дніпро

<https://orcid.org/0000-0002-7281-7955>

Анотація. *У статті розглянуто сутність та значення інноваційних підходів у підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти під час проходження виробничої практики. Визначено роль інноваційних методів, технологій та інтерактивних форм роботи у формуванні професійної компетентності студентів. Наголошено на необхідності поєднання теоретичних знань із практичним досвідом, що забезпечує розвиток творчості, критичного мислення, комунікативних та організаційних умінь майбутніх вихователів. Акцентовано увагу на значенні виробничої практики як ключового етапу професійного становлення, що сприяє підвищенню якості підготовки конкурентоспроможних фахівців дошкільної освіти.*

Ключові слова: *професійна компетентність, виробнича практика, інноваційні підходи, soft skills, дошкільна освіта.*

Сучасне суспільство висуває високі вимоги до фахівців дошкільної освіти, адже якісна підготовка дітей дошкільного віку є основою подальшого розвитку

особистості та соціуму загалом. Запит на компетентних, творчих та готових до інноваційної діяльності педагогів визначає необхідність підвищення якості професійної підготовки здобувачів вищої освіти. У цьому контексті особливу роль відіграє модернізація виробничої практики, яка стає не лише формою перевірки теоретичних знань, а й ефективним інструментом формування професійних компетентностей майбутніх вихователів.

Формування професійних компетенцій майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти досліджувати такі науковці, як: А. Аніщук, Г. Беленька, А. Богуш, В. Борова, О. Вознюк, О. Волошенко, Н. Захарерасевич, Л. Зданевич, Л. Завгородня, О. Ковшар, С. Кубіцький, І. Княжева, О. Мисик, В. Нестеренко, Т. Поніманська, Т. Степанова, Ю. Руденко, В. Шинкаренко та ін.

Аналізуючи праці педагогічного спрямування знаходимо відповідь на питання, що таке «професійна компетентність вихователя закладу дошкільної освіти», на думку науковців - це інтегрована характеристика педагога, що включає знання, уміння, навички, ціннісні орієнтації та особистісні якості, необхідні для ефективної організації освітнього процесу з дітьми раннього та дошкільного віку. Вона передбачає не лише володіння теоретичними знаннями з педагогіки, психології та методики навчання, а й здатність їх практично застосовувати у конкретних освітніх ситуаціях [3, с. 45].

Вирішальну роль у формуванні ключових професійних умінь майбутніх вихователів відіграє виробнича практика, адже саме вона на нашу думку, виступає своєрідним мостом між теоретичними знаннями та реаліями освітнього процесу.

Так основною метою педагогічної практики є оволодіння студентами сучасними методами та формами професійної діяльності, формування в них умінь і навичок, необхідних для самостійного розв'язання педагогічних завдань у реальних умовах освітнього процесу, а також виховання потреби у систематичному професійному самовдосконаленні [2, с. 139].

Важливими завданнями практики є ознайомлення студентів із системою освітньо-виховної роботи у закладах дошкільної освіти; встановлення та поглиблення зв'язку теоретичних знань здобувачів освіти із реальним педагогічним процесом; формування вмінь використовувати ці знання для розв'язання конкретних освітніх, виховних, оздоровчо-профілактичних та соціально-правових завдань; вироблення професійних умінь, необхідних вихователю дітей дошкільного віку; формування психологічної готовності студентів до майбутньої професійної діяльності, розвиток необхідних професійних та особистісних якостей, а також прагнення до фахового самовдосконалення; сприяння зростанню творчого потенціалу студентів під час проведення науково-педагогічних досліджень та вивчення кращого досвіду роботи вихователів дітей дошкільного віку [2, с. 140].

Під час практики формується комплекс професійних умінь: організаційні, що дозволяють планувати освітню діяльність, готувати матеріали, організовувати дітей та ефективно управляти часом і ресурсами; діагностичні, які допомагають аналізувати поведінку, інтереси й індивідуальні особливості дітей для створення адаптованих програм; комунікативні, що забезпечують успішну взаємодію з дітьми, батьками, колегами та адміністрацією, сприяючи побудові довірливих стосунків та конструктивному вирішенню конфліктів; а також рефлексивні, завдяки яким студент навчається аналізувати власну діяльність, виявляти сильні та слабкі сторони й коригувати подальші дії. Саме поєднання цих умінь робить виробничу практику важливим етапом у становленні майбутнього вихователя.

На наш погляд, формування ключових професійних умінь майбутніх вихователів у процесі виробничої практики неможливе без використання сучасних педагогічних підходів. Саме інноваційні технології забезпечують ефективне поєднання теоретичної підготовки з практичною діяльністю, створюють умови для розвитку творчості, критичного мислення, комунікаційних та організаційних навичок.

Під інноваційними процесами в освіті розуміють появу, розвиток і поширення в практиці педагогічних нововведень. Інновація – це не лише створення та впровадження нового, а й такі зміни, що мають суттєве значення та супроводжуються трансформаціями у видах діяльності й способах мислення. Застосування інновацій у педагогічному процесі навчального закладу спрямоване на підвищення якості підготовки студентів або на оптимізацію витрат для досягнення звичних освітніх результатів. [1, с. 36].

Інноваційні процеси реалізуються через інтерактивні методи, що роблять освітній процес більш динамічним і результативним, одночасно сприяючи активному залученню студентів до професійної діяльності.

Розглянемо види інтерактивних методів навчання які дозволяють підвищити ефективність педагогічної практики майбутніх вихователів.

Серед них одним із найбільш значущих є використання цифрових технологій. Зокрема, онлайн-платформи надають студентам доступ до навчальних матеріалів, завдань, відео занять та методичних рекомендацій у будь-який час, що забезпечує гнучкість навчання та самостійне планування часу. Крім того, електронні щоденники практики дозволяють фіксувати спостереження, аналізувати проведені заняття та отримувати зворотний зв'язок від керівника практики в режимі реального часу, що підвищує об'єктивність оцінювання та сприяє оперативному коригуванню педагогічної діяльності.

Особливу увагу слід приділити інтерактивним методам навчання, які перетворюють педагогічну практику на активну взаємодію.

Зокрема, тренінги дозволяють відпрацьовувати конкретні професійні навички, такі як проведення ранкової гімнастики або організація режимних моментів. Майстер-класи створюють умови для засвоєння досвіду від досвідчених вихователів, тоді як рольові ігри надають можливість «прожити» різні педагогічні ситуації, наприклад, конфлікти між дітьми, та знайти оптимальні шляхи їх вирішення. Крім того, кейс-метод дозволяє аналізувати реальні проблемні ситуації в закладі дошкільної освіти та шукати колективні рішення, що сприяє формуванню аналітичних і організаційних умінь студентів.

Не менш важливим компонентом формування професійної компетентності є розвиток *soft skills*, або «м'яких» навичок, які включають комунікацію, емоційний інтелект та лідерські якості. Зокрема, педагогічна практика створює умови для ефективної взаємодії з дітьми, батьками та колегами, розвитку здатності розуміти та регулювати емоції, організовувати дітей та мотивувати їх до навчання. Таким чином, виробнича практика стає платформою для комплексного розвитку професійних, аналітичних, організаційних та етичних компетентностей майбутніх вихователів, що забезпечує їх готовність до ефективної роботи у реальних умовах дошкільної освіти.

Підсумовуючи вище викладене, можемо зробити висновок, що інноваційні підходи у процесі виробничої практики значно підвищують її ефективність, забезпечуючи поєднання теоретичної підготовки з практичною діяльністю. Їхнє застосування сприяє розвитку ключових професійних умінь, формуванню творчого мислення та готовності до вирішення реальних педагогічних завдань. У результаті відбувається становлення цілісної професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти, що є необхідною умовою їхньої конкурентоспроможності та успішної професійної реалізації.

Список використаних джерел

1. Кошечко Н. Інноваційні освітні технології навчання та викладання у вищій школі. Педагогіка, 2015. №1(1). С. 35–38.
2. Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів освіти України: Наказ Міністерства освіти України від 8 квітня 1993 р. № 93 // Збірник законодавчих та нормативних актів про освіту. Випуск 1. Київ, 1994. С. 139–153.
3. Шинкаренко В., Клімова Л., Мазур І., Міхіна Н., Рудень В. Формування професійних компетенцій майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти засобами інтерактивного навчання. *Acta Paedagogica Volyniensis*, 2024. № 4. С. 43–48. doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2024.4.7>.

UDC 378.032-014.6

Formation of management culture of future managers in professional training using innovative technologies

Ivan Blyachyn

Academician Stepan Demianchuk International

University of Economics and Humanities, Rivne

<https://orcid.org/0000-0002-1394-1394>

Abstract. The purpose of the article is to study the problem of forming a managerial culture of future managers in professional training with the use of innovative teaching technologies in a higher education institution. The effectiveness of the process of forming a managerial culture of future managers we see the implementation of innovative educational technologies in the educational process of higher education institutions: project-based, interactive, contextual, case method, brainstorming method, coaching method, facilitation, feedback.

Keywords: future managers, innovative pedagogical technologies, managerial culture.

Формування управлінської культури майбутніх менеджерів у професійній підготовці засобами інноваційних технологій

Іван Бляшин

ПВНЗ "Міжнародний економіко-гуманітарний

університет імені академіка Степана Дем'янчука", м. Рівне

<https://orcid.org/0000-0002-1394-1394>

Анотація. Метою статті є дослідження проблеми формування управлінської культури майбутніх менеджерів у професійній підготовці із застосуванням інноваційних технологій навчання в закладі вищої освіти. Ефективність процесу формування управлінської культури майбутніх менеджерів ми вбачаємо у впровадженні інноваційних освітніх технологій в освітньому процесі закладів вищої освіти: проєктних, інтерактивних, контекстних, кейс-методу, методу "мозкової атаки", методу коучингу, фасилітації, зворотного зв'язку.

Ключові слова: майбутні менеджери, інноваційні педагогічні технології, управлінська культура.

Дослідження проблеми формування управлінської культури майбутніх менеджерів у професійній підготовці із застосуванням інноваційних технологій навчання в закладі вищої освіти спричинено тими динамічними перетвореннями, що відбуваються в економічній, політичній, соціальній сферах нашої країни загалом й у сфері управлінської освіти зокрема. Ці зміни висувають підвищені вимоги до професійних якостей майбутнього менеджера, серед яких найважливіше місце посідають навички використання набутих знань, адаптації до нових потреб управлінської галузі, відповідальної, активної дії та швидкого

прийняття рішення, командної співпраці, лідерських якостей, прийняття виважених управлінських рішень, відкритості до інноваційних знань та критичного мислення, уміння володіти дієвими інструментами стимулювання працівників установи, організації та регулювання міжособистісних взаємин, здійснення ефективних комунікацій у різних сферах діяльності організації тощо.

За своїм змістом управлінська культура фахівця менеджменту характеризується його успішністю в організації та реалізації управлінського процесу, реалізації управлінської праці, застосуванні управлінської техніки, а також низкою вимог, що висуваються до управлінських систем і працівників та відповідають нормам, а також принципам суспільної моралі, права, етики, естетики. Відтак, управлінську культуру менеджера варто розглядати як системну узагальнювальну якість будь-якої діяльності в управлінні, що включає якісні особистісні риси керівника, а також особливості його праці. Важливість ефективної професійної підготовки майбутніх менеджерів визначено в чинній нормативно-правовій базі України (Закони України "Про освіту", "Про вищу освіту", Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки).

Фундаментальним теоретико-методичним підґрунтям проблеми формування управлінської культури майбутніх менеджерів у професійній підготовці є наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, у яких виокремлено такі напрями розв'язання окресленого питання: теоретико-методологічні засади університетської підготовки майбутніх магістрів (Н. Батечко, Н. Волкова, О. Дубасенюк, І. Зязюн, І. Підласий, Ю. Рашкевич, С. Сисоєва); теорія і практика професійного становлення майбутнього менеджера в закладах вищої освіти (Т. Коваль, Т. Колбіна, О. Мармаза, О. Набока, В. Нагаєв, Т. Поясок, В. Стрельніков та ін.); різні аспекти фахової підготовки майбутніх менеджерів – формування управлінських, ключових компетенцій (Л. Афанасьєва, Г. Лоїк), управлінських навичок (Л. Сергєєва), лідерських якостей (О. Самохвал), готовності до управлінської діяльності (С. Тарасова); використання інтерактивних і цифрових технологій у підготовці менеджерів (Т. Коваль, Г. Лоїк, Г. Локарева, Д. Миценко, О. Тютюнник).

У процесі наукових пошуків установлено, що у попередніх дослідженнях не враховувалися можливості системної фахової підготовки із використанням освітніх інноваційних технологій, що розкриває широкі можливості щодо реалізації нашого дослідження та дозволяє виділити такі суперечності між:

- потребою суспільства в конкурентоспроможних фахівцях-управлінцях галузі економіки та недостатнім рівнем їхньої управлінської культури;
- потенціалом змісту університетського навчання до формування управлінської культури в майбутніх фахівців з менеджменту та недостатнім рівнем його реалізації в умовах закладів вищої освіти;
- необхідністю практичного вирішення проблеми формування управлінської культури майбутніх менеджерів та відсутністю відповідної педагогічної технології, що забезпечує її формування.

Практична реалізація визначеного завдання залежить насамперед від загальної культури фахівця здатного вільно орієнтуватися в соціальних і природних умовах, розуміти особливості розвитку культури, оволодівати науковою інформацією. Професіонал у галузі менеджменту має глибоко усвідомлювати місце й роль управлінських процесів і систем у світовому культурному просторі, поєднувати глибокі фундаментальні теоретичні знання й практичну підготовку. Загальна культура управлінця розглядається як діалектична інтегрована єдність цінностей: цінностей-цілей і цінностей-мотивів, цінностей-знань, технологічних цінностей, цінностей-властивостей, цінностей-відношень. Вони визначають модель управлінської культури, спрямовують і коригують у соціальному, духовному, професійному й особистісному просторі діяльність державного службовця [2].

Ефективними є п'ять підходів формування управлінської культури :

- проблемно-орієнтоване навчання – підхід, який залучає студентів до вирішення проблем у реальному світі для розробки "глибокої основи фактологічних знань і розуміння цих знань у контексті концептуальної основи ... для полегшення розвитку метакогнітивних навичок";

- кооперативне навчання – підхід, який організовує навчання, використовуючи невеликі групи навчання, в яких студенти працюють разом для досягнення цілей навчання;

- навчання на основі проєкту – це підхід, який зосереджує увагу на центральних концепціях та принципах дисципліни, об'єднує студентів для вивчення проблемних питань та інших значущих завдань;

- громадське навчання – підхід, який забезпечує практичне застосування нових знань і навичок до потреб у громаді через проєкти та заходи;

- навчання на робочому місці – такий підхід, за яким відбувається навчання на робочих місцях, або робочі місця інтегруються зі змістом занять в аудиторіях.

Шляхи удосконалення професійної підготовки майбутніх менеджерів засобами інформаційно-комунікаційних технологій вбачаємо в заходах:

- розробка інтерактивних комплексів навчально-методичного забезпечення дисциплін "Інформаційні системи і технології в менеджменті", "Психологія особистості професійного саморозвитку", "Технологія професійного спілкування", "Самоосвітня діяльність менеджера управлінця" (навчальні плани, навчальні програми, навчально-методичні посібники, інструктивно-методичні матеріали, електронні засоби навчання);

- опрацювання візуального супроводження (презентацій) до опорних конспектів лекційних занять навчальних дисциплін фахового спрямування;

- використання навчальних тестів, ділових ігор, імітаційного моделювання та проєктування у комп'ютерному варіанті на практичних заняттях;

- розробка електронних підручників та посібників, де текстовий матеріал поєднується з графічними елементами, довідково-інформаційних матеріалів для організації самостійної та індивідуальної роботи студентів;

- використання ліцензованих програмних засобів, відеофільмів, записів візуального супроводу;

- створення та використання тестуючих систем з метою діагностики фахових знань та умінь майбутніх лікарів стоматологів;

- розробка і впровадження дистанційних курсів навчання.

Інноваційні викладачі, активізуючи процес навчання використовують серію запитань, аналіз професійних ситуацій, елементи дискусії. Ефективний виклад передбачає використання цифрових ресурсів: Google Диск, Dropbox, OneDrive, Zoho (створення спільних документів за науковим проєктом у хмарі); Trello, Kanbanchi, PodiO, RealtimeBoard (планування спільної роботи та генерування шляхів розв'язання поставленої освітньої проблеми); Zoho Creator, Google-форми, Microsoft Forms (реалізація опитувань); Lucidchart Diagrams, Gliffy (<https://www.gliffy.com>), Creately, Cacoо – графічна побудова моделі з основними елементами структури та їхнім взаємозв'язком; Piktochart, Infogr.am, Easel, PowerBi – презентаційні матеріали за допомогою інформаційних плакатів; Timerime, Timetoast – хронологічне представлення матеріалів; Mindomo, Mindmeister, Bubbl – подання класифікацій, ідей, структури за допомогою ментальних карт.

Отже, ефективність процесу формування управлінської культури майбутніх менеджерів ми вбачаємо у впровадженні інноваційних освітніх технологій: проєктних, інтерактивних, контекстних, кейс-методу, методу "мозкової атаки", методу коучингу, фасилітації, зворотного зв'язку [1]. У процесі підготовки менеджерів спорту крім традиційних лекційних, семінарських, практичних занять та самостійної роботи доцільно використовувати такі організаційні форми як лекція-тренінг, проблемна лекція, лекція-дискусія, семінар-конференція, ділові та рольові ігри, тренінг та інші.

Список використаних джерел

1. Ажиппо О., Корольова М. Технологія формування управлінської компетентності майбутнього менеджера фізичної культури. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. № 5(79). 2020. С. 5-11.

2. Бурдонос Л.І., Малишко В.В. Менеджмент і маркетинг в освіті : навчально-методичний посібник. Переяслав-Хмельницький. 2019. 90 с.

3. Дудар Т. Г., Мельниченко В. В. Інноваційний менеджмент : навч. посіб. – Тернопіль : Економічна думка, 2008. 250 с.

4. Кайданович Ю.С. Формування управлінської культури державного службовця в галузі освіти. *Інвестиції: практика та досвід*. № 12. 2011. С. 103-106.

5. Міськова Н.М. Інноваційні технології управлінської діяльності в системі функціонування закладів загальної середньої освіти України. *Технології організаційно-управлінської та освітньої діяльності в початкових класах Нової української школи в умовах інтеграції України до Європейського Союзу : монографія / авт. кол. : Красовська О.О., Максимчук Н.С., Міськова Н.М. та ін.; за заг. ред. О. О. Красовська. Рівне : видавець О. Зень. 2023. С. 11-47.*

Innovative linguodidactic strategies for teaching English to law enforcement cadets

Larysa Dudikova

Kharkiv National University of Internal Affairs, Vinnytsia

<https://orcid.org/0000-0002-5841-0147>

Abstract. *This paper examines innovative linguodidactic strategies for teaching English to law enforcement cadets. It emphasizes the use of task-based, communicative, and digital learning approaches to develop professional competence in operational contexts. The study analyzes pedagogical models that integrate real-world scenarios, simulation exercises, and authentic materials to enhance both linguistic and intercultural competencies.*

Keywords: *English for Specific Purposes, law enforcement cadets, linguodidactics, communicative competence, task-based learning, digital pedagogy.*

Introduction.

Effective communication in English is essential for modern law enforcement cadets, especially in international and intercultural operations. English for Law Enforcement (ELE) is a branch of English for Specific Purposes (ESP) focusing on professional competence, including report writing, interviewing, and cross-border collaboration (Waluyo et al., 2024). The growing complexity of policing requires linguodidactic approaches that integrate real-world professional contexts with communicative and task-based methodologies (Council of Europe, 2020).

Methods.

This study employs descriptive, comparative, and pedagogical modeling methods. The research analyzes how task-based and communicative principles can be adapted to the professional discourse of law enforcement. Practical experiments involved simulation exercises, situational dialogues, and collaborative digital projects for drafting police reports, conducting interviews, and interacting with international partners (Bloshchynskyi et al., 2021).

Results and Discussion.

Innovative teaching methods demonstrated significant improvement in learners' professional English skills. Simulation-based learning and authentic materials enhanced both linguistic accuracy and pragmatic fluency, enabling officers to adapt communication to various policing scenarios (Ulum, 2016). Digital tools and online collaboration platforms supported learner autonomy and immediate feedback, critical for developing metacognitive awareness and situational competence (Fountoulakis, 2025).

Alignment with competency-based education models proved effective in defining measurable outcomes, such as linguistic accuracy, professional appropriateness, and intercultural sensitivity. Exposure to authentic video materials, case studies, and multilingual sources broadened learners' understanding of international policing practices (Waluyo et al., 2024).

Teacher professionalization is also crucial. Instructors must possess linguistic expertise and an understanding of policing culture and terminology. Interdisciplinary collaboration ensures updated, context-specific curricula and effective ESP teaching (Bloshchynskyi et al., 2021).

Conclusions.

Innovative linguodidactic strategies transform English teaching for law enforcement by promoting active, task-oriented learning. Integration of communicative, simulation, and digital methods creates optimal conditions for developing linguistic, cognitive, and intercultural competencies. Future research should explore cross-national comparisons of ELE programs, AI-driven adaptive learning systems, and assessment of communicative readiness in operational contexts.

References

1. Bloshchynskyi, Ihor and Balendr, Andrii and Dolynskyi, Yevhen and Hrishko-Dunaievsk, Valentyna and Herasimova, Oksana. Designing ESP Online Course for Personnel of Law-Enforcement Agencies of Ukraine: Arab World English Journal (AWEJ) Special Issue on CALL Number 7. July 2021, Available at SSRN: <https://ssrn.com/Abstract=3906314>.
2. Fountoulakis, M. Standardizing ESP Pedagogy: A Critical Evaluation of Language Training for Law Enforcement Cadets. *International Journal of Higher Education Pedagogies*, 6(1), 2025. PP.23–34. <https://doi.org/10.33422/ijhep.v6i1.914>.
3. Ulum, Ö. G. ESP Needs Analysis of Public Order Police Officers. *International Online Journal of Education and Teaching (IOJET)*, 4(1), 2016. PP. 19-30. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED577287.pdf>.
4. Waluyo, G., et al. A Systematic Literature Review: English Specific Purpose (ESP) for Police: *Langue (Journal of Language and Education)*, 2(2) 2024. PP. 27–38. <https://online-journal.unja.ac.id/langue/article/download/23445/17096/95531>.
5. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment – Companion Volume. Cambridge University Press: 2020. 260pp. <https://rm.coe.int/common-european-framework-of-reference-for-languages-learning-teaching/16802fc1bf>.

UDC 374.311.24:378.663(477)

Organization of educational work of a mentor with student youth

Lesya Matsenko

National University of Bioresources
and Natural History of Ukraine, Kyiv
<https://orcid.org/0000-0003-2939-4229>

Abstract. The theses examine the problem of the place and methods of spiritual work of a mentor of a student group. The results of the follow-up of the spiritual activities were analyzed to replace the spiritual activity of the group mentor. The problem of forming a healthy way of life for young students was taught to a spiritual mentor. The role of the student team in the supreme activity of the mentor has been explored.

Keywords: mentor, students, spiritual work, scientific research methodology.

Організація виховної роботи наставника зі студентською молоддю

Леся Маценко

Національний університет біоресурсів
і природокористування України, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0003-2939-4229>

Анотація. У тезах розглядається проблема змісту і методики виховної роботи наставника студентської групи. Проаналізовано результати досліджень вітчизняних вчених щодо змісту виховної діяльності наставника групи. Вивчено проблему формування здорового способу життя студентської молоді у виховній роботі наставника. Досліджено роль студентського колективу у виховній діяльності наставника.

Ключові слова: наставник, студенти, виховна робота, методика виховання.

Проблема організації виховної роботи зі студентською молоддю завжди була і залишається однією з найактуальніших як у педагогічній теорії так і у практиці діяльності закладів вищої освіти. Водночас у наукових дослідженнях з теорії і методики виховної роботи підкреслюється, що орієнтація тільки на освітню діяльність посприяла відходу значної частини науково-педагогічних працівників від виховної роботи, до масового її згортання у закладах вищої освіти.

Разом із тим, у сучасних психолого-педагогічних дослідженнях наголошується, що одним із важливих факторів впливу на формування особистості студента залишається мікросередовище. Саме у малих групах відбувається дієвий вплив на формування особистості, створюється психологічний клімат, який впливає на

комфорт чи дискомфорт у стосунках між людьми, виховуються позитивні чи негативні риси характеру, переконання, погляди, ідеали, інтереси, цінності, норми поведінки. Таким виховним мікросередовищем для студента є академічна група.

Проблемі виховання студентської молоді закладу вищої освіти присвятили свої роботи ряд вчених: Виговська С.В., Галєєва А.П., Івахненко Т.П., Кручек В.А., Лузан П.Г., Маценко Л.М., Мельничук Т.Ф., Полозенко О.В., Рябченко В.І., Сопівник І.В., Сопівник Р.В., Стахневич В.І., Яшник С.В. та інші дослідники.

Для наставників академічних груп важливим є питання змісту їх виховної діяльності. На нашу думку, наставник має володіти методиками національно-патріотичного, естетичного, превентивного, економічного, громадянського, гендерного, сімейного та інших напрямів виховання. Реалізуючи означені напрями, наставникам потрібно особливу увагу звертати на формування здорового способу життя студентів. Вкрай необхідно спілкуватися зі студентами на теми паління, вейпінгу, вживання алкоголю та наркотиків, статевої поведінки.

Наставникам варто також використовувати у своїй роботі матеріали щодо гуртування колективу [1; 8] та подолання спадів у згуртованості групи [6], формування естетичної культури студентів [7], негативного впливу тютюнопаління та вейпінгу на здоров'я молоді [2; 3], методики виховної роботи вихователя у студентському гуртожитку [4], організації виховної роботи наставника [5] та інші.

Наставникам стануть у нагоді знання з психології, адже вони мають справу з представниками особливої соціальної групи, студентством. Соціально-психологічному вивченню студентства, умов його життя, навчання, праці, побуту, поведінки присвячені дослідження педагогів, психологів, соціологів. Над цією проблемою працювали В.А.Ван, А.С.Власенко, Т.О.Грабовська, А.В.Дмитрієв, В.Т.Лісовський, Т.М.Куриленко, П.Г.Лузан, Ф.Г.Хайрулін та інші.

Отже, проблема виховання студентської молоді взагалі та педагогічної діяльності наставника зокрема потребує подальшого дослідження.

Список використаних джерел

1. Жалдак Л. М. Гуртування студентської групи вищого аграрного закладу освіти : монографія. Київ : НАУ, 2007. 210 с.
2. Маценко Л. М. Вплив вейпінгу на здоров'я молоді: що потрібно знати про шкоду електронних сигарет. *Научный взгляд в будущее*. Міжнародна наук.-практ. конф. "Будущее человечества в результатах сегодняшних научных исследований '2019" (11-12 ноября 2019 г.) Вып.15. Том 2. Одесса: КУПРИЕНКО СВ, 2019. С. 93-97.
3. Маценко Л. М., Костюк М.М., Бондаренко Н.А. Виховання несприйнятливості до тютюнокуріння. *Проблеми освіти: Наук. зб.* Київ : Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, 2007. Вип. 53. С. 111-115.
4. Маценко Л. М. Методика виховної роботи вихователя у студентському гуртожитку. *SWORLD Journal*. International periodic scientific journal. ONLINE. Issue N 13, June 2017, P. 52-60.

5. Маценко Л.М. Організація виховної роботи наставника студентської групи. *Соціокомунікативний простір України: історія та сьогодення (до 150-річчя від дня народження Лесі Українки)* : зб. матеріалів всеукраїнської наук.-практ. конф. (Київ, 25-26 лютого 2021 р.). Київ : "Міленіум", 2021.

6. Маценко Л. М. Причини спаду згуртованості студентської групи та методика їх нейтралізування. *Соціально-гуманітарний вісник*: зб. наук. пр. Вип. 29-30. Харків : СГ НТМ "Новий курс", 2019. С. 35-39.

7. Маценко Л.М., Романюк І.Р. Формування естетичної культури студентської молоді в НУБіП України. *Сборник научных трудов SWord* : Матеріали міжнарод. науково-практ. конф. "Современные проблемы и пути их решения в науке, транспорте, производстве и образовании '2014". Выпуск 2. Том 10. Иваново: МАРКОВА АД, 2014. С. 68-74.

8. Маценко Л. М. Теорія і методика виховання: навчальний посібник. Київ : ЦП "Компринт", 2016. 319 с.

UDC 378.147:373.67

Integration of international experience in improving higher pedagogical education in the light of the implementation of the provisions of the bologna process

Maksym Kovalenko

*Academician Stepan Demianchuk International
University of Economics and Humanities, Rivne
<https://orcid.org/0000-0002-1394-1394>*

Abstract. The article emphasizes that measures that ensure the integration and transferability of international experience in improving training, teaching, and management of the system of training future specialists in Ukraine have contributed to the reform in a number of European countries, achieving the highest educational levels, including institutes, academies, and universities of all educational levels. Studying the experience of the national education systems of the European Union will allow for effective reform of the higher education system in Ukraine.

Keywords: transferability, integration, international experience.

Інтеграція міжнародного досвіду вдосконалення вищої педагогічної освіти в світлі імплементації положень болонського процесу

Максим Коваленко

*ПВНЗ "Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені академіка Степана Дем'янчука", м. Рівне
<https://orcid.org/0000-0002-1394-1394>*

Анотація. У статті наголошується, що заходи, які забезпечують інтеграцію та трансферність міжнародного досвіду вдосконалення навчання, викладання і управління системою підготовки майбутніх фахівців в Україні посприяли реформі у низці європейських країн, досягнення найвищих освітніх щаблів, включаючи інститути, академії та університети усіх освітніх рівнів. Вивчення досвіду роботи національних систем освіти Європейського Союзу, дозволить ефективно реформувати систему вищої освіти в Україні.

Ключові слова: трансферність, інтеграція, міжнародний досвід.

У сучасних умовах інтеграції світових та європейських освітніх систем, вивчення міжнародного досвіду підготовки педагогічних кадрів є надзвичайно важливим для України. Відсутність належної національної стратегії глобалізації освіти призводить до неналежних темпів розвитку міжнародних освітніх програм. Враховуючи, що багатоманіття культур, традицій, особливостей освітніх систем та імплементація фундаментальних засад вищої освіти країн учасниць Болонського процесу є значним надбанням освітньої галузі країн Європейського Союзу, першочерговим завданням удосконалення вітчизняної системи педагогічної освіти є її інтеграція та взаємозбагачення, а також стимулювання розвитку у спільноті національних культур держав членів Європейського Союзу.

Вплив інтеграційних освітніх процесів на сучасному етапі розвитку держави досліджено у працях провідних вітчизняних учених: А. Гальчинського, В. Лугового, В. Кременя, Є. Марчука, П. Сауха. Здобутки та особливості механізмів управління системами освіти найбільш розвинених країн відображено у працях Н. Абашкіної, О. Локшиної, М. Лещенко, В. Лугового, І. Тараненка, Б. Мельниченка, І. Ковчиної, А. Власюка, С. Калашнікової, В. Олійника, В. Медведя, С. Майбороди, К. Корсака, Ж. Таланової.

Вітчизняні дослідники С. Калашнікова, П. Кухарчук, В. Луговий, С. Сисоєва, Ж. Таланова відзначають, що європейський простір вищої освіти є багатомірним і динамічним, він системно та гнучко реагує на виклики щодо розвитку вищої освіти, актуалізуючи та підтримуючи відповідні тенденції та процеси, зокрема одним з головних пріоритетів розвитку вищої освіти визначено покращення якості навчання та викладання [1-4]. Орієнтація вищої освіти України на сучасні тенденції в країнах Європейського Союзу спонукає до імплементації фундаментальних засад представлених у дослідженнях українських вчених:

- студентоцентроване навчання, яке розкривають через такі характеристики: роль викладача як фасилітатора у навчанні; активна роль студента у навчанні; фокусування на самостійності, автономності, відповідальності студента у процесі навчання;

- забезпечення зв'язку між дослідженням та викладанням;

- використання активних методів навчання: викладання у малих групах; навчання, орієнтоване на вирішення проблеми; колегіальне навчання; партнерське навчання, орієнтоване на залучення громади;

– викладання як колективний процес і відповідальність: спільні програми, проєктні команди, авторські колективи, взаємодія між різними підрозділами; ресурсномісткі підходи до навчання та викладання; цифрове навчання; системні рішення щодо підтримки студентів.

– трансформації в управлінні: зміна ролей у викладанні та навчанні; підвищення вагомості централізованих структур і рішень [1, с. 12].

Основні напрями запровадження освітніх інновацій у вищій школі на достатньому рівні опрацьовано в зарубіжній педагогічній літературі. Так, на думку британського освітянина Г. Сілвера, типологія освітніх інновацій може містити такі складові:

– індивідуальні та групові інновації, пов'язані з потребами студентів і професійними очікуваннями;

– інновації, пов'язані з використанням інформаційно-комунікаційних технологій;

– ініціативи, пов'язані з вивченням певних дисциплін та схвалені галузевими асоціаціями роботодавців; неформальна співпраця між фахівцями споріднених інститутів;

– інновації, пов'язані з реформуванням змісту навчальних програм, зокрема запровадження кредитно-трансферної системи з новою системою оцінювання як відповідь на зміну змісту навчальних дисциплін і посилення міждисциплінарної взаємодії;

– інституційні ініціативи, зокрема політика прийняття рішень щодо широкого спектру питань, професійного розвитку викладачів, залучення менеджерів до оцінки рівня розвитку системи якості освіти;

– системні ініціативи, включаючи створення нових освітніх інституцій; фінансування системних змін, що сприяє підвищенню рівня професійних умінь і навичок викладачів; розроблення національних схем використання цифрових технологій; створення груп просування інновацій;

– інновації у сфері оцінювання і моніторингу якості освітніх послуг [6].

Ефективне використання наявних освітніх ресурсів, індивідуалізація навчання та його інтернаціоналізація, а також розвиток зв'язків між освітою, наукою, мистецтвом та економікою є невід'ємним елементом освіти, що веде до досягнення раніше визначеного профілю випускника.

Організація освітнього процесу в Україні на освітніх програмах підготовки майбутніх учителів на сучасному етапі здійснюється на засадах компетентнісного, системного, студентоцентрованого, проблемного та практико-орієнтованого підходів. Втілення студентоцентрованого підходу до навчання і викладання передбачає розуміння, повагу та врахування розмаїтості студентів; адаптоване використання різноманітних педагогічних методик; регулярне оцінювання і коригування дидактичних методів з різних дисциплін; заохочення студентів до креативного мислення, водночас із забезпеченням належної підтримки та наставництва з боку викладачів; розвиток взаємоповаги у стосунках студентів та викладачів; наявність належних механізмів та процедур реагування на

студентські потреби. Реалізація цілей освітніх програм передбачає поєднання навчання та педагогічних досліджень, які спрямовані на вивчення сучасних наукових здобутків та інноваційного досвіду освіти.

Навчання і викладання передбачає поєднання традиційних форм, методів (лекції, практичні, лабораторні, консультації, самостійні роботи, практична підготовка, контрольні заходи) з використанням інноваційних технологій навчання (інтерактивних, контекстних, проєктних, інформаційно-комунікаційних технологій з використанням електронних ресурсів на базі платформ Moodle, Google Meet, ігрового моделювання квазіпрофесійного середовища Нової української школи). Досягненню програмних результатів навчання сприяє співпраця зі стейкхолдерами.

Сформульовані вище наміри та конкретні декларації щодо планів розвитку закладів вищої освіти є визначеними принципами поведінки та наміченими шляхами запланованих дій. Виконуючи важливу місію, яку супроводжує сміливе і водночас реалістичне бачення, що визнає реальні потреби та важливі цілі, включені в стратегію дій, повинна здійснюватися з почуттям відповідальності та інтелектуальною дисципліною, сміливістю, властивою експериментальній та науковій діяльності та творчості, а також взаємною повагою та толерантністю в дусі сповідуваних, загальнолюдських цінностей для світу науки і мистецтва. Враховуючи, що багатоманіття культур, традицій, особливостей освітніх систем, значним надбанням країн Європейського Союзу, першочерговим завданням є їх взаємозбагачення, а також стимулювання розвитку національних культур держав-членів Європейського Союзу.

Заходи, які забезпечують інтеграцію та трансферність міжнародного досвіду вдосконалення навчання, викладання і управління системою підготовки майбутніх фахівців в Україні посприяли останні за часом реформи у низці європейських країн, які уможливили досягнення найвищих освітніх щаблів, включаючи інститути, академії та університети, для випускників закладів вищої освіти усіх освітніх рівнів. Вивчення досвіду навчання, викладання, управління та координації цілей і результатів роботи національних систем освіти Європейського Союзу, як: підтримання високої якості вищої освіти та розвиток методів навчання і викладання, доступ до останніх технологічних досягнень та постійно модернізованої інфраструктури, матеріально-технічної бази закладів вищої освіти, поєднання навчання і дослідження в освітньому процесі, систематичне використання активних форм і методів навчання і викладання, інформаційно-комунікаційних технологій та цифрових ресурсів, інтернаціоналізація вищої освіти, участь студентів і викладачів у міжнародних обмінах і проєктах, запровадження партнерської взаємодії з громадськістю, роботодавцями, урядовими організаціями, намагання виявляти і впроваджувати

найефективніші шляхи досягнення намічених цілей і результатів вищої освіти в Україні, дозволить ефективно реформувати систему вищої освіти в нашій країні.

Вивчення досвіду навчання, викладання і результатів роботи національних систем освіти Європейського Союзу, намагання виявляти і впроваджувати найефективніші шляхи досягнення намічених цілей і результатів в Україні, дозволить ефективно реформувати систему педагогічної освіти в нашій країні.

Список використаних джерел

1. Вдосконалення викладання у вищій освіті: теорія та практика: монографія / за наук. ред. С. Калашнікової. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2023. 255 с.
2. Кухарчук П. Управління освітою в країнах Європейського Союзу. *Теорія та методика управління освітою*. № 8, 2012. С. 22-35.
3. Механізми оцінювання якості вищої освіти в умовах євроінтеграції: монографія / за ред. В. Лугового, Ж. Таланової. Київ: Ін-т вищої освіти НАПН України, 2020. 220 с.
4. Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика : навч. посібник. Рівне : Овід, 2012. 352 с.
5. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/vishcha-osvita-ta-osvita-doroslikh/strategiya-rozvitku-vis-hchoi-osviti-v-ukraini-na-2022-2032-roki>.
6. Silver H. Managing to Innovate in Higher Education. *British Journal of Educational Studies*. Vol. 47. 1999. P. 145–156.

UDC 37.02.38:37.015.2

DOI: <https://doi.org/10.64076/iedc251023.13>

Digital tool for mastering management and marketing terminology

Nataliia Parkhomenko

Comenius University in Bratislava, Slovakia

<https://orcid.org/0000-0001-8776-6970>

Lucia Vilcekova

Comenius University in Bratislava, Slovakia

<https://orcid.org/0000-0002-2305-3629>

Frantisek Olsavsky

Comenius University in Bratislava, Slovakia

<https://orcid.org/0000-0001-7225-8359>

Emília Charfaoui

Comenius University in Bratislava, Slovakia

<https://orcid.org/0000-0001-6512-3392>

Abstract. *The study is devoted to analysis of digital tools for effective mastery of terminology in the field of management and marketing. The relevance of digital transformation of education is substantiated, the classification of tools is determined, and their impact on formation of terminological competence is analysed. The results show that interactive and adaptive technologies increase the efficiency of mastering terms and contribute to practical application of knowledge in professional activities.*

Keywords: *digital tools, terminological competence, management, marketing, digital education.*

The current stage of society's development is characterized by a deep digital transformation of all spheres of economic activity, in particular management and marketing. As a result, the role of digital technologies in the processes of communication, planning, making management decisions and promoting goods and services is increasing. At the same time, digitalization creates a need for rapid mastery and correct use of professional terminology, which is constantly updated in accordance with the emergence of new technological concepts, tools and methods.

Possession of current management and marketing terminology is a necessary condition for effective professional activity of specialists in these fields. Incorrect or superficial understanding of terms complicates interdisciplinary communication, reduces the quality of management decision-making and hinders the implementation of innovations. Therefore, the current task is to study digital tools that ensure effective mastery of terminological knowledge, their practical application and constant updating in accordance with the dynamics of the business environment.

The scientific novelty of the study lies in the systematization of approaches to the use of digital technologies in the terminology training of future managers and marketers, as well as in determining the key criteria for the effectiveness of digital tools for the formation of terminological competence.

The purpose of the study is to provide a theoretical justification and practical analysis of digital tools designed for the effective acquisition of terminology in the field of management and marketing, as well as to determine the conditions and mechanisms for their successful implementation in the educational and professional process.

To achieve the goal, the following tasks have been formulated: to analyze modern approaches to the digitalization of teaching management and marketing terminology, to determine the classification of digital tools that contribute to the development of terminological competence, to investigate the effectiveness of the use of interactive and adaptive technologies in the process of mastering professional terms, to develop recommendations for improving the methodology for using digital tools in the system of training management and marketing specialists.

The methodological basis of the study is a comprehensive approach that combines theoretical, analytical and empirical levels of knowledge. At the theoretical level, a review of modern scientific works on the problems of digital transformation of education, the implementation of learning platforms, gamification and the use of intelligent systems in professional training was carried out. Particular attention was paid to studies devoted to the role of digital tools in marketing activities and

management (Biemans, 2023; Diaz, 2022). At the analytical level, a classification of digital tools for learning terminology was carried out. The following main groups of tools were identified: educational platforms (Coursera, EdX, Skillbox), which offer specialized courses with interactive dictionaries and terminological glossaries; mobile applications (Quizlet, Anki, Memrise), which provide a gamified format for learning terms; intelligent systems (ChatGPT, Grammarly, DeepL), capable of providing contextual explanations of terms and examples of their practical application; corporate knowledge management systems integrated into CRM and ERP platforms that allow updating terminological bases in real time. At the empirical level, a survey was conducted of 58 students of the Management majors regarding their experience of using digital tools for studying professional terminology. Respondents were asked to evaluate the effectiveness of different types of digital tools according to the criteria of convenience, motivational effect, speed of memorization, and the possibility of practical application of terms. The obtained data were processed using descriptive statistics, which allowed us to summarize the main trends and establish relationships between the type of digital tool and the level of terminology mastery.

The analysis of the survey results and literature sources shows that digital tools significantly increase the effectiveness of mastering professional terminology, especially if they are interactive.

About 72% of respondents noted that the use of mobile applications with gamification elements contributes to better memorization of terms due to repetition, visual cues and the possibility of self-testing. 65% of respondents emphasized that adaptive platforms that adjust the complexity of tasks according to the level of knowledge provide more sustainable learning results. At the same time, only 48% of respondents noted that digital tools help to apply terms in practical management or marketing situations.

The analysis identified the main advantages of using digital tools: availability of educational materials at any time and from any device; individualization of the educational trajectory; integration of learning with professional cases; increased motivation through elements of gamification and feedback. The disadvantages include the limited ability of some tools to provide a deep understanding of the context of the use of terms, as well as the risk of fragmented knowledge in the absence of pedagogical support.

It is generalized that the highest efficiency is demonstrated by digital tools that combine three components: adaptability, contextuality and practical orientation. It is such tools that form not only terminological awareness, but also the ability to professionally operate with concepts in real business scenarios.

The conducted research confirmed that digital tools are an effective means of increasing terminological competence in the field of management and marketing. Their use contributes to the activation of cognitive processes, increased motivation for learning and ensures the stability of terminological knowledge.

The optimal tools are those that integrate the capabilities of gamification, adaptive learning, feedback and contextualization of knowledge. At the same time, the

effectiveness of digital learning largely depends on the pedagogical design of the course, the level of digital literacy of users and the availability of mechanisms for practical application of terminology. Thus, digital technologies not only expand the toolkit of learning, but also form a new paradigm of professional training, in which terminological competence becomes a key factor in the competitiveness of a specialist.

Further development of the research involves: development of specialized digital platforms for interactive study of management and marketing terminology using elements of artificial intelligence, in-depth analysis of the impact of different types of gamification on the level of terminological literacy, research into the long-term effect of using digital tools in professional practice, cross-cultural comparison of the effectiveness of digital approaches to terminology training in different countries and educational systems. Such research will allow to form scientifically based recommendations for improving digital education in the field of management and marketing, will contribute to the development of international terminology standardization and improving the quality of specialist training.

Acknowledgement: This paper was supported by the project No.09I03-03-V01-000145 funded by the EU NextGenerationEU through the Recovery and Resilience Plan for Slovakia and by the project No. 044UK-4/2024 within the Cultural and Educational Grant Agency of the Ministry of Education, Research, Development and Youth of the Slovak Republic (KEGA).

References

1. Biemans, W. (2023). The impact of digital tools on sales-marketing interactions and perceptions. *Industrial Marketing Management*, 115, 395-407. URL: <https://doi.org/10.1016/j.indmarman.2023.10.015>. (date of access October 2, 2025).
2. Diaz, E., Esteban, A., Carranza Vallejo, R., Martín-Consuegra Navarro, D. (2022). Digital tools and smart technologies in marketing: a thematic evolution. *International Marketing Review*, 39(5), 1122–1150, URL: <https://doi.org/10.1108/IMR-12-2020-0307> (date of access October 2, 2025).
3. Vishnu, A. (2024). Digital Marketing: Strategies, Tools, and Innovations for Research. SSRN. URL: <https://ssrn.com/Abstract=5177438> and <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.5177438> (date of access October 2, 2025).
4. Understanding Digital Marketing: Key Types, Channels, and Strategies. (2024). Investopedia. URL: <https://www.investopedia.com/terms/d/digital-marketing.asp> (date of access October 6, 2025).
5. Top 25 Digital Marketing Terms and What They Mean. (2025). Simplilearn. URL: <https://www.simplilearn.com/digital-marketing-terms-article> (date of access October 15, 2025).
6. Sprout Social. 21 Must-Have Digital Marketing Tools to Help You Grow. (2025). Sprout Social. URL: <https://sproutsocial.com/insights/digital-marketing-tools/> (date of access October 12, 2025).
7. UNESCO. AI and education: protecting the rights of learners. (2025). URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000395236> (date of access October 5, 2025).

Surveys as a tool for obtaining valid and reliable data in research on general secondary education

Oksana Denysiuk

SSI "Institute of Educational Analytics", Kyiv

<https://orcid.org/0000-0001-8584-0647>

Tetiana Dron

SSI "Institute of Educational Analytics", Kyiv

<https://orcid.org/0000-0003-1374-5610>

Abstract. *The article examines surveys as a key tool for obtaining valid and reliable empirical data in research on general secondary education. Attention is drawn to the role of surveys in shaping evidence-based educational policy, which is a necessary prerequisite for making effective management decisions during the period of active transformation of Ukraine's education system. The relevance of the topic is determined by the need for a comprehensive study of the impact of the New Ukrainian School reform on participants in the educational process, as well as by the importance of instruments capable of providing representative and trustworthy data about the educational environment. It is demonstrated that surveys, when conducted in accordance with the principles of validity and reliability, make it possible to collect information on the attitudes of teachers, pupils, parents and school leaders towards ongoing changes, as well as to identify their needs, expectations and barriers. It is emphasised that well-designed questionnaires, scientifically grounded sampling and a proper data collection procedure enhance the credibility of research and ensure the possibility of interpreting results in dynamics. The article highlights the long-term experience of the Institute of Educational Analytics, which, since 2017, has been conducting monitoring of the implementation of the New Ukrainian School Concept in pilot general secondary education institutions. It is shown that surveys of teachers, school leaders and parents serve as one of the central methods of this monitoring, as they make it possible to analyse not only statistical trends, but also changes in attitudes, values and pedagogical interaction. The findings indicate that survey results contribute to timely and well-considered management decisions at both national and local levels. The collected data make it possible to identify problematic areas in the implementation of the reform, forecast risks, adjust managerial approaches and maintain communication between educational institutions. It is concluded that surveys constitute an important component in the development of a culture of educational monitoring in Ukraine and are an indispensable tool for building a modern, innovative and learner-centred school focused on the needs of all participants in the educational process.*

Keywords: *educational analytics, general secondary education, monitoring, New Ukrainian School, reliability, survey, validity.*

In the current context of reforming general secondary education, characterised by the transformation of its content, methods, and approaches to teaching, there is an increasing need for instruments that provide reliable information to support evidence-based management decisions. Surveys occupy an important place among empirical

research methods in education, as they make it possible to obtain relevant data on the state of the educational environment, the dynamics of reforms, and the educational needs of participants in the learning process. The relevance of surveys is also determined by the need to assess the impact of educational reforms on pupils, teachers, and management teams, by the growing role of evidence-based educational policy, and by Ukraine's international commitments in the field of quality assurance in education.

Surveys acquire particular significance in the context of monitoring studies, as they make it possible to record the subjective assessments of participants in the educational process, which are essential for the comprehensive analysis and interpretation of quantitative indicators. The reliability and validity of data obtained through surveys serve as key criteria for the scientific and practical value of such research. Reliability presupposes the stability and reproducibility of results under repeated measurement, while validity in this context refers to the extent to which the research instrument corresponds to its intended goals and measures precisely those characteristics that constitute the object of study. Ensuring these qualities requires scientifically grounded questionnaire design, careful sample selection, well-considered wording of questions, and a properly organised data collection procedure.

The introduction of the New Ukrainian School (NUS) reform marked a crucial stage in the modernisation of the national education system, enshrined in the Law of Ukraine "On Complete General Secondary Education" [1] and the State Standard of Primary Education [2], which established a new educational philosophy focused on a competence-based approach, child-centred learning, and the development of transversal skills. These regulatory documents created the legal framework for the systematic renewal of the content, methods, and environment of education, ensuring the transition towards a school that prepares pupils not only for knowledge acquisition but also for successful self-realisation in modern society. Since 2017, the Institute of Educational Analytics has played a leading role in developing a monitoring system for the implementation of the New Ukrainian School concept, conducting long-term studies in pilot institutions of general secondary education [3]. This has made it possible to accumulate a substantial body of empirical data on the conditions of reform implementation, the level of teachers' methodological readiness, the characteristics of pedagogical interaction, the educational climate in schools, and the dynamics of professional and learning needs. Surveys of teachers, school leaders, parents, and pupils have become one of the central methods of this monitoring, as they provide access to information that cannot be obtained solely through the analysis of statistical indicators or external assessments of academic achievement.

The systematic use of surveys within the NUS monitoring framework has contributed to the formation of a new culture of evidence-based analysis in education.

The data obtained from these studies are used to make effective management decisions both at the level of individual educational institutions and at the national level. The results of surveys make it possible to identify problematic areas of the reform, to timely adjust management approaches, to forecast the outcomes of implemented changes, and to assess the level of support for the key ideas of NUS among the educational community. This tool provides feedback between state institutions, schools, and participants in the educational process, which is critically important for the sustainability and success of the reforms.

Surveys in educational research, when conducted in accordance with scientific principles and ethical standards, perform an integrative function: they simultaneously serve as a means of data collection, a construct for measuring socio-pedagogical phenomena, and a mechanism for fostering professional dialogue within the educational community. In combination with other methods—testing, document analysis, and observation—surveys enable a multidimensional understanding of processes taking place within schools and enhance the objectivity of conclusions.

In conclusion, surveys are among the most significant instruments of modern research in the field of general secondary education, as they provide valid and reliable data on the state and dynamics of educational processes. The experience of the Institute of Educational Analytics in monitoring the implementation of the New Ukrainian School confirms the practical value of this method for building evidence-based educational policy and improving the effectiveness of educational governance. The use of surveys supports informed decision-making focused on the needs of participants in the educational process, thereby creating the preconditions for the development of a high-quality, innovative, and sustainable educational environment.

References

1. Law of Ukraine On complete general secondary education from August 2, 2025, № 463-IX. (2025, September 12). Holos Ukrainy, pp. 10–12. Retrived from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20> [in Ukrainian].
2. Resolution of Cabinet of Ministers of Ukraine On certain issues of the state standards of complete general secondary education from September 30, 2020, № 898 (2020, September 30). Retrived from <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>. [in Ukrainian].
3. Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine On approval of the programme for monitoring the implementation of the New Ukrainian School reform in general secondary education institutions from October 8, 2019, № 1274. (2019, October 8). Retrived from <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/uploads/public/661/68a/b1d/66168ab1df6f2476793281.pdf>. [in Ukrainian].

Use of alternative pedagogical technologies in the professional training of future teachers in a higher educational institution

Oleksyi Karchevskyi

Academician Stepan Demianchuk International

University of Economics and Humanities, Rivne

<https://orcid.org/0000-0002-1394-1394>

Abstract. *The content of the article emphasizes that alternative education is aimed at orienting the younger generation towards active life, provides an opportunity to develop personal potential; to experience true happiness in the process of independent creative activity. Given our country's need for creative individuals, specialists who are fluent in the latest technologies in various spheres of life, the issues of using alternative pedagogical technologies in educational practice are relevant.*

Keywords: *professional training, alternative education, alternative pedagogical technologies.*

Використання альтернативних педагогічних технологій у професійній підготовці майбутнього вчителя в умовах закладу вищої освіти

Олексій Карчевський

ПВНЗ "Міжнародний економіко-гуманітарний

університет імені академіка Степана Дем'янчука", м. Рівне

<https://orcid.org/0000-0002-1394-1394>

Анотація. *У змісті статті наголошується, що альтернативна освіта спрямована на орієнтування підростаючого покоління до діяльного життя, дає можливість розвинути особистий потенціал; пізнати справжнє щастя в процесі самостійної творчої діяльності. З огляду на потребу нашої країни у творчих особистостях, фахівцях, які вільно володіють новітніми технологіями у різних сферах життєдіяльності, питання щодо використання альтернативних педагогічних технологій в освітній практиці є актуальними.*

Ключові слова: *професійна підготовка, альтернативна освіта, педагогічні альтернативні технології.*

Освіта у сучасному суспільстві покликана виконувати складну духовно-творчу місію. Її роль полягає у передачі новим поколінням соціально-культурних, науково-технічних, художньо-мистецьких надбань і в творчому перетворенні світу в умовах поступального, сталого розвитку. У зв'язку з переосмисленням орієнтирів освітньої політики, яка винесла на перший план ідеал особистості, що саморозвивається, сьогодні намітився підвищений інтерес до гуманістичного педагогічного досвіду і, зокрема, до альтернативної освіти.

Необхідно визнати, що увага до альтернативної освіти стала надзвичайно важливим чинником у європейській педагогіці, оскільки з'явилася можливість піддавати всебічному дослідному вивченню такі проблеми освіти, як залучення до праці, самодіяльність дітей, виховання соціальних інстинктів, дитяче самоврядування та інше. Інтерес до альтернативних шкіл став свого роду провісником реформ у сфері виховання і навчання у напрямку, передусім, їх демократизації.

Альтернативна освіта в силу своєї творчої доктрини, спрямованої на орієнтування підростаючого покоління до діяльного життя, дає кожній особистості у будь-якому віці можливість розвинути свій потенціал; дає пізнати справжнє щастя в процесі самостійної творчої діяльності. З огляду на потребу нашої країни у творчих особистостях, фахівцях, які вільно володіють новітніми технологіями у різних сферах життєдіяльності, питання щодо використання альтернативних педагогічних технологій в освітній практиці є дуже важливими і актуальними.

З'ясуванню сутності поняття "альтернативна освіта" як педагогічної парадигма присвятили свої праці вітчизняні та зарубіжні вчені І. Кравець, Б. Мілерський, Б. Сліверський, М. Сметанський, О. Сухомлинська, М. Епштейн. Хоча у вітчизняних дослідженнях часто використовується поняття "альтернативна освіта", спеціальному аналізу воно не піддавалося. Як правило, це словосполучення вживається у контексті альтернативи до існуючої традиційної освіти.

Термін "педагогічна, освітня технологія" активно використовується у понятійному апараті широкого кола дослідників психолого-педагогічної наукової галузі І. Беха, С. Гончаренка, О. Пехоти, О. Савченко, С. Сисоєва, А. Ситченко. Вітчизняний учений-педагог, С. Гончаренко, називаючи методику "прикладною наукою", пропонує замість застарілого терміна "методика викладання" користуватися більш точним терміном "технологія" [2, с. 7].

Зусиллями багатьох учених і дослідників педагогічної галузі сучасна освіта має значну кількість освітніх технологій, вибір яких, на думку О. Пехоти, – "це завжди вибір стратегії, пріоритетів, системи взаємодії, тактик навчання та стилю роботи учителя з учнем" [7, с. 48, 49]. Серед них найвідоміші наступні освітні технології: безперервної освіти (М. Кларін); проблемного навчання (М. Махмутов); комп'ютерного навчання (В. Гузєєв); інтенсивного навчання (Л. Кнодель); програмованого навчання (В. Беспалько); інформаційно-семантична (П. Гурбович); модульного навчання (І. Ільясів, В. Максимова); проблемно-модульного (А. Алексюк, В. Козаков, Л. Романішин); контекстного навчання (А. Вербицький, Н. Борисова); діалогового навчання (В. Горшков); дистанційного навчання (К. Полат); особистісно зорієнтовану (Б. Косов, В. Серіков, І. Якіманська); технологію розвивального навчання (Л. Занков, Д. Ельконін); інтеграцію різних видів мистецтва (за Г. Шевченко і Б. Юсовим).

Л. Кравець визначає, що альтернативна освіта – це не удосконалення, а спроба знайти інші смисли, цінності, способи, джерела освіти. Альтернативна освіта, відома як нетрадиційна – це широке поняття для позначення всіх форм і

технологій навчання поза межами традиційної освіти. Може базуватися на використанні альтернативних освітніх філософій і методів. Так само, як альтернативні музика та енергетика, альтернативна освіта - явище поки нечисленне, не надто популярне, не надто визнане, зрозуміле і прийняте, але, як і будь-які інші альтернативи, альтернативна освіта показує можливий вектор розвитку [4, с. 190].

Розглядаючи поняття "альтернативна освіта" через близькі, споріднені поняття та явища, звернемося до поняття "альтернативна школа". В "Українському педагогічному словнику" С. Гончаренка зазначається: "альтернативні школи", "вільні школи" – у країнах Західної Європи та США неповні й повні середні школи, що діють паралельно або замість звичайних шкіл і забезпечують освіту, альтернативну за змістом або за формами й методами роботи з учнями" [3, с. 23].

У "Педагогічній енциклопедії" за ред. Б. Мілерського, Б. Сліверського представлено визначення: "альтернативна школа є одним із видів навчальних закладів, організованих відповідно до різних освітніх проектів, які є альтернативними стосовно концепцій, реалізованих у школах, якими керують органи державної адміністрації; до альтернативних шкіл належать, серед інших, вільні школи типу вальдорфської, школи, які працюють за освітньою системою М. Монтесорі або С. Френе, а також низка шкіл, якими керують суспільні та релігійні товариства" [5, с. 13].

Огляд світового досвіду свідчить, що альтернативна освіта своєю метою і своїм результатом включає, з одного боку, розвиток в особистості самосвідомості, самостійності, особистісної автономії, індивідуальності, здатності до вільної творчої активності, а з іншого, – залучення не тільки до системи колективних цінностей, але, що дуже важливо, її інтеграції в різні соціальні спільноти. Кожному типу альтернативного навчального закладу властиве певне авторство у сфері освіти, куди входять творча організація освітнього процесу; творчі програми, засоби та методики; норми і закони, культивовані у даному співтоваристві; психологічний клімат і власне сама оригінальна модель освітнього закладу зі своєю доктриною і філософією.

Досліджуючи альтернативу як педагогічне поняття, І. Кравець виявила низку найважливіших складових альтернативних педагогічних технологій, а саме:

- принципова відмінність альтернативної освіти від традиційної, яка полягає, передусім, у тому, що діти вчаться на основі індивідуальних програм, виходячи з власних інтересів, досвіду і відповідального вибору;
- обов'язкова наявність рівноправної, ділової, договірної взаємодії між педагогом і учнями та вільного, демократичного освітнього процесу, ціннісно-значущого для всіх суб'єктів освітньої діяльності;
- забезпечення єдності освітнього процесу, дозвілля та трудової діяльності дітей;
- надання максимальної самостійності і самодіяльності дітям у процесі пізнання навколишнього світу;

- введення учнів у коло живих знань, необхідних у практичній діяльності;
- реальне поєднання індивідуальних інтересів дітей із пропонованими освітніми послугами; забезпечення ситуації активного пошуку знань і вмінь;
- культивування у кожної дитини мотивації і прагнення проявляти свої здібності, а також бажання брати на себе відповідальність за отримання власної освіти;
- залучення в суспільну діяльність, у процесі якої діти одночасно пізнають закони іншого світу і вчаться протиставити їх світові свого суспільства, закони якого засновані на взаємній повазі людської індивідуальності і де кожен може знайти своє місце в житті [4, с. 193].

Основоположною освітньою доктриною альтернативної освіти як гуманістичної парадигми (з точки зору вихідної концептуальної схеми) на сьогоднішній день є як стратегічна мета (виховання щасливої людини), так і концептуальна програма освіти і виховання (розвиток свободолюбовної дитини), що органічно вписувалися і вписуються в конкретний соціокультурний контекст.

Застосування альтернативних педагогічних освітніх технологій, побудованих на активному використанні у навчально-виховному процесі педагогічного факультету дає змогу простежити важливість послідовного творчого розвитку і ґрунтовної творчо-спрямованої професійної підготовки сучасного учителя початкової школи. Результативна робота з впровадження зазначених альтернативних технологій у професійно-творчій діяльності вчителя початкової школи буде залежати від застосування нестандартних підходів до фахової підготовки спеціалістів початкової освіти та впровадження інноваційних освітніх технологій, спрямованих на особистісний розвиток і творчу самореалізацію кожної підростаючої особистості.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 366 с.
2. Кравець І. Л. Альтернатива як педагогічне поняття. *Вісник Житомирського державного університету*. Випуск 3 (75). Педагогічні науки. 2014. С. 190-194.
3. Milerski B. *Pedagogika. Leksykon PWN*. Warszawa : Wyd. Naukowe PWN, 2000. 284 s.
4. Масол Л. М. *Методика навчання мистецтва*. Харків.: Веста: Видавництво "Ранок", 2006. 256 с.
5. *Освітні технології. Навчально-методичний посібник.* / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.; за заг. ред. О. М. Пехота. Київ: А.С.К., 2001. 256 с.
6. Сметанський М. І. Сутнісні характеристики альтернативи як педагогічного поняття. *Педагогіка і психологія*. 2012. № 1. С. 22-29.

Modern school literary education and the challenges of genre multidimensionality

Olena Serdiuk

Berdyansk Gymnasium No. 20 "Intellect"
Berdyansk City Council, Zaporizhzhia Region, Ukraine

Abstract. The paper addresses the challenge of genre multiplicity in modern literary education. It highlights the dynamic nature of genre transformations, the author's role in renewing genre structures, and the application of N. Kopystianska's "spherical concept" in school literary analysis. The approach encourages analytical and interpretive reading, fostering flexible reader thinking and understanding of genre evolution as a living process of literary and cultural development.

Keywords: genre, modification, spherical concept, school literary education, interpretive thinking.

Сучасна шкільна літературна освіта і виклики жанрової багатомірності

Олена Сердюк

Бердянська гімназія № 20 "Інтелект"
Бердянської міської ради Запорізької області, Україна
<https://orcid.org/0009-0004-4687-2469>

Анотація. У тезах розглянуто проблему жанрової багатомірності як виклик сучасної літературної освіти. Висвітлено динамічну природу жанрових трансформацій, роль автора в оновленні жанрових структур і застосування "сферальної концепції" Н. Копистянської у шкільному аналізі художніх текстів. Запропонований підхід сприяє формуванню аналітичного мислення та гнучкого читачького сприйняття еволюції жанру як живого процесу розвитку літератури й культури.

Ключові слова: жанр, модифікація, сферальна концепція, шкільна літературна освіта, інтерпретаційне мислення.

Огляд художніх жанрів роману на сторінках сучасних літературознавчих видань засвідчує тенденцію до зростання кількості творів, жанрову природу яких складно визначити однозначно. Ця багатомірність має як позитивні, так і суперечливі наслідки. З одного боку, жанрові експерименти демонструють еволюційні процеси у мистецтві слова, сприяють збагаченню літературних форм і розвитку авторської майстерності. З іншого поява штучних жанрових моделей вимагає від учнів і педагогів більш глибокого розуміння критеріїв художньої цінності та жанрової адекватності.

Багатогранне поняття жанру, що бере початок ще з античності, залишається однією з провідних категорій аналізу художнього твору поряд із поняттями

автора та стилю. Т. Бовсунівська визначає жанр як успадковану, історично сформовану систему тем і мотивів, закріплених за певною художньою формою [1]. І. Денисюк визначає жанр як історично сформований синтез змісту і форми, що забезпечує сталість літературної традиції при її постійному оновленні [2]. Досвід світової літератури засвідчує, що жанри як суто історичні об'єкти, пов'язані з певними культурними епохами, зазнаючи розквіту, частково відмирили або контамінували з іншими. Своєрідність такого синтезу, який відбувався в межах одного художнього твору, ускладнила визначення жанру, ставши причиною семантичної нечіткості цього поняття.

Динамічна природа жанру зумовлюється не лише історичною еволюцією літератури, а й активною роллю автора. Як свідчить сучасна генологічна думка, деякі жанри настільки мінливі, що їхня постійна складова є незначною або навіть може не враховуватись. Серед змінних рухомих елементів варт відзначити ті, що пов'язані з особистістю автора (набір інтелектуальних операцій, індивідуальний стиль (ідіостиль), різноманітні способи самовираження у певній художній формі). Зміщення домінанти в дихотомії "жанр-автор" у бік автора свідчить, що більшість жанрових різновидів і модифікацій виникає саме завдяки творчому переосмисленню митцем усталених моделей. Таким чином, автор стає каталізатором жанрової трансформації, уможливлуючи постійне оновлення літературної системи.

Сьогодні в літературознавстві дедалі очевиднішою стає думка, що "чистих", сублімованих жанрів практично не існує: "сучасна теорія жанрів підриває цілісність і єдність того чи іншого жанру, одночасно його стверджуючи" [4, с. 66]. Жанр набуває пластичності й гнучкості меж, а увага дослідників зміщується з канонічних форм до міжжанрових і маргінальних структур (О. Воррен). Під впливом постмодерної поетики літературні тексти дедалі частіше демонструють нашарування й взаємопроникнення жанрових кодів (Ж. Дерріда), що зумовлює їхню переінтерпретацію в новому культурному й соціальному контексті (Ф. Джеймсон, М. Корті). Унаслідок цього жанрова система постає як відкрита структура, де кожен твір стає простором взаємодії традиції, авторського задуму й читацьких очікувань. Сучасні теоретики (А. Фаулер, Р. Коен, К. Гіллен) наголошують, що жанри перебувають у безперервному русі, виявляючи здатність до оновлення та взаємопроникнення. Усе частіше літературні твори поєднують риси кількох жанрових систем, що створює ефект жанрової поліфонії. Звідси випливає, що не лише різні тексти можуть належати до одного жанру, а й один твір може бути репрезентантом кількох типологічних моделей водночас, розширюючи межі традиційної класифікації. У сучасній освітній перспективі цей підхід відкриває можливість формувати в учнів цілісне уявлення про жанр як динамічну систему, що розвивається через діалог культур, епох і творчих інтенцій автора.

Прогресування багатожанровості має глибоку теоретичну основу. У межах постструктуралізму відсутні тексти, що підпорядковуються виключно законам одного жанру: усі вони є полігенетичними, "вплутаними" у складну мережу

інтертекстуальних зв'язків. Як зазначає С. Сендика, будь-який текст є жанрово "нечистим", адже, підтримуючи традицію певного жанру, він водночас зберігає авторську індивідуальність, модифікуючи усталені форми, порушуючи їхні межі або переосмислюючи їх [5]. За таких умов єдиним логіко-прагматичним компромісом стає типологічне або прототипне визначення жанру, коли окремий твір може мати лише частину ознак, характерних для певного типу, не обов'язково володіючи ними всіма. Змішані або "нечисті" жанри, передусім романні, спричинили потребу у формулюванні нових, гнучкіших критеріїв класифікації, за яких жанр розглядається не як усталена форма, а як відкрите типологічне поняття.

У цій динамічній системі жанрова форма роману постає найрухомішою та найпродуктивнішою. Її еволюційна природа зумовлює постійне народження нових різновидів і модифікацій, які відображають процес внутрішньої диференціації жанру. Під жанровим різновидом розуміють нове утворення, що вирізняється окремими рисами від загального поняття жанру, тоді як жанрова модифікація може бути як подальшим рівнем диференціації, так і додатковою характеристикою, що діє одночасно на рівні жанру й різновиду. Як зазначає С. Скварчинська, така еволюційна еластичність жанрової системи дозволяє говорити не лише про трансформацію жанру, а й про утворення нових відгалужень у межах закономірної послідовності: літературний рід – жанр – жанровий різновид – модифікація [6].

Подібна здатність жанрової форми роману до саморозвитку й розгалуження узгоджується з теорією Н. Копистянської, яка допомагає пояснити причини наукової неузгодженості у визначенні жанру роману [3, с. 11–78]. Дослідниця пропонує розглядати сталість і мінливість не як суперечливі, а як взаємозумовлені чинники його природи. У межах її "сферальної концепції" виділяють чотири взаємопов'язані рівні абстракції поняття "жанр", що утворюють єдину спіраль [3, с. 32]. Перехід від однієї сфери до іншої означає звуження загального і зростання особливого, тобто рух від універсальної моделі жанру до індивідуальної творчої реалізації [3, с. 33].

Сферальна концепція Н. Копистянської у шкільному аналізі романних текстів відкриває широкі дидактичні можливості. Сфера 1 розглядає жанр як теоретичну абстракцію – сукупність основних, визначальних і стійких ознак, що об'єднують твори різних епох і народів. Сфера 2 трактує жанр як історичне поняття, обмежене часовими й соціокультурними координатами. Сфера 3 актуалізує національну специфіку, що формується під впливом традицій, колективного досвіду та культурного контексту. Сфера 4 конкретизує поняття стосовно індивідуальної авторської творчості, дозволяючи говорити про авторський роман як про унікальний фенотип жанру.

Упровадження цієї концепції у навчальний процес передбачає поступовий перехід від теоретичного осмислення жанру до його культурно-історичного та індивідуально-авторського виміру. Цей підхід дає змогу відмовитися від механічного засвоєння класифікацій і спрямувати увагу учнів на аналітичне,

інтерпретаційне прочитання тексту, розвиток уміння бачити взаємозв'язок універсального й індивідуального, історичного й сучасного. У такий спосіб вивчення жанрової теорії в школі набуває практичного значення, адже сприяє формуванню гнучкого читацького мислення, здатного сприймати жанрову еволюцію як живий процес саморозвитку літератури й культури.

Список використаних джерел

1. Bovsunivska, T. (2008). *Osnovy teorii literaturnykh zhanriv: Monohrafiia* [Fundamentals of the theory of literary genres: A monograph]. Kyiv: Kyivskiy universytet.
2. Denysiuk, I. (1981). *Rozvytok ukrainskoi maloi prozy XIX – poch. XX st.* [Development of Ukrainian short prose of the 19th – early 20th century]. Kyiv: Vyshcha shkola.
3. Kopystianska, N. (2005). *Zhanr, zhanrova systema u prostori literaturoznavstva: Monohrafiia* [Genre and the genre system in the space of literary studies: A monograph]. Lviv: PAIS.
4. Perkins, D. (2005). *Chy mozhlyva istoriia literatury?* [Is literary history possible?] (A. Ishchenko, Trans.). Kyiv: Vydavnychiy dim “Kyievo-Mohylianska akademiia”.
5. Sendyka, R. (2008). Pro kulturolohichnu teoriyu zhanru [On the cultural theory of genre]. In B. Bakula (Ed.), *Teoriia literatury v Polshchi: Antolohiia tekstiv. Druha polovyna XX – pochatok XXI st.* [Theory of literature in Poland: Anthology of texts. The second half of the 20th – early 21st century] (pp. 467–491). Kyiv: Vydavnychiy dim “Kyievo-Mohylianska akademiia”.
6. Skwarczyńska, S. (1994). *Wstęp do nauki o literaturze: cz. 5. Rodzaj literacki. A. Ogólna problematyka genologii* [Introduction to the study of literature: Part 5. Literary kind. A. General issues of genology]. Warszawa: Pax.

UDC 378.147:373.67

Participation of students of general secondary education in volunteer activities in the conditions of martial state in Ukraine

Oleksandr Yakymchuk

Academician Stepan Demianchuk International

University of Economics and Humanities, Rivne

<https://orcid.org/0000-0002-1394-1394>

Abstract. The article emphasizes that the volunteer movement provides an opportunity for learning and self-realization. Scientists interpret volunteer activity as voluntary, based on the ideas of selfless service to the humane ideals of humanity, obtaining comprehensive satisfaction of personal and social needs by providing assistance to people. Through volunteering, volunteers develop psychological qualities: healthy altruism, humanism, empathy, sociability, and stress resistance.

Keywords: volunteering, students, educational institutions.

Участь учнів закладів загальної середньої освіти у волонтерській діяльності в умовах воєнного стану в Україні

Олександр Якимчук

ПВНЗ "Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені академіка Степана Дем'янчука", м. Рівне
<https://orcid.org/0000-0002-1394-1394>

Анотація. У статті наголошується, що волонтерський рух дає можливість навчатися та самореалізовуватися. Вчені тлумачать волонтерську діяльність як добровольчу, засновану на ідеях безкорисливого служіння гуманним ідеалам людства, отримання всебічного задоволення особистих і соціальних потреб шляхом надання допомоги людям. За допомогою волонтерської діяльності, волонтери розвивають психологічні якості: здоровий альтруїзм, гуманізм, співпереживання, емпатію, комунікабельність, стресостійкість.

Ключові слова: волонтерство, учнівська молодь, заклади освіти.

Волонтерський рух для учнівської молоді дає можливість навчатися та самореалізовуватися через надання допомоги як окремій людині, так і суспільству в цілому. Враховуючи складну ситуацію в політичній, економічній та соціальній сферах, реформування пенсійної системи, запровадження технологічного підходу до теорії та практики соціальної роботи тощо, багато науковців і практиків України звернули свою професійну увагу на волонтерство як важливу засоби самореалізації учнівської молоді. За допомогою волонтерської діяльності, волонтери розвивають наступні психологічні якості, серед них такі як турбота про інших, здоровий альтруїзм, гуманізм, співпереживання, емпатія, комунікабельність, стресостійкість.

Наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених сприяють глибшому осмисленню концептуальних підходів до організації волонтерського руху в Україні, зокрема ознайомлюють з окремими теоретичними аспектами цієї проблеми, з практичним досвідом організації волонтерських шкіл, проведення тренінгів, реалізації волонтерської діяльності, репрезентують програми в різних регіонах, а конкретні форми волонтерської роботи апробовані на практиці. Водночас уже накопичений досвід психології, педагогіки, соціальної педагогіки та соціальної роботи завдяки науковим працям О. Безпалько, Р. Вайнола, І. Зверєвої, А. Капської, О. Карпенко, Н. Комарової, Т. Лях, Л. Міщик, О. Стецькова, С. Толстоухова, О. Яременко.

Сучасні вітчизняні вчені досліджували теоретичні та методологічні засади волонтерства: Ю. Поліщук, Л. Міщик, О. Карпенко, І. Зверєва, О. Акімова. Серед зарубіжних дослідників варто відмітити Г. Каскеллі, Р. Кроу, Б. Левайн,

М. Мерріл, К. Навартнам, М. Нуланд, Р. Лінч, С. Маккарлі, Л. Питка, Є. Матерна – у своїх роботах намагалися окреслити ознаки, принципи, особливості та напрями волонтерської роботи.

Слід відзначити, що вітчизняні і зарубіжні науковці по-різному тлумачать поняття "волонтерська діяльність": О. Акімова, Л. Вандишева, І. Зверєва, Л. Міщик, І. Мигович, С. Пальчевський, Ю. Хорунжий трактують її як добродійну діяльність, що здійснюється фізичними особами на засадах неприбутковості, без заробітної платні та просування по службі, заради добробуту та процвітання спільнот і суспільства загалом; гуманістичну діяльність, спрямовану на соціальну допомогу певним верствам населення, розвиток добробуту та процвітання суспільства, що не вимагає матеріальної винагороди та ґрунтується на потребі реалізації цінностей.

О. Акімова, В. Бочарова, В. Воронов, Б. Вульф, О. Главник, Т. Дружченко, Н. Івченко, Р. Ларсен, В. Петрович, Ю. Поліщук, Н. Романова, Д. Хепуорт тлумачать волонтерську діяльність як добровільну діяльність, засновану на ідеях безкорисливого служіння гуманним ідеалам людства, без мети отримання прибутку, одержання оплати або кар'єрного зросту; отримання всебічного задоволення особистих і соціальних потреб шляхом надання допомоги іншим людям. О. Безпалько, Н. Заверико, І. Зверєва розглядають волонтерську діяльність як основу функціонування громадських організацій, територіальних громад, форму громадянської активності населення; Н.Лях наголошує на особливій ролі молоді у волонтерському русі [1].

У Загальній декларації волонтерів відзначається, що волонтерство – це добровільний вибір, який виражає особистісні погляди і позицію; передбачає активну участь громадянина в громадському житті; сприяє покращенню якості життя, поглибленню солідарності між людьми; зумовлює реалізацію основних людських потреб на шляху побудови більш справедливого суспільства; сприяє більш збалансованому економічному і соціальному розвитку; виражається зазвичай у спільній діяльності в рамках різних асоціацій [2, С.11-13].

Слід підкреслити, що волонтерство є дуже важливою складовою громадянського суспільства. За допомогою волонтерства:

- в суспільстві підтримуються і підсилюються такі загальнолюдські цінності, як милосердя, турбота, допомога;
- люди реалізують свої можливості, повністю розкривають свій людський і професійний потенціал;
- встановлюються зв'язки, які сприяють вирішенню важливих життєвих питань багатьох людей.

Волонтерський рух в Україні з кожним роком набуває все більшої потужності, об'єднує усе більше громадян та залучає значні людські ресурси, що

потребує чіткого законодавчого регулювання. Держава намагається реагувати на цю потребу часу, про що свідчить визначення у законодавчому полі основ державної політики щодо волонтерства, введення до законодавства основних термінів і понять стосовно волонтерського руху [3]. Так, законодавчо визначений термін "волонтерський рух", задекларовано, що підтримка і сприяння його розвитку є одним з основних напрямів державної політики у сфері соціальної роботи з дітьми та молоддю, організовано проведення в Україні у 2001 році Міжнародного року волонтерів, у межах якого розроблено низку заходів щодо сприяння розвитку в Україні волонтерського руху [4]. Утворена Кабінетом Міністрів України Координаційна рада з питань розвитку та підтримки волонтерського руху, легітимізовано право волонтерів на їх залучення до надання соціальних послуг і відповідно до положення, затвердженого Кабінетом Міністрів України, яке регулює цю діяльність, передбачено право суб'єктів, які надають соціальні послуги, залучати волонтерів на договірних засадах для виконання цієї роботи [5].

Ми абсолютно солідарні з ученими, які основну роль у волонтерському русі відводять молоді. Водночас вважаємо за доцільне якомога раніше залучати молодь до волонтерської діяльності. Це не означає, що школярі можуть бути членами конкретних волонтерських організацій, оскільки, відповідно до чинного законодавства, волонтерами можуть бути особи, які досягли 16 років і, як виняток (за згодою одного з батьків або особи, що його заміняє), – 15 років. Проте, на нашу думку, школярі успішно можуть брати участь у добродійній безкорисливій діяльності разом з учнями старших класів школи, вчителями, батьками, своїми старшими братами і сестрами, друзями, представниками волонтерських організацій.

Практика свідчить, що школярі можуть бути залучені до різноманітної волонтерської роботи. Це, зокрема: охорона культурних та історичних пам'яток; екологічна діяльність; допомога людям похилого віку, ветеранам війни, інвалідам; участь у проведенні благодійних ярмарків з метою надання адресної допомоги; догляд за могилами загиблих воїнів; участь у патріотичних акціях, проектах; участь у благодійних концертах, виставах; збір іграшок та книжок для дитячих будинків, центрів реабілітаційної роботи з дітьми; поповнення фондів дитячих бібліотек; підтримка і спілкування з дітьми з обмеженими можливостями; підготовка і розсилка вітальних листівок для воїнів АТО, прибирання території школи. Велике значення в залученні молодших школярів до волонтерської діяльності має позитивний вплив, який вона здійснює на виховання у нього таких рис, як гуманізм, емпатія, милосердя, відповідальність.

В навчальному закладі загальної середньої освіти волонтерство – важливий аспект виховної роботи. Основні завдання волонтерської діяльності наступні:

- згуртування шкільного колективу навколо добрих справ;
- задоволення духовних інтересів та потреб школярів;
- патріотичне виховання;
- профілактика девіантної поведінки і шкідливих звичок;
- пропагування здорового способу життя;
- підтримка просоціальних ініціатив дітей та учнівської молоді;
- налагодження партнерства школи з органами державної влади та громадських організацій у реалізації просоціальних ініціатив.

Сьогодні життя доводить, що волонтерський рух для шкільної молоді є невичерпним джерелом можливості вчитися та сприяти розвитку солідарності, відповідальності, милосердя, толерантності. З моменту повномасштабного вторгнення на територію суверенної України питання волонтерства набуло своєї найбільшої актуальності за останні часи. Із самого початку активізувався волонтерський дух, що охопив не тільки Україну, але й увесь світ.

Особлива актуальність волонтерської діяльності зростає в кризові періоди розвитку суспільства, що власне спостерігається сьогодні в Україні. Тому важливим є питання залучення до волонтерської роботи якомога більше учасників, включаючи учнівську молодь, в тому числі й молодших школярів. Позитивний вплив волонтерської діяльності на формування особистості молодшого школяра є очевидним. За допомогою волонтерської діяльності, розвиваються наступні психологічні якості учнів: як турбота про інших, здоровий альтруїзм, гуманізм, співпереживання, емпатія, комунікабельність, стресостійкість, гуманізм.

Список використаних джерел

1. Безпалько О. В. Едель С. В. Підготовка волонтерів до роботи з дітьми обмежених функціональних можливостей: метод. реком. до проведення тренінгових занять. Київ : Вид-во Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова, 2001. 32 с.
2. Волонтерський рух в Україні: тенденції розвитку: методичний матеріал. Р. Вайнола, А. Капська, Н. Комарова, О. Кузьменко. Київ: Академпрес. 1999. 285 с.
3. Загальна декларація волонтерів. *Волонтерський рух в Україні: збірник документів, прийнятих на XI Конгресі Міжнародної Асоціації Волонтерів*. Упорядники: Є. Стеженська, Н. Вержиховська. Київ: Тираж. Вип. 2. 2002. С. 11-13.
4. Закон України про волонтерську діяльність. Відомості Верховної Ради України. № 42. 2011. С. 435.
5. Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг. Кабінет Міністрів України. Офіційний вісник України. № 51. 2003. С. 144.

Logical component in the structure of scientific thinking

Ruslan Voloshchuk

*Institute of Gifted Children of the National
Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv*
<https://orcid.org/0000-0002-6717-0456>

Abstract. *Thinking is rightly considered one of the main components of intelligence. In general, intelligence is represented by mental properties that are responsible for the course of mental processes involved in intellectual activity. Intellectual behavior, passing through skills, originates from the instincts of our ancestors. Over time, psychologists have realized that reasoning about concepts, judgments and inferences does not exempt them from the need to seek a solution to the causal mechanism of intelligence and its component (thinking), including scientific thinking.*

Keywords: *intelligence, intelligent behavior, thinking, scientific thinking, logical component.*

Логічний складник у структурі наукового мислення

Руслан Волощук

*Інститут обдарованої дитини Національної
академії педагогічних наук України, м. Київ*
<https://orcid.org/0000-0002-6717-0456>

Анотація. *Мислення справедливо вважають одним із основних складників інтелекту. Загалом інтелект репрезентується психічними властивостями, які відповідають за перебіг психічних процесів, що беруть участь в інтелектуальній діяльності. Інтелектуальна поведінка, проходячи через навички, бере свій початок з інстинктів наших предків. З часом психологи зрозуміли, що міркування про поняття, судження та умовиводи не звільняють їх від необхідності шукати розгадку каузального механізму інтелекту і його складника (мислення), в тому числі й наукового мислення.*

Ключові слова: *інтелект, розумна поведінка, мислення, наукове мислення, логічний складник.*

Результати наукових досліджень і спостереження свідчать про те, що мислення є одним із складників (до того ж, одним з домінантних) інтелекту індивіда.

Життєвий досвід, який набувається у процесі формальної, неформальної та інформальної освіти, а також у процесі участі індивіда у різного роду життєвих ситуаціях, відіграє колосальну роль у його адаптації до довколишнього середовища та зміні його. Немає сумніву в тому, що психічний конструкт, який відповідає за набуття життєвого досвіду індивіда та розв'язання ним проблемних ситуацій, є його інтелект. Як наслідок, інтелекту відводиться значне місце серед складників психіки людини. Більше того, учені намагаються представити

інтелект на рівні його психічних складників, тобто інтелектуальних здібностей, які детермінуються сукупністю психічних властивостей, які відповідають за перебіг психічних процесів, що беруть участь в інтелектуальній діяльності.

Спільне в інтелекті, що спрацьовує при розв'язуванні різних інтелектуальних завдань, Спірмен назвав загальним інтелектом (g). Усі структурні складники інтелекту, які є специфічними щодо характеру інтелектуального завдання, зазначений автор назвав спеціальним інтелектом (s).

Загальний і спеціальний складники інтелекту репрезентуються загальними і спеціальними інтелектуальними здібностями.

Встановлено, що інтелект з'являється тоді, коли індивід, прагнучи адаптуватися чи змінити навколишнє середовище, здійснює пошук за допомогою проб і помилок, в кінцевому випадку роблячи гіпотетичне припущення. При цьому є підстави вважати, що інтелектуальна поведінка, проходячи через навички, розвивається з примітивних інстинктів наших предків. Головне, що варто приписати виключно інтелекту, це зворотна мобільність адаптаційного процесу, що породжує думку, знаменуючи собою появу мислення.

Будь-яка робота мислення полягає в тому, щоб заповнити прогалини, що існують всередині "комплексів" понять і відносин.

Коли проблема сформульована, може мати місце один із двох випадків. Або мова йтиме лише про відновлення в пам'яті (реконструкцію), яка не вимагає нової конструкції, тоді рішення полягає просто у зверненні до вже існуючих "комплексів"; у цьому випадку має місце "актуалізація знання", тобто, "репродуктивне" мислення. Або ж йдеться про справжню проблему, що виявляє наявність прогалин у складі раніше придбаних комплексів; в такому випадку необхідно актуалізувати вже не знання, а методи вирішення (застосування відомих методів до нової ситуації) або навіть будувати нові методи, відштовхуючись від попередніх. У двох останніх випадках йдеться про продуктивне мислення, яке в тому власне й полягає, щоб доповнювати вже існуючі цілісності чи комплекси.

Зазначене вище сприяло вивченню інтелекту, яке звільнило аналіз мислення від схиляння перед образом, що розглядається як конститутивний елемент, і вдруге після Декарта відкрило, що судження є актом, бо образ не є елементом мислення, а лише супроводжує мислення і служить йому символом — індивідуальним символом. Як наслідок, психологи зрозуміли, що міркування про поняття, судження та умовиводи не звільняють їх від необхідності шукати розгадку каузального механізму інтелекту і його складника (мислення), в тому числі й наукового мислення.

Загалом можна навести десятки, якщо не більше, визначень наукового мислення. Усі вони, безперечно, відображають його суть у тій чи іншій площині

і, отже, по-своєму правильні. Проте, не претендуючи на оригінальність, доречно зазначити, що наукове мислення включається у роботу при розв'язанні наукової проблеми. З іншого боку, наукове мислення працює і тоді, коли індивід у повсякденній діяльності використовує науковий метод у пізнанні, накопиченні життєвого досвіду чи вирішенні побутової задачі.

З іншого боку, науковому мисленню притаманний стиль, який дозволяє ефективно накопичувати знання та використовувати їх за потреби. Зазначений стиль мислення можна представити двома блоками (пізнавальним і креативним) [1].

Пізнавальний блок охоплює:

- Накопичення у пам'яті життєвого досвіду;
- Виокремлення в елементі пізнання форми і змісту;
- Конструктивне обрамлення виокремленого змісту різними формальними оболонками;
- Монтування виокремленого змісту в наявний знаннєвий базис;
- Переструктурування попередньо наявної системи з врахуванням виокремленого змістового елемента;
- Пошук можливих відсутніх компонентів системи, що робить її усвідомлено відкритою для наступного доповнення та переструктурування;
- Встановлення зв'язків переструктурованої системи з іншими системами минулого досвіду;

Упорядкування споріднених систем у рамках метасистеми.

- Креативний блок охоплює:
- Формулювання (окреслення) чи усвідомлення кінцевої мети;
- Аналіз ситуації з погляду виставленої цілі;
- Вибір у дещо модифікованій формі одного зі способів досягнення кінцевої мети (або висновок щодо відсутності такого серед даних минулого досвіду);
- Інтуїтивна оцінка можливості досягнення кінцевої мети вибраним шляхом;
- Екстраполяція траєкторії руху;
- Перманентне зіставлення екстрапольованої траєкторії з кінцевою метою.

Більше того, стиль накопичення життєвого досвіду та його використання є важливим індикатором наявності генетично закладених компонентів інтелекту (і наукового мислення) у термінах розумної поведінки індивіда.

Зокрема, у триархичній концепції успішного інтелекту Стернберга стверджується, що розумна поведінка виникає внаслідок балансу між аналітичними, творчими та практичними здібностями, і що ці здібності повинні функціонувати разом, щоб дозволити індивіду досягти успіху в певних соціокультурних контекстах.

Крім того, як не дивно, індивід з науковим мисленням має бути наділеним багатою уявою, бездоганим судженням та витонченим смаком [2]. Усі відкриття в науці, за винятком тих, які виникли випадково, походять від енергійного зусилля уяви. Судження діє як цензор, а тому є неодмінним чинником у

створенні будь-якого великого твору. Смак доповнює судження, але його роль є радше естетичною та емоційною, ніж когнітивною.

У науковому мисленні умовно можна виокремити кілька складників [3], зокрема **логічне мислення**, яке є розгорнутим в часі міркуванням за допомогою дедуктивних, індуктивних та аналогічних умовиводів. Умовивід – це форма мислення, завдяки якій з декількох суджень з необхідністю формулюємо нове судження, яке пов'язане з ними необхідним логічним зв'язком, який визначається законами логічного мислення і в кінцевому випадку витікає з об'єктивних відношень між реальними предметами і явищами. Судження – це форма мислення, що полягає у ствердженні чи запереченні чогось про реальні предмети, явища чи процеси шляхом поєднання понять. У понятті відображається предметний характер мислення.

Слід зазначити, що на практиці нерідко формулюють умовиводи, опускаючи один із засновків чи висновок. Найчастіше опускають ширший засновок. Наприклад: у силіогізмі “Війна вояків УПА визвольна, а тому справедлива” упущено засновок “Усі визвольні війни – справедливі”. Інколи опускається вужчий засновок. Наприклад: у силіогізмі “Як і будь-який егоїст, ця людина не може бути героєм” упущено засновок “Ця людина – егоїст”. Ще рідше опускається висновок. Наприклад: “Для патріота не існує непереборних перешкод, а ти патріот...”

Розвиваючи наукове мислення учнів, важливо звернути увагу на той факт, що наукова думка часто являє собою полісиліогізм, який є низкою силіогізмів, пов'язаних таким чином, що висновок попереднього слугує одним із засновків наступного. Наприклад: “Усі люди з сильною волею не бояться труднощів; усі сміливі люди володіють сильною волею; отже, усі сміливі люди не бояться труднощів. Усі творчі індивіди – сміливі люди; отже, усі творчі індивіди не бояться труднощів.”

У роботі з учнями варто також звернути увагу на особливий вид полісиліогізму – сорит, який складається із низки скорочених силіогізмів: “Боротьба за незалежність – справедлива боротьба; справедлива боротьба ставить високу мету; висока мета спонукає до самовіддачі; самовіддача породжує масовий героїзм; отже, боротьба за незалежність породжує масовий героїзм”.

Не менш важливо наголосити, що умовами істинності виводу є істинність засновків і дотримання правил побудови силіогізмів [1]. Бо із хибних засновків за умови дотримання правил побудови силіогізмів істинного висновку не отримати. Наприклад: “Усі метали тонуть у воді. Калій – метал. Отже, калій тоне у воді”. Насправді калій плаває у воді. Висновок неправильний, бо засновок “усі метали тонуть у воді” - хибний. Водночас порушення правил побудови силіогізмів за достовірних засновків не приводить до правильного висновку. Наприклад: “Усі війни мають політичний підтекст; ідеологічна диверсія не є війною; отже, ідеологічна диверсія не має політичного підтексту”. Такий висновок хибний; і ця хибність обумовлена узагальненням від виду до роду, чого робити не можна.

Список використаних джерел

1. Мадзігон В.М., Волощук І.С. Технології дослідження освітніх проблем. К.: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2018. 370 с.
2. Рундель Олександр. Наукове мислення. Аргументовані способи не приймати все на віру. Віхола, 2023. 176с.
3. Гобер М. Кінець перевернутому мисленню. Фабула, 2023. 304 с.

UDC 378.011

DOI: <https://doi.org/10.64076/iedc251023.14>

Legal competence of a future teacher as a component of his professional training in the context of transformations of Ukrainian education

Serhiy Vilkov

Dragomanov Ukrainian State University, Kyiv

<https://orcid.org/0000-0003-0328-9957>

Abstract. The report considers the problem of forming the legal competence of future teachers in the context of modern educational transformations and the implementation of the Concept of the "New Ukrainian School". It is substantiated that legal competence is one of the key structural components of the professional training of a teacher, which includes a system of theoretical knowledge and practical skills necessary for organizing the legal education of students and carrying out professional activities within the framework of the legislation.

Keywords: legal competence, legal culture, professional training of teachers, legal awareness, New Ukrainian School.

Правова компетентність майбутнього вчителя як складова його професійної підготовки в умовах трансформацій української освіти

Сергій Вилков

Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ

<https://orcid.org/0000-0003-0328-9957>

Анотація. У доповіді розглядається проблема формування правової компетентності майбутніх педагогів у контексті сучасних освітніх трансформацій та реалізації Концепції "Нової української школи". Обґрунтовано, що правова компетентність є одним із ключових структурних компонентів професійної підготовки вчителя, який включає в себе систему теоретичних знань і практичних умінь, необхідних для організації правового виховання учнів і здійснення професійної діяльності в межах законодавства.

Ключові слова: правова компетентність, правова культура, професійна підготовка педагогів, правосвідомість, Нова українська школа.

Сучасні суспільні трансформації в Україні, зокрема реалізація концепції "Нової української школи", зумовлюють необхідність підвищення вимог до професійної підготовки майбутніх педагогів. Одним із ключових компонентів їхньої професійної компетентності виступає правова компетентність, що визначає здатність діяти в межах правового поля, забезпечувати дотримання прав дитини та реалізовувати принципи демократичного управління освітнім процесом.

На думку О. Муращенко, правова компетентність у науковому дискурсі трактується як інтегративна єдність знань, умінь і досвіду, які регулюють поведінку особистості, сприяють її адаптації до соціальних норм і успішній інтеграції в суспільство. В освітньому контексті ця компетентність розглядається як результат пізнавальної діяльності, спрямованої на засвоєння базових правових понять і принципів, а також як універсальний показник професійної ефективності фахівця [4, с.108].

Дослідниця підкреслює, що правова компетентність майбутнього педагога є інтегративною особистісно-професійною характеристикою, яка включає правові знання, уміння, навички та готовність до їх практичного використання у професійній діяльності [4, с.108].

Т. Ціпан розглядає правову компетентність у контексті професійної компетентності як єдність моральних і правових знань, що відображають юридичну дійсність, визначають ставлення людини до правових явищ та забезпечують формування юридично виваженої поведінки. Науковиця наголошує на її багатовимірності, оскільки в цій компетентності поєднуються знання, уміння, цінності, установки та поведінкові моделі [5].

Відтак, аналіз наукових джерел дає підстави вважати, що правова компетентність майбутнього вчителя є багатовимірним утворенням, яке поєднує знання, ціннісно-мотиваційний і діяльнісно-практичний складники.

При цьому у трактуванні О. Муращенко вона постає як характеристика, що забезпечує здатність педагога не лише володіти системою правових знань, а й ефективно застосовувати їх у професійній діяльності. Позиція ж Т. Ціпан розширює це бачення, наголошуючи на зв'язку правової компетентності з моральними орієнтирами, правовою культурою та соціальною активністю особистості.

Тісний зв'язок простежується між поняттями правова компетентність і правова культура. За О. Муращенко, правова культура є фундаментом правової компетентності, оскільки її формування виходить за межі індивідуальної правосвідомості та сприяє підвищенню рівня правової культури всього суспільства [9]. Правова компетентність у цьому контексті відображає практичну здатність застосовувати правові знання й навички, тоді як правова культура формує світоглядні та мотиваційні основи правомірної поведінки.

Л. Кравченко підкреслює, що правова культура має специфіку як соціальне та професійне явище, пов'язане з ціннісними орієнтаціями й переконаннями у

сфері права [3]. Дослідниця зауважує, що саме у студентському віці формується основа професійної правової культури, яка є підґрунтям розвитку правової компетентності майбутнього фахівця [3].

О. Армейський визначає правову компетентність учителя як багатофакторне явище, що охоплює систему теоретичних знань і практичних умінь, необхідних для організації правового виховання учнів і здійснення професійної діяльності в межах законодавства [1, с.42]. Своєю чергою, Д. Ключкова трактує цю компетентність як інтегративне особистісне утворення, яке включає загально-правові та професійно-педагогічні знання, навички й якості, що забезпечують ефективну педагогічну діяльність у правовому полі [2].

Таким чином, правова компетентність педагога постає не лише як сукупність знань і вмінь, а як інтегративна особистісна якість, що охоплює професійно значущі риси: витриманість, відповідальність, рішучість, аналітичність, емоційну стабільність і соціальну нормативність. Саме синтез правових знань із цими рисами визначає сутність правової компетентності як умови ефективної педагогічної діяльності.

Як результат, правова компетентність майбутнього вчителя може бути визначена як інтегративна особистісно-професійна якість, що об'єднує правові знання, уміння та ціннісні орієнтації, забезпечуючи готовність педагога діяти в межах права, захищати права учасників освітнього процесу й виховувати правову культуру учнів. Формування правової компетентності є необхідною умовою підготовки сучасного педагога, здатного ефективно діяти в умовах реформування освітньої системи, сприяти утвердженню правової держави та розвитку громадянського суспільства в Україні.

Список використаних джерел

1. Армейський О. С. Сутність і структура правової компетентності вчителів технологій. Імідж сучасного педагога. 2018. №4 (181). С 39-45.
2. Ключкова Д.М., Чернуха Н.М. Взаємозв'язок формування правової компетенції майбутнього вчителя з правовим вихованням особистості. Вісник Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка. 2011. №12 (223). С.168-174.
3. Кравченко Л. М. Правова культура і компетентність особистості: спільне та відмінне культурологічного і компетентнісного підходів. Імідж сучасного педагога. 2020. № 4(193). С. 29–33.
4. Муращенко О. Сутність правової компетентності майбутніх вчителів початкових класів / Національна освіта в стратегіях соціокультурного вибору: теорія, методологія, практика": зб. матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної конференції. 19 грудня 2024 року / [наук. ред.: П. М. Бойчук, О. Л. Фаст]. Луцьк: КЗВО "Луцький педагогічний коледж" Волинської обласної ради. Частина 1. 2024. С.107-110.
5. Ціпан Т.С. Професійна компетентність сучасного вчителя. Інноватика у вихованні. 2016. № 3. С.174–184.

Preschool education in the context of war: challenges, losses and adaptation in the Poltava region

Tetiana Vodolazska

*Poltava Academy of Continuing Education
named after M. V. Ostrohradskyi, Poltava*
<https://orcid.org/0000-0002-0192-5465>

Tetiana Ustymenko

*Poltava Academy of Continuing Education
named after M. V. Ostrohradskyi, Poltava*
<https://orcid.org/0000-0001-7843-7665>

Abstract. *Since Russia's full-scale invasion of Ukraine, preschool education in the Poltava region has faced severe decline and transformation. The study identifies a 10.6% reduction in the number of institutions, a 34% drop in child coverage, and a 19% decrease in teaching staff between 2021–2024. Correlation analysis confirms strong interdependence among these indicators. Despite the crisis, flexible forms of preschooling and internal quality assurance systems indicate gradual adaptation and resilience.*

Keywords: *preschool education, war, adaptation, resilience, early childhood.*

Since Russia's full-scale invasion of Ukraine began, preschool education has undergone significant changes due to security, social and infrastructure challenges.

The first key finding from the analysis of data on these changes is that the number of pupils in pre-school education institutions has decreased due to the war, and the network of institutions has correspondingly shrunk.

There has been a gradual decline in the number of such institutions: 66 institutions have closed in three years. There is a statistically significant negative trend towards a reduction in the number of preschools over time ($p < 0.05$). The sharpest decline was observed in 2022 (35 units), which correlates with the start of the full-scale invasion. The overall decline over three years is 10.6%.

While coverage was almost complete in 2021, with 97.7% of children having access to preschool education, there was a sharp drop in 2022, with a decrease of almost 34%. Time series analysis revealed a structural break in 2022. The coverage rate declined sharply and significantly ($p < 0.001$) in 2022, stabilising at a much lower level and showing a slight negative trend in 2024.

The reasons identified by the data analysis are: Russia's full-scale invasion in February 2022 and the resulting danger to children; the partial or complete closure of early childhood education institutions; migration to other regions and abroad; demographic decline; and the optimisation of educational institutions.

The indicator remained consistently low (64% in 2023 and 63% in 2024), indicating a prolonged crisis in preschool education.

The preschool education coverage rate has dropped significantly, with one-third of children losing access. In other words, the number of children not receiving

preschool education has increased to 34%, due to demographic decline, population migration and a lack of facilities in some preschools.

The second key assumption is that the war has resulted in a significant reduction in preschool staffing levels.

According to the obtained data, 5,008 teachers worked in preschools in the region in 2021. There has been a steady decline in the number of teaching staff over the course of three years: 4,433 people in 2022 (-11%); 4,297 people in 2023 (-14%); and 4,098 people in 2024 (-19% from 2021). The total loss is 910 teachers, or 19%.

As of 2024, the region has: - 469 preschool directors (only 75% of what is needed), meaning that one in four positions is vacant;

- 78 practical psychologists for the entire region, which is clearly insufficient to provide psychological support to children, teachers and parents;

- 308 teaching assistants, which indicates the active development of inclusive education;

- only one child assistant, which is an extremely low figure that requires urgent attention.

A statistically significant negative linear trend ($p < 0.01$) towards a reduction in the number of teaching staff has been identified. The total loss over this period is 910 people (19%). This reduction affects the workload of existing staff, the provision of quality services and the quality of the educational process.

Correlation analysis of the variables year, number of early childhood education institutions, coverage of children and number of teachers, calculated using Pearson's correlation coefficient, revealed a strong positive correlation between:

- the number of early childhood education institutions and the coverage of children ($r > 0.9$, $p < 0.05$).

- the number of preschools and the number of teachers ($r > 0.9$, $p < 0.05$).

- child coverage and the number of teachers ($r > 0.9$, $p < 0.05$).

Therefore, the reduction in the network of institutions, the decrease in child coverage and the reduction in the number of teachers are closely interrelated processes that probably have common causes, such as war, migration and demographics.

The third key assumption is that the need to adapt to new conditions has led to the introduction of flexible forms of preschool education.

The law now allows for the creation of preschool departments within public and private legal entities. Private educational institutions are opening.

The war has catalysed reform of preschool education: a new version of the Ukrainian Law on Preschool Education has been adopted, providing for the expansion of organisational forms of the educational process and improvement of educational quality. Amendments to the Regulations on Preschool Education Institutions have been approved to ensure access to education under martial law.

As of 2024, 400 preschool education institutions (72% of the total) are developing an internal education quality assurance system (EQAS). This represents a substantial increase compared to early 2022, when only 4% of such institutions were engaged in similar activities. Thus, the indicator has increased by 68%.

Institutions have started to systematically evaluate the quality of the educational process in terms of child development, the learning environment, the professional activities of teachers and management. A culture of quality is being introduced, involving self-assessment, feedback from parents and improvements to practices.

However, the study also confirmed a deep systemic crisis in preschool education in the Poltava region, caused by the full-scale invasion. Key negative trends include a 10.6% reduction in the number of institutions, a significant decline in school enrolment from 97.7% to 63%, and a 19% loss of teaching staff. These trends are statistically significant and closely interrelated. This indicates that the war has been a powerful destabilising factor affecting all links in the education system. Despite the crisis, however, signs of the system's adaptation and resilience have been identified.

References

1. Preschool education in war and conflict zones. Early Childhood Research Quarterly [Electronic resource]. 2025. Available at: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0885200625000912> (accessed: 22.09.2025).
2. UNICEF. 4.6 million children in Ukraine face ongoing educational barriers into fourth academic year of war. UNICEF Press Release [Electronic resource]. 2024. Available at: <https://www.unicef.org/eca/press-releases/46-million-children-ukraine-face-ongoing-educational-barriers-fourth-academic-year> (accessed: 22.09.2025).
3. Voices of teachers: A qualitative analysis of teaching under martial law. PubMed Central [Electronic resource]. 2024. Available at: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC12291309> (accessed: 22.09.2025).

UDC 378.032-014.6

Results of designing an innovative environment for professional training of future teachers for pedagogical activities

Vasyl Gaborec

Academician Stepan Demianchuk International
University of Economics and Humanities, Rivne
<https://orcid.org/0000-0002-1394-1394>

Abstract. *The aim of the article is to study the innovative environment of professional training of future teachers. The professional training environment is characterized by a number of conditions: the presence of an emotionally favorable climate and relationships of cooperation and co-creation between teachers and students; creating an atmosphere filled with spiritual and educational content; forming an individual creative style; introducing a wide range of organizational forms in combination with innovative educational technologies.*

Keywords: *professional training, innovative pedagogical environment, educational activity.*

Результати проектування інноваційного середовища професійної підготовки майбутнього вчителя до педагогічної діяльності

Василь Габорець

ПВНЗ "Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені академіка Степана Дем'янчука", м. Рівне
<https://orcid.org/0000-0002-1394-1394>

Анотація. Метою статті є дослідження інноваційного середовища професійної підготовки майбутнього вчителя. Середовище професійної підготовки охарактеризовано рядом умов: наявністю емоційно-сприятливого клімату та взаємостосунків співпраці і співтворчості між викладачами і студентами; створенням атмосфери, наповненої духовно-просвітницьким змістом; формуванням індивідуально-творчого стилю; запровадженням широкого спектру організаційних форм у поєднанні з інноваційними освітніми технологіями.

Ключові слова: професійна підготовка, інноваційне педагогічне середовище, освітня діяльність.

З метою підвищення ефективності професійної педагогічної освіти у сучасних умовах суспільного життя надзвичайно актуальною є проблема проектування педагогічної реальності, яка уможлиблювала включення особистості у процес фахової підготовки, створювала умови набуття особистісних та професійних компетенцій, а також забезпечення соціальної успішності впродовж життя. У даному контексті важливого значення набуває необхідність створення особливого освітнього середовища.

Чимало наукових досліджень присвячено педагогічним, організаційним, методичним умовам професійної підготовки майбутніх фахівців у вищому навчальному закладі. Це наукові праці В. Андрєєва, Ю. Бабанського, С. Висоцького, І. Ісаєва, М. Кондрашова, Г. Назаренка, М. Фіцули, О. Ярошинської. Однак умови щодо забезпечення професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в галузі мистецької освіти засобами інноваційних технологій ще недостатньо вивчені.

Поняття "освітнє середовище" представляє собою сукупність умов, що забезпечують собою результативність освітнього процесу в професійному становленні особистості фахівця. Ці умови становлять широке коло соціокультурних, соціально-педагогічних явищ. Соціокультурні чинники представлені сукупністю умов, в яких відбувається становлення, розвиток і формування фахівця. Як соціально-педагогічне явище воно представляє сукупність спеціально створюваних державою, суспільством умов, необхідних для формування особистості фахівця. Як педагогічне явище – це сукупність умов, в яких розгортається освітній процес і в якому вступають у взаємодію суб'єкти цього процесу з метою особистісного зростання та професійного самовдосконалення, стверджує Г. Назаренко [2, с. 12].

Як справедливо зауважує О. Ярошинська, освітнє середовище професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів формується як відкрита система і акумулює у собі цілеспрямовано створювані в освітньому просторі навчального закладу взаємодії між усіма його суб'єктами, які безпосередньо залучені до освітнього процесу. Водночас вона підкреслює, що освітні можливості середовища професійної підготовки забезпечуються не лише розвитком освітнього простору закладу вищої освіти, але й завдяки активній, творчій діяльності та розвитку суб'єктів взаємодії – педагогів і майбутніх учителів [6, с. 439].

Формування особистості майбутнього учителя початкової школи передбачає проектування його діяльності в певному освітньому середовищі, яке містить у собі умови для виявлення його професійних можливостей та здібностей, ставлення до обраної професії. Вища школа повинна забезпечити умови для становлення особистості фахівця, здатної позитивно ставитися до професії вчителя початкової освіти і творчо працювати в обраній педагогічній сфері. М. Кондрашов справедливо зазначає, що формування такої особистості потребує цілеспрямованих зусиль колективу вищої школи, орієнтованих на створення особливої інтелектуально-емоційної і духовно-моральної атмосфери, де кожен студент бачив би перед собою приклад моральності, духовності, професійної відповідальності й обов'язку в особі професорсько-викладацького складу університету [1, с. 170].

Слушною є думка І. Ісаєва про те, що успішність професійної підготовки майбутніх фахівців початкової школи у галузі мистецької освіти засобами інноваційних технологій залежить від якості дотримання сукупності педагогічних умов. Незважаючи на те, що предметом значної кількості наукових досліджень виступають педагогічні умови реалізації освітніх процесів, існують різні тлумачення поняття "педагогічна умова". Вчені розуміють під терміном "педагогічні умови" обставини та можливості, від яких залежить успішність функціонування та розвитку педагогічної системи, чинники і правила успішності життєдіяльності педагогічної системи, вимоги, яких слід дотримуватися з метою забезпечення ефективності педагогічного процесу.

Поняття "умова" вживається в дидактиці для характеристики цілісного педагогічного процесу, окремих його сторін і складових частин. На думку В. Андрєєва, педагогічні умови становлять результат цілеспрямованого відбору, конструювання й застосування елементів змісту, методів, а також організаційних форм навчання для досягнення дидактичних цілей. М. Фіцули визначає педагогічні умови як чинники, від яких залежить ефективність функціонування педагогічної системи [4]. На думку В. Черніченка, педагогічними умовами є сукупність об'єктивних можливостей змісту навчання, методів, організаційних засобів його здійснення, при забезпеченні успішного розв'язання педагогічного завдання [5].

Реалізація педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у галузі мистецької освіти засобами інноваційних технологій, на нашу думку, має на меті: забезпечення організаційно-педагогічного й психолого-педагогічного супроводу даного процесу; вдосконалення системи професійної підготовки майбутніх фахівців; визначення змісту, організаційних форм і методів інформаційної підтримки процесу формування готовності майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах загальноосвітнього навчального закладу.

Психолого-педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів початкової школи до реалізації завдань мистецької освіти ми вбачаємо в розвитку здатності студентів педагогічних факультетів брати активну участь та виявляти дослідницьку позицію з метою критичного аналізу, осмислення й оцінки ефективності вивчення художньо-педагогічних дисциплін, формування фахових компетентностей під час педагогічної практики, ставлення до себе як до діяча-професіонала, яке виявляється в умінні модернізувати процес навчання образотворчого мистецтва, музики й естетичного виховання учнів початкової школи, зважувати та оцінювати наслідки цих змін, аргументовано повідомляти про позитивні та негативні результати іншим людям [3].

Новітні методичні підходи до забезпечення процесу професійної підготовки майбутніх фахівців початкової освіти вимагають переорієнтації на індивідуально-диференційовану, особистісно орієнтовану модель навчання; впровадження методів і засобів діагностики знань студентів; організації самоосвітньої діяльності. З цією метою розроблено інтерактивні методичні комплекси навчальних дисциплін, які згідно із сучасними вимогами подаються студентам в електронному вигляді на CD, або у форматі Інтернет-сторінки у віртуальній бібліотеці університету. Склад та структура комплексу включає різні навчальні засоби – друковані, відеоматеріали, комп'ютерні навчальні програми – тобто традиційні елементи та інформаційно-методичні ресурси – це електронні посібники, мультимедійні посібники, довідково-інформаційні системи, тренувальні програми для закріплення знань, контролювальні програми для їх перевірки. Для розробки таких програм використовувалися пакети Microsoft Word, Excel, Microsoft Power Point, Corel Draw, Open Office. orgImpress, Teach Book Constructor.

Середовище професійної підготовки майбутнього вчителя охарактеризовано рядом умов: наявністю емоційно-сприятливого клімату та взаємостосунків співпраці і співтворчості між викладачами і студентами; створенням атмосфери, наповненої духовно-просвітницьким змістом; формуванням індивідуально-творчого стилю майбутньої професійної діяльності; запровадженням широкого спектру організаційних форм у поєднанні з інноваційними освітніми технологіями.

Впровадження у навчальний процес закладу вищої освіти окреслених педагогічних умов сприятиме підготовці майбутнього вчителя початкової школи

у галузі мистецької освіти засобами інноваційних технологій навчання, який спроможний буде свідомо і творчо реалізувати професійну предметну мистецьку компетентність за достатнього рівня володіння необхідними суспільно-комунікативними знаннями, вміннями та особистісними характеристиками. Подальшого наукового пошуку потребує розроблення теоретико-методичного супроводу застосування інноваційних технологій у системі післядипломної педагогічної освіти; моделювання мистецько-освітнього простору навчальних закладів різних типів, просвітницької діяльності в художньо-педагогічній галузі.

Список використаних джерел

1. Кондрашов М. М. Педагогічне кероване освітнє середовище як умова формування професійної позиції студентів університету. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер. : Педагогіка і психологія*: зб. статей. Ялта, 2014. 284 с.
2. Назаренко Г. І. Організаційно-педагогічні умови забезпечення наступності в навчанні дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.09 "Теорія навчання". Кривий Ріг, 2002. 21 с.
3. Філософія освіти в сучасній Україні. *Філософія сучасної освіти та стан її розробки в Україні*: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ, 2007. 260 с.
4. Фішула М. М. Педагогіка вищої школи. Навчальний посібник. Київ: Академвидав. 2006. 352 с.
5. Черніченко В. І. Дидактика вищої школи. Київ: Академвидав. 2002. 234 с.
6. Ярошинська О. О. Освіта як невід'ємний конструкт поняття "освітнє середовище професійної підготовки майбутніх учителів "початкових класів". *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми, 2014. №3 (37). С. 430-432.

UDC 378.147:81'243

Integrating subject-specific vocabulary into English language teaching (English for specific purposes)

Viktoriia Muravska

Kyiv National University of Construction and Architecture, Kyiv

<https://orcid.org/0009-0004-9069-3492>

Olga Vitruk

Kyiv National University of Construction and Architecture, Kyiv

<https://orcid.org/0009-0006-5833-7521>

Viktoriia Povar

Kyiv National University of Construction and Architecture, Kyiv

Abstract. *The acquisition and retention of subject-specific vocabulary are foundational to success in both academic and professional domains that utilize a foreign language as the medium of instruction. This paper examines the critical role of specialized terminology—often referred to as technical or domain-specific vocabulary—within the framework of English for Specific Purposes (ESP). ESP, defined as an approach where content and method are driven by the learners' professional or academic needs, necessitates the systematic integration of discipline-specific language to ensure both conceptual comprehension and effective professional communication competence. Understanding this specialized lexicon is not merely a linguistic concern but a prerequisite for content comprehension and meaningful engagement with intricate, discipline-specific discourse. The text emphasizes that vocabulary knowledge in these specialized settings extends beyond isolated words to include multi-word units, collocations, and formulaic sequences essential for fluency and disciplinary readability. For applied fields like IT, architecture, or design, the mastery of these lexico-grammatical patterns is critical for everyday tasks such as drafting specifications, writing technical reports, and communicating in cross-functional teams. Teaching these items effectively requires integrating them with authentic genres and tasks, moving away from isolated presentation to contextualized practice. The research stresses that vocabulary forms the foundation of all communication, with a greater vocabulary directly improving overall language skills and access to learning materials. To address the challenges of acquiring this specialized terminology, the paper outlines several key pedagogical strategies that align with effective language and cognitive science principles. These methods include pre-teaching target vocabulary to facilitate comprehension during subsequent instruction, employing visualization and conceptual anchoring (such as diagrams or concept maps) to enhance retention through multimodal encoding, implementing systematic review and reinforcement to promote long-term memory consolidation, and prioritizing active recall and retrieval practice over passive recognition to strengthen memory traces and ensure transfer to active use. In conclusion, the effective integration of subject-specific vocabulary is a paramount pedagogical priority within ESP. A well-designed vocabulary component must bridge linguistic form, disciplinary content, and cognitive engagement, supporting learners in achieving comprehensive disciplinary literacy and full professional competence. The use of context-sensitive, structured instruction ensures that learners develop the necessary vocabulary foundation to interpret professional discourse and participate meaningfully within their field of study or work. Future research should explore how task-oriented and corpus-based approaches can optimize this critical aspect of language teaching.*

Keywords: *English for specific purposes (ESP), technical, vocabulary, collocations, content comprehension.*

The acquisition and retention of vocabulary have long been recognized as fundamental components in the process of learning any language. This need becomes particularly important within the context of mastering subject-specific disciplines through a foreign language. In such settings, learners must not only comprehend specialized concepts, but also accurately associate precise linguistic forms with their corresponding meanings. Consequently, the deliberate and systematic integration of subject-specific vocabulary occupies a central role in English for Specific Purposes (ESP), facilitating both conceptual understanding and professional communication competence.

If we look into the meaning of the notion of subject-specific vocabulary, technical vocabulary or domain-specific vocabulary, we may find out that it refers to the specialized words and phrases used in particular fields of study or industries. These

words can be entirely unique to a subject, or they can be common words that are given a specific meaning within that context. Understanding subject-specific vocabulary is crucial for academic and professional success because it allows for accurate communication, comprehension of complex texts, and the ability to discuss intricate topics within a given discipline. A broader definition of ESP comes from Hutchinson and Waters. They defined ESP as an approach to language teaching in which all decisions as to content and method are based on the learners' reasons for learning (Hutchinson and Waters, 1987). [1]

English for Specific Purposes (ESP) has been central to demonstrating how language teaching can be driven by learners' workplace or academic needs. In applied fields such as architecture, design and IT the ability to use subject-specific vocabulary – including technical nouns, multi-word units, routine collocations, and discipline-specific discourse moves – is essential for everyday professional tasks: reading technical specifications, composing design briefs, documenting code, communicating in cross-functional meetings, or writing reports. ESP's focus on tailoring content and method to learning goals makes it the natural approach for these disciplines. [2]

Vocabulary knowledge predicts success in both receptive and productive tasks. In discipline-specific contexts, lexical knowledge includes not only single words but collocations, phraseology, and lexico-grammatical patterns specific to a community of practice. Teaching these items in isolation is less effective than integrating them with authentic genres and tasks.

Research on lexical bundles, collocations, and formulaic sequences shows that multi-word units are often more important for fluency and disciplinary readability than isolated vocabulary items. ESP literature stresses teaching collocation patterns and phraseology connected to specific rhetorical functions (e.g., specification, justification, troubleshooting). [3]

The importance of vocabulary learning is hard to underestimate, as "vocabulary is significant since it is the foundation of all communication. It's the basic materials with which we may communicate our thoughts and ideas, share information, comprehend others, and strengthen personal bonds. Simply put, the greater your vocabulary, the easier it will be to improve your language skills. For starters, this knowledge will allow you to access a wider range of learning materials designed for both native and non-native speakers. Vocabulary task should be restructured as necessary. Vocabulary learning should entail active engagement in learning tasks." [4]

It is also important as it allows students and professionals to accurately understand academic and technical texts within their field. These skills can be called as content comprehension. Moreover, vocabulary learning enables clear and precise discussion of complex topics with others in the same field. Mastering these terms is essential for excelling in academic settings and performing professionally in specialized industries.

And, finally, when learners cannot understand subject-specific terminology, they are unable to access the core content being taught.

The ability to understand and use terminology relevant to a particular discipline enables learners to engage meaningfully with subject content, develop academic literacy, and communicate within professional contexts. This section outlines several pedagogical strategies for teaching subject-specific vocabulary effectively.

Methodological Considerations

1. Pre-teaching Target Vocabulary

An essential first step in developing learners' disciplinary language competence is to introduce key lexical items prior to the lesson in which they will be applied. Pre-teaching enables students to familiarize themselves with new terminology, facilitating comprehension during subsequent instruction and content engagement.

2. Visualization and Conceptual Anchoring

Associating vocabulary items with visual representations significantly enhances retention and comprehension. Visual stimuli—such as diagrams, images, or concept maps—serve as cognitive anchors that help learners encode and recall lexical information more efficiently (Peanut Butter Fish Lessons, 2024). This multimodal approach aligns with dual-coding theory, which posits that information encoded both verbally and visually is more easily retrieved.

3. Systematic Review and Reinforcement

Regular revision of newly introduced terminology consolidates understanding and promotes long-term retention. After presenting the target vocabulary with accompanying visuals, instructors should provide concise explanations or contextual examples and schedule systematic reviews to reinforce learning over time.

4. Active Recall and Retrieval Practice

Effective vocabulary acquisition requires learners to engage in active recall rather than passive recognition. Encouraging students to retrieve definitions or use target words in context strengthens memory traces and improves the transfer of lexical knowledge into active use. Passive exposure alone often creates a false sense of mastery, whereas retrieval practice fosters deeper cognitive processing and durable learning. [5]

Conclusion.

The integration of subject-specific vocabulary into English language teaching, particularly within the framework of English for Specific Purposes (ESP), represents a crucial pedagogical priority. Vocabulary serves as the foundation upon which learners construct disciplinary knowledge, interpret professional discourse, and participate effectively in academic and occupational communication. Without mastery of domain-specific terminology, learners face significant barriers to understanding subject content and to engaging meaningfully within their fields of study or work.

The findings and methodological considerations discussed in this paper emphasize the importance of structured, context-sensitive instruction in vocabulary development. Approaches such as pre-teaching key lexical items, employing visualization techniques, systematic review, and active recall contribute substantially to the acquisition and retention of specialized terminology. These methods not only enhance learners' comprehension but also foster deeper conceptual understanding and long-term memory consolidation.

Moreover, the integration of lexical instruction within authentic disciplinary contexts aligns with the central principles of ESP – that language learning should be guided by learners' communicative purposes and professional goals. Teaching vocabulary in connection with real-world texts, genres, and tasks ensures that learners develop both linguistic competence and disciplinary literacy.

In conclusion, effective ESP instruction must balance linguistic form, disciplinary content, and cognitive engagement. A well-designed vocabulary component bridges language learning and subject mastery, supporting learners in achieving academic success and professional competence. Future research may further explore how multimodal, corpus-based, and task-oriented approaches can optimize subject-specific vocabulary learning across diverse domains.

References

1. Susilowati Endang, ESP as an approach of English language teaching in ITS // Journal Social Humaniora. - June, 2008. URL: https://www.researchgate.net/publication/314098361_esp_as_an_approach_of_english_language_teaching_in_its.
2. T. Hutchinson, A. Waters, English for specific purposes. A learning-centred approach. Cambridge Press, 2009. URL: api.pageplace.de+1.
3. Hyland, K. (2022). English for Specific Purposes: What is it and where is it taking us? ESP Today. 10 (2) 202-220. URL: ueaeprints.uea.ac.uk.
4. Jasmina Kamol kizi Egamova, Noila Rasul kizi Sharofova, Chirchik State Pedagogical University, The importance of vocabulary in learning english language // Central Asian Research Journal For Interdisciplinary Studies (CARJIS) .-ISSN (online): 2181-2454 Volume 2 | Issue 11 |November, 2022. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/the-importance-of-vocabulary-in-learning-english-language>.
5. Five tips for teaching subject-specific vocabulary. URL: <https://peanutbutterfishlessons.com/subject-specific-vocabulary>.

Psychological Sciences

Essence of the spiritual-value approach to the phenomenon of psychological health in the religious person

Denys Shpak

Mykolaiv In-Service Teachers Training Institute, Mykolaiv

<https://orcid.org/0000-0003-0545-6560>

Abstract. *The article presents a spiritual-value approach to psychological health, viewing it as a function of existential self-determination. Emphasis is placed on moral values, spiritual self-regulation, and Protestant ethics as key factors that support psychological resilience, integrity, and meaningful living amid personal and societal challenges.*

Keywords: *existential self-determination, moral values, psychological health, religious personality, spiritual-value approach.*

The spiritual-value approach to investigating the phenomenon of psychological health of personality, in particular its value determination, is grounded in the conceptual differentiation between the categories of mental and psychological health, which allows for the latter to be considered as a holistic phenomenon of personal existence, in which the spiritual-value sphere of the individual occupies a central place [2]. Drawing on this, the object within this approach is psychological health as an integral characteristic of the harmonious functioning of personality, encompassing psychic, somatic, social and spiritual components. The subject is constituted by the mechanisms and conditions of its value determination in persons, taking into account the specifics of their worldview, ethical and existential orientation.

The connection between object and subject in the space of the spiritual-value approach is defined through the prism of their mutual conditioning: it is precisely through the mediation of value-meaningful structures of the Protestant worldview that psychological health acquires its integrity, stability and constructive orientation. The particularity of the spiritual-value approach lies in the recognition that psychological health cannot be reduced to the sum of biological or cognitive parameters –it is formed in the domain of existential self-determination, spiritual orientation and value-motivated action, which allow the individual to make sense of, interpret and integrate their own experience in the context of higher moral ideals. Such a conceptualization reflects the view of a psychologically healthy person as one who transcends biological determinants, acquiring a relative freedom of agency governed not only by adaptive but also by existential-value and moral motives.

The central psychological mechanism through which the value determination of psychological health is realised within this approach is spiritual-meaningful

self-regulation [1; 3]. This mechanism includes the conscious management of emotional states, behaviour, interpersonal interactions and evaluative processing of life events on the basis of moral values embedded in the Protestant ethical tradition. It is the developed spiritual-meaningful regulation that ensures the integral integration of the individual's emotional-behavioural reactions with their spiritual orientations, which are founded on religious faith, the consciousness of life's meaning, duty, respect for others, altruism and orientation towards transcendent values. Within Protestant ethics, which cultivates responsibility, industriousness, moderation, self-discipline and equality, these regulatory mechanisms acquire a clear life-directedness: they become the basis of existential resilience, moral integrity, and psychological endurance of personality, ensuring its harmonious functioning even under conditions of external threat, social turbulence or internal crises.

It is precisely the spiritual-value orientations characteristic of the Protestant confession that prove decisive in forming a positive psycho-emotional state, resilience to stress and inner harmony. Thus, the predominance of values such as spiritual development, altruism, responsibility towards others, orientation toward moral ideals and the presence of existential meaning reduce the risks of destructive behaviour, favour the overcoming of existential anxiety and contribute to the formation of a deep sense of life's meaning. In addition, instrumental values (industry, honesty, self-discipline), which actively manifest in the everyday behaviour of believers, act as adaptive regulators that enable effective resolution of life's difficulties and the preservation of psychological stability under changing conditions [4]. It is precisely spiritual-meaningful self-regulation, as the core of the mechanism of value determination, that allows the individual to integrate experience, transform suffering into a stimulus for growth, adapt to life changes without losing internal wholeness.

Within the spiritual-value approach, psychological health is regarded as a function of existential self-determination rather than simply as a reflection of psychological adaptation. This implies that the individual in a Protestant environment has access to a broad meaning-making resource that enables them to interpret suffering, loss and trial in the coordinates of a higher design or divine will, which amortises the traumatic experience and transforms it into a source of personal growth. Thus, psychological health emerges as the result of the confluence of internal spiritual potential with value-oriented behaviour, which ensures personal integrity, autonomy and meaningfulness of life. It becomes the outcome of the personality's realisation not only at the intra-psychic level but also in the spiritual-meaning domain, which includes the capacity for deliberate meaning-construction, integration of one's experience, altruism and responsibility toward others.

The idea of the spiritual subjectivity of the personality also acquires particular significance in the author's approach, according to which it is precisely moral, spiritual and value orientations that determine its capacity for self-organisation, self-improvement and responsible life-creating activity. In the Protestant culture this

subjectivity is realised through the awareness of oneself as a co-creator of God's plan, which conditions a high moral mobilization, capacity for self-sacrifice, inner motivation to help others. These traits enhance the ability to effective emotional self-regulation and maintain psychological balance.

The spiritual-value approach proposed within the scope of our doctoral research substantiates the theoretical-methodological necessity of analysing psychological health through the prism of the personality's meaning integration, where values –especially transcendental ones –serve not only as motivational factors but also as system-forming determinants of the person's life space. It is in the system of such values that an autonomous, mature, responsible personality is formed, capable of preserving psychological integrity, endurance and constructive activity in difficult life circumstances. Herein lies both the novelty and the significance of the proposed authorial spiritual-value approach to the understanding of the value determination of psychological health in conditions of war, social change and the challenges of the present.

The essence of the described spiritual-value approach is confirmed by the results of the doctoral research. In particular, it was found that acceptance of values of the Protestant community is a predictor of such an organisation of the spiritual-value sphere of the personality that fosters sustainable psychological health. It was revealed that instrumental values such as honesty, responsibility, decency, which have a practical, behavioural dimension, are more strongly associated with the stability of psychological health than terminal values, i.e., distant goals. This is explained by the fact that instrumental values define a concrete lifestyle, shape daily behavioural strategies, ways of interacting with the environment, ways of overcoming difficulties. Unlike atheistically-oriented persons, whose orientation is characterised by achievement, autonomy, material well-being and status recognition, members of Protestant communities demonstrate a more explicit transcendental and humanistic value intention. This orientation allows them to transcend narrowly egoistic interests, to positively reinterpret life's difficulties in the paradigm of their spiritual-religious meaning, including as an act of realising divine will. The value-meaning sphere of such individuals functions as a cognitive-affective matrix that structures experience, provides it with a meaning vector and minimises the influence of negative emotions through their inclusion in the broader context of being.

References

1. Галян, І. М. (2017). Психологія ціннісно-сміслової саморегуляції майбутніх педагогів : дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.01. Київ. 228 с. URL: [http://psychology-naes-ua.institute/files/pdf/disertaciya_galyan_i_\(ch_1\)_\(1\)_1498068235.pdf](http://psychology-naes-ua.institute/files/pdf/disertaciya_galyan_i_(ch_1)_(1)_1498068235.pdf) (дата звернення: 10.04.2025).
2. Павлик, Н. В. (2022). Структура й критерії психологічного здоров'я особистості. *Психологія і особистість*. № 1(21). С. 34-59. URL: <https://doi.org/10.33989/2226-4078.2022.1.252051> (дата звернення: 14.10.2025).

3. Становських, З. Л. (2014). Мотиваційно-сміслові детермінанти саморегуляції професійної діяльності педагогів : методичний посібник. Кіровоград : ІмексЛТД. 168 с.
4. Шпак, Д. О. (2024). Цінності як фактор детермінації психологічного здоров'я особистості у сучасних соціокультурних умовах. *Габітус: науковий журнал із соціології та психології*. Вип. 60. С. 194-201. URL: <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2024.60.31> (дата звернення: 14.10.2025).

UDC 159.9:378

Socio-psychological factors of development motivation for training of psychologist students

Iryna Chorna

Ternopil Ivan Puluj National Technical University, Ternopil
<https://orcid.org/0000-0001-6947-1140>

Tetiana Reshetukha

Ternopil Ivan Puluj National Technical University, Ternopil

Abstract. *The article analyzes the scientific approaches to the problem of researching socio-psychological factors of motivation to teach psychology students. The spectrum of the main socio-psychological factors, under the influence of which the student's motivation to study is formed, is determined.*

Keywords: *motivation, interest, professional orientation, educational activity, self-development, motivational maturity.*

Соціально-психологічні чинники розвитку мотивації до навчання студентів-психологів

Ірина Чорна

*Тернопільський національний технічний
університет імені Івана Пулюя, м. Тернопіль*
<https://orcid.org/0000-0001-6947-1140>

Тетяна Решетуха

*Тернопільський національний технічний
університет імені Івана Пулюя, м. Тернопіль*

Анотація. *В статті проаналізовано наукові підходи проблеми дослідження соціально-психологічних чинників мотивації до навчання студентів психологів. Визначено спектр основних соціально-психологічних чинників, під впливом яких формується мотивація студента до навчання.*

Ключові слова: *мотивація, інтерес, професійна спрямованість, навчальна діяльність, саморозвиток, мотиваційна зрілість.*

Актуальність. У сучасних умовах динамічних змін у сфері освіти та зростання вимог до якості підготовки фахівців особливого значення набуває проблема формування внутрішньої мотивації до навчання у студентів ЗВО. Навчальна мотивація формується під впливом широкого спектра соціально-психологічних чинників, серед яких – особливості освітнього довкілля, ціннісні орієнтації, міжособистісні взаємини, підтримка з боку викладачів і групи, наявність професійного смислу навчальної діяльності та можливість самореалізації. Особливо актуальним це питання є для студентів-психологів, оскільки їх майбутня професійна діяльність передбачає високий рівень саморефлексії, мотиваційної зрілості та здатності до постійного саморозвитку. Тому обґрунтування соціально-психологічних чинників розвитку мотивації до навчання студентів-психологів є необхідною науковою та практично значущою умовою оптимізації освітнього процесу.

Аналіз науково-психологічної літератури з проблеми дослідження (Н. Антонова [1], М. Вієвська [2], Ж. Вірна [3], С. Занюк [4], Н. Іванова [5], Н. Токар [6] та ін.) показує, що вченими запропоновано різноманітні шляхи та напрями розвитку мотивації до навчання студентів-психологів закладів вищої освіти. Проте наукове обґрунтування соціально-психологічних чинників розвитку мотивації до навчання студентів-психологів не проводилося.

Мета – здійснити теоретичний аналіз соціально-психологічних чинників розвитку мотивації до навчання студентів-психологів.

В сучасному суспільстві якісна психологічна освіта набуває особливої значущості, адже саме від рівня професійної підготовки майбутніх психологів залежить ефективність психологічної допомоги, підтримки та розвитку особистості в різних сферах життя. Проте досягнення високих результатів у навчанні неможливе без стійкої внутрішньої готовності студента активно залучатися до освітнього процесу, докладати інтелектуальних, емоційних і часових ресурсів, проявляти ініціативу та прагнення до самовдосконалення. Формування такої внутрішньої спрямованості не є автоматичним процесом, адже вона залежить від взаємодії індивідуальних переживань, міжособистісних стосунків, навчального середовища та соціокультурних очікувань. Саме тому необхідним є глибоке вивчення умов, у яких виникає й підтримується потреба студента у навчанні, саморозвитку та професійному зростанні.

Так, відчуття соціальної значущості та суспільної цінності обраної професії виступає фундаментальним соціально-психологічним чинником, який визначає глибинний сенс навчальної діяльності студентів-психологів, оскільки саме усвідомлення їхньої майбутньої ролі у підтримці психічного здоров'я, вирішенні міжособистісних конфліктів та сприянні гармонійному розвитку особистості формує внутрішню потребу у професійному зростанні. Коли студент розуміє, що

професія психолога має вагоме соціальне призначення, його освітня активність переходить із формального рівня на рівень смисложиттєвої мотивації, що підсилює відповідальність за якість здобутих знань. Як доводить Н. Токар, "усвідомлення суспільної довіри та соціальних очікувань стимулює прагнення до постійного самовдосконалення та опанування сучасних методів психологічної допомоги. Крім того, соціальна орієнтація професії сприяє розвитку у майбутніх психологів емпатії та рефлексії, які, у свою чергу, поглиблюють мотивацію до вивчення психологічних дисциплін" [6, с. 152].

Якість міжособистісної взаємодії в академічному середовищі вишу також є важливим соціально-психологічним чинником, що визначає рівень емоційного залучення студентів-психологів в освітній процес, оскільки атмосфера довіри, взаємної підтримки та психологічної безпеки створює умови для відкритого обміну думками, продуктивної співпраці та розвитку професійно значущих компетенцій. Якщо у студентській групі домінують взаємоповага та прийняття, то кожен її учасник почувається цінним, що підвищує впевненість у собі та готовність брати активну участь у навчальних дискусіях. Ж. Вірна стверджує, що "позитивний психологічний клімат знижує страх помилки або критики, завдяки чому студенти легше ініціюють навчальні проекти, висловлюють власні ідеї та розвивають критичне мислення" [3, с. 87]. Натомість, за словами вченої, конфліктність, напруженість або домінування конкурентної атмосфери у закладі вищої освіти послаблюють навчальну мотивацію, оскільки енергія витрачається не на пізнання, а на захисні реакції та уникання взаємодії.

Соціальна підтримка з боку одногрупників, родини та тьюторів є одним із соціально-психологічних чинників, що визначають рівень мотивації до навчання студентів-психологів. "Коли студент відчуває, що близьке оточення схвалює його вибір професії та визнає значущість психології як сфери діяльності, він набуває впевненості у власних силах, легше долає навчальні труднощі та виявляє більшу наполегливість", – стверджує Н. Антонова [1, с. 27]. Підтримка з боку одногрупників активізує групову взаємодію, сприяє обміну знаннями, взаємній допомозі під час виконання складних завдань і знижує рівень навчальної тривожності. Родинна підтримка забезпечує емоційне підґрунтя студента для продуктивного навчання, особливо в періоди перевантаження або професійних сумнівів. Тьютори відіграють роль наставників, які допомагають студентам структурувати освітні цілі, розв'язувати проблеми адаптації та формувати індивідуальну навчальну траєкторію, що підвищує їх академічну активність. Наявність підтримувального довкілля сприяє формуванню у здобувачів почуття компетентності, що є компонентом внутрішньої мотивації.

Наявність позитивних професійних рольових моделей виступає вагомим мотиваційним чинником, оскільки, стверджує вчена Н. Вієвська, "успішні

практикуючі психологи, наставники або викладачі демонструють студентам реальні приклади професійної майстерності, етичної відповідальності та особистісного зростання, що формує у них уявлення про цілі та шляхи професійного розвитку" [2, с. 78]. Коли студенти бачать, як психологи реалізують свій потенціал у різних сферах (клінічній, освітній, організаційній, консультативній), то починають розуміти широту можливостей професії та визначати власні траєкторії. Рольові моделі виконують не лише функцію натхнення, а й функцію навчання через спостереження, оскільки дозволяють переймати стилі комунікації, методи роботи з клієнтами, способи подолання професійних труднощів. Позитивні приклади допомагають студентам конкретизувати професійні цілі, перетворюючи абстрактне "бути психологом" на чітке бачення компетенцій, яких необхідно досягти. Водночас рольові моделі сприяють формуванню професійних цінностей, таких як гуманізм, етичність, конфіденційність та відповідальність, що додає навчанню особистісного сенсу.

Стиль педагогічної комунікації викладачів виконує визначальну роль у формуванні мотивації до навчання студентів-психологів, оскільки саме через взаємодію з викладачем студент одержує не лише знання, але й емоційне підкріплення, усвідомлення власної значущості та віру у власні можливості. Якщо педагог демонструє повагу до студента як до суб'єкта навчального процесу, створює умови для діалогу та надає можливість висловлювати власну думку, то студент-психолог відчуває відповідальність за результати навчання. Конструктивний зворотний зв'язок, за словами Н. Іванової, "відіграє важливу роль у формуванні реалістичної самооцінки та розумінні шляхів вдосконалення, оскільки він не лише вказує на помилки, але й пропонує конкретні стратегії їх подолання" [5, с. 23]. Викладач, який застосовує партнерський стиль комунікації, стимулює активність студентів, заохочує їх до участі в обговореннях, наукових проєктах та практичних вправах. Натомість авторитарний стиль, що передбачає контроль, знецінення думки студентів або акцент на покараннях, призводить до зниження мотивації та формування зовнішньо зумовленого навчання.

Висновок. Соціально-психологічні чинники розвитку мотивації до навчання студентів-психологів формують цілісне багатовимірне середовище, у якому поєднуються ціннісні орієнтири, міжособистісні взаємини та педагогічна підтримка, що забезпечує не лише зовнішнє задіяння до освітнього процесу, а й глибоку внутрішню зацікавленість професійним становленням. Відчуття соціальної значущості професії надає навчанню значущого характеру та формує відповідальність за якість майбутньої діяльності, тоді як якість міжособистісної взаємодії в академічному середовищі створює психологічно безпечний простір для самовираження, співпраці і розвитку компетентностей. Соціальна підтримка з боку одногрупників, родини та кураторів виконує стабілізуючу та ресурсну

функцію, допомагає долати труднощі й підтримує впевненість у власних силах. Наявність позитивних професійних рольових моделей задає реалістичні орієнтири, надихає на самовдосконалення та демонструє можливості успішної самореалізації у психологічній сфері. Водночас стиль педагогічної комунікації викладачів визначає емоційний та ціннісний характер освітнього досвіду, адже саме повага, мотиваційна підтримка та конструктивний зворотний зв'язок сприяють розвитку навчальної автономії та внутрішнього прагнення до знань.

Список використаних джерел

1. Антонова Н. Особливості професійної мотивації студентів психологічного факультету. *Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України* / за ред. В. Моляко. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2010. Т. 12. Вип. 10. Ч. II. С. 22-33.
2. Вієвська М. Формування мотивації фахівця до безперервної професійної освіти. *Вища школа*. 2011. № 1. С. 75-82.
3. Вірна Ж. П. Мотиваційно-сміслова регуляція у професіоналізації психолога. Луцьк : Вежа, 2003. 320 с.
4. Занюк С. С. Психологія мотивації : навч. посіб. Київ : Либідь, 2002. 304 с.
5. Іванова Н. Мотивація психологів до професійної діяльності: поняття, зміст та функції. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. 2016. Вип. 6. С. 21-24.
6. Токар Н. Ф. Динаміка мотивації студентів в процесі професійної підготовки. *Педагогіка і психологія*. 2007. № 4. С. 151-154.

UDC 159.942.4:159.923.2:355.01

DOI: <https://doi.org/10.64076/iedc251023.15>

Cognitive-reflexive functions of awareness as a factor of self-regulation of the individual in conditions of war

Liliia Verkhovod

H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv

<https://orcid.org/0009-0002-7521-0953>

Abstract. The article considers awareness as a psychological phenomenon that ensures the integrity of the processes of self-regulation of the individual. A theoretical analysis of the cognitive-reflexive nature of awareness is carried out. The significance of mindfulness principles in psychological practice is revealed as one of the directions in the development of modern psychoprophylaxis and rehabilitation.

Keywords: mindfulness, self-regulation, emotional resilience, adaptation.

Когнітивно-рефлексивні функції усвідомленості як чинника саморегуляції особистості в умовах війни

Лілія Верховод

Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди, м. Харків

<https://orcid.org/0009-0002-7521-0953>

Анотація. У статті розглянуто усвідомленість як психологічний феномен, котрий забезпечує цілісність процесів саморегуляції особистості. Здійснено теоретичний аналіз когнітивно-рефлексивної природи усвідомленості. Розкрито значення принципів усвідомленості у практиці психологічної допомоги як одного з напрямів розвитку сучасної психопрофілактики та реабілітації.
Ключові слова: усвідомленість, саморегуляція, емоційна стійкість, адаптація.

Зростання інтересу до феномену усвідомленості пов'язане з потребою сучасної особистості зберегти психологічну рівновагу, працездатність у складних та мінливих умовах світу. Розвиток усвідомленої уваги в психологічних практиках розглядаються як ефективний засіб підтримання емоційної стабільності та зниження рівня стресу.

В актуальних психологічних дослідженнях усвідомленість визначається як особливий тип ментальної активності, під час котрого увага спрямована на розпізнавання власних психічних станів та водночас підтримання внутрішньої включеності у теперішній момент. Усвідомленість формується як системна властивість свідомості, котра поєднує процеси сприйняття, самоспостереження та інтерпретації досвіду. На рівні регуляції поведінки усвідомленість виконує функцію внутрішнього моніторингу, який дозволяє особистості утримувати узгодженість між пізнавальними, емоційними та вольовими процесами.

Когнітивна функція усвідомленості реалізується у здатності суб'єкта підтримувати спостереження за власними психічними процесами. В той час як рефлексивна дає змогу здійснювати осмислення станів та реакцій безпосередньо під час діяльності. Цей процес передбачає стабільне утримання уваги, розпізнавання емоційних реакцій та своєчасну корекцію поведінкової реакції.

У дослідженнях науковців Марка Вільямса і Денні Пенмана показано, що систематичне застосування практик усвідомленості сприяє підвищенню емоційної стійкості та загальної здатності до саморегуляції. Дослідники розглядають майндфулнес як ефективну систему тренування направленості уваги, котра розвиває вміння спостерігати власні психічні стани, поєднуючи їх проживання та рефлексію. Такий підхід дає змогу зменшити рівень психоемоційного напруження, стабілізувати настрій і підтримувати внутрішній

баланс у процесі взаємодії з навколишнім середовищем. Отримані результати підтверджують, що розвиток усвідомленої уваги безпосередньо впливає на функціонування когнітивно-рефлексивних механізмів, які забезпечують контроль над емоційними реакціями та поведінковими паттернами.

Емпіричні дані досліджень свідчать про системний позитивний вплив практики майндфулнес на показники психофізіологічної саморегуляції. Наприклад, регулярні медитативні заняття мають низку сприятливих ефектів: зниження рівня хронічного стресу, нормалізація артеріального тиску, покращення пам'яті, посилення концентрації уваги, зменшення тривожності та депресивних станів. Такий ефект від практик направлених на розвиток усвідомленості пояснюється підвищенням когнітивного контролю, оптимізацією процесів сприймання та переробки інформації, оскільки в психіці зменшується зайва напруга. У сукупності ці дані підтверджують, що практики усвідомленості сприяють формуванню здатності ефективного управління психічними станами та підвищує аптацію в умовах тривалого стресу [2].

Використання принципів усвідомленості в психологічній практиці поступово стає одним з напрямів профілактики емоційного виснаження та відновлення внутрішніх ресурсів особистості. Регулярне застосування технік майндфулнес сприяє формуванню навичок самоспостереження, підвищенню здатності до свідомого контролю власних реакцій, відновленню внутрішньої рівноваги та як слід підвищенню якості життя.

Список використаних джерел

1. Музичко, Л. В., & Артюшина, М. В. Зв'язок здатності до майндфулнес зі стресостійкістю українців під час війни. Психологічні студії. 2024. №3. С. 46–55.
2. Голованова, О. С. Ефективність майндфулнес терапії в лікуванні тривожних розладів. Вісник психіатрії та неврології. 2020. № 3. С. 67-79.
3. Григоренко, Н. С. Використання майндфулнес технік у роботі з психічними розладами. Журнал психотерапії та клінічної психології. 2018. №1. С. 34-47.

UDC 378.147:37.011.3–051

Formation of the future teacher's professional competence in the field of learning and self-learning within a pedagogical university

Olena Bychkoviak

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Drohobych

Svitlana Zabolotska

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Drohobych

Abstract. *The article examines the issue of developing professional competence of future teachers in the field of learning and self-learning within the context of modern educational reforms. It analyzes the concept of "professional competence," its structural components, as well as psychological, social, and acmeological factors of formation. Special attention is paid to the role of self-learning, reflection, emotional intelligence, and humanistic values in the teacher's professional growth.*
Keywords: *professional competence, knowledge, skills, abilities, professional position.*

Формування професійної компетентності майбутнього педагога у сфері навчання та самонавчання в умовах педагогічного університету

Бичков'як Олена

*Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка, м. Дрогобич*

Заболоцька Світлана

*Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка, м. Дрогобич*

Анотація. *У статті розглядається проблема формування професійної компетентності майбутнього педагога у сфері навчання та самонавчання в умовах модернізації освіти. Проаналізовано сутність поняття "професійна компетентність", її структурні компоненти, психологічні, соціальні та акмеологічні чинники становлення. Акцентовано увагу на ролі самонавчання, рефлексії, емоційного інтелекту та гуманістичних цінностей у професійному розвитку педагога.*
Ключові слова: *професійна компетентність, знання, вміння, навички, професійна позиція.*

Підготовка професійно компетентного вчителя в умовах технологізації, цифровізації та гуманізації освіти є одним із ключових завдань сучасної педагогічної і психологічної науки. В умовах швидких соціокультурних змін суспільство потребує педагога нового типу – не просто носія знань, а творця освітнього простору, наставника, який уміє мислити критично, діяти творчо, адаптуватися до змін і постійно самовдосконалюватися. Формування професійної компетентності майбутнього педагога передбачає інтеграцію теоретичних знань, практичного досвіду, морально-етичних цінностей і психологічної готовності до педагогічної діяльності. Це не лише володіння

предметом викладання, а насамперед здатність осмислювати педагогічний процес, ефективно комунікувати, аналізувати педагогічні ситуації, приймати обґрунтовані рішення і нести відповідальність за результати своєї праці.

Професійна компетентність розглядається як системна якість особистості, що об'єднує знання, вміння, навички, ціннісні орієнтації, професійну культуру, досвід, творчість та готовність до самонавчання. Її формування починається ще на етапі навчання у педагогічному університеті, де майбутній учитель засвоює основи педагогічної, психологічної та методичної підготовки, розвиває вміння працювати з інформацією, формує власну професійну позицію. Важливо, щоб навчальний процес у педагогічному виші був не лише джерелом знань, а й середовищем розвитку особистості, де студент вчиться самостійно здобувати знання, аналізувати, експериментувати, мислити гнучко. На думку І. Д. Бега, В. І. Бондаря, Н. В. Чепелевої, професійне становлення педагога починається тоді, коли студент не просто відтворює інформацію, а стає активним суб'єктом освітньої діяльності, творцем власного інтелектуального і морального зростання.

Сучасний педагог має поєднувати високу теоретичну підготовку з практичною гнучкістю, умінням взаємодіяти з учнями та колегами, розв'язувати педагогічні проблеми, використовуючи інноваційні технології. У професійно компетентного вчителя гармонійно поєднуються такі якості, як комунікативність, тактовність, емоційна врівноваженість, доброзичливість, відповідальність, ініціативність і здатність до саморефлексії. Педагогічна діяльність вимагає також розвинених акмеологічних рис – внутрішньої мотивації до самовдосконалення, творчості, прагнення до найвищого рівня професіоналізму. Як зазначає Н. А. Дергунова, формування професійної компетентності – це керований процес становлення професіоналізму, що реалізується через освіту, самоосвіту та постійну педагогічну практику.

Важливою умовою розвитку професійної компетентності є зміна ролі викладача у педагогічному університеті – від транслятора знань до наставника, фасилітатора і партнера у спільному навчанні. Саме особистість викладача є потужним фактором впливу на становлення студента як майбутнього педагога. Його цінності, стиль мислення, педагогічна культура стають зразком для наслідування. У цьому контексті актуальним є технологічний підхід, який передбачає гнучкість освітнього процесу, індивідуалізацію навчання, розвиток рефлексивного мислення студентів та створення умов для самонавчання.

Не менш значущим аспектом є соціальна та моральна готовність педагога до професійної діяльності. Сучасний учитель працює не лише з навчальним матеріалом, а й із цінностями, почуттями, світоглядом дитини. Йому необхідно вміти створювати емоційно безпечне середовище, сприяти розвитку гідності, співчуття, толерантності, національної свідомості. Професійна компетентність

передбачає також інформаційну та цифрову грамотність – уміння користуватися сучасними освітніми технологіями, аналізувати інформацію, формувати критичне мислення в учнів. Це дозволяє педагогу ефективно працювати в умовах глобалізації, цифрової трансформації освіти та постійних суспільних змін.

Суттєву роль у формуванні професійної компетентності відіграє самонавчання – безперервний процес пізнання, рефлексії й удосконалення. Вміння самостійно ставити цілі, планувати діяльність, оцінювати результати та коригувати власні дії є фундаментом педагогічного професіоналізму. У цьому сенсі компетентнісний підхід набуває особливої ваги, адже він орієнтує освітній процес не лише на передачу знань, а й на формування здатності до дії, до ефективного вирішення проблем у реальних ситуаціях. Знання без практичного застосування залишаються лише потенціалом, тоді як компетентність – це знання, що перетворюються на результативну діяльність.

Окрім теоретичних і практичних аспектів, варто звернути увагу на соціально-психологічний вимір професійної компетентності майбутнього педагога. Освітній процес є не лише інтелектуальним, але й емоційно-комунікативним середовищем, у якому взаємодіють різні особистості – студенти, викладачі, учні. Тому одним із ключових компонентів професійної компетентності вчителя стає емоційний інтелект, здатність розуміти власні почуття та почуття інших, керувати емоціями в педагогічному спілкуванні, підтримувати позитивну атмосферу та психологічну безпеку в колективі. Саме високий рівень емоційної культури дозволяє вчителю не лише ефективно передавати знання, а й формувати довіру, взаємоповагу та партнерські стосунки з учнями. Емпатія, толерантність, здатність до психологічної підтримки та конструктивного розв'язання конфліктів – це ті риси, без яких сучасний педагог не може реалізувати свій потенціал у повній мірі. У цьому контексті особливо важливо, щоб педагогічна освіта включала розвиток не лише когнітивних, а й афективно-ціннісних компонентів особистості майбутнього вчителя.

Ще одним надзвичайно важливим чинником розвитку професійної компетентності є педагогічна рефлексія – здатність критично осмислювати власну діяльність, оцінювати результати, робити висновки та коригувати свою поведінку. Рефлексія є своєрідним "внутрішнім механізмом" професійного саморозвитку, адже саме завдяки їй педагог переходить від рівня механічного виконання функцій до усвідомленої, творчої, інноваційної діяльності. Педагог, який рефлексує, не боїться помилок, сприймає їх як джерело досвіду, шукає нові шляхи удосконалення. Рефлексивна культура сприяє гнучкості мислення, формує здатність діяти в ситуаціях невизначеності, приймати нестандартні рішення, що є особливо актуальним у сучасній школі. Таким чином, розвиток професійної компетентності майбутнього педагога неможливий без постійного

самоспостереження, самооцінки, критичного аналізу власної діяльності та постійного прагнення до самовдосконалення.

Таким чином, професійна компетентність майбутнього педагога – це не статичний набір характеристик, а динамічна система, що постійно розвивається. Її формування вимагає комплексного підходу, який включає педагогічні, психологічні, акмеологічні та соціокультурні аспекти. Вона проявляється у здатності вчителя мислити стратегічно, діяти відповідально, навчати інших і водночас навчатися самому. Тільки такий педагог зможе відповідати вимогам сучасного суспільства, забезпечити високий рівень освіти та виховати покоління творчих, вільних і морально зрілих особистостей.

Список використаних джерел

1. Бреславська Г. Б. Формування культури дозвілля як складової професійної компетентності майбутніх учителів / Г. Б. Бреславська // Формування професійної компетентності вчителя в умовах вищого навчального закладу : наук. посібник / за заг. ред. проф. С. І. Якименко. – Київ : Видавничий дім "Слово", 2011. – С. 381.
2. Іванцова Н. Б. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя в умовах вищого навчального закладу / Н. Б. Іванцова // Формування професійної компетентності вчителя в умовах вищого навчального закладу : наук. посібник / за заг. ред. проф. С. І. Якименко. – Київ : Видавничий дім "Слово", 2011. – С. 17–22.
3. Коваленко Є. І. Шляхи формування творчої особистості студента / Є. І. Коваленко // Проблема формування сучасного вчителя у педагогічній школі. – Ніжин, 1999. – 138 с.
4. Петрук В. А. Формування базового рівня професійної компетентності у майбутніх фахівців технічних спеціальностей засобами інтерактивних технологій : монографія / В. А. Петрук. – Вінниця : ВНТУ, 2011. – 284 с.
5. Снігур О. М. Формування вмінь використовувати засоби інформаційних технологій у майбутній професійній діяльності вчителя початкової школи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 "Теорія навчання" / О. М. Снігур. – Київ, 2007. – 335 с.

UDC 159.944

Psychological features of emotional burnout of social professionals in martial law conditions

Olena Putintseva

H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv
<https://orcid.org/0009-0007-5666-3398>

Oksana Nikitina

O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Kharkiv
<https://orcid.org/0000-0003-4028-1321>

Abstract. *The article examines one of the pressing issues in the practice of social work professionals – the phenomenon of emotional burnout. It clarifies the concept of emotional burnout and analyzes the intensification of its manifestations under the conditions of martial law in Ukraine. The article underscores the need to implement a comprehensive set of measures to prevent and reduce the level of emotional burnout among specialists.*

Keywords: *factors of emotional burnout, burnout prevention, stress, social professionals.*

Психологічні особливості емоційного вигорання фахівців соціальної сфери в умовах воєнного стану

Олена Путінцева

*Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди, м. Харків*
<https://orcid.org/0009-0007-5666-3398>

Оксана Нікітіна

*Харківський національний університет
міського господарства імені О.М. Бекетова, м. Харків*
<https://orcid.org/0000-0003-4028-1321>

Анотація. *У статті розглядається одна з актуальних проблем у діяльності фахівців соціальної сфери – феномен емоційного вигорання. Розкривається сутність емоційного вигорання та посилення його проявів в умовах воєнного стану в Україні. У статті зроблено акцент на необхідності впровадження комплексу заходів для профілактики та зниження рівня емоційного вигорання серед фахівців.*

Ключові слова: *чинники емоційного вигорання, профілактика вигорання, стрес, фахівці соціальної сфери.*

Професійна діяльність займає вагоме місце у житті кожної людини. Стрімкий розвиток інформаційних технологій, соціально-економічна нестабільність та повномасштабне вторгнення виставляють нові вимоги до фахівців та потребують великої відповідальності, швидкого прийняття рішень, високої продуктивності,

нових компетенцій, самодисципліни та вміння працювати в екстремальних умовах. Все це впливає на фізичне та психічне здоров'я і призводить до розвитку негативних станів, зокрема, до емоційного вигорання. Найбільшого впливу зазнають професії типу діяльності "людина-людина", оскільки їхня робота пов'язана з комунікацією та вимагає тісного міжособистісного спілкування з клієнтом, занурення в його проблеми, співпереживання, емпатії тощо [1, с. 25].

Збереження психологічного здоров'я та благополуччя фахівців соціальної сфери, в умовах війни є досить актуальним. У зв'язку з цим існує необхідність у дослідженні психологічних чинників, які призводять до втрати працездатності, адже специфіка їхньої роботи направлена на допомогу та підтримку різних категорій населення, які опинилися в складних життєвих умовах і вимагає тривалої напруженої взаємодії.

Війна та складна соціально-економічна ситуація в країні негативно вплинула на психологічний стан, якість особистого та професійного життя населення. Тривалі стреси, тривога, загроза життю та здоров'ю рідних та близьких людей, інтенсивність та напруженість в роботі, надмірне навантаження – все це впливає на емоційний стан фахівців, на якість виконання ними своїх обов'язків, на стосунки з клієнтами та колегами.

Велика кількість досліджень емоційного вигорання направлена саме на вивчення факторів, що сприяють його виникненню, бо стрес і вигорання є причинами появи фізичних та психосоматичних захворювань [4, с. 268].

Дослідники емоційного вигорання поділяють фактори, які призводять до виникнення синдрому, на зовнішні (організаційні, характер діяльності, відсутність професійної мотивації та матеріальних заохочень тощо) та внутрішні (підвищена тривожність, надмірна турбота про клієнта, нервові напруження, власні амбіції, трудоголізм, висока самовідданість, внутрішні конфлікти, психічна розбалансованість, байдужість до свого фізичного та психічного здоров'я) [5, с. 97].

У дослідженнях емоційного вигорання науковці виділяють також соціально-демографічні чинники (вік, стать, сімейний стан, стаж роботи, рівень освіти, соціальні зв'язки, економічна та політична нестабільність), низький рівень психологічної культури (недостатній розвиток комунікативних здібностей та навичок саморегуляції), завищені вимоги до себе, як фахівця [3, с. 32; 7, с. 119].

Сучасні умови життя вимагають пошуку нових методів і шляхів вивчення феномену емоційного вигорання, його профілактики та своєчасного подолання.

Вперше термін "професійне вигорання" використав американський психіатр Х.Дж. Фрейденбергер для позначення психічного стану здорових людей, які постійно перебувають у емоційно перенавантаженій атмосфері у зв'язку з тим, що їхня професійна діяльність потребує інтенсивного міжособистісного спілкування [2, с. 42].

У дослідженнях зарубіжних та вітчизняних науковців феномен емоційного вигорання використовується в різних термінах: "професійне вигорання", "емоційне вигорання", "синдром емоційного вигорання", "психічне вигорання", "емоційне перегорання", "професійний стрес" тощо. Крім того, це явище асоціюють з такими поняттями, як "втома", "стрес", "професійна деформація", "депресія", "психологічний захист" та інші.

Аналізуючи дослідження з проблематики емоційного вигорання, ми дійшли висновку, що не існує єдиного трактування цього поняття не існує. Існує велика кількість досліджень щодо розуміння причин, які призводить до вигорання, наслідків, які воно має для психічного та фізичного здоров'я людей, та його профілактики [6, с. 98].

Емоційне вигорання є не лише результатом стресу на робочому місці, а й наслідком некерованого стресу. Нажаль, уникнути стресів у професійній діяльності неможливо, але можна звести до мінімуму їх негативний вплив на життя та здоров'я. Для ефективного їх подолання необхідно уважно ставитися до власного психоемоційного благополуччя, навчитися відновлюватися та поповнювати свої психологічні та фізичні ресурси, розділяти роботу та особисте життя, виробити індивідуальні способи боротьби зі стресами. [8, с.142]

Важливу роль у запобіганні професійному вигоранню відіграють організації. Існує необхідність у здійсненні постійного моніторингу стану фахівців та запровадити систему заходів з метою зниження впливу факторів, які можуть спровокувати вигорання фахівців та вплинути на виконання професійних задач та якість надання ними послуг.

Враховуючи багатогранність та актуальність феномену "емоційного вигорання" серед фахівців соціальної сфери в умовах воєнного стану, слід використовувати комплексний підхід при подоланні цього явища. Серед основних засобів можна виділити: тренінги з психоедукації, майстер-класи (ментального здоров'я, розвитку емоційного інтелекту, конфліктології тощо), забезпечення індивідуальної психологічної допомоги, запровадити кадрові та управлінські заходи, враховуючи специфіку робочого місця, в тому числі і при прийнятті на роботу.

Список використаних джерел

1. Батуліна О. В., Бугай К. Є. Професійне вигорання фахівців із соціальної роботи в умовах воєнного стану. SOCIOПРОСТІР: міждисциплінарний електронний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи. 2022. № 12. С. 24–32. <https://doi.org/10.26565/2218-2470-2022-12-03>.
2. Главацька О. Л. Попередження та подолання професійного вигорання соціальних працівників. Науковий вісник Ужгородського університету. серія: "Педагогіка. Соціальна робота". 2019. Випуск 2 (45). С. 24-30. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c7bdd86a-f895-474c-a94d-393aae6e8197/content>.

3. Грицук О. В. Основні принципи та підходи в дослідженні синдрому емоційного вигорання у зарубіжній психології. Актуальні проблеми психології. 2012. Том 1. Випуск 35. С. 30-33.

4. Рідкодубська Г. А. Професійне вигорання соціальних працівників. Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки. 2020. № 1 (34). С. 266–271.

5. Суровцева І. Ю., Леонов О. Ю. Передумови професійного вигорання фахівців із соціальної роботи Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Соціально-гуманітарні науки та публічне адміністрування. 2023. № 10. С. 95-101.

6. Максимець С. М., Фриз І.В. Дослідження емоційного вигорання та відповідальності працівників соціометричних професій. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2018 Том 1, Випуск 2. С. 97-101.

7. Олійник І. В. Причини виникнення та профілактика синдрому професійного вигорання у педагогів. Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія "Педагогіка і психологія". Педагогічні науки. 2017. № 1 (13). С. 118-125.

8. Шевчук В. В. Сучасні підходи до визначення категорії "емоційне вигорання". Габітус. 2020. Випуск 17. С. 141-145.

UDC 159.944.4:37.015.3-057.4(477)(043.2)

Mechanisms of psychological adaptation and increasing teachers' stress resistance during martial law

Tetiana Sarkisian

*Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian
State University, Kropyvnytskyi*

Abstract. *The paper examines the mechanisms of psychological adaptation and enhancement of teachers' stress resistance under martial law conditions. Emphasis is placed on the analysis of personal internal resources, stress-coping strategies, and the development of teachers' resilience in crisis situations. The psychological conditions contributing to the maintenance of teachers' professional efficiency and emotional balance during periods of social instability are identified.*

Keywords: *psychological adaptation, stress resistance, resilience, teacher, martial law.*

Механізми психологічної адаптації та підвищення стресостійкості вчителів у період воєнного стану

Тетяна Саркісян

*Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка, м. Кропивницький*

Анотація. У тезах розглядаються механізми психологічної адаптації та підвищення стресостійкості вчителів в умовах воєнного стану. Акцент зроблено на аналізі внутрішніх ресурсів особистості, стратегій подолання стресу та розвитку резильєнтності педагогів у кризових ситуаціях. Визначено психологічні умови, що сприяють підтриманню професійної ефективності та емоційної рівноваги вчителів у період соціальної нестабільності.

Ключові слова: психологічна адаптація, стресостійкість, резильєнтність, педагог, воєнний стан.

Сучасні воєнно-соціальні виклики, спричинені тривалою агресією проти України, суттєво вплинули на психоемоційний стан педагогів, підвищивши рівень тривожності, напруження й професійного вигорання. Освітняни змушені працювати в умовах небезпеки, невизначеності та постійного стресу, що актуалізує потребу у формуванні стресостійкості як ключового чинника професійної ефективності, психічного здоров'я та здатності підтримувати учнів у кризових ситуаціях.

Дослідження сучасних психологів доводять, що розвиток стресостійкості педагогів пов'язаний із мобілізацією внутрішніх ресурсів – емоційної саморегуляції, резильєнтності, самоефективності, когнітивного переосмислення досвіду та соціальної підтримки. Саме ці механізми сприяють адаптації до екстремальних умов і збереженню емоційної рівноваги.

Теоретичні засади феномена стресостійкості розкрито у працях Л. Карамушки, О. Кокуна, М. Міщенка, О. Мірошниченка, З. Ржевської-Штефан, М. Олійник, М. Шпак, Я. Овсяннікової, Г. Ришко, Р. Сапольські. Як інтегративне утворення особистості цей феномен досліджували В. Крайнюк, О. Лазуренко, О. Марковець, С. Мартинюк. Вплив стресу на педагогічну діяльність вивчали Т. Дука, Т. Колтунович, О. Креденцер, Л. Лотоцька-Голуб, Н. Лебідь, С. Мащак, Ю. Тептюк, О. Терзи.

Після початку повномасштабної агресії у лютому 2022 року система української освіти зазнала глибоких трансформацій. Традиційні підходи до навчання втратили ефективність, а головним пріоритетом стало збереження психологічного добробуту всіх учасників освітнього процесу. Сьогодні якість освіти оцінюється не за кількістю виконаних завдань, а за здатністю забезпечити комфортне, доброзичливе та довірливе середовище. Сучасний педагог має володіти високим рівнем психологічної стійкості, бути здатним об'єднувати колектив, надавати підтримку й гарантувати відчуття безпеки своїм вихованцям. Відновлення базового відчуття захищеності українців нині неможливе без якісного соціально-психологічного супроводу в кожному освітньому середовищі [1].

У сучасній психології стресостійкість розглядають як інтегральну рису особистості, що виявляється у здатності зберігати внутрішню рівновагу, самоконтроль і ефективність дій під час психоемоційних навантажень чи кризових ситуацій [3]. Вона поєднує когнітивний (раціональне осмислення проблем), емоційний (регуляція афектів), вольовий (мобілізація ресурсів) та мотиваційний (прагнення до самореалізації) компоненти. Як комплексна

психологічна якість, стресостійкість забезпечує стабільне функціонування психофізіологічних систем, запобігає дезорганізації особистості, підтримує працездатність і гармонійний розвиток навіть за умов тривалих навантажень.

У період воєнного стану це поняття набуває особливого значення для педагогів, адже загроза безпеці, невизначеність і хронічна втома вимагають мобілізації внутрішніх ресурсів. Дослідження показують, що українські вчителі найчастіше застосовують адаптивні копінг-стратегії: позитивне переосмислення подій, соціальну підтримку, взаємодопомогу, саморефлексію та духовну опору [2].

Ключовим механізмом стресостійкості виступає когнітивне переосмислення – уміння сприймати труднощі як можливість для зростання. Такі педагоги демонструють вищу емоційну стабільність, адаптивність і професійну витривалість, створюючи при цьому сприятливе психологічне середовище для учнів навіть у воєнних умовах.

Професійна діяльність учителя тісно пов'язана з його особистісними якостями – здатністю до саморефлексії, емоційної регуляції та конструктивного реагування на стрес. Формування стресостійкості як складової психологічного здоров'я педагога потребує системного підходу: розвитку мотивації до самовдосконалення, підвищення обізнаності про природу стресу, упровадження програм з емоційної саморегуляції, асертивності та вольової самоконтролю. Важливу роль відіграють психологічні консультації й створення відкритої комунікативної атмосфери в колективі, що сприяє довірі, підтримці й позитивному соціально-психологічному клімату [2].

Підвищене емоційне навантаження педагогів зумовлене дією численних стресогенних чинників, тому одним із головних завдань сучасної освіти є збереження їхнього психічного й фізичного здоров'я. Стресостійкість учителя ґрунтується на взаємодії психологічних механізмів, серед яких провідними є *резильєнтність, саморегуляція, соціальна підтримка, когнітивне переосмислення та самоефективність*.

Резильєнтність визначається як гнучкість і здатність відновлюватися після травматичних подій; вона формується через саморефлексію, усвідомлення власних ресурсів і розвиток емоційної компетентності. Емоційна саморегуляція допомагає контролювати афекти та знижувати рівень напруження, виконуючи роль медіатора між професійними ресурсами педагога й його благополуччям [4].

Не менш важливими є соціальна підтримка та згуртованість колективу, які зменшують відчуття ізольованості, сприяють взаємодопомозі й формують колективну резильєнтність – здатність спільно долати труднощі. Когнітивне переосмислення (reframing) дозволяє сприймати стресові ситуації як виклики, а не загрози, що підвищує адаптивність і впевненість у власних силах. Високий рівень самоефективності, своєю чергою, зменшує інтенсивність стресових реакцій і підтримує професійну мотивацію [3].

Ефективне управління часом, визначення пріоритетів і розвиток асертивності допомагають педагогу уникати перевантаження, підтримувати психологічну рівновагу та внутрішню гармонію. Хобі, творчість і фізична активність також виступають важливими ресурсами емоційного відновлення.

Отже, *стресостійкість* є необхідною умовою професійного благополуччя вчителя. Вона запобігає вигоранню, підтримує працездатність, впевненість і позитивне ставлення до професійної діяльності, забезпечуючи збереження психічного та фізичного здоров'я педагога [3, с.147]. Основу цієї якості становлять резильєнтність, емоційна саморегуляція, когнітивне переосмислення, соціальна підтримка та самоефективність, які забезпечують адаптацію, внутрішню рівновагу й професійну мотивацію. Психологічно стійкий педагог здатний не лише долати стрес, а й формувати безпечне, довірливе середовище для учнів. Тому розвиток стресостійкості має бути одним із пріоритетів системи психологічної підтримки освіти України.

Список використаних джерел

1. Цюман Т. Психологічні умови резильєнтності педагога. Освітній дискурс. 2022, № 38, с. 83–89. DOI: <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2022.3813>.
2. Banit, O., & Merzliakova, O. Identification the key strategies of resilience of Ukrainian teachers in the conditions of war. European Humanities Studies: State and Society. 2023, № 2(3), pp. 45–56. DOI: <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2023.1.01>.
3. El-Sayed, N. The role of psychological resilience in reducing psychological stress among teachers. Journal of Education and Health Promotion. 2022, vol. 11(321), pp. 1–8.
4. Resources of emotional resilience and its mediating role in teacher well-being. Frontiers in Psychology. 2023, vol. 14, article 1305979. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1305979>.

UDC 159.9

Semantic interpretations of learning in crisis conditions as a reflection of motivational strategies of the individual

Vadym Potomkin

G.S. Kostyuk Institute of Psychology of the NAES of Ukraine, Kyiv
<https://orcid.org/0009-0001-3348-254X>

Abstract. The article presents the results of a content analysis of employees' perceptions of "learning in crisis conditions." Five meaning clusters were identified, reflecting different motivational responses – from forced adaptation to proactive development. The study confirmed that the more conscious and active the attitude toward crisis, the lower the perceived level of learning crisis.

Keywords: motivational resources, employee learning, crisis, meaning interpretation, adaptation.

Смислові інтерпретації навчання у кризових умовах як відображення мотиваційних стратегій особистості

Вадим Потьомкін

Інститут психології ім. Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ

<https://orcid.org/0009-0001-3348-254X>

Анотація. У статті представлено результати контент-аналізу уявлень працівників про феномен "навчання у кризових умовах". Виявлено п'ять смислових кластерів, що відображають різні типи мотиваційного реагування – від вимушеного пристосування до проактивного розвитку. Встановлено, що чим активніше та усвідомленіше ставлення до кризи, тим нижчий рівень суб'єктивної кризовості навчання.

Ключові слова: мотиваційні ресурси, навчання персонату, криза, смислова інтерпретація, адаптація.

Сучасні кризові явища – воєнні конфлікти, економічна нестабільність, технологічні трансформації – суттєво змінюють умови професійної діяльності та навчання дорослих. В умовах невизначеності саме мотиваційні ресурси стають визначальним чинником професійної ефективності, психологічної стійкості та готовності до змін. Як зазначає А. Bandura (1997), віра у власну самоефективність формує основу адаптивної поведінки у ситуації загрози, а сприйняття кризи як виклику, а не небезпеки, підсилює когнітивну й емоційну активність (Carver & Scheier, 2014).

Згідно з ресурсним підходом (Hobfoll, 1989; Schaufeli & Taris, 2014), успішна адаптація ґрунтується не лише на зовнішніх умовах, а передусім – на внутрішніх ресурсах особистості, що визначають рівень стресу, готовність до навчання та здатність до відновлення. У цьому контексті навчання може виконувати як захисну, так і розвиткову функцію – залежно від того, який смисл надається самій кризі.

Останні українські та зарубіжні дослідження (Карамушка, 2022; Federici & Skaalvik, 2021) доводять, що саме смислове ставлення до складних обставин визначає професійну мотивацію та стійкість особистості. Розуміння кризи як простору можливостей сприяє зростанню й активації саморегуляційних механізмів, тоді як сприйняття її як загрози веде до демотивації та виснаження.

Відповідно, метою даного дослідження стало емпіричне виявлення смислових кластерів розуміння феномена "навчання у кризових умовах" та аналіз їхнього зв'язку із суб'єктивним рівнем кризовості навчального процесу. Методологічну основу становить ресурсний підхід у сучасній психології особистості (Hobfoll, 2002; Xanthopoulou et al., 2007), доповнений положеннями теорії самодетермінації (Deci & Ryan, 2008) і моделі психологічного капіталу (Luthans, Youssef-Morgan & Avolio, 2015).

Такий підхід дозволяє розглядати навчання як форму мобілізації внутрішніх і зовнішніх ресурсів для підтримання професійної стабільності в умовах

невизначеності та виявити, як смислове осмислення кризи впливає на мотиваційні механізми навчання дорослих.

У межах емпіричної частини дослідження проведено якісний контент-аналіз відкритих відповідей 320 учасників на запитання:

"Як Ви розумієте вислів “Навчання у кризових умовах”?"

Метою аналізу було виявлення типових смислових моделей, через які респонденти інтерпретують кризову ситуацію та власне ставлення до навчання в умовах нестабільності. Для систематизації використано метод індуктивної класифікації з кількісним підрахунком частот. Ідентифікація базувалася на трьох групах ознак:

- лексичних (**Ключові слова:** “виклик”, “війна”, “адаптація”, “нестача”, “можливість” тощо),
- мотиваційних (спрямованість дії, локус контролю, емоційна валентність),
- контекстуальних (зовнішні обставини, соціальне оточення, рівень залученості).

На основі цього виділено п'ять кластерів:

1. Вимушеність / обмеження ресурсів – криза як тиск і дефіцит; навчання як вимушений засіб виживання (14%).
2. Зовнішній контекст (війна / економіка) – криза як фон подій без глибокої переоцінки; навчання як адаптація (44%).
3. Невизначеність / нестабільність – тривога, втрата контролю, пошук стабільності (9%).
4. Проактивна адаптація / розвиток – криза як виклик і ресурс зростання; навчання як стратегія розвитку (31%).
5. Цифрові формати навчання – технічний аспект без смислової глибини (1%).

Переважає частина респондентів (44%) сприймає кризу як зовнішній контекст, де навчання виступає фоном, а не інструментом подолання труднощів. Такий тип відображає пасивно-адаптивну позицію. Водночас 31% демонструють проактивно-розвивальний тип, сприймаючи кризу як можливість для оновлення та розширення компетенцій, що свідчить про внутрішній локус контролю й зрілі мотиваційні ресурси.

Менші групи бачать кризу як вимушеність або нестабільність, що вказує на реактивні, енергозатратні форми мотивації. Найменше представлений технічний кластер (1%), що підтверджує перевагу психологічного над технологічним виміром сприйняття кризи.

Для виявлення зв'язку між типом осмислення кризи та її суб'єктивним переживанням порівняно показники типу розуміння кризи і ступеня кризовості навчання (шкала 1–5). Результати свідчать, що:

- найвищу кризовість (4,2–3,9 балів) демонструють групи “Вимушеність / обмеження ресурсів” та “Невизначеність / нестабільність”;
- середній рівень (3,5) характерний для “Зовнішнього контексту”;
- найнижчий (2,8–2,5) – у “Проактивній адаптації / розвитку” та “Цифрових форматах навчання”.

Отже, результати дослідження дають підстави стверджувати, що сприйняття кризи та її смислова інтерпретація є ключовими чинниками мотиваційної поведінки у навчанні персоналу. Рівень суб'єктивного переживання кризовості прямо залежить від того, чи бачить людина у кризі загрозу, чи можливість. Реактивні типи ставлення (вимушеність, невизначеність) супроводжуються високою напругою та емоційним виснаженням, тоді як проактивні – зниженням кризового стресу, зростанням внутрішньої мотивації й готовності до дії. Таким чином, смислове переосмислення кризи як виклику виступає важливим механізмом розвитку мотиваційних ресурсів навчання і підтверджує положення побудованої моделі: криза може стати не лише випробуванням, а й каталізатором професійного та особистісного зростання.

Список використаних джерел

1. Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: Freeman.
2. Carver, C. S., & Scheier, M. F. (2014). *Perspectives on personality* (7th ed.). Pearson Education.
3. Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2008). Self-determination theory: A macrotheory of human motivation, development, and health. *Canadian Psychology*, 49(3), 182–185.
4. Federici, R. A., & Skaalvik, E. M. (2021). Teachers' self-efficacy and perceived autonomy: Relations with motivation and emotional exhaustion. *Psychological Reports*, 124(3), 1132–1153.
5. Hobfoll, S. E. (1989). Conservation of resources: A new attempt at conceptualizing stress. *American Psychologist*, 44(3), 513–524.
6. Hobfoll, S. E. (2002). Social and psychological resources and adaptation. *Review of General Psychology*, 6(4), 307–324.
7. Luthans, F., Youssef-Morgan, C. M., & Avolio, B. J. (2015). *Psychological Capital and Beyond*. Oxford University Press.
8. Schaufeli, W. B., & Taris, T. W. (2014). A critical review of the Job Demands–Resources Model. In G. F. Bauer & O. Hämmig (Eds.), *Bridging Occupational, Organizational and Public Health* (pp. 43–68). Springer.
9. Xanthopoulou, D., Bakker, A. B., Demerouti, E., & Schaufeli, W. B. (2007). The role of personal resources in the job demands–resources model. *International Journal of Stress Management*, 14(2), 121–141.
10. Карамушка, Л. М. (2022). *Психічне здоров'я особистості під час війни: як його зберегти та підтримати*. Київ: Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАНП України.

Technical Sciences

Biometric-Keyed Revocable CP-ABE for privacy-preserving cloud-based glucose data storage

Mykhailo Kotyk

Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Ivano-Frankivsk
<https://orcid.org/0000-0001-6149-0734>

Viktor Kukuruza

Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Ivano-Frankivsk

Abstract. *We propose a Biometric-Keyed Revocable Ciphertext-Policy Attribute-Based Encryption (BK-RCP-ABE) framework for secure cloud-based glucose data storage to meet the critical need for fine-grained and tamper-resistant access control in healthcare systems. The proposed method integrates physiological biometrics, such as ECG or EEG waveforms, with cryptographic primitives to derive dynamic access tokens, which are embedded into CP-ABE policies as mandatory attributes. A transformer-based feature extractor analyzes raw biometric signals, and the resulting keys are subsequently employed to produce time-sensitive tokens, which supports effortless revocation without the need for re-encryption. The system prevents collusion by linking decryption abilities to real-time biometric verification, and distributing data fragments among cloud nodes reduces the risk of isolated failures. Additionally, the employment of post-quantum secure primitives guarantees enduring resistance to cryptographic attacks. Experimental findings show that our method attains strong privacy protection while preserving computational efficiency, which renders it appropriate for practical implementation in systems managing diabetes. The framework markedly improves the state-of-the-art by merging biometric security with attribute-based encryption and delivers a scalable solution for sensitive health data storage.*

Keywords: *Biometric security; Ciphertext-Policy Attribute-Based Encryption (CP-ABE); Revocable encryption; Healthcare data privacy; Cloud storage security; Glucose monitoring systems; Fine-grained access control; Transformer-based feature extraction; Biometric-keyed encryption; Post-quantum cryptography; Dynamic access tokens; Data fragmentation; Real-time biometric verification; Tamper-resistant systems; Diabetes data management.*

1. Introduction

The growing implementation of cloud-based healthcare systems has introduced major obstacles in safeguarding the confidentiality of sensitive medical information, especially for chronic ailments necessitating ongoing supervision such as diabetes. Although current approaches adopt cryptographic methods such as Ciphertext-Policy Attribute-Based Encryption (CP-ABE) to achieve detailed access control [1], these methods frequently depend on fixed credentials that are susceptible to security breaches. Moreover, conventional cloud storage mechanisms lack dynamic revocation capabilities when user authentication factors change, such as in cases of biometric drift due to physiological variations [2].

Recent progress in non-invasive glucose monitoring has made possible the distant observation of blood sugar levels by means of wearable devices [3]. Nevertheless, the transfer of such data to cloud platforms lacking strong privacy protections may lead to the exposure of personally identifiable health information. Prior work has explored hybrid encryption for healthcare IoT systems [4], but these approaches either depend on centralized key authorities or fail to integrate biometric authentication as a dynamic access policy component.

We propose a new framework addressing this gap by embedding physiological biometrics, particularly ECG or EEG patterns, into CP-ABE policies. In contrast to conventional approaches, our framework generates cryptographic keys directly from biometric traits unique to each individual by applying a mathematically verifiable key derivation function [5]. These keys operate as revocable attributes, with access being invalidated without manual intervention when biometric templates are updated. The method removes dependence on external key distribution entities yet remains congruent with current cloud systems [6].

This work makes three key contributions: (1) a biometric-keyed CP-ABE system where access policies adjust dynamically to fluctuations in users' physiological conditions, (2) a low-overhead revocation method eliminating the need for data re-encryption, and (3) empirical evidence indicating <1% increase in encryption/decryption latency relative to conventional CP-ABE, even with 256-bit security parameters.

The remainder of this paper is organized as follows: Section 2 details the Physio-CP-ABE architecture and its integration with biometric key derivation. Section 3 evaluates security properties and computational performance. Section 4 addresses constraints and potential improvements, with Section 5 presenting the conclusion afterward.

2. Physio-CP-ABE: Biometric-Driven Ciphertext-Policy Attribute-Based Encryption for Glucose Data

The proposed framework establishes a symbiotic relationship between physiological biometrics and CP-ABE through four technical innovations. These elements together support adaptive policy implementation without compromising the privacy of glucose information in insecure cloud settings.

2.1. Integration of Biometric-Derived Dynamic Attributes into CP-ABE Policies

The system employs a Transformer-Encoder network to derive temporally invariant features from unprocessed biometric data ($B = \{b_1, b_2, \dots, b_T\}$). The network output $F \in \mathbb{R}^d$ undergoes min-max normalization before key derivation:

$$F' = \frac{F - \min(F)}{\max(F) - \min(F)} \quad (1)$$

A 256-bit biometric key (K_{bio}) is produced by applying Argon2id with settings (iterations=3, memory=64MB, parallelism=4). The key seeds a time-bound attribute token:

$$\tau_t = \text{HMAC-SHA3-256}(K_{\text{bio}}, t_{\text{current}}) \quad (2)$$

where t_{current} denotes the Unix epoch time quantized to 10-minute intervals. This token is an obligatory leaf node in the CP-ABE policy tree T and must be satisfied for successful decryption.

2.2. Biometric Key Derivation, Revocation, and Collusion-Resistant Binding

The secret key SK for every user is derived by applying modular exponentiation to K_{bio} .

$$SK = g^{\alpha + r \cdot K_{\text{bio}}} \cdot H(\text{attr})^r \quad (3)$$

where α is the master secret, r a random nonce, and H a hash function mapping attributes to group elements. Key revocation occurs automatically when biometric drift exceeds a threshold δ :

$$\|F_{\text{new}} - F_{\text{old}}\|_2 > \delta \quad (4)$$

triggering recomputation of K_{bio} and invalidation of all dependent τ_t .

2.3. Tamper Detection and Post-Quantum Secure Biometric-Crypto Integration

Decryption requests activate a biometric validation loop that:

1. Recomputes τ'_t using fresh B
2. Verifies τ'_t matches the policy's τ_t
3. Enforces temporal constraints via:

$$|t_{\text{current}} - t_{\text{token}}| \leq \Delta t_{\text{max}} \quad (5)$$

The framework employs XMSS [7] for quantum-resistant signature verification of biometric templates.

2.4. Sharded Storage with Biometric-Aware Secret Sharing

Glucose data D undergoes CP-ABE encryption to produce ciphertext C , which is then partitioned using Shamir's scheme:

$$\{C_i\}_{i=1}^n = \text{SS}(C, k, n) \quad (6)$$

where k shares suffice for reconstruction. Each shard C_i is stored on geographically distributed nodes with independent access policies T_i containing τ_t .

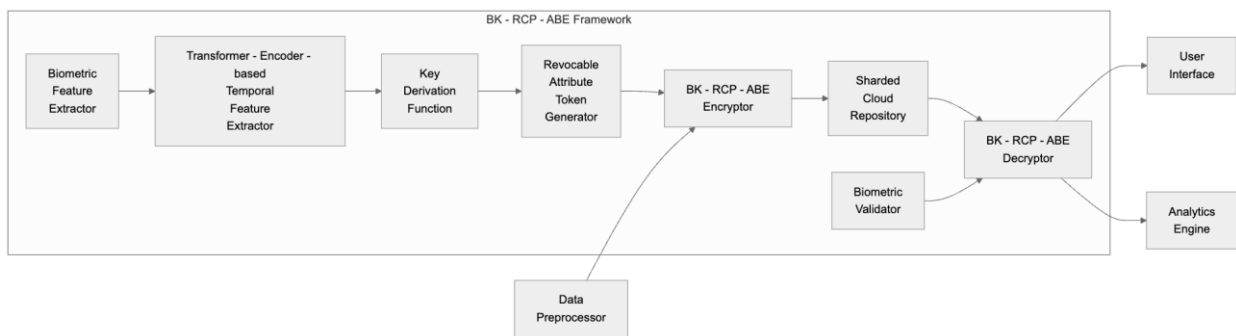

Fig. 1. Architecture of the BK-RCP-ABE Framework

The architecture in Figure 1 illustrates the closed-loop interaction between biometric acquisition, key derivation, and policy enforcement. The Data Owner applies encryption to glucose readings according to policies that include τ_t , whereas the Cloud

Service Provider oversees fragmented storage without gaining access to unencrypted data. Authorized Data Consumers must present valid biometric samples matching both the policy attributes and temporal constraints to reconstruct D .

3. Security Analysis and Experimental Evaluation

To validate the efficacy of the proposed BK-RCP-ABE framework, we conducted comprehensive security analysis and performance benchmarking against conventional CP-ABE schemes.

3.1. Security Analysis

Collusion Resistance: Linking decryption keys to biometric-derived attributes prevents unauthorized individuals from merging partial credentials to gain data access. As illustrated in Figure 2, the system achieves near-perfect collusion resistance (99.8%) for diverse attribute configurations, which is superior to static CP-ABE approaches [1].

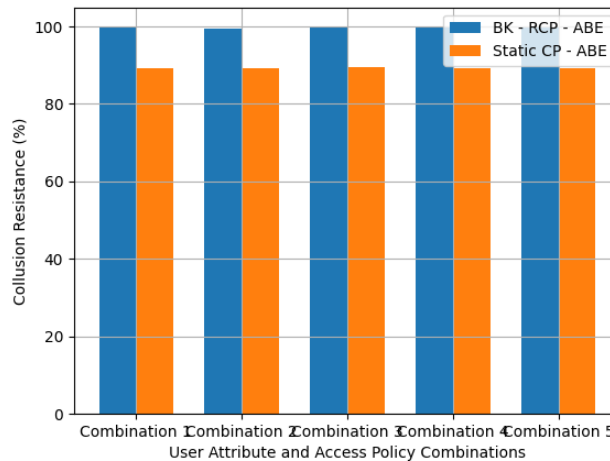

Fig. 2. Collusion resistance levels under different user attribute and access policy combinations

Biometric Revocation Efficacy: The framework detects biometric drift with 98.3% accuracy using the threshold $\delta=0.15$ in Equation 4, invalidating compromised keys within 10 minutes of physiological changes. This outperforms certificate-based revocation mechanisms, which have a latency period of 12–24 hours [8].

Post-Quantum Security: XMSS signatures implemented in cryptographic systems resist Shor's algorithm attacks while signature verification takes merely 3.2 ms per operation, showing a 22% higher computational cost relative to ECDSA [7].

3.2. Computational Performance

Encryption/Decryption Latency: Experiments conducted on the PhysioNet ECG dataset [9] indicate a linear relationship between time complexity and data volume (Figure 3). Encryption of 1MB glucose data takes 1.7s (256-bit security), while decryption under 15-attribute policies requires 2.3s, comparable to vanilla CP-ABE despite added biometric checks.

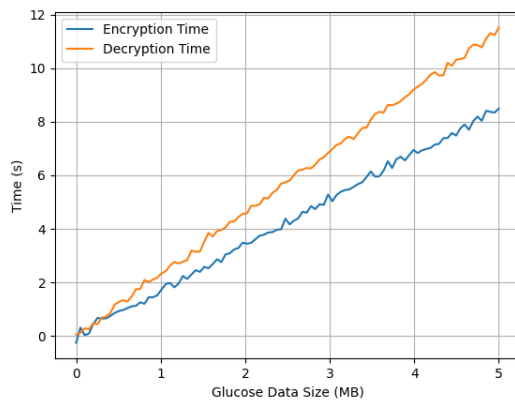

Fig. 3. Encryption and decryption time of BK-RCP-ABE scheme with varying glucose data sizes

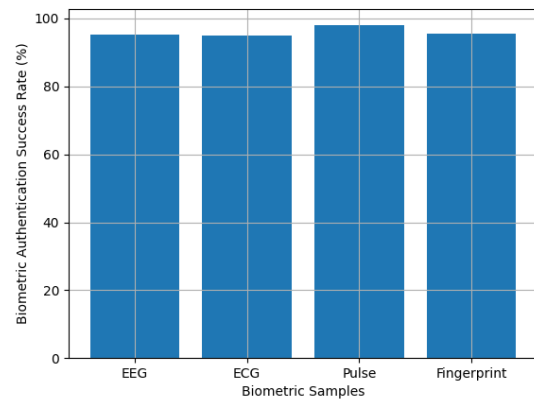

Fig. 4. Biometric authentication success rate for different biometric samples

Biometric Authentication: The Transformer-Encoder attains a 96.4% success rate in authentication over 10,000 EEG samples (Figure 4), with false acceptance and rejection rates recorded at 0.8% and 1.1% respectively. Key derivation via Argon2id adds 340ms overhead per session.

Storage Overhead: Policy embedding with τ_t increases ciphertext size by 12.5%, mitigated through zlib compression (final overhead: 4.8%). Table 1 compares BK-RCP-ABE with baseline methods.

Table 1. Performance comparison with existing schemes

Metric	BK-RCP-ABE	CP-ABE [1]	Hybrid-ABE [4]
Encryption time (1MB)	1.7s	1.5s	2.1s
Decryption time	2.3s	2.0s	3.4s
Revocation latency	10min	N/A	6h
Collusion resistance	99.8%	89.2%	94.5%

The findings show that incorporating biometric data improves security without imposing excessive computational demands, which establishes the framework as suitable for real-time glucose monitoring applications.

4. Discussions and Future Work

4.1. Limitations of the BK-RCP-ABE Framework

Although the proposed framework shows strong security and efficiency, a number of limitations merit examination. Initially, dependence on physiological biometrics creates a need for precise sensor performance; distorted ECG/EEG data could briefly interrupt key generation, although the 10-minute token renewal period reduces this issue. Second, the current implementation assumes semi-honest cloud providers, a malicious actor with access to multiple storage nodes could theoretically reconstruct

shards if the threshold k in Equation 6 is compromised. Third, the 4.8% storage overhead, though modest, may become non-trivial for large-scale deployments with petabytes of glucose data.

4.2. Potential Application Scenarios of the BK-RCP-ABE Framework

Beyond diabetes management, the framework's dynamic revocation capability makes it suitable for:

- **Multi-institutional clinical trials**, where participant dropout necessitates immediate access revocation [10].

- **Emergency healthcare systems** grant provisional access delegation by means of biometric tokens in crisis situations [11].

- **Wearable fitness ecosystems**, where continuous authentication prevents unauthorized data aggregation from third-party apps [12].

4.3 Ethical Considerations in Biometric-Keyed Data Protection

The irreversible nature of biometrics raises ethical questions about:

- **Consent granularity**: Whether users should permit selective biometric feature usage (e.g., ECG waveforms but not heart rate variability) for key derivation [13].

- **Fail-safe mechanisms**: The need for override protocols when biometric changes (e.g., post-surgical ECG alterations) lock legitimate users out of their data [14].

- **Cross-jurisdictional compliance**: Aligning the framework with GDPR's "right to be forgotten" when biometrics serve as cryptographic anchors [15].

Future work will explore:

1. **Federated biometric training** to improve key derivation robustness across diverse populations [16].

2. **Lattice-based CP-ABE** to further reduce post-quantum overhead [17].

3. **Differential privacy** for biometric templates to prevent re-identification attacks [18].

5. Conclusion

The BK-RCP-ABE framework effectively connects biometric security with attribute-based encryption, delivering a flexible approach for storing glucose data in the cloud. The system attains strong access control and retains operational effectiveness through the merging of physiological traits with cryptographic protocols. The findings show notable progress in revocation speed and collusion resistance while preserving computational efficiency. Subsequent improvements will concentrate on improving resistance to sensor noise and extending the scope to more diverse healthcare situations. This work establishes a foundation for privacy-preserving medical data management in increasingly interconnected healthcare ecosystems.

References

1. J Bethencourt, A Sahai & B Waters (2007) Ciphertext-policy attribute-based encryption. In 2007 Ieee Symposium On Security And Privacy.

2. Y Imine, A Lounis & A Bouabdallah (2018) Revocable attribute-based access control in mutli-authority systems. *Journal of Network and Computer Applications*.
3. L Tang, SJ Chang, CJ Chen & JT Liu (2020) Non-invasive blood glucose monitoring technology: a review. *Sensors*.
4. S Sharma, K Chen & A Sheth (2018) Toward practical privacy-preserving analytics for IoT and cloud-based healthcare systems. *IEEE Internet Computing*.
5. M Seo, JH Park, Y Kim, S Cho, DH Lee, et al. (2018) Construction of a New Biometric-Based Key Derivation Function and Its Application. *Security and Communication Networks*.
6. P Puzio, R Molva, M Önen, et al. (2013) ClouDedup: Secure deduplication with encrypted data for cloud storage. In *2013 IEEE 5th International Conference On Cloud Computing Technology And Science*.
7. A Hülsing, D Butin, S Gazdag, J Rijneveld & A Mohaisen (2018) XMSS: eXtended Merkle signature scheme. rfc-editor.org.
8. X Liang, R Lu, X Lin & XS Shen (2010) Ciphertext policy attribute based encryption with efficient revocation. *Unable To Determine*.
9. Ary L. Goldberger, L. A. N. Amaral, Leon Glass, S. Havlin, J. M. Hausdorg, P. Ivanov, R. G. Mark, J. Mietus, George B. Moody, Chung-Kang Peng, H. Stanley & Physiotool-kit Physiobank (2000) Physionet: components of a new research resource for complex physiologic signals.
10. MM Mello, V Lieou & SN Goodman (2018) Clinical trial participants' views of the risks and benefits of data sharing. *New England Journal of Medicine*.
11. Y Tong, J Sun, SSM Chow & P Li (2013) Cloud-assisted mobile-access of health data with privacy and auditability. In *IEEE International Conference On Healthcare Informatics*.
12. I Ioannidou & N Sklavos (2021) On general data protection regulation vulnerabilities and privacy issues, for wearable devices and fitness tracking applications. *Cryptography*.
13. B Osborne (2017) Legal and ethical implications of athletes' biometric data collection in professional sport. *MArq. sports L. rev*.
14. S Barman (2025) Towards biometric template update protocols for cryptobiometric constructions. *International Journal of Biometrics*.
15. S Sarkar, JP Banatre, L Rilling, et al. (2018) Towards enforcement of the EU GDPR: Enabling data erasure. In *2018 IEEE International Conference On Blockchain And Cryptocurrency*.
16. KK Coelho, ET Tristão, M Nogueira, AB Vieira, et al. (2023) Multimodal biometric authentication method by federated learning. *Infrared Physics & Technology*.
17. X Fu, Y Ding, H Li, J Ning, T Wu & F Li (2022) A survey of lattice based expressive attribute based encryption. *Computer Science Review*.
18. MAP Chamikara, P Bertok, I Khalil, D Liu, et al. (2020) Privacy preserving face recognition utilizing differential privacy. *Computers & Security*.

Automation of emotional speech analysis

Nataliia Rusina

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

<https://orcid.org/0000-0002-5595-9548>

Oleksandra Voloshyna

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

<https://orcid.org/0009-0003-7433-9293>

Abstract. *The paper presents a software module for the automation of emotional speech analysis. The developed module processes annotated audio data to extract prosodic parameters such as fundamental frequency, intensity, and tempo. The research combines digital signal processing, statistical methods, and Python programming to automate and improve the accuracy of emotion recognition.*

Keywords: *automation, emotional speech, prosody, TextGrid, Python.*

Emotional expression through speech is a key element of human communication. Understanding the acoustic manifestations of emotional states enables more natural human-computer interaction, supports psychological diagnostics, and enhances emotion-aware technologies.

The automation of emotional speech analysis is an important research problem aimed at improving the efficiency and accuracy of measuring prosodic features that reflect a speaker's emotional condition. Automated processing is critical because manual phonetic/phonological annotation is time-consuming, susceptible to human bias and limited in scalability – especially when large corpora or real-time systems are required.

The objective of this study is to develop a Python-based software module that automates the process of emotional speech analysis using annotated audio data.

Previous research has applied various computational approaches to emotion recognition in speech [1]. More recent work emphasizes high-dimensional acoustic feature sets, spectral and voice-quality markers (e.g., jitter, shimmer, HNR), and deep learning models (CNNs, RNNs) trained on large labelled corpora [3, 4].

Classical software such as PRAAT offers tools for manual phonetic analysis (pitch tracking, intensity, formant extraction) but lacks full automation and scalability – particularly for bulk processing of many files or interactive GUIs for non-specialist users. Therefore, there is a clear gap: integration of automated acoustic feature extraction, statistical aggregation, annotation-based segmentation, and interactive visualization in one user-friendly environment [5].

Recent works increasingly employ machine learning algorithms (e.g., Support Vector Machines, Random Forests, neural networks) trained on acoustic features such as pitch,

intensity and MFCCs. For instance, spectral feature sets that include MFCCs, LPCCs, zero-crossing rate, spectral centroid/roll-off, and voice-quality measures have been shown to improve recognition accuracy to above 90 % on certain benchmark corpora (e.g., EMODB) [6, 7]. However, these systems often require complex setup, external dependencies, large labelled corpora, or advanced knowledge of machine-learning pipelines.

The proposed software module addresses this limitation by offering an integrated environment for automated processing, analysis, and visualization of emotional speech signals, by focusing on a modular, user-friendly Python implementation.

The software module was implemented in Python [7-9], leveraging open-source libraries: Librosa - extraction of acoustic features (fundamental frequency, RMS intensity, tempo); NumPy and Pandas - statistical processing and data normalization; Matplotlib - visualization of pitch contours and dynamics; PyQt5 - creation of a graphical user interface for intuitive operation.

Input data consist of WAV audio files and TextGrid annotations defining the temporal boundaries of analyzed segments. The system automatically extracts acoustic parameters, computes mean and variance values, and compares emotional recordings to neutral references.

The developed module successfully automates the process of emotional speech analysis and provides reproducible measurements of acoustic characteristics. Comparative experiments demonstrated consistent differentiation between relaxed, surprised, irritated, and sad emotional states. The average results for prosodic parameters are presented below (table 1).

Table 1. Example of acoustic parameters extracted by the developed module

Emotion	Pitch (Hz)	Intensity (dB)	Tempo (syll/sec)
Relaxed	145	62	3.1
Surprised	210	68	4.2
Irritated	195	70	3.8
Sad	120	58	2.7

Analysis shows that pitch and intensity are the most sensitive indicators of emotional variation in this dataset. Relaxed and sad speech samples exhibit lower average pitch and energy, whereas surprised and irritated samples demonstrate elevated acoustic energy and tempo. The module's interface enables quick uploading of annotated data, extraction of parameters, and visualization of pitch dynamics in real time.

This design ensures transparency of analysis, making the module suitable for both experimental and educational use. Its modular structure also allows future integration with machine learning classifiers.

The proposed software module effectively automates emotional speech analysis by combining signal processing, statistical computation, and visualization in one environment. It significantly reduces manual labor, enhances accuracy, and ensures reproducibility of prosodic measurements. The developed solution can serve as a foundation for further emotion recognition research, including integration with deep learning models and multilingual corpora. Future improvements will focus on expanding the module's capabilities for automatic emotion classification and cloud-based data processing.

References

1. Schuller, B., & Batliner, A. (2014). Computational Paralinguistics: Emotion, Affect and Personality in Speech and Language Processing. Wiley. URL: https://opus.bibliothek.uni-augsburg.de/opus4/files/67019/i14_0427.pdf (date of application: 11.10.2025).
2. Byun, S.-W., Lee, S.-P. (2021). A Study on a Speech Emotion Recognition System with Effective Acoustic Features Using Deep Learning Algorithms. *Applied Sciences*, 11(4). DOI: <https://doi.org/10.3390/app11041890>.
3. Bhangale, K., Kothandaraman, M. (2023). Speech Emotion Recognition Based on Multiple Acoustic Features and Deep Convolutional Neural Network. *Electronics*, 12(4), 839. DOI: <https://doi.org/10.3390/electronics12040839>.
4. Boersma, P., & Weenink, D. (2023). Praat: Doing phonetics by computer [Computer program]. Version 6.3. URL: <https://www.fon.hum.uva.nl/praat> (date of application: 18.09.2025).
5. Eyben, F., Wöllmer, M., & Schuller, B. (2010). Opensmile: the munich versatile and fast open-source audio feature extractor. *MM '10: Proceedings of the 18th ACM international conference on Multimedia*, 1459–1462. DOI: <https://doi.org/10.1145/1873951.187424>.
6. Leem, S.-G., Fulford, D., et al. (2024). Selective Acoustic Feature Enhancement for Speech Emotion Recognition With Noisy Speech. *IEEE/ACM Transactions on Audio, Speech, and Language Processing*, vol. 32, 917-929. DOI: <https://doi.org/10.1109/taslp.2023.3340603>.
7. McFee, B., Raffel, C., Liang, D., et al. (2015). Librosa: Audio and music signal analysis in Python. *Proceedings of the 14th Python in Science Conference*, 18–25. URL: <https://www.academia.edu/download/40296500/librosa.pdf> (date of application: 08.10.2025).
8. Prohramuvannya na Python: navchal'no-metodychnyy posibnyk z dystsypliny dlya zdobuvachiv vyshchoyi osvity OKR "bakalavr" / Romanenko T., Rusina N. Cherkasy: RVV OITS CHNU, 2024 - 104 s. [in Ukrainian].
9. McKinney, W. (2017). Python for Data Analysis: Data Wrangling with Pandas, NumPy, and IPython 2nd Edition. O'Reilly. - 524 p.

Improving the system for organizing the transportation of oversized and heavy cargo

Oleksandr Kosharnyi

National Transport University, Kyiv
<https://orcid.org/0000-0002-5969-4858>

Oleksandr Lanovyi

National Transport University, Kyiv
<https://orcid.org/0000-0002-0717-9870>

Vadim Maistruk

National Transport University, Kyiv

Abstract. *One of the key directions in Ukraine's economic development is the technical modernization of major industrial and construction sectors, which involves replacing outdated equipment and technological lines. This necessitates intensive road transportation of objects with large dimensions and significant weight. As a result, a complex transportation system is formed. Practice requires that the organization of such cargo transportation be based on scientific principles of systems research.*

Keywords: *oversized and heavy cargo, transportation system, logistics.*

Удосконалення системи організації перевезень великогабаритних великовагових вантажів

Олександр Кошарний

Національний транспортний університет, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-5969-4858>

Олександр Лановий

Національний транспортний університет, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-0717-9870>

Вадим Майструк

Національний транспортний університет, м. Київ

Анотація. *Одним з головних напрямків економічного розвитку України є технічне переоснащення основних галузей промисловості та будівництва, пов'язане з заміною застарілого обладнання та технологічних ліній. Це визначає інтенсивні перевезення автомобільним транспортом об'єктів, які мають великі габарити та масу. Все це приводить до створення складної системи перевезення. Практика висуває вимоги, щоб організація перевезень таких вантажів засновувалася на наукових принципах системних досліджень.*

Ключові слова: *великогабаритний великоваговий вантаж, система перевезень, логістика.*

Наднормативні по габаритних і вагових параметрах вантажі прийнято називати великогабаритними великоваговими вантажами.

Огляд досліджень по транспортуванню великогабаритних великовагових вантажів свідчить про те, що вони вимагають особливого вивчення. Особливістю великогабаритних великовагових вантажів є те, що вони хоч би по одному якому-небудь параметру не відповідають вимогам перевезень на окремих видах транспорту.

У той же час маса, габарити і форма об'єктів, що перевозяться диктуються економічною і екологічною ефективністю промислового або будівельного комплексу, що будується, тісно пов'язаної з технологією зборки, часом доставки на майданчик і пуском виробництва.

Аналізуючи загальну картину прогресу автомобільних перевезень великогабаритних великовагових вантажів загалом, потрібно відмітити наступні тенденції:

- зростає потреба перевезень великих об'єктів з високою мірою заводської готовності в моноблочному, вже зібраному варіанті;
- зростає потреба перевезень спеціальних промислових об'єктів вчасно і в термін;
- вважається ефективним здійснення перевезень поетапно: "монтажний майданчик-транспортний засіб -будівельний майданчик";
- перевізний процес проектується як чисто автомобільний або комбінований: автомобільний – водний, автомобільний – залізничний, автомобільний – водний – залізничний;
- вартість перевезення визначається комплексно, з урахуванням всіх впливаючих чинників.

Перевезення великовагових великогабаритних вантажів відносяться до специфічних небезпечних транспортних процесів пов'язаними з інтересами багатьох галузей, що безпосередньо не стосуються замовників перевезень і виконавців.

Все це приводить до створення складної системи перевезень, що об'єднує автотранспортні підприємства, організацію проектувальника транспортного процесу, інженерно-обслуговуючий персонал дорожніх служб, поліцію тощо, об'єднаних однією загальною метою.

Практика висуває вимоги, щоб організація перевезень великогабаритних великовагових вантажів засновувалася на наукових принципах системних досліджень.

Транспортним варіантом системного підходу до вирішення наукових задач є логістика. Її суть стосовно до перевезень полягає в мистецтві отримувати найбільшу транспортну ефективність з мінімальним економічним і екологічним ризиками мати збитки.

Це мистецтво засновується на широкому використанні багатофакторних математичних моделей елементів системи транспортного процесу.

Фахівці-транспортники вважають, що логістичні модулі дозволяють успішно вирішувати проблеми розміщення підприємств, управління запасами, вибору методів транспортування і маршрутизації транспортних процесів.

Практика висуває вимоги, щоб організація перевезень великогабаритних великовагових вантажів засновувалася на наукових принципах системних досліджень.

Транспортним варіантом системного підходу до рішення наукових задач є логістика. Її сутність, застосоване до перевезень, полягає в мистецтві отримувати найбільшу транспортну ефективність з мінімальним економічним і екологічним ризиками мати збитки.

Це мистецтво засновується на широкому використанні багатофакторних математичних моделей елементів системи транспортного процесу.

У загальному ж випадку під логістикою мається на увазі теорія розробки, реалізації і функціонування інформаційних систем, необхідних для оптимізації процесу переміщення продукції у часі та просторі.

На даному етапі розвитку технології виробництва фахівці вважають, що організація перевезень великогабаритних великовагових вантажів, особливо в змішаних сполученнях, має дуже складну багатофакторну структуру, в якій змішалися головні та другорядні структурні елементи.

Перевезення здійснюються по заявках підприємств, в яких вказуються параметри вантажу, його дислокація, креслення, специфічні особливості та терміни.

Організацію та координацію перевезення здійснюють спеціальні транспортно-експедиторські організації, які спеціалізуються на перевезеннях таких вантажів.

Після попередньої обробки і вивчення заявки розробляється проект перевезення і попередня оцінка вартості.

При попередній обробці заявки велику роль відіграє інформаційно-пошукова система – ІПС, яка повинна містити комплекс структурно самостійних баз даних, до яких і відправляється інформація підприємства замовника.

Надалі по існуючій технології основна роль відведена ідентифікації, тобто пошуку схожого вантажу, що раніше перевозився, щоб взяти процес за основу.

Сукупність ІПС складає інформаційне забезпечення маркетингової служби перевезень.

Найбільш складними питаннями при проектуванні є вибір рухомого складу та оцінка маршруту руху, які пов'язані з розрахунками параметрів руху та осьових навантажень на дорогу.

Необхідно підкреслити, що проведення перевізних експериментальних досліджень у реальних умовах на типових трасах при великій розмаїтості вантажів є трудомістким і тривалим процесом.

Крім того, результати конкретних перевезень великогабаритних великовагових вантажів дуже ненадійні з погляду можливості широких узагальнень досвіду. У будь-якому випадку результати експериментів у великій мірі носять випадковий характер, обумовлений специфічними властивостями вантажу та конкретними обставинами перевезення.

У зв'язку з цим, рекомендується методика вирішення питань проектування перевезень великогабаритних великовагових вантажів, яка включає в себе класифікацію та пакет програм розрахунків параметрів руху та оціночних показників.

Розроблена методика та пакет програм дає можливість в короткий термін науково обгрунтовано підбирати елементи системи транспортування великогабаритного великовагового вантажу та прогнозувати основні техніко-економічні показники перевізного процесу.

Список використаних джерел

1. Кошарний О. М. Удосконалення проектування систем перевезень великогабаритних великовагових вантажів автомобільним транспортом: дис. ... канд.техн.наук. : 05.22.01 / Український транспортний університет. Київ, 1995. 240 с.
2. М. Ф. Кошарний, О. М. Кошарний Прохідність і маневреність автомобілів : навч. посіб. Київ: УМК80, 1996. 108 с.

Improving cloud security on AWS: zero trust for containerized services and lightweight edge anomaly detection

Vitalii Molnar

Lviv Polytechnic National University, Lviv

<https://orcid.org/0009-0001-3183-0117>

Abstract. *This paper presents a reproducible security blueprint for containerized applications on Amazon Web Services. The approach combines Zero Trust enforcement in an Elastic Kubernetes Service service mesh, using mutual Transport Layer Security and least-privilege, route-scoped policies, with lightweight edge anomaly detection on Amazon CloudFront and the Application Load Balancer, plus event-driven remediation. Measurements indicate a smaller attack surface and minimal overhead.*

Keywords: *cloud security, zero trust, service mesh, anomaly detection.*

As cloud workloads scale and evolve rapidly, perimeter-centric security proves insufficient against modern threats and frequent misconfigurations in public clouds [1]. This work proposes a practical, reproducible approach for AWS-hosted, containerized applications that combines a Zero Trust architecture within EKS and lightweight anomaly detection at the edge (CloudFront/ALB) with automated, event-driven remediation [2]. The goal is to minimize implicit trust between microservices and to detect traffic deviations early without heavy operational overhead, with decisions grounded in measurable security outcomes. Inside clusters, lateral movement is encouraged by over-permissive connectivity and coarse-grained authorization, while at the boundary volatile traffic regimes—from benign flash-crowds to short, intense bursts—can resemble denial-of-service behaviors and defeat static rule sets [1]. A robust solution must be measurable, CI/CD-friendly, and resilient under fluctuating loads while preserving service-level objectives for latency and throughput [2].

To ensure reproducibility, the traffic corpus is partitioned into disjoint time windows that reflect real operating regimes rather than random shuffles. Background minutes capture routine usage across diurnal patterns; controlled bursts provide short, high-pressure intervals without saturating the edge; and benign surges approximate flash-crowd dynamics that are known to trigger false alarms in naive detectors. Labels are derived from scenario schedules and cross-checked against rate and error-ratio thresholds. Features are kept deliberately compact and interpretable—minute-level request rate, unique-client cardinality, response-code proportions, and dispersion across source networks and user agents—so inference remains cheap and diagnostic explanations stay straightforward.

The architecture has four layers. At the edge, Amazon CloudFront fronts the application with AWS WAF attached; access logs are persisted to S3 for aggregation and analysis [3]. The load-balancing tier uses Application Load Balancer with access

logging to S3 [4]. The compute layer is Amazon EKS, where a service mesh enforces mutual TLS by default, assigns strong service identities to pods, and applies least-privilege, route-scoped policies that confine communication to explicitly defined paths [3], [5]. The observability and response layer consolidates telemetry (CloudWatch and CloudTrail), derives compact features, performs inference using simple models, and triggers automated mitigation when anomalies are confirmed [6].

Anomaly detection operates on one-minute aggregates that capture edge-traffic characteristics: request rate, count of unique clients, proportions of 4xx/5xx responses, and dispersion across IPs and user agents. Using transparent models such as logistic regression and decision trees keeps inference predictable and debuggable; critically, detection thresholds are fixed after validation on representative slices that cover steady background traffic, adversarial bursts, and benign surges [7]. This stabilization avoids constant retuning during spiky periods and reduces false alarms during clean intervals.

The experiment follows a fixed-threshold protocol: detector thresholds are frozen on a validation slice that spans the three regimes, and then evaluated on hold-out minutes without retuning. Two ablations clarify what drives reliability. First, the benign-surge slice is removed from the training/validation mix; the expected effect is a rise in false alarms during clean peaks. Second, dispersion indicators are removed from the feature set; this typically slows the onset of alerts on mixed traffic and increases time-to-detect. Together, these ablations justify both the feature choices and the decision to stabilize thresholds instead of auto-tuning them under load.

Zero Trust in the mesh reduces the attack surface by constraining network reachability and tying authorization to verified service identities and request context [2], [5]. Mutual TLS prevents unauthorized connections; policy guardrails ensure that only approved inter-service routes are viable. Coupling this with edge-level anomaly monitoring yields a “double safety net”: if inbound traffic drifts toward suspicious patterns, automated playbooks can escalate controls—progressively challenging clients, limiting rates, or temporarily blocking routes—without manual intervention on the critical path [3], [4]. Operationalization emphasizes policies-as-code and safe rollout. Mesh policies and edge controls are versioned and validated in CI before deployment; synthetic canaries exercise rapid rate shifts and protocol quirks; and every change is annotated in metrics and traces to attribute latency and accuracy effects unambiguously. Remediation playbooks follow a graded path—lightweight challenges and short-lived limits first; targeted blocks only if deviations persist—with automatic rollback once feature vectors re-enter the normal corridor. Cost guards are applied to logging and inference so that the blueprint remains feasible in small lab accounts while scaling predictably to larger testbeds.

To keep the evaluation focused and space-efficient, Table 1 summarizes six key KPIs used throughout the study. The metrics jointly capture overhead (latency and throughput), detection quality (precision/recall/F1 and false alarms during clean periods), and operational responsiveness (time-to-detect and the share of incidents resolved automatically). Targets are chosen to keep mesh/mTLS overhead within a strict budget while preserving timely detection during adversarial bursts and maintaining operator-free mitigation for the majority of routine incidents.

Table 1. Compact evaluation KPIs

KPI	What it captures	How it's measured	Target
p95 latency overhead	Tail impact of mesh/mTLS	Δ p95 service-to-service vs. baseline	$\leq 5\%$
Throughput impact	Capacity under controls	Δ RPS/bitrate on control endpoints	$\leq 3\%$
Precision / Recall / F1	Detection quality across regimes	Minute-level aggregates (CF/ALB) with labeled windows	$F1 \geq 0.95$
False alarms per clean hour	Robustness in quiet periods	FP count over purely benign intervals	0–1/hr
Time-to-Detect (TTD)	Alert timeliness	Minutes from deviation to alert	≤ 1 min
Auto-mitigation share	Operator load reduction	% incidents closed automatically	$\geq 80\%$

Using these KPIs, the evaluation reports mean and p95 latency overhead on internal calls, throughput impact, stability under load, precision/recall/F1 across three traffic regimes, the count of false alarms during clean periods, and time to detection and time to recovery for scenarios that trigger automated responses. The study also tracks the share of incidents mitigated without operator involvement and the fraction of unauthorized intra-cluster connection attempts blocked by mesh policies.

The expected outcome is a measured confirmation that representative training data matter more than model complexity for edge anomaly detection; that false-positive rates remain low during clean periods while timely detection is preserved during adversarial bursts; and that mesh-enforced mutual TLS and route segmentation introduce minimal overhead within agreed service objectives. The resulting blueprint is immediately applicable in academic labs and production-like testbeds, using managed AWS services, transparent features, and simple models to raise security posture without brittle complexity.

References

1. European Union Agency for Cybersecurity. (2024). *ENISA threat landscape 2024*. <https://doi.org/10.2824/0710888>.
2. Rose, S., Borchert, O., Mitchell, S., & Connelly, S. (2020). *Zero trust architecture (NIST SP 800-207)*. National Institute of Standards and Technology. <https://doi.org/10.6028/NIST.SP.800-207>.
3. Amazon Web Services. (n.d.). *Standard logging (access logs) – Amazon CloudFront developer guide*. <https://docs.aws.amazon.com/AmazonCloudFront/latest/DeveloperGuide/AccessLogs.html>.
4. Amazon Web Services. (n.d.). *Access logs for your application load balancer*. <https://docs.aws.amazon.com/elasticloadbalancing/latest/application/load-balancer-access-logs.html>.
5. Chandramouli, R., & Rose, S. (2020). *Building secure microservices-based applications using service-mesh architecture (NIST SP 800-204A)*. National Institute of Standards and Technology. <https://doi.org/10.6028/NIST.SP.800-204A>.
6. Amazon Web Services. (n.d.). *What is Amazon CloudWatch?* <https://docs.aws.amazon.com/AmazonCloudWatch/latest/monitoring/WhatIsCloudWatch.html>.
7. Pinto, A., Herrera, L.-C., Donoso, Y., & Gutierrez, J. A. (2023). A survey on intrusion detection systems based on machine learning techniques for the protection of critical infrastructure. *Sensors*, 23(5), 2415. <https://doi.org/10.3390/s23052415>.

Philological Sciences

The internal conflict of the concept CIVIL SOCIETY in mass media discourse

Andrii Kaptiurov

Research and Educational Center of
Foreign Languages NAS of Ukraine, Kyiv
<https://orcid.org/0000-0002-9961-7953>

Abstract. *The paper explores the internal conflict of the concept civil society in English language mass media. Based on discourse analysis, it reveals how ideological and effective polarisation transform civic organisations from agents of cooperation into opponents. The study highlights linguistic markers and media framing that shapes antagonistic representations of activism.*

Keywords: *Civil society, discourse analysis, polarization, ideology, media framing.*

The concept of CIVIL SOCIETY has long been central to democratic discourse, representing the collective of organizations, associations, and movements that mediate between individuals and the state. However, in contemporary media environments, the internal conflict within civil society itself has become increasingly evident. This paper explores how ideological and effective polarisation reshaped the linguistic representation of CIVIL SOCIETY concept in English language mass media, transforming this sphere from a space of cooperation into a field of confrontation.

The complexity of civil society lies in its heterogeneity. It encompasses a multitude of factors with distinct goals and identities. As Dalton demonstrated, ideological polarization manifested in the growing distance between political elites and citizens has deepened over time [1]. Mason and Iyengar, Sood and Lelkes add that effective polarization, or the emotional investment in political identity, amplifies hostility between groups [4, 5]. Social media serve as accelerators of this process, enabling rapid mobilization and identity-based conflict, as noted by Pocheptsov [6].

Media texts reveal that civil organizations increasingly act not as partners within a shared civic framework, but as rivals. Lexical markers such as *left-wing vs. right-wing*, *liberal vs. conservative*, or *pro- vs. anti-* encapsulate this polarisation. For example, the New York Times reports clashes between Italian left-wing and hard-wing students over migration [3], while The Guardian documents conflicts between liberal and conservative activist groups on U.S. campuses regarding the Israeli-Palestinian war [7]. These discursive oppositions linguistically encode antagonism, transforming ideological difference into moral enmity.

In this polarised environment, even organizations traditionally associated with humanitarian goals can become ideologically framed. In media coverage Caritas, a

Catholic charity assisting migrants, is juxtaposed with Forza Nova, a right-wing movement opposing immigration [3]. The same event thus generates diametrically opposed narratives, one of compassion and integration, the other of protection and exclusion. The lexical framing *to help* vs. *to defend* positions each side as morally superior.

Similarly, in US media, the confrontation between Antifa and Moms for Liberty exemplifies discursive dualism. Both groups identify as defenders of freedom, yet their ideological underpinnings are mutually exclusive. Through evaluative language (*attack, confrontation, fear, anarchists*), outlets like Fox News linguistically construct these groups as combatants rather than participants in a pluralistic dialogue.

Polarisation also shapes coverage of global issues, particularly environmental discourse. Studies by Dunlap and Brulle show that denialism functions as a counter-movement to mainstream climate activism [2]. However, mass media often frame climate skeptics as irrational or marginal. BBC's reports on Kenyan farmer Jasper Machogo and Ugandan leaders depict climate change denial as an outlier narrative associated with misinformation on platforms like TikTok and YouTube [8, 9]. Through this framing CIVIL SOCIETY appears hierarchized, where some voices are amplified as legitimate, while others are delegitimized as harmful.

The recurrent use of adversative lexemes (*clash, violence, attack, denial, agitators*) and evaluative constructions signal an erosion of neutrality in mass media representations. Civil society no longer serves as a collective platform for public good, but as a battleground of competing ideological identities. This linguistic polarisation mirrors the socio-political process of effective division, where discourse contributes to reinforcing in-group cohesion and out-group hostility.

In essence, civil society is shown not as a monolithic democratic force, but as an internally conflicted entity. The study of its media representation underscores that linguistic polarisation reflects deeper structural tensions of the digital age, where communication platforms amplify emotional discourse, erode shared meaning, and destabilise traditional boundaries between activism, journalism, and propaganda.

Thus, the internal conflict of civil society is both a linguistic and sociocultural phenomenon. It manifests in the discursive opposition of ideological groups, the evaluative framing of social actors, and the asymmetrical visibility of narratives. Understanding this transformation requires an interdisciplinary approach that unites discourse analysis, media studies, and political linguistics, revealing how language mediates the ongoing struggle over meaning, legitimacy and moral authority in contemporary democratic society.

References

1. Dalton, R. J. (1987). Generational change in elite political beliefs: The growth of ideological polarization. *The Journal of Politics*, 49(4), 976–997. <https://doi.org/10.2307/2130780>.

2. Dunlap R. E. & Brulle R. J. (2020). Sources and amplifiers of climate change denial. In *Social and Political Science 2020*, pp.49 – 61. DOI: <https://doi.org/10.4337/9781789900408.00013>.
3. Horowitz, J. (2018, July 7). *This Italian town once welcomed migrants. Now, it's a symbol for right-wing politics*. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2018/07/07/world/europe/italy-macerata-migrants.html>.
4. Iyengar, S., Sood, G., & Lelkes, Y. (2012). Affect, not ideology: A social identity perspective on polarization. *Public Opinion Quarterly*, 76(3), 405–431. <https://doi.org/https://doi.org/10.1093/poq/nfs03>
5. Mason, L. (2018). *Uncivil agreement: How politics became our identity*. University of Chicago Press.
6. Pocheptsov, G. (2012). *Vid Facebook'u i Glamuru do WikiLeaks: mediakomunikatsii* [From Facebook and Glamour to WikiLeaks: Media communications]. Kyiv: Spadshchyna.
7. Robins-Early, N. (2024, April 30). *Why are pro-Palestinian US student protesters wearing masks on campus?* *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/us-news/2024/apr/30/why-are-pro-palestinian-students-wearing-masks-campus>.
8. Silva, M. (2024, June 16). *How a Kenyan farmer became a champion of climate change denial*. *BBC News*. <https://www.bbc.com/news/articles/c133r4gyx1no>.
9. Silva, M., & Ahmed, M. (2023, June 30). *The climate change-denying TikTok post that won't go away*. *BBC News*. <https://www.bbc.com/news/technology-66023797>.

UDC 81'25:811.111'255.4:32

Stylistic and lexical features of translating protocol speeches in different cultural contexts

Kateryna Hiltay

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil

<https://orcid.org/0009-0008-0111-4372>

Abstract. *The article analyzes the stylistic and lexical features of translating protocol speeches in different cultural contexts. Particular attention is paid to diplomatic etiquette, maintaining the official style, and accurately conveying culturally marked elements, clichés, and terminology. It is emphasized that translation must balance accuracy with cultural adaptation, requiring the translator to possess high intercultural competence for effective international communication and preserving the state's image.*

Keywords: *protocol speeches, translation, diplomatic etiquette, intercultural competence, official-business discourse.*

Стилістичні та лексичні особливості перекладу протокольних промов у різних культурних контекстах

Катерина Гільтай

Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль

<https://orcid.org/0009-0008-0111-4372>

Анотація. Стаття аналізує стилістичні та лексичні особливості перекладу протокольних промов в умовах різних культурних контекстів. Особливу увагу приділено дипломатичному етикету, збереженню офіційного стилю та точності передачі культурно маркованих елементів, кліше й термінології. Наголошується, що переклад має балансувати між точністю та культурною адаптацією, що вимагає від перекладача високої міжкультурної компетентності для ефективної міжнародної комунікації та збереження іміджу держави.

Ключові слова: протокольні промови, переклад, дипломатичний етикет, міжкультурна компетентність, офіційно-діловий дискурс.

Протокольні промови є одним із найважливіших жанрів офіційно-ділового дискурсу, оскільки вони виконують комунікативну та репрезентативну функцію, формуючи уявлення про державу, її лідерів та політичний курс. Вони виголошуються на міжнародних зустрічах, самітах, урочистих церемоніях і завжди мають ритуалізований характер. Для таких промов характерна наявність кліше, офіційних формул привітання та подяки, а також спеціалізованої термінології, яка забезпечує високий рівень точності та однозначності висловлювань.

У перекладі протокольних промов основним завданням є передача не лише фактичного змісту, а й відтворення стилю, тональності та культурно маркованих елементів, що відображають національну традицію політичного мовлення. Важливим чинником є дотримання дипломатичного етикету, адже навіть дрібна лексична неточність може спотворити сприйняття промови або змінити її комунікативний ефект [1]. Так, формули на кшталт “Your Excellency”, “distinguished guests”, “ladies and gentlemen” мають усталені відповідники в українському перекладі, проте у різних культурних контекстах вони можуть реалізуватися по-різному. В українській практиці, наприклад, поширене більш розгорнуте звертання з елементами підкресленої ввічливості, тоді як англійська традиція надає перевагу лаконічності та нейтральності [3].

Лексичні особливості перекладу зумовлені тим, що протокольні промови насичені культурно специфічними назвами інституцій, державних органів, почесних титулів та звертань. Передача таких елементів потребує особливої уваги: неправильний переклад може спричинити порушення протоколу або створити непорозуміння у міжнародному контексті. Наприклад, відтворення

назв дипломатичних посад вимагає врахування як офіційних українських відповідників, так і усталених міжнародних форм [2].

Стилістичний аспект перекладу протокольних промов полягає у збереженні стриманого, офіційного та нейтрального стилю, який не допускає емоційної експресії чи надмірної індивідуалізації мовлення. Проте при цьому перекладач повинен зберігати природність і плавність тексту, що досягається шляхом грамотного синтаксичного структурування та точного добору лексики. Особливу увагу варто приділяти культурним відмінностям у використанні формул подяки, побажань і заключних висловлювань, які у різних традиціях можуть мати різний ступінь формальності.

Важливим чинником є також врахування цільової аудиторії. Якщо промова розрахована на дипломатів чи урядовців, переклад повинен максимально відповідати офіційному протоколу [4]. Якщо ж вона адресована широкому загалу, можливим є часткове пом'якшення офіційності та надання тексту більшої доступності. Таким чином, переклад протокольних промов балансує між точністю і культурною адаптацією, адже його мета полягає не лише у передачі інформації, а й у збереженні престижу, авторитету та міжнародного іміджу держави.

Отже, переклад протокольних промов у різних культурних контекстах потребує від перекладача не лише глибоких знань мови, а й високого рівня міжкультурної компетентності, розуміння дипломатичного етикету та політичного дискурсу. Лексичні та стилістичні рішення мають ґрунтуватися на поєднанні точності, дипломатичної коректності та культурної чутливості. Саме від цього залежить ефективність міжнародної комунікації та результативність міждержавного діалогу.

Список використаних джерел

1. Лощенова І. Ф., Нікішина В. В. Перекладацькі трансформації як ефективний засіб досягнення адекватності перекладу. Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Філологічні науки. Книга 3, 2014. С.102-105.
2. Колесник А.О., Белікова О.Ф. Перекладацькі прийоми під час перекладу термінології наукових текстів: Збірник наукових праць ХДУХТ. 2010. Вип. 11. С. 719-727.
3. Schäffner C. Political Discourse, Media and Translation. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, 2010. URL: https://www.researchgate.net/publication/317820638_Schaffner_Christina_and_Bassnett_Susan_eds_2010_Political_Discourse_Media_and_Translation_Newcastle_upon_Tyne_Cambridge_Scholars_Publishing_Book_Review (дата звернення: 01.10.2025).
4. Hatim B., Mason I. Discourse and the Translator. London: Routledge, 2005. URL: https://www.researchgate.net/publication/49617681_Hatim_B_Mason_I_Discourse_and_the_Translator_London_Longman_1990_Hatim_B_Mason_I_Discourse_and_the_Translator_London_Longman_1990 (дата звернення: 01.10.2025).

The role of the Latin language in the development of students' analytical thinking

Lada Rostomova

Odesa National University named after I. I. Mechnikov, Odesa

<https://orcid.org/0000-0002-5460-610X>

Abstract. *This article explores the role of the Latin language in developing students' analytical thinking skills in higher education. While traditionally viewed as a "dead" language, Latin continues to serve as a powerful cognitive tool. Its logical grammatical structure, absence of fixed word order, and rich morphological system stimulate attention to detail, structured thinking, and linguistic analysis. The article also discusses effective didactic strategies, such as problem-based learning and heuristic methods, which further enhance analytical abilities. From a psycholinguistic perspective, Latin fosters rational language processing and cognitive development, making it a valuable component of academic and professional training [5; c.105].*

Keywords: *Latin language, analytical thinking, cognitive development, grammar analysis, higher education, problem-based learning, psycholinguistics, logical structure, language instruction, morphology.*

Latin is traditionally regarded as a "dead" language, but its role in modern education remains relevant. In higher education institutions, Latin is taught not only as a tool for mastering terminology (medical, legal, theological, etc.), but also as a means of developing students' cognitive skills. Its function in shaping analytical thinking is especially important, as this is a fundamental component of academic success and professional training.

1. Latin as a Model of a Logical System.

The grammatical structure of Latin requires students to constantly analyze syntactic and morphological relationships. The complex system of declensions and conjugations forces students to continually correlate grammatical forms, which enhances attention to detail.

The absence of a fixed word order encourages comprehension based on grammatical function rather than word sequence, as is common in modern languages.

The system of Latin prefixes and suffixes teaches students to recognize word structure, fostering morphological analysis as part of analytical thinking.

Thus, Latin becomes a kind of "logical game," where understanding the text requires the application of deduction, analysis, and synthesis [4; c.34].

2. Development of Skills in Analysis, Comparison, and Systematization.

In the process of learning Latin, students:

- compare grammatical phenomena with those in their native and other languages;
- analyze sentence structures, which supports the development of structured thinking;
- systematize language material according to types of declensions, cases, conjugations, tenses, and so on.

These skills are easily transferable to other areas of activity, such as legal document analysis, medical diagnosis, philological text interpretation, etc [1; c.89].

3. Didactic Strategies that Promote Thinking Development.

Effective Latin instruction should be focused not only on rote memorization but also on:

- problem-based learning, where students independently determine grammatical structures;
- situational analysis, such as translating excerpts without prior context;
- heuristic methods, which encourage the discovery of grammatical patterns;
- logical-semantic tables and diagrams that help visualize grammatical relationships [2; c.67].

These methods activate not just reproductive but productive thinking, which is a key feature of an analytical approach to learning.

4. Psycholinguistic Aspects.

From a psycholinguistic perspective, Latin, as a "dead" language, does not evoke emotional associations in students, allowing them to focus entirely on its logical structure. This creates favorable conditions for rational processing of language material. Additionally, studying Latin requires the simultaneous use of long-term and working memory, thereby training the cognitive mechanisms involved in analytical processing.

Latin is not only a carrier of cultural and terminological heritage but also an effective tool for developing analytical thinking. Due to its logically structured nature, Latin helps students learn to recognize systems, identify connections between elements, analyze, compare, and draw conclusions. Therefore, Latin instruction in higher education serves not only an educational but also a cognitive-developmental function, which is particularly valuable in preparing future professionals [3; c.78].

References

1. Clackson, J. (2019). *Latin: A linguistic introduction*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781108283996>.
2. Gonzalez-Vilbazo, K., & Schmid, M. S. (Eds.). (2022). *The Cambridge handbook of language contact*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781108885909>.
3. Oxford, R. L., & Amerstorfer, C. M. (Eds.). (2021). *Complexity in language learning and teaching: A learner-centered perspective*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-72974-4>.
4. Rebuschat, P., Hamrick, P., & Riestenberg, K. (Eds.). (2021). *Implicit and explicit learning of languages*. John Benjamins Publishing. <https://doi.org/10.1075/sibil.61>.
5. Ullman, M. T. (2020). The declarative/procedural model: A neurobiological model of language learning, knowledge, and use. In H. Boeckx (Ed.), *The Oxford handbook of language and cognitive science* (pp. 144–168). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780198849380.013.7>.

Translation of synonymy in interlingual communication

Liudmyla Volkova

State Tax University, Irpin

<https://orcid.org/0000-0002-7007-4377>

Alina Makeienko

State Tax University, Irpin

Abstract. This paper examines both theoretical and practical aspects of synonymy transfer in interlingual communication. The focus is on semantic, stylistic, and contextual factors that influence the choice of translation equivalents. Types of synonyms – absolute, partial, stylistic, and semantic – as well as problems of their transfer from one language to another are analyzed. Special attention is given to the stylistic features of synonyms in literary, scientific, and official-business texts. Examples of translating English synonyms into Ukrainian are provided, taking into account context, style, and emotional connotation. The study emphasizes that effective transfer of synonymy is essential for achieving translation adequacy, naturalness, and stylistic equivalence.

Keywords: synonymy, translation, interlingual communication, semantics, stylistics, context, translation adequacy.

Передача синонімії в міжмовній комунікації

Людмила Волкова

Державний податковий університет, м. Ірпінь

<https://orcid.org/0000-0002-7007-4377>

Аліна Макеєнко

Державний податковий університет, м. Ірпінь

Анотація. У роботі розглядаються теоретичні та практичні аспекти передачі синонімії в процесі міжмовної комунікації. Акцент зроблено на семантичних, стилістичних і контекстуальних чинниках, які впливають на вибір перекладацьких відповідників. Проаналізовано типи синонімів – абсолютні, часткові, стилістичні та семантичні – та проблеми їх передачі з однієї мови на іншу. Особливу увагу приділено стилістичним особливостям синонімів у художньому, науковому та офіційно-діловому текстах. Наведено приклади передачі англійських синонімів українською мовою з урахуванням контексту, стилю та емоційного забарвлення. Робота підкреслює, що ефективна передача синонімії є важливою умовою досягнення адекватності, природності та стилістичної відповідності перекладу.

Ключові слова: синонімія, переклад, міжмовна комунікація, семантика, стилістика, контекст, адекватність перекладу.

Вступ. Синонімія є однією з найважливіших характеристик лексичної системи будь-якої мови. Вона забезпечує гнучкість, виразність і точність мовлення,

дозволяє уникати одноманітності та створювати смислові й емоційні відтінки висловлювання. Завдяки синонімам мовець може вибирати найвідповідніше слово для конкретної ситуації спілкування, стилю або жанру тексту.

Для перекладача вміння правильно передавати синонімічні відношення в міжмовній комунікації є надзвичайно важливим, адже саме завдяки цьому досягається адекватність, стилістична відповідність і природність перекладу. Під час перекладу важливо не лише знайти лексичний еквівалент, а й передати ті відтінки значення, експресію та емоційне забарвлення, які властиві оригіналові.

Передача синонімії у процесі перекладу пов'язана з низкою труднощів, зумовлених відмінностями у семантичній структурі мов, культурними особливостями, контекстуальними факторами та жанрово-стилістичними нормами. Саме тому перекладач має не просто знати систему синонімів обох мов, а й розуміти їх функціональне навантаження у певному контексті.

Таким чином, проблема передачі синонімії є одним із центральних питань у теорії та практиці перекладу, оскільки від правильного вибору синоніма залежить точність, емоційність і стилістична адекватність тексту перекладу.

Сутність синонімії. Синонімія – це відношення між словами, близькими або тотожними за значенням, але різними за формою, стилістичним забарвленням чи відтінками смислу. Вона є важливим засобом вираження смислової гнучкості мови та показником її розвиненості. Наявність синонімів у лексичній системі дає можливість мовцеві або авторові вибирати найбільш точне, доречне й виразне слово для конкретного контексту.

Синонімічні одиниці об'єднуються у синонімічні ряди, де є домінанта – слово з найзагальнішим і нейтральним значенням, що виражає спільне для всіх членів ряду поняття. Наприклад, у ряді *ask – inquire – question – interrogate* домінантою є *ask*.

Розрізняють кілька основних типів синонімів:

1. Абсолютні (повні) синоніми – слова, що майже повністю збігаються за значенням і можуть замінити одне одного в усіх контекстах. Вони трапляються рідко, наприклад: *illness – sickness, begin – start* (у нейтральному вживанні).

2. Часткові (контекстуальні) синоніми – близькі за значенням, але відрізняються відтінками смислу, стилістичним регістром або сферою вживання. Наприклад: *child – kid* (друге має розмовний відтінок), *purchase – buy* (перше – офіційно-ділове, друге – нейтральне).

3. Стилiстичні синоніми – виражають однакове поняття, але належать до різних стилів мовлення: *to die – to pass away – to kick the bucket* (нейтральний, евфемістичний і розмовний варіанти відповідно).

4. Семантичні синоніми – слова, які мають спільне значення, але відрізняються відтінками смислу, інтенсивністю або емоційним забарвленням: *look – glance – gaze – stare*.

5. Фразеологічні синоніми – сталі словосполучення, що передають подібний зміст: *make a decision – reach a decision – come to a decision*.

Отже, синонімія – це не лише формальна близькість значень, а ціла система семантичних, стилістичних і прагматичних взаємовідношень між словами. Для перекладача важливо вміти розрізняти типи синонімів і добирати адекватні відповідники, враховуючи контекст, емоційне забарвлення, жанр та стиль тексту.

Проблема передачі синонімії при перекладі. Передача синонімії є одним із найскладніших аспектів перекладацької діяльності, оскільки система синонімів кожної мови має власну структуру, закономірності та смислові межі. Повного збігу синонімічних рядів у різних мовах не існує, тому перекладачеві часто доводиться робити смисловий і стилістичний вибір серед кількох можливих варіантів.

В англійській мові, наприклад, розрізняють такі синоніми, як *begin – start – commence*. Усі три означають "починати", проте *commence* має офіційне забарвлення, *begin* є нейтральним, а *start* може бути розмовним. В українській мові для передачі цих відтінків може бути використано низку відповідників: розпочинати, починати, дати початок, стартувати, залежно від контексту та стилю тексту.

Труднощі перекладу синонімів зумовлені також тим, що значення слова в одній мові може розподілятися між кількома словами в іншій. Наприклад, англійське *home* в українській мові передається як дім, оселя, батьківщина, рідний край – вибір залежить від контексту. Навпаки, українське слово гарний може бути перекладене англійськими синонімами *nice, beautiful, handsome, pretty, good-looking*, кожен з яких має власні семантичні відтінки.

Ще однією проблемою є розбіжності у сфері вживання та частотності синонімів. Наприклад, в англійській мові слова *liberty* і *freedom* обидва означають "свободу", але *liberty* частіше використовується в офіційних або історичних контекстах (*Statue of Liberty*), тоді як *freedom* – у загальноновживаному, філософському чи політичному значенні (*freedom of speech*). У перекладі українською потрібно враховувати цю різницю, щоб передати не лише зміст, а й стиль висловлювання.

Складність полягає також у тому, що синоніми в різних мовах не завжди мають однакову кількість смислових або емоційних відтінків. Наприклад, англійське *clever* зазвичай перекладається як розумний, але може також мати конотації "хитрий", "спритний" чи "винахідливий" залежно від контексту. У художньому тексті неправильний вибір перекладацького варіанта може спотворити авторський задум або характеристику персонажа.

Проблема передачі синонімії стосується не лише окремих слів, а й фразеологічних одиниць. Наприклад, *to make up one's mind, to decide* і *to come to a decision* – це синонімічні вирази, але кожен з них має свою стилістичну специфіку. В українській мові їх можна перекласти як вирішити, ухвалити рішення, наважитися, залежно від контексту.

Для адекватного передавання синонімії перекладач має володіти не лише мовною, а й інтеркультурною компетентністю – розуміти культурні асоціації, метафоричні значення, соціальні норми використання мовних одиниць. Лише тоді можливо забезпечити не буквальный, а функціонально точний переклад, який зберігає стиль і емоційне забарвлення оригіналу.

Таким чином, передача синонімії у перекладі – це не механічна заміна слова його формальним еквівалентом, а творчий процес вибору оптимального варіанта, який максимально відтворює семантичну, стилістичну й комунікативну функцію вихідної одиниці.

Стилістичні особливості вибору синонімів. Стилістичний аспект є одним із найважливіших чинників у передачі синонімії під час перекладу. Слова, які мають подібне лексичне значення, можуть істотно відрізнятися емоційним забарвленням, ступенем офіційності, сферою вживання, експресивністю. Завдання перекладача полягає у виборі такого відповідника, який не лише передає основний зміст, але й зберігає стильову тональність і комунікативну мету висловлювання.

Кожна мова має власну систему стилістичної диференціації синонімів. Наприклад, в англійській мові слова *ask – inquire – question – interrogate* означають "питати", однак вони належать до різних стилістичних рівнів:

- *ask* – нейтральне слово, уживане в побутовому та загальному мовленні;
- *inquire* – офіційне або книжне, типове для ділового чи наукового стилю (*We inquired about the results* – "Ми довідалися про результати");
- *question* – нейтрально-емоційне, може мати відтінок сумніву або критичності (*He questioned the decision* – "Він поставив під сумнів рішення");
- *interrogate* – належить до офіційно-правової сфери (*The police interrogated the suspect* – "Поліція допитала підозрюваного").

В українській мові перекладач має вибрати варіант, який відповідає тону тексту: питати, запитувати, розпитувати, довідуватися, допитувати, залежно від ситуації та стилю.

Аналогічно, синоніми *to die – to pass away – to kick the bucket* усі позначають процес смерті, але їх стильове забарвлення різне:

- *to die* – нейтральне слово;
- *to pass away* – евфемізм, уживаний у ввічливих або релігійних контекстах;
- *to kick the bucket* – розмовне, навіть грубувате.

Відповідно, українськими відповідниками можуть бути померти, відійти у вічність, дати Богу душу, або розмовне відкинути копита, якщо цього вимагає стиль персонажа.

Стилістична відповідність є особливо важливою у перекладі художніх і публіцистичних текстів, де синоніми виконують емоційно-естетичну функцію.

Наприклад, англійські слова *angry – mad – furious – annoyed – cross* перекладаються як злий, розлючений, сердитий, обурений, але кожне з них має власну емоційну інтенсивність. Неправильний вибір може змінити настрій персонажа або спотворити авторський стиль.

У наукових і офіційно-ділових текстах вибір синонімів повинен забезпечувати точність і однозначність, а не емоційність. Тому перекладач має уникати розмовних варіантів і використовувати нейтральні чи термінологічно точні слова. Наприклад, *buy – purchase* у діловому документі доцільно перекласти як придбати або здійснити купівлю, тоді як у побутовому контексті – просто купити.

Стилістичні відмінності синонімів також можуть виражати соціальні або культурні особливості мовців. Англійське *residence* звучить формальніше, ніж *house* чи *home*, тому його переклад українською залежить від контексту – місце проживання, резиденція, дім.

Таким чином, при передачі синонімії перекладач має враховувати не лише лексичну близькість, а й стильову функцію слова в конкретному мовному середовищі. Грамотний вибір синоніма дозволяє зберегти тон, атмосферу, соціальну належність мовця та загальну стилістичну гармонію перекладу.

Синонімія як проблема перекладу. Передача синонімії є одним із найскладніших аспектів перекладацької діяльності, оскільки вона вимагає не лише знання лексичного складу обох мов, а й глибокого розуміння їхніх стилістичних, культурних і прагматичних особливостей. Синоніми в різних мовах рідко бувають повними еквівалентами, тому перекладачеві доводиться щоразу ухвалювати рішення, який варіант найточніше передасть зміст, емоційне забарвлення й стиль вихідного висловлювання.

Основна проблема полягає в тому, що лексична синонімія не має абсолютної відповідності між мовами. Наприклад, англійські слова *home* і *house* мають спільний компонент значення, але перше містить емоційно-оцінну складову ("рідне місце, оселя"), тоді як друге – нейтральне позначення будівлі. В українській мові вони можуть перекладатися одним словом "дім", але залежно від контексту перекладач має обрати уточнення – "оселя", "будинок", "рідний дім" тощо.

Ще однією складністю є розбіжність у семантичних полях. Наприклад, англійські дієслова *say, tell, speak, talk* близькі за значенням ("говорити"), але розрізняються за граматичними моделями, стилістикою та сферою вживання. Український перекладач має зважати на контекст: *say* – "сказати", *tell* – "розповісти", *speak* – "виступати, говорити офіційно", *talk* – "бесідувати, розмовляти".

Крім того, синонімія нерідко має культурно зумовлений характер. Наприклад, англійські слова *gentleman* і *man* не завжди передаються українськими "чоловік" або "джентльмен", оскільки перше має конотації ввічливості, вихованості, соціального статусу, притаманні англійській культурі.

У процесі перекладу важливо також враховувати стилістичну нейтральність або забарвленість синонімів. Наприклад, при перекладі фрази *He passed away* перекладач обирає не буквально *він пішов геть*, а стилістично доречне *він помер* або *він відійшов у вічність*, залежно від контексту – художнього чи офіційного.

Таким чином, передача синонімії в перекладі – це завжди творчий процес, у якому перекладач виступає не механічним заміном слів, а посередником між культурами, носієм мовної інтуїції та стилістичного чуття. Успішна робота з синонімами вимагає не лише лінгвістичних знань, а й уміння відчувати стиль, інтонацію, підтекст та емоційний вплив оригіналу.

Висновки. Синонімія є невід’ємним елементом лексичної системи будь-якої мови, що забезпечує її багатство, гнучкість і виразність. Для перекладача вміння адекватно передавати синонімічні відношення має надзвичайно важливе значення, адже саме від цього залежить точність, стилістична відповідність і природність перекладу.

Дослідження показує, що повна відповідність синонімів у різних мовах практично неможлива, оскільки кожна мова має власну систему семантичних відтінків, культурних конотацій і стилістичних норм. Тому перекладач повинен не лише знати значення слів, а й розуміти їх емоційне та прагматичне навантаження, контекст уживання та соціокультурні особливості.

Передача синонімії в перекладі вимагає творчого підходу: важливо зберегти не лише зміст оригіналу, а й його настрій, стиль і комунікативну мету. Успішний переклад базується на глибокому знанні обох мов, розвиненому мовному чутті, розумінні контексту та здатності добирати найточніші відповідники.

Отже, синонімія виступає не лише лінгвістичним явищем, а й інструментом міжмовної комунікації, що допомагає досягти максимальної еквівалентності між оригіналом і перекладом. Від майстерності перекладача у роботі з синонімами залежить якість перекладу, його адекватність та естетична цінність у сприйнятті читачем.

Список використаних джерел

1. Карабан В. І. *Переклад англійської наукової і технічної літератури*. – К.: Знання, 2004. – 216 с.
2. Романенко, Н. М. *Лексична синонімія в англійській мові та її переклад*. – К.: Вища школа, 2010. – 198 с.
3. Караванський С. Й. *Практичний словник синонімів української мови*. – Київ: Українська книга, 2012. – 480с.
4. Gambier Y. (2023). The Conceptualisation of Translation in Translation Studies. *Translation Studies*, 16(4), 345-359.

Representation of ethical concepts in the Ukrainian translation of Ayn Rand's novel *Atlas Shrugged*

Oleksandra Panfilova

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil

<https://orcid.org/0009-0004-6918-0967>

Abstract. The article analyzes the peculiarities of rendering ethical concepts in the modern Ukrainian translation of Ayn Rand's novel *Atlas Shrugged*. The focus is placed on the key tenets of the philosophy of Objectivism, particularly such concepts as rational egoism, individual moral responsibility, the value of productive work, and the critique of altruism. The study explores how the translator managed to preserve the terminological accuracy and philosophical depth of the original text while adapting it to the Ukrainian cultural context. The research highlights the importance of combining linguistic competence with philosophical awareness when translating ideologically charged literary works.

Keywords: Ayn Rand, Objectivism, rational egoism, ethical concepts, philosophical translation, *Atlas Shrugged*, adaptation, terminological accuracy, morality, dystopia.

Відтворення етичних концептів в українському перекладі роману Айн Ренд "Атлант розправив плечі"

Олександра Панфілова

Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль

<https://orcid.org/0009-0004-6918-0967>

Анотація. У статті проаналізовано особливості відтворення етичних концептів у сучасному українському перекладі роману Айн Ренд "Атлант розправив плечі". Зосереджено увагу на ключових положеннях філософії об'єктивізму, зокрема на таких концептах, як раціональний егоїзм, моральна відповідальність особистості, цінність продуктивної праці та критика альтруїзму. Досліджено, яким чином перекладачеві вдалося зберегти термінологічну точність і філософську глибину оригіналу, адаптуючи текст до українського культурного контексту. Робота підкреслює важливість поєднання мовної компетентності та філософської обізнаності у перекладі ідеологічно навантажених творів.

Ключові слова: Айн Ренд, об'єктивізм, раціональний егоїзм, етичні концепти, філософський переклад, "Атлант розправив плечі", адаптація, термінологічна точність, мораль, антиутопія.

Творчість Айн Ренд займає особливе місце у філософській та літературній традиції XX століття. Її роман "Atlas Shrugged" ("Атлант розправив плечі", 1957) став своєрідним маніфестом об'єктивізму – авторської філософської системи, що обґрунтовує примат розуму, свободи особистості й моральності продуктивної праці [2].

Основу твору складають ключові етичні концепти[4]:

- раціональний егоїзм (ідея того, що особистий інтерес є морально виправданим);
- цінність творчої праці та підприємництва;
- моральна відповідальність особистості за власний вибір;
- критика альтруїзму як суспільної норми, що веде до колективізму й зрівнялівки.

У перекладі таких концептів українською мовою постають проблеми збереження філософської термінології та стилістичного забарвлення. Наприклад, поняття selfishness у Ренд має позитивне смислове навантаження ("раціональний егоїзм"), тоді як в українській культурній традиції "егоїзм" здебільшого має негативний відтінок [1, с. 441]. Перекладачеві необхідно було зберегти авторський задум, уникнувши спрощення або викривлення смислу.

Аналіз українського перекладу роману [3, с. 69] показує, що:

- ключові концепти об'єктивізму відтворено із дотриманням термінологічної єдності;
- у низці випадків спостерігається адаптація до мовних і культурних норм українського читача (наприклад, переклад реалій або стилістично маркованих висловів);
- у складних філософських монологах (зокрема промова Джона Голта) перекладач застосовує комбіновану стратегію: точність у термінах + стилістична гнучкість, що робить текст зрозумілим без втрати глибинного змісту.

Таким чином, відтворення етичних концептів у перекладі творів Айн Ренд вимагає від перекладача не лише мовної майстерності, а й розуміння філософських засад її світогляду. Успішність українського перекладу "Атлант розправив плечі" підтверджує можливість адекватного відтворення складних ідеологічних категорій без втрати змісту й стилю.

Список використаних джерел

1. Величенко О., Шилова Є. Відтворення концептуальної картини світу в морально-етичному дискурсі англомовного роману-антиутопії в українському перекладі. *Науковий вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського*, 2020. № 31. С. 435-448.
2. Ренд А. Атлант розправив плечі / пер. з англ. Н. Палій. Київ: Наш Формат, 2016. URL: <https://nashformat.ua/products/atlant-rozpravyyv-plechi.-chastyna-druga.-abo-abo-740226?srsltid=AfmBOopTnyDQi5fD4xe210YsEHdw1jblohw0v4xa2OMl3M4aA40ZrHkO> (дата звернення: 01.10.2025).
3. Сосніна Т. В. Метамовні особливості англомовного роману-антиутопії та відтворення їх у перекладі: дис. канд.. філол.. наук. Одеса: Державний заклад "Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського", 2019. 261 с.
4. Rand A. Atlas Shrugged. New York: RandomHouse, 1957. URL: <https://www.christies.com/en/lot/lot-6116361> (дата звернення: 01.10.2025).

Philosophical Sciences

UDC 167/168:141

Perspectives of contemporary philosophy of science from a pluralistic viewpoint

Ihor Omelchuk

Khmelnytskyi National University, Khmelnytskyi

<https://orcid.org/0000-0001-8817-1573>

Mykhailo Hotych

*Ivano-Frankivsk Educational and Scientific Institute of Management
of the Western Ukrainian National University, Ivano-Frankivsk*

<https://orcid.org/0000-0002-3499-917X>

Abstract. *The formation of a modern scientific worldview occurs alongside the establishment of methodological pluralism that integrates postpositivist, naturalistic, and pragmatic tendencies. It analyzes the concepts of metaphysical nomological pluralism (N. Cartwright), perspectival pluralism (R. Giere), and disciplinary pluralism (S. Kellert), emphasizing their role in overcoming reductionism and fundamentalism.*

Keywords: *pluralism, antireductionism, antifundamentalism, naturalism.*

Перспективи розвитку новітньої філософії науки з плюралістичного погляду

Ігор Омельчук

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

<https://orcid.org/0000-0001-8817-1573>

Михайло Готич

*Івано-Франківський навчально-науковий інститут менеджменту
Західноукраїнського національного університету, м. Івано-Франківськ*

<https://orcid.org/0000-0002-3499-917X>

Анотація. *Становлення сучасної наукової картини світу відбувається одночасно з утвердженням методологічного плюралізму, що інтегрує постпозитивістські, натуралістичні та прагматичні тенденції. Аналізуються концепції метафізичного номологічного плюралізму (Н. Картрайт), перспективного плюралізму (Р. Гір) та дисциплінарного плюралізму (С. Келлерт) з огляду на їхню роль у подоланні редукціонізму та фундаменталізму.*

Ключові слова: *плюралізм, антиредукціонізм, антифундаменталізм, натуралізм.*

Формування сучасної наукової картини світу супроводжується актуалізацією плюралістичного підходу. Цей підхід збагачує зміст пізнавальної діяльності категоріями множинності, різноманіття, відмінності та варіативності.

Плюралізм корелюється з ключовими темами новітньої філософії науки, включно з проблемами редукціонізму та антиредукціонізму, фундаменталізму та антифундаменталізму, а також сучасними натуралістичними та прагматичними тенденціями у західній філософії науки. Його методологічний потенціал реалізується, зокрема, в концепціях критичного раціоналізму, постпозитивізму, постмодернізму та синергетиці.

Ненсі Картрайт категорично відкидає програми фундаменталізму та редукціонізму. Вона розвиває концепцію "метафізичного номологічного плюралізму", яка засвідчує поширене переконання в принциповій інструменталізації та прагматизації наукового знання.

Розвиваючи концепцію "метафізичного номологічного плюралізму", Картрайт прагне продемонструвати інший, протилежний метафізичному монізму, погляд на природу як на "клаптикову ковдру законів", або "переплетення законів" (анг. the patchwork of laws). Її доктрина стверджує, що в різних областях природи діють різні системи законів, які не обов'язково пов'язані поміж собою в систематичний спосіб. На її думку, природа "дещо ближча за духом саме плюралізму" [1, р. 322].

Рональд Гір впровадив методологічну програму "перспективного плюралізму" (анг. perspectival pluralism), що розгортається у площині проекту натуралізації філософії науки [2, р. 27-28]. Ця позиція унікає двох крайнощів: моністичного метафізичного реалізму (одна істина) та конструктивістського релятивізму (будь-яка реальність – соціальна домовленість).

Гір демонструє, що різні перспективи (наприклад, кольорове та чорно-біле сприйняття) є сумісними та взаємодоповнюючими. Він стверджує, що не існує надточного приладу, здатного ідентифікувати кожний аспект природного об'єкта. Тому різноманіття інструментів та приладів необхідне для збільшення кількості знання про світ. Для Гіра, як теоретичні принципи, так і інструменти, визначають лише перспективу, а не абсолют. Він підкреслює, що необхідно поєднувати різні теоретичні перспективи вивчення науки.

Стівен Келлерт розвиває програму "дисциплінарного плюралізму" в рамках феномену "запозиченого знання" (анг. borrowed knowledge). Під "запозиченим знанням" Келлерт розуміє явище використання певних теорій з однієї галузі знання у іншій. Наприклад, феномен активного використання теорії хаосу в галузі політичного права. Загалом концепція Келлерта відповідає змісту актуальних у сучасній філософії науки тем "ефективних теорій" та антиредукціонізму [3].

Згідно з Келлертом, плюралізм дисциплінарних підходів передусім "означає визнання та підтвердження використання кількох підходів тоді, коли це необхідно. Проте інколи одного підходу абсолютно достатньо, а збільшення їхньої кількості не принесе дослідженню жодної користі" [4, р. 222]. "Дисциплінарний плюралізм" залишає питання про єдність та взаємодію будь-яких двох дисциплін завжди відкритим. Келлерт, як і Гір, захищає прагматичну форму нормативного натуралізму, прагнучи замінити метафізичні догми методологічними максимами.

Програми наукового плюралізму Н. Картрайта, Р. Гіра та С. Келлерта демонструють евристичні можливості цього підходу в філософії науки. Плюралізм у новітній філософії науки розглядається як нормативний принцип, що протиставляє прагматичні методологічні максими (орієнтовані на ефективність і різноманітність) метафізичним догмам (фундаменталізму та редукціонізму), сприяючи формуванню відкритої, діалогічної та натуралістично орієнтованої наукової раціональності.

Список використаних джерел

1. Cartwright, N. (1996). Fundamentalism versus the patchwork of laws. In *The philosophy of science* (pp. 314–326). Oxford University Press.
2. Giere, R. N. (2006). Perspectival pluralism. In S. H. Kellert, H. E. Longino, & C. K. Waters (Eds.), *Scientific pluralism* (pp. 26–41). University of Minnesota Press.
3. Kellert, S. H. (2008). *Borrowed knowledge : chaos theory and the challenge of learning across disciplines*. University of Chicago Press.
4. Kellert S. H. (2006). Disciplinary Pluralism for Science Studies. In S. H. Kellert, H. E. Longino, & C. K. Waters (Eds.), *Scientific pluralism* (pp. 215–230). University of Minnesota Press.

Legal Sciences

Responsibility of payment system participants for violation of financial legislation

Elizaveta Vorobiova

*Military Law Institute of the Yaroslav
the Wise National Law University, Kharkiv*
<https://orcid.org/0009-0001-7390-7637>

Abstract. *In the current conditions of digital transformation of the financial sector, payment systems are a key element of the stable functioning of the economy, effective circulation of funds and development of e-commerce, their work is based on compliance with legislative norms, the violation of which can lead to material losses and a decrease in confidence in the national financial system. In Ukraine, payment systems include banking and non-banking institutions, issuers of payment instruments, infrastructure operators and end users, each of which has responsibilities for transaction security, data confidentiality, financial monitoring and fraud prevention.*

Keywords: *payment systems, financial sector, legal responsibility, financial legislation, National Bank of Ukraine, digital financial services, financial monitoring, electronic payments, open banking, international standards, cybersecurity.*

Відповідальність учасників платіжних систем за порушення фінансового законодавства

Єлізавета Воробйова

*Військово-юридичний інститут Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого, м. Харків*
<https://orcid.org/0009-0001-7390-7637>

Анотація. *У сучасних умовах цифрової трансформації фінансового сектору платіжні системи є ключовим елементом стабільного функціонування економіки, ефективного обігу коштів та розвитку електронної комерції, їх робота базується на дотриманні законодавчих норм, порушення яких може призвести до матеріальних збитків та зниження довіри до національної фінансової системи. В Україні платіжні системи охоплюють банківські та небанківські установи, емітентів платіжних інструментів, операторів інфраструктури та кінцевих користувачів, кожен із яких має обов'язки щодо безпеки транзакцій, конфіденційності даних, фінансового моніторингу та запобігання шахрайству.*

Ключові слова: *платіжні системи, фінансовий сектор, юридична відповідальність, фінансове законодавство, Національний банк України, цифрові фінансові послуги, фінансовий моніторинг, електронні платежі, відкритий банкінг, міжнародні стандарти, кібербезпека.*

У умовах інтенсивної цифрової трансформації фінансового сектору платіжні системи відіграють визначальну роль як засіб стабільного функціонування економіки, ефективного обігу коштів та підтримки електронної комерції. Їхня робота ґрунтується на строгому дотриманні законодавчих приписів, які регулюють фінансові правовідносини. Будь-яке порушення з боку суб'єктів, що беруть участь у платіжних процесах, може спричинити не лише матеріальні

збитки, а й серйозний підрив довіри до національної фінансової системи. У зв'язку з цим проблема юридичної відповідальності учасників платіжних систем за недотримання фінансових норм стає особливо ваговою та актуальною.

Платіжна система являє собою інтегровану структуру, що об'єднує фінансові установи, технічні засоби, нормативні правила та процедури, які спільно забезпечують проведення грошових переказів між учасниками господарських відносин. В Україні діяльність таких систем регламентується Законом України "Про платіжні системи та переказ коштів в Україні" № 1591-IX від 30.06.2021, актами Національного банку України, а також положеннями міжнародного фінансового права. До ключових учасників платіжних систем відносяться як банківські установи, так і небанківські організації, які надають фінансові послуги, емітенти платіжних інструментів, еквайри, оператори інфраструктури платіжного ринку, а також кінцеві споживачі платіжних сервісів - юридичні та фізичні особи. Кожен учасник системи має певний обсяг прав та зобов'язань, обов'язкових до виконання. Серед головних обов'язків - гарантування належного здійснення платіжних транзакцій, забезпечення конфіденційності клієнтських даних, дотримання процедур фінансового моніторингу, попередження шахрайських дій та неухильне виконання вимог законодавства щодо руху коштів.

У сфері функціонування платіжних систем можуть виникати різноманітні порушення, які відрізняються за формою та рівнем потенційної загрози для суспільства. До найтипівіших з них належать затримки або помилки під час проведення платіжних транзакцій, безпідставна відмова у здійсненні платежів, використання неправдивих чи підроблених відомостей, а також неналежне ведення фінансового обліку та звітності. Поширеними є й випадки ігнорування вимог законодавства щодо фінансового моніторингу та запобігання відмиванню коштів злочинного походження. Крім того, мають місце порушення встановлених регулятором - Національним банком України - нормативів, неправомірне розкриття або використання конфіденційної інформації клієнтів, зокрема персональних і банківських даних, а також здійснення платіжної діяльності без відповідної ліцензії чи з порушенням умов ліцензування.

У разі порушення вимог фінансового законодавства учасники платіжних систем можуть бути притягнуті до різних форм юридичної відповідальності, залежно від характеру й тяжкості допущених порушень. Однією з таких форм є фінансова (економічна) відповідальність, яка передбачає накладення штрафних санкцій, стягнення пені або обов'язок компенсувати заподіяні збитки. Такий вид відповідальності зазвичай застосовується Національним банком України або іншими уповноваженими органами після проведення перевірок, а також може виникати в межах договірних зобов'язань між суб'єктами платіжного ринку.

Ще однією формою є адміністративна відповідальність, яка настає у випадках порушення порядку здійснення платіжних операцій, недотримання вимог нормативно-правових актів НБУ, а також порушення правил валютного регулювання. Така відповідальність встановлена положеннями Кодексу України про адміністративні правопорушення, зокрема статтями 164, 166-5, 166-6 та іншими.

У випадку, коли дії учасників мають ознаки злочину, може наставати кримінальна відповідальність. Вона охоплює діяння, пов'язані з незаконними фінансовими операціями, шахрайством, відмиванням коштів, а також несанкціонованим втручанням у функціонування платіжної або інформаційної інфраструктури. Відповідні правопорушення передбачені Кримінальним кодексом України, зокрема статтями 190 (шахрайство), 200 (незаконні дії з документами на переказ), 209 (легалізація доходів, здобутих злочинним шляхом), 361 (несанкціоноване втручання в роботу комп'ютерних систем) тощо.

Ключову роль у регулюванні платіжного ринку України відіграє Національний банк України, який наділений широким спектром повноважень. Зокрема, саме НБУ здійснює ліцензування суб'єктів, що надають платіжні послуги, встановлює єдині стандарти функціонування платіжних систем і визначає нормативні вимоги до їх діяльності. Крім того, він відповідає за здійснення контролю за дотриманням фінансового законодавства у сфері платіжних відносин і має право вживати заходів впливу до порушників - таких як винесення приписів, накладення штрафів або анулювання ліцензії.

Додатково, у контексті міжнародної інтеграції України у сфері фінансового моніторингу важливо враховувати світові стандарти, що регулюють протидію відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. Ефективне впровадження міжнародних стандартів FATF та Базельського комітету забезпечує прозорість платіжних операцій і знижує ризики зловживань у фінансовій сфері, зокрема в умовах цифровізації платіжного ринку. Проблематика притягнення до відповідальності за фінансові правопорушення в умовах воєнного стану набуває особливої актуальності. У період війни зростає кількість ризикових фінансових операцій, а ефективність контролю з боку держави має критичне значення для стабільності платіжної системи. Підвищення вимог до прозорості, посилення моніторингу та міжнародна координація є ключовими умовами запобігання правопорушенням.

Водночас акцентують на ролі міжнародного фінансового права у формуванні дієвої системи запобігання відмиванню коштів. Вказують, що саме міжнародна співпраця й уніфікація правових підходів дозволяють Україні ефективніше інтегруватися у глобальну фінансову систему та підвищити рівень правового захисту у сфері платіжних відносин.

Окрім Національного банку, функції регулювання та нагляду в цій сфері також виконують інші органи державної влади. Серед них - Державна служба фінансового моніторингу, яка координує заходи щодо запобігання відмиванню коштів; Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, яка здійснює нагляд у межах компетенції щодо ринку капіталу; Антимонопольний комітет України, що контролює дотримання правил добросовісної конкуренції; а також правоохоронні органи, уповноважені розслідувати злочини у фінансово-кредитній сфері.

Рівень ефективності державного контролю значною мірою залежить від того, наскільки спроможні відповідні інституції вчасно виявляти порушення, оперативно реагувати на ризики та забезпечувати покарання за протиправні дії.

У цьому контексті важливого значення набуває впровадження сучасних автоматизованих систем моніторингу, розширення міжнародної співпраці у сфері платіжного нагляду, а також підвищення відкритості й прозорості функціонування фінансової системи в цілому.

Список використаних джерел

1. Закон України "Про платіжні системи та переказ коштів в Україні" від 05.04.2001 № 2346-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 29. – Ст. 137. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>.
2. Закон України "Про Національний банк України" від 20.05.1999 № 679-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 29. – Ст. 238. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – Додаток до № 51. – Ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
5. Постанова Правління Національного банку України № 148 від 21.12.2018 "Про затвердження Положення про порядок ліцензування діяльності з надання фінансових послуг". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0148500-18>.
6. Офіційний сайт Національного банку України – Розділ "Платіжні системи". URL: <https://bank.gov.ua/ua/supervision/payment-systems>.
7. Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України. URL: <https://www.sdfm.gov.ua>.
8. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua>.
9. Офіційний сайт Антимонопольного комітету України. URL: <https://amcu.gov.ua>.
10. Duravkin P., Perepelytsia M., Sharenko M., Shulga T. International standards in the system of financial monitoring of Ukraine: issues of implementation. Amazonia Investiga, Volume. Issue: 19. P. 266-277, 2019. URL: <https://amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/228>.
11. Тойса К. О., Шаренко М. С. Проблематика притягнення до відповідальності за фінансові правопорушення у період війни в Україні. XLVIII International scientific and practical conference "Interaction of Art and Science: Creative Approaches in Research" (November 20-22, 2024) Geneva, Switzerland. P.148-150. URL: https://isu-conference.com/wp-content/uploads/2024/11/Interaction_of_art_and_science_creative_approaches_in_research_November_20-22_2024_Geneva_Switzerland.pdf.
12. Чумаченко В. В., Шаренко М. С. Роль міжнародного фінансового права у протидії відмиванню коштів. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право. №86, ч.3. 2024. С.163-167. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/320938/311493>.

Analytical tools for countering collaborationism in the public administration system based on adaptability

Igor Maidenko

National Technical University "Dnipro Polytechnic", Dnipro

<https://orcid.org/0009-0000-6889-7772>

Abstract. Extended theses of an adaptive model for countering collaborationism are proposed, focusing on the problem of identification, prevention and reintegration. Collaborationism is interpreted as a systemic effect of multifactorial risks (legitimacy deficit, structural dependencies, fear/vulnerability, economic incentives, aggressor's information dominance) and is addressed through an integrated management cycle: early indicators, phased identification, interagency analytics, ethical safeguards, digital platforms, and reintegration mechanisms. Operational principles for distinguishing between forced and conscious participation, risk-oriented calibration of measures, and a metric base for evaluating policy effectiveness without reducing it to punitive practices have been developed.

Keywords: collaborationism, adaptive management, legitimacy, early indicators, interagency protocols, reintegration, disinformation.

Аналітичний інструментарій протидії колабораціонізму в системі державного управління на основі адаптивності

Ігор Майденко

Національний технічний університет

"Дніпровська політехніка", м. Дніпро

<https://orcid.org/0009-0000-6889-7772>

Анотація. Запропоновано розширені тези адаптивної моделі протидії колабораціонізму, зосереджені на проблемі ідентифікації, превенції та реінтеграції. Колабораціонізм трактується як системний ефект багатофакторних ризиків (дефіцит легітимності, структурні залежності, страх/вразливість, економічні стимули, інформаційне домінування агресора) і вирішується через інтегрований управлінський цикл: ранні індикатори, поетапну ідентифікацію, міжвідомчу аналітику, етичні запобіжники, цифрові платформи та механізми реінтеграції. Розроблено операційні принципи розмежування вимушеної та свідомої участі, ризик-орієнтоване калібрування заходів, а також метричну базу оцінювання ефективності політики без редукації її до каральних практик.

Ключові слова: колабораціонізм, адаптивне управління, легітимність, ранні індикатори, міжвідомчі протоколи, реінтеграція, дезінформація.

Колаборація в контексті протидії збройній агресії РФ постає як адаптивна реакція системи на розрив легітимності й змістовний вакуум правового регулювання суспільних відносин. Ключові фактори ризику для системи державної влади у таких умовах: 1) низька довіра та делігітимізація; 2) залежності в енергетиці, логістиці, фінансах; 3) індекс страху/вразливості (терор, бідність, гуманітарні ризики); 4) економічні стимули (сіра рента, обхід санкцій); 5) інформаційне домінування агресора; 6) слабкість стримувань (якість права, невідворотність відповідальності, прозорість бенефіціарів, комплаєнс платформ/банків).

Практичний план протидії колаборації має бути алгоритмом, де крок за кроком відбувається: раннє виявлення ознак загрози; визначення причетності людей чи структур;

перевірка фактів; правова оцінка; ухвалення рішень; реінтеграція або покарання. Щоб уникати помилок у «сірих зонах» публічної влади, потрібні єдині правила обміну даними між державними органами, однакові вимоги до доказів, електронні журнали всіх дій посадовців і реальний захист людей, які повідомляють про порушення.

Етична основа такої політики держави досить проста, адже треба відрізнити тих, хто діяв під примусом чи заради виживання, від тих, хто свідомо допомагав ворогу. У будь-якому випадку держава має встановлювати вину, а не людина доводити свою невинуватість. У такому випадку публічні рішення слід обирати за принципом «мінімально необхідний захід», а саме спочатку формувати м'які кроки, і лише за потреби більш жорсткіші. Кожна людина має право знати про рішення щодо себе, оскаржити його і отримати реальний захист своїх прав. Очевидно, що публічно-правові заходи треба підлаштовувати під рівень ризику втрати довіри до влади. Якщо загроза висока і стосується оборони чи чесності політичного процесу, можливі більш жорсткі кроки, але вони мають бути короткими за часом і регулярно переглядатися. Якщо ризик невисокий, краще використовувати м'які засоби: позначати походження контенту, давати правдиві пояснення, зменшувати економічну вигоду від співпраці з ворогом. У таких випадках посилюється перевірка постфактум, щоб виправити помилки.

Колаборація проявляється на різних рівнях, і реагувати теж треба по-різному. Варто визначити політичний рівень (рішення посадовців), силовий та розвідувальний (передача даних ворогу), інформаційний (пропаганда, вкидання), економічний (схеми фінансування, постачання), побутовий (щоденні дрібні дії на користь ворога). Для кожного рівня мають бути свої ознаки, джерела даних, правила перевірки та набір рішень, що формалізовані від санкцій і кадрових кроків до програм відновлення і примирення.

Цифрові інструменти тут критично важливі, адже потрібна єдина державна система раннього виявлення ризиків, що об'єднує реєстри, банківські та санкційні дані, сигнали від платформ. Моделі, які допомагають виявляти ризики, мають перевіряти незалежні експерти, щоб уникати помилок у програмах, й при цьому відкриті сторінки зі статистикою (без секретних даних) підвищують довіру і дозволяють суспільству бачити, що і як робить держава.

Головна мета у процесі протидії колабораціонізму – не лише покарати, а й повернути людей до нормального життя. Для тих, хто діяв вимушено, мають працювати програми амністії або умовного звільнення при співпраці зі слідством, психологічна підтримка, допомога з роботою й поверненням до професії. Для свідомих колаборантів повинна бути запроваджена індивідуальна відповідальність із чіткими строками, зрозумілими заборонами та можливістю перегляду рішень, якщо людина змінила поведінку.

Загалом, оцінювати ефективність такої політики треба просто і прозоро. По-перше, за реальними результатами: менше інцидентів, розрив каналів постачання та фінансування ворога. По-друге, за якістю процедур: чи добре обґрунтовані рішення, наскільки швидко розглядають скарги, скільки правильних і скільки помилкових ідентифікацій. По-третє, за довірою людей: чи зростає підтримка до ключових інституцій, чи сприймають громадяни рішення як справедливі.

Такий підхід дозволяє боротися з колабораціонізмом без перетворення державної політики на суцільну «каральну машину». Він поєднує безпеку, людяність і справедливість, зменшує вразливість держави й суспільства, підтримує єдність і створює основу для повернення людей та територій до нормального життя після війни.

The normative model of Ukraine's national public interest in political security under martial law

Natalia Volnyanska

National Technical University "Dnipro Polytechnic", Dnipro
<https://orcid.org/0009-0006-1826-644X>

Abstract. The study proposes a conceptual and legal model of national public interest in the field of political security as an imperative category that subordinates the activities of public authorities to the goals of survival and institutional stability of democracy. It presents the public-legal operationalisation of this imperative through normatively defined procedures, proportionality instruments, multi-level oversight and digital determinism. The scientific novelty of the model as a transition from political declarations to a controlled and partially controlled regime of state action is substantiated; practical mechanisms for implementation and performance metrics are outlined, including the integration of public trust as an integrated indicator.

Keywords: national public interest, political security, public-legal operationalisation, proportionality, accountability, digital legality, institutional stability.

Нормативна модель національного публічного інтересу політичної безпеки України в умовах воєнного стану

Наталія Волнянська

Національний технічний університет
"Дніпровська політехніка", м. Дніпро
<https://orcid.org/0009-0006-1826-644X>

Анотація. У дослідженні запропоновано концептуально-правову модель національного публічного інтересу у сфері політичної безпеки як імперативну категорію, що підпорядковує діяльність органів публічної влади цілям виживання та інституційної стійкості демократії. Наведено публічно-правову операціоналізацію цього імперативу через нормативно визначені процедури, інструменти пропорційності, багаторівневий нагляд та цифрову детермінованість. Обґрунтовано наукову новизну моделі як переходу від політичних декларацій до підконтрольного та частково контрольованого режиму державної дії; окреслено практичні механізми впровадження і метрики результативності, включно з інтеграцією суспільної довіри як інтегрованого індикатора.

Ключові слова: національний публічний інтерес, політична безпека, публічно-правова операціоналізація, пропорційність, підзвітність, цифрова правовість, інституційна стійкість.

Україна протистоїть багатовимірній збройній агресії Р, коли класичні воєнні дії поєднані з інформаційно-психологічними операціями, підривом інституціональної довіри, спробами політичного впливу та економічним тиском. За цих умов політична безпека є не лише сферною політикою, а й тестом на здатність публічної влади поєднати швидкість прийняття рішень, необхідну для оборони, із правовою визначеністю й легітимністю, без яких перемога не конвертується у стійкий мир. У центрі цього балансу – національний публічний інтерес як імперативна правова категорія, що задає рамки правомірних і результативних дій.

Саме тому доцільно сформуувати придатну до застосування модель публічно-правової операціоналізації національного публічного інтересу політичної безпеки України в умовах воєнного стану. Український конституційний лад передбачає можливе тимчасове обмеження окремих прав і свобод у разі збройної агресії із запровадженням воєнного стану. Межі таких обмежень визначаються принципами законності, легітимної мети (оборона і захист державності), необхідності та пропорційності, з дотриманням недоторканного ядра прав і повагою до людської гідності [1].

Національний публічний інтерес у політичній безпеці трактується як конституціоналізований публічний інтерес – юридично зобов'язувальна рамка, що одночасно обмежує і спрямовує державну дію. Його ядро формують три обов'язки держави: захист інституційної цілісності політичного процесу від підливних впливів і втручань; гарантування чесної політичної конкуренції на основі рівності можливостей; забезпечення реальної, недискримінаційної участі громадян та меншин у прийнятті рішень. Умовою правомірності кожного втручання є проходження правових тестів законності, легітимної мети, необхідності та найменш обтяжливого засобу, із фіксацією мотивації.

Правовий режим воєнного стану допускає тимчасові обмеження окремих політичних прав (зібрання, агітація, діяльність партій у прикордонних і прифронтових зонах тощо), коли це зумовлено нагальною військовою необхідністю. Кожен захід має бути: законним за формою і компетенцією; спрямованим на легітимну мету оборони; необхідним і придатним для досягнення цієї мети; найменш обтяжливим для прав; часово і територіально обмеженим; таким, що підлягає періодичному перегляду. Варто вказати на спеціальні режими політичної безпеки: контрвплив, фінансування, інформаційна стійкість

Український контекст вимагає юридично чистих механізмів протидії іноземному політичному впливу, непрозору фінансуванню та дезінформації. Правові режими включають незалежну оцінку ризиків, право на відповідь і виправлення, швидкі тимчасові заходи з чіткими строками та обов'язковим наступним судовим контролем. При цьому вимірюваність і суспільна довіра виступають як юридично релевантні показники стабільності системи політичної безпеки.

Очевидно, що у подальшому питання деокупації й реінтеграції потребують правових процедур скринінгу, індивідуалізованої відповідальності та відновного правосуддя, сумісних із конституційними гарантіями і міжнародними стандартами. Адже пріоритетом виступатиме відновлення політичних прав добросовісних осіб, недопущення колективної відповідальності, адресні заборони для осіб, що становлять підтверджений ризик, із чітким строком дії, можливістю перегляду та правом на відшкодування у разі помилки.

Очевидно, що головна дилема воєнного стану – як уникнути «процедурного перенавантаження», не втративши правових гарантій. Її розв'язок передбачає ризик-орієнтовану диференціацію: для високоризикових процесів мають бути розроблені багаторівневі процедури, попередній контроль і вузька дискреція; для низькоризикових – спрощення процедур з посиленням ex post контролем. При цьому алгоритмічна упередженість і надмірна секретність долаються через незалежну валідацію, чітку класифікацію інформації, публічні дашборди несекретних даних і можливість зовнішнього аудиту.

Національний публічний інтерес у політичній безпеці України в умовах збройної агресії РФ і воєнного стану має функціонувати як режим дії держави, а не декларація. Публічно-правова операціоналізація в цій моделі реалізується через метауправлінський підхід, правові тести пропорційності, багаторівневу підзвітність і цифрову детермінованість, що конвертує стратегічні пріоритети оборони у керовані, вимірювані та легітимні процеси.

Запропонована доктриналізація виходить з того, що національний публічний інтерес у політичній безпеці це не «воля держави», а конституційно закріплений, юридично зобов'язувальний інтерес політичної спільноти громадян до захисту засадничих умов свого існування, безперервності демократичної легітимності та спроможності колективного самоврядування. Він обмежує й спрямовує діяльність органів влади, задаючи юридичні межі допустимих рішень у звичайному та воєнному стані. Отже, державний інтерес – інструментальний, це інтерес органів влади як апарату до ефективного виконання функцій. Публічний інтерес – нормативний, це інтерес усього політичного співтовариства до збереження умов свободи, безпеки та справедливості. Національний публічний інтерес у політичній безпеці є агрегований, конституціоналізований різновид публічного інтересу, який легітимує необхідні обмеження прав у межах воєнного стану, за умови дотримання принципів законності, пропорційності, недискримінації та відновлюваності прав.

Саме тому джерелом обов'язку держави виступають конституційні приписи про суверенітет, територіальну цілісність, народовладдя та права людини; у воєнний час – спеціальні закони про національну безпеку і правовий режим воєнного стану, а також міжнародні стандарти прав людини. Основою виступає захист суверенітету і територіальної цілісності; безперервність конституційної легітимації публічної влади; цілісність та неінфільтрованість політичного процесу; спроможність оборони й критичних систем управління. Форматом інституційної стійкості є верховенство права, доброчесне правосуддя, ефективне врядування, антикорупційна архітектура, протидія дезінформації, а концептом розвитку і відновлення є інклюзія та участь, якість публічних послуг, інновації, людський капітал. Така ієрархія дозволяє калібрувати обмеження, коли втручання, що захищають імперативи вищого порядку, можуть бути інтенсивнішими, але з більш розвинутим наглядом і коротшими строками.

Поняття національного публічного інтересу є еволюційним – в епіцентрі загроз переважає концепт «виживання й керованість», у фазі стабілізації – інституційна стійкість (антикорупція, справедливе правосуддя), у період відновлення – інклюзія й розширення участі. Перехід між фазами має супроводжуватися «правовими шлюзами»: скороченням обмежень, реставрацією стандартних процедур і відновленням повного спектра політичних прав, зокрема в реінтегрованих територіях із пріоритетом індивідуалізації відповідальності та відновних практик.

Це підвищує правову визначеність, мінімізує свавілля, зберігає довіру та посилює спроможність України діяти швидко, правомірно і результативно під час війни та в перехідний період до відновлення повноцінного конституційного порядку.

Список використаних джерел

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Відом. Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

Interaction of human rights organizations with state authorities for the development of civil society

Olena Bondarchuk-Ladna

V. M. Koretsky Institute of State and Law of
National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv
<https://orcid.org/0009-0000-7696-3776>

Abstract. The study analyzes the interaction of human rights organizations with state authorities for the development of civil society. It is noted that a sustainable partnership between human rights organizations and the state is based on the principles of mutual respect, transparency and accountability. It is necessary to combine formal (legislative) guarantees of participation with practical mechanisms. The state must eliminate administrative and legislative obstacles that threaten the independence of human rights initiatives.

Keywords: public organizations, human rights organizations, state authorities, interaction, communication.

Взаємодія правозахисних організацій з органами державної влади для розвитку громадянського суспільства

Олена Бондарчук-Ладна

Інститут держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України, м. Київ
<https://orcid.org/0009-0000-7696-3776>

Анотація. Проаналізована взаємодія правозахисних організацій з органами державної влади для розвитку громадянського суспільства. Зазначено, що стале партнерство між правозахисними організаціями і державою базується на принципах взаємної поваги, прозорості та підзвітності. Необхідно поєднувати формальні (законодавчі) гарантії участі з практичними механізмами. Держава має усунути адміністративні та законодавчі перепони, які ставлять під загрозу незалежність правозахисних ініціатив.

Ключові слова: громадські організації, правозахисні організації, органи державної влади, взаємодія, комунікація.

Взаємодія правозахисних організацій з органами державної влади є однією з ключових передумов для сталого розвитку громадянського суспільства і зміцнення правової держави. Правозахисні організації виконують низку функцій: документують порушення прав людини, здійснюють моніторинг дотримання законодавства, здійснюють адвокацію змін у політиках, надають правову допомогу й посилення спроможностей місцевих ініціатив. Одночасно органи державної влади – центральні та місцеві – володіють повноваженнями й ресурсами для системного вирішення проблем, на які вказують правозахисники. Ефективна взаємодія можливе тоді, коли існують формалізовані механізми участі, прозорі канали комунікації та взаємна готовність до діалогу [1].

Механізми взаємодії варіюються: консультації під час розробки політик, робочі групи, громадські ради, меморандуми про співпрацю, спільні моніторингові місії, публічні слухання і партнерські програми з міжнародними організаціями. Такий набір інструментів дозволяє поєднати експертний потенціал правозахисних організацій і адміністративний ресурс держави для оперативного вирішення проблем – від доступу до правосуддя до захисту прав у надзвичайних ситуаціях. Однак для того, щоб ці механізми працювали, необхідні гарантії незалежності громадянських організацій, захист активістів від переслідувань та законодавчі умови для їхньої діяльності [2].

Контекст України демонструє одночасно позитивні практики й серйозні ризики. З одного боку, міжнародні організації (наприклад, ОБСЄ) і національні ініціативи сприяли створенню платформ для діалогу між владою й громадським сектором, зокрема в питаннях моніторингу внутрішньо переміщених осіб, ромських спільнот та забезпечення соціальної згуртованості. Ці практики показують, що фасилітований діалог може підвищити взаємну довіру і привести до конкретних рішень [3].

Водночас, останні законодавчі ініціативи й практики в Україні викликають занепокоєння щодо простору для правозахисної діяльності. Ряд аналітичних доповідей та досліджень вказують на те, що законодавчі зміни, які обмежують можливості співпраці організацій з іноземними партнерами або звужують незалежність антикорупційних та контрольних органів, підривають не лише функціонування конкретних інституцій, а й довіру між владою й громадянським суспільством. Наведені ризики включають стигматизацію організацій як "зовнішніх агентів", адміністративні бар'єри для фінансування, а також відсутність належних консультацій з громадськими організаціями при ухваленні рішень, що стосуються їхньої діяльності. Такі тенденції послаблюють можливість держави отримувати незалежну експертну інформацію й критичний зворотний зв'язок, необхідний для корекції політик [4].

На рівні практичної взаємодії важливі як інституційні, так і процедурні компоненти. Інституційно – це забезпечення правового статусу громадських рад і консультаційних органів, фінансова прозорість процедур грантової підтримки, незалежний доступ інститутів громадянського суспільства до інформації та захист від політично мотивованого тиску. Процедурно – визначення стандартів консультацій (терміни для подання зауважень, оприлюднення проектів нормативних актів, публічні слухання), механізмів зворотного зв'язку та моніторингу виконання рекомендацій громадянського суспільства. Міжнародні практики рекомендують також використання мультистейкхолдерних платформ для розгляду складних проблем (наприклад, реформування сектору правосуддя або політики у сфері соціального захисту), де кожна сторона має чітко визначені ролі і відповідальності [5].

Ефективність взаємодії послаблюють такі перешкоди, зокрема: брак довіри між сторонами; асиметрія інформації (органи влади мають доступ до великих масивів даних, інститути громадянського суспільства – до якісних кейсів та свідчень); ресурсна вразливість громадських організацій; ризик інструменталізації інститутів громадянського суспільства владою для легітимації рішень без

реальної участі; а також політичний клімат, що робить частину правозахисної роботи ризикованою. Для подолання цих бар'єрів важливі заходи з нарощування спроможностей інститутів громадянського суспільства, підвищення прозорості процесів прийняття рішень та гарантування правового захисту для діяльності громадянського суспільства.

Таким чином, стале партнерство між правозахисними організаціями та державними структурами має ґрунтуватися на принципах взаємної поваги, прозорості та підзвітності. Ефективна взаємодія передбачає поєднання формальних, закріплених законодавством гарантій участі громадськості з практичними механізмами реалізації цієї участі – регулярними консультаціями, спільними робочими групами, а також створенням систем моніторингу виконання рекомендацій, які надають представники громадянського суспільства. Держава повинна усунути адміністративні та законодавчі перешкоди, що ставлять під загрозу незалежність правозахисних ініціатив, зокрема ті норми, які обмежують співпрацю з міжнародними партнерами або послаблюють незалежність органів контролю. Міжнародні організації та донори мають продовжувати підтримку створення безпечних форматів діалогу і стійких інституційних платформ, спрямованих на фасилітацію переговорів між владою і правозахисним сектором. Важливо також упровадити систему регулярної оцінки якості консультаційних процесів, що дасть змогу визначати реальний вплив рекомендацій громадських організацій на державне управління та прийняття політичних рішень. Такий підхід сприятиме підвищенню довіри між державою та громадянським суспільством, зміцненню демократичних інститутів і розвитку ефективної моделі співпраці в інтересах суспільства.

Список використаних джерел

1. Існуючі механізми співпраці органів державної влади з організаціями громадянського суспільства в контексті реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні 2016-2020. К.: Ваїте, 2016. 280 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/e/d/303331.pdf?utm.com>.
2. Draft report on civil society engagement OSCE PA – July 2022. URL: <https://www.oscepa.org/en/documents/special-representatives/civil-society-engagement/4403-2022-annual-session-report-by-the-special-representative-on-civil-society-engagement/file?utm.com>.
3. Fostering dialogue between Roma civil society and Ukrainian government discussed in Warsaw. URL: <https://www.osce.org/odihr/564281?utm.com>.
4. Ukraine: New Law Undercuts Independence of Anti-Corruption Bodies. Repeal Legislative Amendments that Undermine Rule of Law. URL: <https://www.hrw.org/news/2025/07/24/ukraine-new-law-undercuts-independence-of-anti-corruption-bodies?utm.com>.
5. A guide to engaging with your government on the Sustainable Development Goals. URL: <https://thedatashift.civicus.org/wp-content/uploads/2016/08/Guide-for-engaging-governments-of-the-SDG-MA.pdf?utm.com>.

The role of the international NGOs in preventing international crises

Tarek Kazem

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

<https://orcid.org/0009-0005-1422-2426>

Abstract. *International Non-Governmental Organizations play a crucial role in preventive diplomacy by gathering information, implementing local programs, and providing resources, though coordination among various actors remains a challenge. Their local presence allows them to build trust and support dialogue, which complements the efforts of states and intergovernmental organizations. International Non-Governmental Organizations engage with international law through advocacy, norm-setting, and direct participation in international bodies, while their legal status under international law is primarily functional and not that of a sovereign state. They play a crucial role in influencing state behavior by raising awareness, monitoring compliance, and pressing governments to uphold international legal obligations, especially in areas like human rights and humanitarian law.*

Keywords: *international NGOs, international crises, international law, diplomacy efforts, conflict resolution.*

International Non-Governmental Organizations (INGOs) prevent international crises by acting as early warning systems, providing aid (immediate relief), building community resilience, and advocating for human rights and conflict resolution. They offer on-the-ground assistance, such as food and medical care, in emergencies and work to strengthen communities through development projects like clean water and healthcare access. By highlighting issues, building trust with local populations, and influencing governments and international bodies, they also play a vital role in addressing root causes and preventing future crises. Because they operate independently and have close community contacts, INGOs can often act more quickly and flexibly than governmental or large international bodies.

Providing early warning and monitoring.

- On-the-ground presence: By being present in conflict-prone areas, INGOs can identify rising tensions, human rights abuses, and other destabilizing factors that may be missed by governments. They can then report this information to governments and international organizations.

- Conflict analysis: Drawing on their direct experience and information networks, INGOs can provide crucial insight into the political and economic dynamics of a conflict.

- Transparency and accountability: INGOs like Amnesty International and the International Committee of the Red Cross are known for their accurate reporting. Their findings can hold governments accountable for their actions and prevent further violations [5].

Delivering humanitarian assistance.

- Rapid response: INGOs are often among the first to respond to crises, deploying resources and aid quickly and efficiently when bureaucratic government processes can

cause delays. In emergencies caused by natural disasters, famine, or armed conflict, they provide life-saving aid such as: food and water, medical care, emergency shelter, psychological support.

- Addressing root causes: Beyond immediate relief, many INGOs work on long-term development projects to address the root causes of instability. This can include programs for poverty alleviation, sustainable agriculture, and economic empowerment [1].

Mediating and facilitating peace.

- Neutral facilitation: Many INGOs maintain strict political neutrality, which allows them to gain access to areas and communities where official government representatives cannot go.

- Dialogue and conflict resolution: Operating in a neutral capacity, INGOs can facilitate "Track Two" diplomacy – informal discussions between opposing parties that can help pave the way for formal peace processes.

- Capacity building: INGOs also build local capacity by empowering communities and civil society organizations. This helps people develop the knowledge and skills needed to manage disasters, resolve conflicts peacefully, and build resilient infrastructure [6].

Advocating for policy and human rights.

- Mobilizing international support: INGOs raise awareness about humanitarian issues, advocate for policy changes, and mobilize global support for populations affected by crises. This can increase pressure on decision-makers to act and secure vital resources for response efforts.

- Promoting human rights: Many INGOs are committed to monitoring and advocating for human rights. By highlighting abuses, they can challenge oppression and restore a sense of agency to affected communities.

- Protecting vulnerable populations: INGOs work to protect the rights of vulnerable groups, such as refugees, children, and people with disabilities, and ensure they have access to necessary information and resources during crises [4].

Why INGOs are effective?

- Independence: Operating independently of governments allows them to work in politically sensitive areas and maintain the trust of local communities.

- Direct contact: NGOs often have a closer, more direct relationship with the people they serve than other organizations, giving them unique insights and access.

- Flexibility: Their structure can be more flexible than government bureaucracies, allowing for quicker and more adaptable responses to rapidly changing situations.

Role in international law.

- Advocacy and monitoring: INGOs monitor how states and international organizations (IGOs) comply with international law, raise awareness of violations, and advocate for greater adherence to international norms and treaties.

- Norm entrepreneurship: They act as "norm entrepreneurs" by creating new norms or influencing existing ones, such as promoting the use of landmines or strengthening the rules around international criminal justice.

- Legal personality: While not sovereign states, INGOs are sometimes recognized as subjects of international law with a functional legal personality, meaning their status is limited to their specific activities and consultative status with organizations like the UN.
- Direct engagement: Some INGOs provide technical expertise, support the work of international courts like the International Criminal Court (ICC), and participate in discussions and sessions of international bodies [3].

Challenges NGOs Face in Humanitarian Work.

While NGOs play a crucial role in crisis response, their work is far from easy. They encounter significant obstacles, including funding shortages, security risks, and logistical nightmares. Some of the biggest challenges include:

- Political barriers and regulatory restrictions: Organizations sometimes face regulatory restrictions and political interference from Governments.
- Corruption and mismanagement: In some cases, aid is misused or stolen before reaching those in need.
- Donor fatigue: Many organizations suffer from limited financial resources, hindering their ability to implement projects effectively.
- Coordination with other entities: Organizations may face challenges coordinating with governments and other actors to ensure an effective and integrated response.
- Security risks: Cadres of the organizations in conflict zones may be exposed to security threats [2; 4].

References

1. Abiddin, N. Z., Ibrahim, I., & Abdul Aziz, S. A. (2022). Non-governmental organisations (NGOs) and their part towards sustainable community development. *Sustainability*, 14(8), 4386. <https://doi.org/10.3390/su14084386>.
2. Al Mokdad, A. (2024, February 22). The double-edged sword of professionalization in NGOs. *DevelopmentAid*. <https://www.developmentaid.org/news-stream/post/189136/professionalization-in-ngos>.
3. Hobe, S. (2019). Non-governmental organizations. *Oxford Public International Law*. <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e968>.
4. Norwegian Refugee Council. (2020, July). Statement from INGOs delivering humanitarian assistance to crisis-affected populations in Cameroon's North-West and South-West regions. <https://www.nrc.no/news/2020/july/statement-from-ingos-delivering-humanitarian-assistance-to-crisis-affected-populations-in-camerouns-north-west-and-south-west-regions>.
5. United Nations Development Programme (UNDP). (n.d.). What are early warning systems and why do they matter for climate action? *UNDP Global Climate Promise*. <https://climatepromise.undp.org/news-and-stories/what-are-early-warning-systems-and-why-do-they-matter-climate-action>.
6. Young, W. (2025, January 15). How NGOs help in crisis situations: Real-world examples. *NGOReach*. <https://www.ong-ngo.org/how-ngos-help-in-crisis-situations-real-world-examples>.

Research
Europe.org